בפרטי עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטא
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

יעקב מילן

אידישע פּראָבלעמען

צווייטער באנד

ניו יארק, 1920.

Copyright, 1920
by
Farlag America

פערלאג צטערנפא

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000vari_f3j4

צום צוואַנציג יעהריגען יובילי
פון דער „צוקונפט"

צום 20־יעהריגען יובילייי פון דער „צוקונפט"

(1912—1892)

צ ו ק ו נ פ ט.

(א ווייסע נשמה לידער־סאציאליסטישע מאנאטשריפט. ארויסגענעבען פון דער צוקונפט פרעס פעדעראציאן. ניו־יארק).

דאס איז דער פולער טיטעל פון דעם זשורנאל, וואס האט צום ערשטען מאל ערשיינט אין ניו־יארק, צוריק מיט איין־און־צוואנציג יאהר (יאנואר 1892), און אט דעם טיטעל, מיט א קלייניער ענדערונג אינ'ם נאמען און א גרויסער ענדערונג אינ'ם אינהאלט, טראגט ער ביז'ן הייניטינען טאג.

די „צוקונפט" איז ניט נעווען דאס ערשטע אידישע ווארט אין אמעריקא. זי איז דאס נעזעצליכע קינד פון דער אמאליגער וועכענטליכער „ארבייטער צייטונג", **) און די „ארבייטער צייטונג" איז אויך ניט ארויסגעשפרונגען, ווי מינערווא פון יופיטער'ס קאפ. מען קאן דאריבער ניט רעדען פון דער „צוקונפט" און דערבייי ניט דערמאנען די פריערדינע צייטונגען אין אמעריקא. דערפאר וועל איך זיין געצווונגען אפצוגעבען אין דעם דאזיגען ארטיקעל פיל פלאץ פאר די אנדערע צייטונגען, הגם מיין עצם טעמע איז די „צוקונפט".

---

*) ערשיענען אין „פנקס", ווילנא, 1913

(** ארויסגעגעבען אין ניו־יארק אין די יאָרען 1890—1894 זעלבסטשטענדיג. פון 1894 ביז 1902 אלס זונטאג־אויסגאבע פון דעם „אבענדבלאט" — צוערשט אונטער דער רעדאקציע פון אב. קאהאן און שפעטער — פון פיליפ קראנץ.

צו דערזעלבער צייט איז וויכטיג, דער לעזער זאל אין זינען האבען, אז איד שרייב ניט די נעשיכטע פון די אידישע צייטונגען אין אמעריקא. עס האנדעלט זיך נאר אום אבצוּשילדערן דעם הינטערגרונד פון דעם בילד, אויף וועלכען עס באווייזט זיך די „צוקונפט", אום אריינצוברענגען דעם לעזער, אויב מענליך, אין דער אטמאספערע פון יענער צייט.

1

מען זאגט: וואו צוהען אידען קומען זיך צוזאמען, מאכען זיי א מניון. דער דאזיגער שפרוך קאן היינטיגע צייטען אומגעמאכט ווערען. מען קען זאגען: וואו עס קומען זיך צוזאמען צוהען אידען, ביי גינסטיגע אומשטענדען, מאכען זיי א צייטונג:

פון דעם יאהר 1857 ביז דעם יאהר 1871, אויף וויפיל מען קאן עס פעסטשטעלען לויט דער אפיציעלער סטאטיסטיק, זיינען אין די פעראיניגטע שטאטען אנגעקומען בס"ה 5302 איינוואנדערער, „אידען און ניט־אידען, פון דער רוסישער אימפעריע און פינלאנד". פאר דער צייט פון 1861—1871 זיינען אנגעקומען 7794 איינוואנדערער פון עסטרייך־אונגארן, וואס דער רוב פון זיי זיינען, בלי ספק, נעווען ניט־אידען — און שוין אין יאהר 1871 ערשיינט א וואכענשריפט: די „אידישע נייעס", ארויסגענעבען פון איינעם יעקב קאהן, אויף ענגליש, דייטש, העברעאיש און אידיש. א יאהר שפעטער, אין 1872, ערשיינט די „אידישע פאסט", ארויסגענעבען פון הענרי נערשוני. אין 1874 הויבט אן צו ערשיינען די „אידישע גאזעטען", ארויסגענעבען פון כתריאל צבי שרהזאן בשותפות מיט זיין שוואגער יהלם שטיין, וועלכער האט געשריבען „דייטשמעריש".

מיט פיער יאהר שפעטער שפראצט ארויס א נייע צייטונג, די „אידישע פאלקס־צייטונג", ארויסגענעבען פון מ. טאפלאוואסקי און ג. לאנדו. אט די צייטונג איז אין איין צייט נעווען אזוי שטארק, אז זי האט שיער ניט איינגעשלונגען די „נאזעטען", וואס פון איהר איז זי סוף כל סוף אליין איינגעשלונגען געוואָרען, ווי פילע אנדערע צייטונגען נאך איהר.

עטליכע יאהר איז די „אידישע נאזעטען" כמעט נעווען די איינציגע וועכענטליכע אידישע צייטונג. מיט צרות און מאטערניש האט זי זיך געשלעפט, ביז איהר ערפאלג איז סוף כל סוף געקומען. און אט דער ערפאלג איז געקומען, ווי הער יחזקאל שרהזאן דערצעלט אין די 25-יעהריגער יובילי-אויסגאבע פון דעם „יידישען טאגעבלאט", מחמת דעם וואס:

„פרינטינג (דרוקערייי-ארבייט) איז אריין אין מאדע ביי אידען. קאסטימער פעדלער (הויזירער, וואס גיבען אויף אוים-צאלען) האבען געדארפט וויזיט קארדס, יונגע לייט האבען אויף אונזער מזל חתונה געהאט און אויפלאדונגען באשטעלט, סטארקיפער (קרעמער) האבען אויך אנגעפאנגען צו „פאטרא-נייזען" (אונטערשטיצען); אידישע מעבעל-געשעפטען האבען זיך געעפענט דריי אויף איין מאל, און וועז אויפער האט אריינגעשטעלט אז אדווערטייזמענט (אנאנס), האבען די אנ-דערע נעמוזט נאכטון".

חכלל, די צייטונג, א דאנק איהר דרוקערייי, איז נעווא-רען זעהר א נוטער געשעפט, און הער שרהזאן האט נעמאכט עטליכע פרובען ארויסצוגעבען א טעגליכע צייטונג, צום ער-שטען מאל אין 1881, דאן ווידער אין 1883, דאן ווידער אין 1885. דאס לעצטע מאל איז נעווען אין א מזל'דיגער שעה. די ארויסגעבער זיינען נעווארסקעז און רייך נעווארען.

זינט דעמאלט אן הויבען אן די צייטונגען צו וואקסען, ווי שוועמלער נאך א רעגען. דעם דאזיגען וואוקס האבען פיל מיטגעהאלפען די גוט באקאנטע, און אין פילע פרטים באנאב-טע, גאלדפארען און שמ"ר. אבער אט די אלע צייטונגען הא-בען קיין לאנגען קיום ניט געהאט. בין לילה היה ובין לילה עבר.

דעם ערשטען וויכטיגען קאנקורענט האבען די „גאזעטען" נעקראגען אין יאהר 1886, וועז די „ניו-יארקער אידישע פאלקס-צייטונג" האט ערשיינט, רעדאקטירט פון מ. מינטץ און דאקטאר בראסלאווסקי.

די „ניו-יארקער אידישע פאלקס-צייטונג" איז נעווען די ערשטע „סאציאליסטישע" צייטונג אין אמעריקא. זי איז נע-ווען דער ערשטער שטיין אין דעם פונדאמענט, וואס אויף איהם איז מיט פיער יאהר שפעטער אויפגעבויט געווארען די

שוין דערמאָנטע „ארבייטער־צייטונג", ארויסגעגעבען פון א געזעלשאפט פון אידישע ארבייטער — סאָציאַליסטען, אונטער דעם נאָמען: די „ארבייטער־צייטונג פּאָבלישינג אסאָסיאיי־שאָן" („ארבייטער צייטונג" פּאַרלאָגס־געזעלשאפט).

דיזעלביגע געזעלשאפט האָט מיט עטליכע יאָהר שפּעטער ארויסגעגעבען דעם טעגליכען „אבענד בלאָט", און דיזעלביגע מענשען האָבען, אונטער אַנאָנדער נאָמען, אויך ארויסגעגע־בען די „צוקונפט". די לעצטע דערמאָנטע צייטונגען זיינען ארויסגעגעבען געוואָרען ניט צוליב ריוח, נאָר צוליב אויפקלע־רונג. דער ריוח פון דער צייטונג, אויב אזעלכער וואָלט געווען, האָט געהערפט געהן צו פּארגרעסערען די אויפקלערונגס־ארבייט.

אין יאָהר 1888—89 האָט ערשיינט דער „פּאָלקס־ארוואָ־קאָט", אונטער דער פירונג פון דעם באַוואוסטען „פּראָפעסאָר" נעציל זעליקאָוויטש, ארויסגעגעבען פון מינץ, בראָדי און קאָמפּ. (*

ענדע די אכציגער און אָנהויב די נייַנציגער יאָהרען פון לעצטען יאָהרהונדערט געפינען מיר פּאָלגענדע פיער צייי־טונגען, קעמפּענדיג אייַנע מיט דער אַנדערער פּאר דעם אידישען אימיגראַנט:

די „יידישע גאַזעטען", וואָס נאָך איהר האָט זיך שוין נאכגעשלעפּט דאָס „יידישע טאָגעבלאָט", מיט דער לעצטער זייט אויף ענגליש, און וואָס מען פלעגט איהם אין שפּאָס רו־

---

*) מינץ איז א ברודער פון מאַזעס מינץ, חויפּט־רעדאַקטאָר פון דער „ניו־יאָרקער אידישער פּאָלקס־צייטונג", און דער מאָן פון דער באַוואוסטער אידישער אַקטריסע מאַדאָם ליפּצין. ער האָט שפּע־טער געגרינדעט אין טשיקאַגאָ דעם „אידישען קוריער", וועלכער עקזיסטירט נאָך הייַנט. א דריטער ברודער, גוסטאַוו מינץ, האָט א געווייסע צייט ארויסגעגעבען דעם „אידישען רעקאָרדער", א פערטער ברודער איז געפאָרען קיין סאַן פראַנציסקאָ און דאָרט ארויסגעגע־בען עפּעס א צייטונג, ועל כולם, איז געווען נאָך א פינפטער ברו־דער, וואָס האָט זיך שטאַרק באַטייליגט אין דער ארויסגאבע פון דער אַנארכיסטישער „פרייער ארבייטער שטימע" און וואָס ער טוט נאָך עד היום.

פען: „דאס מארגעדיגע טאגעבלאט"; דער „פאלקס־אדוואקאט"; די „פרייע ארבייטער שטימע", און די „ארבייטער צייטונג". און די פיער צייטונגען מיט זייערע באשטימטע גאנץ פארשיעדענע ריכטונגען זיינען געווען דער אמת'ער אויס־דרוק פון די פארשיידענע ריכטונגען ביי די נאר וואס אנגע־קומענע אידישע אינוואנדערער. (*

די „גאזעטען" איז פון אנהויב אן געווען א „כלי־ישראל־בלאט", א בלאט פון רבנות און בטלנות — רבנות און בטלנות אויסגעמישט מיט דעם אמעריקאנער געלד־מאכעריי־אינם־טינקט, אן אינסטינקט, וואס די אימיגראנטען האבען גיך דער־פילט אין זיך, אויף פארקערטען זייט, נאטירליך. און עס איז ארויסגעקומען א טאפעלטע פארזעהענישע, א פארזעהענישע פון רבנות און בטלנות, און א פארזעהענישע פון געלד־מאכעריי, הגם די געלד גופא איז געווען גאנץ גוטע, רעאלע אמעריקא־נישע דאלארס.

דער „פאלקס־אדוואקאט" האט רעפרעזענטירט די אלטע השכלה, אדער ריכטיגער, די „מליצה" פון דעם אלטען דור; „מליצה", וואס צו איהר איז צוגעקומען, אויסער דער געלד־מא־כעריי, די הפקרות פון אימיגראנטענטום, די ווילד געוואקסענע אומפראנטוארטליכקייט, וואס האט ניט קיין מורא פאר גאט און קיין בושה פאר לייט.

די „פרייע ארבייטער שטימע", איז געווען פון פונקט א פארקערטען שניט. זי האט פארטיידינט גרויסע אידעאלען.

---

*) פון די דאזיגע צייטונגען איז די „ארבייטער־צייטונג" אינגאנצען אונטערגעגאנגען, אין קאמף מיט דעם „פארווערטס". די „אידישע גאזעטען" געהט נור אין דער „קאנטרי" (אויף דער פרא־ווינץ), מיט מאטעריאל, וואס ערשיינט דורך דער וואך אין דעם „טאגעבלאט", דיזעלבע ארבייט טוט דער „פאלקס־אדוואקאט" פאר דער „וואהרהייט". די איינציגע צייטונג, וואס עקזיסטירט נאך היינט, נאך פיל גלגול מחילות, איז די „פרייע ארבייטער שטימע", פאר די לעצטע 13 — 14 יאהר אונטער דער פירונג פון ש. יאנאווסקי. זי איז אבער היינט א גאנץ אנדערע צייטונג, ווייט פון דעם אמא־ליגען פראזענחאפטיגען אנארכיזם.

נעלד־מאכערייַ איז געווען ווייט פון איהר. זי האט געוואלט איבערקערען די גאנצע וועלט כהרף עין. זי האט אבער רע־פרעזענטירט די ערגערע, די ערגסטע זייט פון דעם באפרייַ־אונגס־געדאנק — זי איז געווען אנארכיסטיש, ווילד־אנארכיס־טיש. די אנארכיסטישע באוועגונג איז אין אלע צייטען גע־ווען אן אויסדרוק פון אומגעדולד, פון היסטעריע. זי האט דאריבער תמיד אפערירט מיט קנאקענדיגע פראזען אוו פלא־צענדיגע באמבעס. דער אידישער אנארכיזם, ניט האבענדיג דעם מוט צו באנוצען באמבעס, האט באנוצט א טאפלע פארציע פון קנאקענדיגע פראזען. אוו לעכערליכע פראזען זיי־נען עס געווען, אין זייער סך הכל — פיל ערגער פון דער „מליצה".

די „ארבייטער־צייטונג" איז נעווען די אינציגע צייטונג, וואס איז געווען געזונט אין אלע פרטים. זי האט זיך פארנומען דערהויפט מיט דער ארבייטער־פראגע; זי האט געלערנט דעם ארבייטער זיך ארגאניזירען עקאנאמיש און פאליטיש און האט זיך אפגעגעבן אויף זיינע אוממיטלבארע באדערפנישען.

עס איז שווער צו ברענגען ציטאטען פון צייטונגען, וואס האבען עקזיסטירט פיל יאהרען, כדי צו באווייזען זייער אל־געמיינעם כאראקטער. אוו נאר שווערער איז אין אזא פאל גערעכט צו בלייבען בנוגע צו די צייטונגען. עס ליגט אין דער נאטור פון א צייטונג צו געבען יעדען די מעגליכקייט אויסצו־קלייבען גראד דאס, וואס עס פאסט פאר איהם צום בעסטען. חוץ דעם, איז מיר שווער געווען צו קריגען די נאנץ ערשטע נומערן. די עלטסטע נומערן „אידישע נאזעטען", וואס איך האב געקאנט נעפינען איז דער גרויסער ניו־יארקער ביבליא־טעק, איז געווען פון דעם יאהר 1890, וועו דער „גייסט" פון „פראפעסאר" נעציל זעליקאוויטץ האט שוין דארט ארומגע־שוועבט, אוו זי האט שוין נעהאט פארלארען פיל פון איהר פריערדיגען כאראקטער אוו אויך איהר „טייטשמעריש". אבער ניט קוקענדיג אויף דעם אלעמען, ווייל איך דאך ברענגען אייניגע כאראקטעריסטישע שטיקלעך.

אין די „גאזעטען" פון דעם 22־טען אויגוסט, 1890, אונ־טער „אידישע נייעס" לעזען מיר:

„סאנט לואיס. דאקטאר מ. זאנענשיין, דער בעקאנטער רעפארם פרעדיגער פון סאנט לואיס, האט איינע לאנגע אנט־ווארט צוגעשיקט דעם „איזראעליט“ אויף די אנפראגע, וועל־כע רעווערענד דאקטאר בערקאוויטש, דער פרעדיגער פון קאנ־זעס סיטי, האט פאר צווייא וואכען אין דעם „איזראעליט“ אננעפראגט, אויב עס איזט נאר דעם רעפארמירטען יודישען דין ערלויבט ערלים מניר צו זיין, און זיי אהנע מילה מיט זייערע ערלת תחת כנפי השכינה הערונטער צו ברענגען, און רעווערענד דאקטאר זאנענשיין איזט מתיר בביעה בכרתא, און ער ברענגט דרייא ראיות צו זיין היתר. ערשטענס, פון דער גמרא יבמות מ“ו, וואו ר' יהושוע בן חנניה זאגט, דאס טבל ולא מל הרי זה גר. צווייטענס פון מהרי“ל מפרג, וועלכער זאגט אין זיין ספר נצחון, אין האמונה תלויה במילה אלה בלב, הלא כותי שאני מאמין כשורה אין מילתו משנה ליהודי, גם המאמין כשורה, הרי הוא יהודא אפילו אינו גמול. דריטענס בערופט זיך דער גע'לעהרטער דאקטאר אויף די ענטשיידונג דער פיטסבורגער פרעדיגער־קאנפערענץ, וואס האט בעשלא־סען און אננענומען מצוות און עברות, וועלכע האבען בעצוג אויף מאכלות אסורות, קרבנת... זיינען יעצט אין חוץ לארץ בטל ומבוטל“.

דיזע'לבע טעמא פארנעמט נאך פיל שפאלטען אין די ווייי־טערדיגע נומערן.

א איד האט זיך נענומען דאס לעבען, און די „גאזעטען“ ברענגט די נייעס אונטער רער אויפשריפט: „שאו ו י ע ־ ד ע ר א י י ן י ו ד י ש ע ר מ ע ר ד ע ר ב ע ו ה“ר“.

מען קאן אנפי'לען גאנצע ביכער מיט אזע'לכע און כדומה נאר אזע'לכע אויסצוגען, אבער אלס מוסטער פון בטלנות איז דאס, גלויב איד, גענוג.

דער ערשטער נומער „פאלקס־אדוואקאט“, וואס איד האב באנוצט, איז שטארק צעריסען און ערטערווייז פארלאטעט, אזוי אז מען קאן ניט אלץ לעזען. דער נומער הויבט זיך אן מיט צוויי „שירים“ פון אונזער „פראפעסאר“, אונטער דעם פסעודאנים ו ח ל ק ל ק ו ת. דער ערשטער שיר הייסט: „וחלקלקות צום פאלק“. עס איז געזעצט אויף אזא אופן, אז

עס מאכט דעם איינדרוק פון א פינגער מיט א קליין קעפעלע, נאר קלענערע פיסלער, און מיט זעהר א גראבען בויך, און לעזט זיך כהאי לשנא:

קינד
נעשווינד
נעה דיר מיין בלאט
ציינ מיט שטאלף דיין נעזיכט
דיין יסוד איז פרייהייט און ליכט
פערטהיידיג דאס פאלק געגען די צבויאקעס
דו הייסט „אדוואקאט" אונד דיין פאטער וחלקלקות...
אין דער שווארצער נאכט זייא דער ליכט טהורם
פירנטע קיין וואלקען און קיין שטורם
גיעב א זיפץ און גיעב אויך א לאך
נור אין א קלארע שפראך
פאלקס אדוואקאט
נייעס בלאט
א ד י ע !
נעח.

דער צווייטער שיר הייסט: „דער פאלקס־אדוואקאט" צום לעזער", און הויבט זיך אן:

פיעלע לעזער וועלען פרעגען מן הסתם
איך זאל זיי זאגען: וואס איז מיין פראגראם
לעזער לעבען! אין מיין נאמען פאלקס־אדוואקאט,
קען מען לייכט לעזען דעם פראגראם פון מיין בלאט...
ס׳איז דייטליך פאר יעדען מיין נאמען, מיין...

ווייטער זיינען האלבע שורות אויסגעריסען. מען קען לייכט זעהן, אז די ראשי תבות פון די ערשטע פינף שורות זיינען א. ד. ו. א. ק. א. ט. (אדוואקאט), ווי די ראשי תבות פון דעם ערשטען פערז מאכען „פאלקס", פונקט ווי די אמאליגע ארים בחורים פלעגען פארפאסען די שירים אויף זייערע חתונה־בילעטען, אדער די שירים אויף מצבות.

באלד נאך די צוויי „שירים" קומט „פאליטיק", אונטער דער אויפשריפט „אהין און אהער", און הויבט זיך אן מיט א „שיר":

די סערבישע קענינין איז אויף צרות
איהר מאן מילאן וויל מיט איהר שלאנען כפרות
טרויער קענינין! אדיע דיין הימעל בעט!
דוא מוזט יעצט נעמען א סערבישען גט...
טרוי ניט קיין לאיערס (אדוואקאטען), ציטער
ניט ווי א בלאט,
פערלאז זיך אויף דעם יושר פון פאלקס־אדוואקאט.

און נאך דעם הויבט זיך אן די „פאליטיק" נופא, בזה הלשון:

„וועז דער „פאלקס־אדוואקאט" וואלט אבער נעבוירען נע־ווארען מיט א פאר וואכען פריער, צווישען שבעה עשר בתמוז און תשעה באב, וואלט אפשר די סערבישע קענינין נאטאליע ניט נעהאט אזא שווארצען סוף פון איהר מאן, וואס האט נעקויפט א גט אויף אויסצוצאהלען" א. אז. וו.

אין דעמזעלבען ערשטען טעמער הויבט זיך אן דרוסען א ראמאן:

ציפקע די חנעווערינע — א ראמאן אויס דעם ניו יארקער לעבען. איבערזעצט אויס דעם פראנצויזישען פון שפרינצעס שטיעם־אייניקעל.

וועז מען פארגלייכט דאס מיט פאלגענדען אויסצוג פון דער אנארכיסטישער „פרייער ארבייטער שטימע", קאן מען גלייך זעהן דעם אונטערשייד פון צוויי וועלטען און דעם חילוק פון „מליצה" ביז פראזע.

די „פרייע ארבייטער שטימע" האט צום ערשטען מאל ער־שיינט אין יוני 1890, מיט א פראגראם, וואס איז נעווען לאנג, ווי דער אידישער גלות, און אכזריות'דיג, ווי די קאפיטאליס־טישע נעזעלשאפט. א טייל פון דעם פראגראם ברענגען מיר דא:

„וועז א נעזעלשאפט עררייכט אין איהר ענטוויקלונג ביז צו אזא שטופע, אז עס איז פשוט אונמעגליך צו נעפינען א צופריעדענעם מענשען אין איהר מיטע, און דער קול פון אונ־צופריעדענהייט לאזט זיך פון איבעראל הערען — דאז איז עס א זיכערער סימז, אז די ארדנונג פון דיזער נעזעלשאפט האלט

ביים באנקראָטירען, ביים קראכען, און מענשען זענען נע־ צוואונגען אויף איהר ארט א נייע ארדנונג איינצוריכטען....

„עס זענען דא מענשען, וואס ציטערן פאר דעם געראנק, וואס האבען מורא פאר דער רעוואלוציאן דער צוקונפט. אומ־ זיסט זוכען זיי פערשיעדענע וועיכע מיטלען וויי אזוי דעם קאמף צו פארמיידען, און אין דיזער סענטימענטאלער טהעטינקייט פערגעהן ליידער אייניגע ארבייטער רעפארמער אזוי וויט, אז זיי פערגעסען אז דעם רעוואלוציאנערען נייסט פון דער ארבייטער בעוועגונג. ווייל מיר פערשטעהען נרינדליך די יעצטיגע פערהעלטנים, ווייל מיר וויסען, אז מיר דארפען קו־ קען דער נעשיכטע נלייך אין די אויגען, דארום דענקען מיר, אז עס איז נוטוועגדיג די יעצטיגע ציים פון פיינהייט און פון לייבע צו קלייגע רעוואלוציעלער צו בעלעבען דעם אמת רעוואלוציאנערען נייסט דער בעוועגונג, אדער ריכטיגער צו זאגען, צו דערמאנען שטענדיג אין דעם אמת היסטארישען, און דארום רעוואלוציאנערען אידעאל פון דער צוקונפט. אוו דאס איז איינע פון די וויכטיגסטע אוו הייליגסטע אויפגאבען פון דער „פרייער ארבייטער שטימע".

צו יענער ציים האבען די אידישע ארבייטער דורכגעמאכט זייער ערשטען נרויסען סטרייק, דעם גרויסען קלאוק־מאכער (דאמען־מאנטל־מאכער) סטרייק, אונטער דער פירונג פון יוסף באראנדעס, אוו די „פרייע ארבייטער שטימע" האט, נאטירליך, דעם דאזיגען סטרייק אונטערשטיצט מיט אלע כחות. אפשר דערפאר, ווייל זי האט דאס באטראכט פאר דעם אנהויב... פון דער סאציאלער רעוואלוציע. אבער די לייט זיי־ נען גיך נעוואָרען ענטוישט. פון רעוואלוציע איז קיין סימן ניט נעווען. אוו זיי האבען גלייך אנגעהויבען א קאמף קעגען די סאציאל־דעמאקראטען מיט זייער „ארבייטער צייטונג", וואס זיינען אין זייערע אויגען נעווען בוגדים אוו פארפי־ רער פון פאלק.

דער פאלגענדער אויסצוג איז אפשר א ביסעל צו לאנג, אבער ער איז, דוכט מיר, נויטיג כדי צו כאראקטעריזירען יענע צייטען אוו יענע צייטונג.

אין אן ארטיקעל מיט דער אויפשריפט:
„רעוואלוציאנערעז און רעפארמער“

שטעהט, צוויישען פיל אנדערע זאכען, אזוי נעשריבען:

„בעטלען ביי אונזערע אונטערדריקער, זיי זאלען א וואָרף טאָן אן אבנענריזעטען ביין, אויסווייגען ביי זיי א פּאָר סענט, בעטען זיי, זיי זאלען מאכען נעזעצע פאר די באשיצונג פון אונזערע פרויען און קינדער — דאס אלעס איז קיין רעוואָלוציאנערע באוועגונג. דאס הייסט אויפאָר ארומדרעהען זיך אויף אן ארט. וויל דערמיט ווערט כמעט נאר ניט עריכט... נור דאס איז נאך ניט אלעס. די ריין נעווערקשאפטליכע פאַדרוננען האבען אין די נאנץ יוננע יאהרען פון דער ארבייטער באוועגונג נעהאט א זיג, זייענען נעווען א נויטווענדיגער רעזולטאט פון דעם דאמאלדיגען ענטוויקלונגס־צושטאנד. דער סאציאליזם איז נאך נעווען אין די ווּיקעלער. די צייט האט שוין אבער באווּיזען די רעזולטאטען פון דיזער טאקטיק פון יוניאנס. און נור מיט אבזיכט ווילען אונזערע רעפארמערס און פאליטישענס ניט אנערקענען די רעזולטאטען... הייסט דען דאס ארפּלאָזען זיך צום פאלק, צו זייז פארשטאנד, צו זייז ענטוויקלונגס צושטאנד, ווען מיר ווילען איהם ניט זאגען, אז די עקאנאמישע ענטוויקלונג פון דער נעזעלשאפט איז אזוי ווייט נעקומען, אז די נעווערקשאפטליכע קאמפּמיטל מיט די נעזעצע וועגען פרויען ארבייט, וועגען פארקירצונג פון דער ארבייטס־צייט זיינען קאלטע רפואות, זיינען רעאקציאנער אין זייער כאראקטער, וויל זיי זיינען קיינמאל ניט אימשטאנד צו פארניכטען די היינטיגע לאהן סיסטעם, דעם פריוואט באזיץ אין ארבייטס מיטל און די פאליטישע הערשאפט?... דער הויפּטגער אידעל פון דער סאציאלער רעוואלוציאן קען דורך פארמאסקירען איהר ווירקליכען ציעל וויניג וואס נעווינען. שפאט, פערפאלנונג, דער קערקער, דער עשאפאט, זאנאר דער רומער האס פון דעם שקלאף זעלבסט דארף די רעוואלוציאנערען ניט אפהאלטען פון צו זאגען דעם אמת, אנצעוויזען דעם ארבייטער, אז ער מוז זיך ארגאניזירען, אום אלס ארגאניזירטע מאכט ארויסצוטרעטען געגען ארגאניזירטען קאפּיטאל ניט מיט האלבע פאדערונגען פון „בעטלערישע רעכ־

טע", זאגדערן מיט א פראגראם פון פרייהייט און גלייכהייט פאר אלע מענשען, דער מוז ווייסען, אז די נעשיכטע האט שוין כמעט אויסגעפאנירט דעם גאנצען כאראקטער פון דעם בלוטינען קאמף... דאס איז די פליכט פון א רעוואלוציאנער, און אין דעם אונטערשיידעט ער זיך פון רעפארמער און דעמאגאג אדער פאלקס פארפיהרער".

עס האט זיך מיר ניט איינגענעבען צו באקומען דעם ערשטען נומער „ארבייטער צייטונג", אבער אויף וויפיל איך נעדענק, און נאך איצטינען איבערלייענען פארשידענע נומערן פון דער אלטער „ארבייטער צייטונג", קאן איך מיט א רייגעם נעווייסען זאגען, אז די „ארבייטער צייטונג" איז נעווען די אייניגע צייטונג, וואס איז נעווען נעזונט איז אלע פרטים, די אייניגע צייטונג, וועלכע איז נעווען דער אמת'ער אויסדרוק פון דעם נעזונטערען טייל פון דער איינוואנדערונג. עס איז אמת, אז אויך די „ארבייטער צייטונג" איז ניט נעווען גאנץ פרייי פון מנידות, ספעציעל אין דער וועבענטליכער „דרשה" פון „פראלעטארישקער מניד", וואס האט נעזוכט צו געבען א סאציאליסטישע „דרשה" אויף דער טעמא פון דער סדרה. אבער זי איז נעווען די ערשטע, וואס האט נערעדט כאהר האדם, וואס האט קודם כל געשריבען אידיש — אידישע אידיש, און וואס האט זיך פארנומען מיט לעבעדיגע פראגען, און לעבעדיגע מענשען פארבונדען מיט א גרויסען אידעאל, א אידעאל, וועלכער האט נעהאלטען די מענשען אין א בעשטענדיגען צושטאנד פון באנייסטערונג, ניט לאזענדיג זיי דערביי פארגעסען, אז זיי נעהען ארום אויף דער ערד.

מען מוז מודה זיין: די לייט פון דער „פרייער ארבייטער שטימע" האבען פונקט אזוי ערנסט, פונקט אזוי באנייסטערט און מיט פונקט אזוי פיל איבערגעבענקייט נעארבייט און זיך מקריב נעווען פאר זייער אידעאל און האבען ארום זיך גרופירט אייניגע, געצעלטע איבערגעגעבענע מענשען; אייגנער פון זיי איז נעווען דער יונג פארשטארבענער דוד עדעלשטאט, וועלכער האט נעזונגען אין נוט אידיש:

„ליעבע לעזער! שוועסטער און ברידער!

איך וואלט אויך אמאל נעוואלט
פאר מיינע דיכטער־ארבייט, פאר מיינע ליעדער
וועלען ביי אייך בעצאהלט!
איך וויל ניט קיין רענדלאר, איך וויל ניט קיין דוקאטען,
איך פערקויף ניט מיין מוזע פאר גאלד:
מיט ליעבע צו פרייהייט, מיט הייליגע טהאטען,
מיט ביטערען האס, ברידער, באצאלט.

אבער די לאנגיק פון לעבען איז ניט נעווען אויף זייער זייט. אין אנהויב האבען זיי, דורך זייער אייגענער באגייסטערונג, די געוואלדיגע פראזען און דער בלישטש פון באלדיגער באפרייאונג, צוגעצוינען א נעוויסע צאל מענשען פון די, וואס קומען ארויס פון דעם פאלק וואס איז געווען צו שרייען „נעשה" פאר „נשמע". אבער דאס האט לאנג ניט נערוירט. אין א נאנץ קורצער צייט האט די „ארבייטער צייטונג", וואס האט פארוואנדעלט די „פראפאגאנדא דער טאט", וואס האט נעפרעדינט „נשמע" פאר „נעשה", נעוואונען די אויבערהאנד, און אויך דעם גרויסען, דעם נרעסטען, מארשישען איינפלוס, ניט נור אויף די, וואס זיינען לכתחילה געווען סאציאליסטען, נאר אויך אויף פילע פון די נעווען אנהענגער פון די בטלנים, אויף די נאר ניט נאנץ פארדארבענע משכילים און אויף זעהר פיל פון די אנארכיסטען.

די „ארבייטער צייטונג", די „צוקונפט" און דערנאך דאס „אבענד בלאט", האבען איננאנצען איינגענומען די עפענטליכע מיינונג. אלע, וואס האט נעדענקט ערליך, וואס האט נעשטרעבט צו שענק און דערהויבענס, האט זיך נרויפירט ארום די נאר וואס דערמאנטע צייטונגען. די „ארבייטער צייטונג", פון איהר זייט, האט זיך נעפלייסט ארויינצוציהען אלע די, וועלכע האבען נעהאט וואס צו זאנען און נעוואוסט ווי עס צו זאנען. איז יעקב נאדין נעקומען קיין אמעריקא, איז זיין נאטירליכער מקום מנוחה נעווען אין דער „ארבייטער צייטונג", און בעת ער האט לויט דער עצה און אויפמונטערונג פון פיליפ קראנץ, זיך נענומען שפעטער פאר דער דראמא, איז עס ווידער נעווען די „ארבייטער צייטונג", דאז שוין אונטער דער פירונג פון אב. קאהאן, וועלכער האט איהם נעגעבען די גרעס־

טע שטיצע, בעת די „כל ישראל׳ניקעם" האָבען איהם נע־
רודפּט ער חרמה. יעקב גוידא (ב. נאַריז), קומענדיג פון רוס־
לאַנד מיט א רעפּוטאַציע פון זיינע ערשטע אויסגעצייכענטע
ערצעהלונגען, האָט גלייך נעפונען זיין היים אין דער „ארבי־
טער צייטונג". דוד פּינסקי האָט פון אירע אפּ נאָך מיטגע־
ארבייט אין דער „ארבייטער צייטונג". ז. ליבין, ל. קאַבאַריז
זיינען אויסגעוואָקסען אויף איהר שוים. האָבען זיך באַוויזען
נייע דיכטער, ווי דער יונגער פּאַרשטאַרבענער ב. ראָזענבלום,
האָבען זיי זיך נעטולדיעט צו דער „ארבייטער צייטונג". שפּע־
טער זיינען צוגעקומען יהואש, ליעסין, ה. רויזענבלאָט און פּיל
אנדערע, אוי, — אחרון, אחרון חביב, — י. ל. פּרץ איז צום
ערשטען מאל באקאַנט נעוואָרען דעם אמעריקאַנער פּובליקום
דורך די שפּאלטען פון דער „ארבייטער צייטונג". פון דער אנ־
דער זייט, וועו פילים קראַנץ האָט אמאל, בזכות אלטע באַ־
קאַנטשאפט, אויפגעפּענט די „ארבייטער צייטונג" פאר די
„פּעלייעטאָנען" פון דעם „פּראָפּעסאָר", אונטער דעם פּסעוו־
דאָנים „סמבטיון", האָט זיך אויפגעהויבען א שטורעם פון פּרא־
טעסט, אוו ער האָט די פּעלייעטאָנען געמוזט אָפּשטעלען. *)

---

*) ביי דער געלעגענהייט איז אפּשר אָנגעבראַכט צוו דערצעלען
פּאָלגענדעס:

אין יאָהר 1891 האָט אב. קאַהאַן, דעמאָלט דער רעדאַקטאָר
פון דער „ארבייטער צייטונג", נאָך ניט געהאַט פּערזענליכע
פּרץ, און עס איז נעווען דער שרייבער פון אָט די שורות, פון תמיד
באַגייסטערט פאַר אונזער גרויסען קינסטלער, וועלכער האָט נאָך
זיין אָנקומען אָהער אויף פּרץ׳ן אויפטערקזאַם געמאַכט און נערא־
טען איהם אַיינצולאָדען. די עצה איז אָנגענומען געוואָרען. ב. פּוי־
נעבוים האָט דורך זיינעם א שוואָגער אין וואַרשא זיך דורכגע־
שריבען מיט פּרץ׳ן, און עס האָט ניט לאַנג געדויערט, ווי עס זיינען
אָנגעקומען עטליכע ערצעהלונגען פון פּרץ׳ן. אב. קאַהאַן האָט
אויפ׳ן שטעל אָפּגעשאַפט דעם גרויסען קינסטלער און אין זיין
התלהבות איהם געמאַכט א גרויסע רעקלאַמע. איך וויים ניט ווי
לאַנג דאָס האָט געדויערט, נאָר די בעלי־בתים פון „אידישען טאָגע־
בלאַט" האָבען זיך מתקנא געוועזן, ניט פאַר דער קונסט, חלילה!

2

א גרויס שטיק פון דעם ערפאלג פון דער „ארבייטער צייטונג" דארף מען, נאטירליך, צושרייבען דער אומגעוועלכער טעטיגקייט פון דער גרופע מענשען, וואס האבען זי אויף דער וועלט געבראכט. בראש פון דער גרופע זיינען געשטאנען אב. קאהאן, דער איצטיגער רעדאקטאר פון „פארווערטס", פיליפ קראנץ, דער ערשטער אידישער סאציאל־דעמאקראטישער רעדאקטאר, וועלכער הערט זיך היינט ניט פיל נור מחמת דעם, וויל ער איז ביז היינטיגען טאג נעבליבען א „גרינער", און האט זיך נאך ניט אויסגעלערנט די קונסט פון רעקלאמע; מ. זאמעטקין, וועלכער איז דערהויפט נעווען רעדנער; מארים הילקאוויטש (איצט: מארים הילקוויט), וועלכער איז היינט אן אנערקענטער פירער פון דער אמעריקאנישער סאציאליסטישער פארטיי, און ל. מיללער, היינטיגער רעדאקטאר און הויפט־אייגענטימער פון דער „וואהרהייט", וועלכער שטעהט היינט זעהר וויט פון זיינע יונגענד־אידעאלען.

זעהר פיל, ווי נעזאגט, דארף מען צושרייבען אויף זייער קאנטא. אבער דערמיט ענדיגט זיך ניט די זאך. די הויפט־זאך איז, וואס די מענשען און די צייטונג האבען אין זיך נעטראגען די לאניק פון די פאקטען. זיי האבן רעפרעזענטירט דעם נייסטיגען און מאטעריעלען צושטאנד פון די אימיגראנטען. אט דאס איז, וואס האט זיי פארזיכערט דעם גרויסען מאראלישען ערפאלג.

עס האבען שוין אנדערע באמערקט, אז דער סאציאליזם האט נעהאט א גרויסע ווירקונג אויף דער ענטוויקלונג פון

דערין קען מען זיי ניט חושד זיין. אבער די רעקלאמע! די „אר־ביימער צייטונג" זאל האבען ביי זיך דעם גרויסען אידישען שרייבער — דאס קאנען זיי ניט דערלאזען. איך ווייס ניט, וואס זיי האבען געטאן. איך ווייס נאר, אז שפעטער האבען אלע געערעטט, אז מען קען קויפען פרץ'ס ערצעהלונגען בחצי חנם. „כל ישראל" האבען ניט געקאנט פארטראגען, און אפשר — לאמיר זיי דן זיין לכף זכות — ניט ג ע ק א נ ט פארשטעהן דעם קונסטלער פרץ.

דער אידישער ליטעראטור, אבער מען דארף האבען איבערגע־לעבט יענע יאהרען אין אמעריקא, מען זאל דאס קאנען ווי נעהעריג איז אפשאצען.

די אידישע אימיגראציע פון די 80־ער יאהרען איז ניט געווען קיין אימיגראציע פון אוואנטוריסטען, וואס האבען זיך נעלאזען אין דער וויטער וועלט צו זוכען גאלד. ברויט אוז מנוחה האבען זיי נעזוכט. די נויט אוז דחקות, פון איין זייט, די רדיפות אוז רעכטלאזיגקייט, פון דער צווייטער זייט, האבען זיי נעטריבען צו זוכען א מקום מנוחה אין פרעמדע לענדער.

עס איז נעווען א פאראימטע, האלב פארהונגערטע, פאר־צווייפלטע אוז נידערגעשלאגענע מאסע, וואס האט זיך נענו־מען צום וואנדערשטאק.

אוז די רייזע אליין איז אויך ניט נעווען קיין גליקליכע. פאר דעם גרעסטען רוב איז די נסיעה איבער דעם ים הגדול נעווען שווערער ווי קריעת ים סוף.

אוז אז זיי זיינען אנגעקומען אהער, האבען זיי אויך קיין האניג ניט געלעקט. דער ביסען ברויט, אמת, איז אנגעקומען א ביסעל גרינגער, אבער דאס איז נעווען, ערשטענס, אדאנק די קלייניע השגות אוז באדערפנישלויזינקייט, אוז, צווייטענס, מחמת דער ניט אין ערד שווערער ארבייט, מחמת דער עבודה פרך.

מיט א שווער הארץ האבען זיי פארלאזען די אלטע היים, וואס פאר א סר איז זי נעווען אזוי טייער, אוז די נייע בעדינ־נונגען האבען עס נאך פיל שווערער נעמאכט. דאס ביטערע, האראפאשנע, מיט אימפעט לויפענדיגע פאבריק־לעבען, פון איין זייט, אוז דאס נעמיטלויזע, נייסטלויזע, חושך־דינע לע־בען אין די גרויסע טענעמענט־הייזער, פון דער צווייטער זייט, — האט נעמאכט דאס לעבען ניט צום דערטראגען.

אין איין פרט איז דא נעווען נוט: דאס פרייע וואלט דער שלאס פון מויל איז נעווען אראפגענומען, דער שלייער פון די אויגען איז נעפאלען. עס האט זיך נעהערט א נייער „שם המפורש", דער „שם המפורש" פון סאציאליזם, אוז דער נעפענטעטער נייסט האט זיך נענומען רירען.

דער סאציאליזם פאר אידען האט באטייט מעהר ווי פאר ניט־אידען, ער האט באטייט, ערשטענס, א באפרייאונג פון דער שווערער לאסט פון דלות. עס האט דעם נאר וואס נעווארעט פראלעטאריער נעלערנט זיך צו ארגאניזירען און שטרייטען פאר זיינע רעכט. און ער האט זיך ארגאניזירט איז פאד־פאראיינען און אלע פאראיינען פארבונדען איז איין גרויסען פאראיין, די „פאראייניגטע אידישע נעווערקשאפטען", און צוזאמען נעקעמפט פאר העכערע שכירות און קירצערע שטונדען. דער סאציאליזם האט איהם נעלערנט: „אייניקייט איז מאכט!" ער האט איהם אבער אויך נעלערנט: „וויסען איז מאכט!" און האט אזוי ארום נעלעגט דעם פונדאמענט אי פאר אן עקנאמישער, אי פאר א גייסטיגער טעטינקייט, און נאך ביידע האט דעם אידען'ס נשמה תמיד נעלעבט. אבער דער סאציאליזם האט דעם אידען נאך פיל מעהר צו־נעזאגט צו געבען. ער האט אנגעירט דעם סאמע אננעוועטאנט־סטען פונקט פון זיין גאנצער עקזיסטענץ, ער האט איהם באווייזען די מענליכקייט זיך צו באפרייען פון דער אייבינער מכה פון אנטיסעמיטיזם. דער סאציאליזם וועט פארבריידערן אלע פעלקער, „ולא ישא גוי אל גוי חרב, ולא ילמדו עוד מלחמה". קורץ, אין דעם סאציאליזם האט דער אידישער אי־מיגראנט געפונען א צווייפאכינע רפואה פאר א צווייפאכינער מכה. עס וועט איהם באפרייען אלס ארבייטער, עס וועט איהם אויסלייזען אלס איד.. די אננעוועטאגטע הארץ האט זיך נע־עפענט, און די גאנצע נייסטיגע ענערגיע, וואס האט געטליעט פון דורות און דורות האט קיין אויסוועג ניט נעפונען, האט מיט אמאל אויסגענאסען אין א פלאם פייער, וואס האט ארומגעכאפט אלע, וועלכע האבען דערוועגט זיך נעהענטער צוצוגעהן...

„ברידער, מיר טראגען א דרייפאכע קייט —
„אלם אידען, אלם שקלאפען, אלם דענקער,
„מיר ווערען געיאגט און געמאטערט צום טויט
„פון אנטיסעמיטען און הענקער". —

אזוי האט דור ערעלשטאט דאן נעזונגען און האט אויף

זיין אײנפאכען, אבער אויפריכטיגען אופן אויסגעדריקט ריכ־טיג די נעדאנקען און געפילען פון דער גרויסער צאל אימיג־ראנטען.

און כמעט אלע אידישע אימיגראנטשע זיינען געווארען סאציאליסטען, ווייל אלע, אז אויסנאם, זיינען דורכגענגען די שבעה מדורי גיהנום פון דער פאבריק און פון דער „שוויץ־סיסטעם".

דאס איז די הויפט־סיבה, פארוואס די „ארבייטער ציי־טונג" איז געווארען דער וואכן־פירער פון די אידישע אימיג־ראנטען אין אמעריקא.

דאס דארף מען אבער ניט נעמען צו שטרענג. אין אמע־ריקא — און ניו יארק איז דער קאפ און די הארץ פון אמערי־קא — אין דעם „לאנד פון אונבעגרעניצטע מעגליכקייטען", איז ניט ריכטיג צו זאגען, אז אלע אז אויסנאם זיינען געווען גלייך, ספעציעל צום סוף פון די אכציגער יאהרען, וועו מיר האבען שוין דא געהאט אפשר הונדערט טויזענט אידען. שוין פון דעם ערשטען טאג אן הויבט זיך אן א דיפערענצירונג. ניט אלע בטלנים זיינען געווארען אויס בטלנים, און די קריכער, די קאריערסטען — פאר זיי האט זיך דא געעפענט א נייע וועלט. דער צופאל, וואס זיי זיינען געקומען א ביסל פריער, אין א צייט, וועו אידיש איז נאך ניט געווען די „לאנדס־שפראך" פון דעם אידישען קווארטאל, וועו עס איז נאך קיין „קווארטאל" ניט געווען, האט זיי געצוואונגען בעסער צו לערנען ענגליש, און דאס האט זיי געגעבען די אויבערהאנד. זיי זיינען בים־לעכווייז געווארען די פאליטישענס, די פערלער, וועלכע הא־בען זיך ענטוויקעלט צו קרעמער. פון זיי זיינען דאס געווארען די „שוויץ־מייסטער", וואס האבען ענטוויקעלט די שוויץ־סים־טעם, וואס דורך איהר האבען זיי אזוי אומ'ברחמנות'דיג אויסגענאגט די ארימע, הילפלאזע, נייע אימיגראנטען. עס זיינען אלע מאל געווען די אלטע אימיגראנטען, וואס האבען אויסגענוצט די ניי־אריבערגעקומענע, און די לעצטע זיינען עס געווען די, וואס האבען נעקעמפט קעגען די פריערדיגע אימיגראנטען, וועלכע האבען זיך שוין גהאט ארויפגעארבייט. ניגט דעם ערשטען טאג אן האט זיך שוין אנגעהויבען צו

אנטוויקלען א מיטעל־קלאס, וואס א גרויסער טייל פון איהם אין היינט איבערגעגאנגען צו דער גרויס־בורזשואזיע, וואס קעגען איהר איז געפירט געווארען דער לעצטער גרויסער שניידער־סטרייק, וואס האט ארומגעכאפט 120 טויזענט מענשען. די דאזיגע אויפגעקומענע לייט האבען זיך, נאטירליך, ניט געקאנט האלטען ביי דער סאציאליסטישער „ארבייטער צייטונג", און נאך וועניגער ביי דער אנארכיסטישער „פרייע ארבייטער שטימע", וואס האט ארגאניזירט יום־כפור בעלער א גרויסער טייל פון זיי זיינען געווארען „סטאטיקס", ווי עס פאסט זיך פאר שענע בעלי־בתים, האבען זיך דערמאנט, אז זיי זיינען אידען און געמוען בויען שולען, אויסגעשריבען פון רוסלאנד ר' יענקעלע חריף פאר זייער רב הכולל, נעגרינדעט בתי מדרשים וכדומה. אדער זיי האבען געגרינדעט לאדושען, וואו זיי האבען, נאכמאכענדיג די אמעריקאנער, זיך געמוען שפילען אין „מאסטערס" און „גראס מאסטערס", מיט די גע־היימע סמנים און די אלע זיבען זאכען. די דאזיגע בעלי־בתים האבען, יעדער נאך זיין גוסט נאך, געהאלטען זיך אדער ביי די „אידישע גאזעטען", וואס האט געשטיצט די רבנים מיט די דינים מיט די ארץ־ישראל־פושקעס, און וואס דאס האט, אגב, געגעבען א געלענגהייט פאר בייזע צינגער שטארק צו מורמלען וועגען די „גאזעטען" און די פושקע־געלדער; אדער ביי דעם „פאלקס־אדוואקאט", וועלכער האט דוקא חווק געמאכט פון דעם „רב הקלוקל". עס האבען אויך ניט געפעלט די „כלי קודש", דער ספעציעלער אמעריקאנער מין „רעווערענדס", מוהלים ומסדרי קדושין מיט זייערע ירידים פאר די ימים נוראים.

צו זיי זיינען שפעטער צוגעקומען אונזערע באוואוסטע „העכסט אינטערעסאנטע" ראמאנען־שרייבער, ווי שמ"ר, מ. זייסערס, און די, וואס האבען זיך אנטוויקעלט אויף דעם אמע־ריקאנער באדען, ווי א. טענענבוים, דער פארשטארבענער יא־האן פאליי, וואס איז צוריק געקומען פון שמר, דער שוין דער־מאנטער „פראפעסאר" און מ. מ. דאליצקי, וועלכער איז אמאל, אין דער אלטער היים, געווען א העברעאישער פאעט; זיי אלע האבען געפונען א מקום מנוחה ביי די „גאזעטען" אדער „פאלקס־אדוואקאט". אין טעאטער האט געהערשט יאוף לא־

טיינער אוּן י. הורוויטש מיט זייערע „היסטאָרישע" דראָמעס. אוּן די אַלע צוזאַמען האָבען פאַרגעשטעלט אַז אמת'ע אידישע קאָפּעליע, אַ קאָריקאָטור פוּן דער היימישער אידישקייט. אוּן ווייל עס איז נעווען אַ קאָריקאָטור, האָבען זיי אַלע צוזאַמען מיט זייערע שולען, לאָדושען, חברות, „העכסט אינטערעסאַנטע" ראָמאַנען, „טריאָטערס", צייטונגען, ניט פאַרגעשטעלט קיין געזעלשאַפטליכע קראַפט. די צייטונג, וואָס האָט געגעבען דעם נייסטיגען טאָן, וואָס איז נעווען אַז אמת קולטורעלע קראַפט; די צייטונג, וואָס איהר האָבען אַלע, אפילו זייטיגע עלעמענטען, געגלויבט אוּן רעספּעקטירט, איז בלי ספק נעווען די „ארבייטער צייטונג", אוּן שפּעטער, זייט ביי זייט, די „צוקונפט" אוּן דאָס טעגליכע „אבענד בלאַט". אוּן דאָס איז אמת ביז'ן היינטיגען טאָג. *)

3

די „ארבייטער צייטונג" איז ארויס צום ערשטען מאָל אין מערץ 1890 אוּן, ווי שוין געזאָגט, איהר ערפאָלג איז געווען זעהר גרויס. אָבער דער ערפאָלג איז ניט געווען קיין פּינאַנציעלער ערפאָלג. פינאַנציעלען ערפאָלג האָבען געהאַט יענע, די אַנדערע צייטונגען. אוּן מען מעג נאָך דרייסט זאָגען, דער מאַראַלישער ערפאָלג איז געקומען צום גרעסטען טייל אַדאַנק דעם פינאַנציעלען שלים־מזל; מען האָט אין איהר גלויבט, ווייל דורך איהר דלות האָט ארויסגעלויכטען די ערליכקייט אוּן די איבערגעבענקייט. פילפּ קראָך האָט אָנגענוּיבען זיין ארבייט אלס רעדאַקטאָר מיט שכירות פוּן זעקס דאָלאָר אַ וואָך. צום סוף אָבער איז דער פינאַנציעלער „ערפאָלג" אויך געקומען. שוין אויף דעם צווייטען יאָהר איז די

*) הער פרוידוס, דער הויפּט־ביבליאָטעקאַר פוּן דער אידישער אָפּטויולונג אין דער באַרימטער ניו יאָרקער שטאָט־ביבליאָטעק, האָט מיר ערשט ניט לאָנג דערצעהלט דעם זעהר אינטערעסאַנטען פאַקט. אז פוּן אַלע די, וואָס קומען אין ביבליאָטעק לעזען די שלעכט צייטונגען, איז נאָך ניטאָ אפילו קיין איינער פוּן הונדערט, וואָס פרעגט זיך נאָך אויף יענע „רבנישע" אוּן „מליצה"־צייטונגען.

שכירות פון דעם רעדאקטאר געהעכערט געוואָרען אויף 12 דאָלאָר א וואָך; דער געשעפטס־פירער, וועלכער איז אויך געווען דער בוכהאלטער, האָט געקראָגען 10 דאָלאָר א וואָך; דער עקספעדיטאָר, 8 דאָלאָר א וואָך, און דערצו האָט מען זיך פארנומען אויסצושרייבען ב. פייגענבוימען פון לאָנדאָן, מיט א פעסטען געהאלט פון 10 דאָלאָר א וואָך. ביי אזא נע־וואלדיגען „ערפאָלג" האָט דער לעבעדיגער נייסט פון דעם אי־דישען אינטעליגענטען ארבייטער (עם זיינען אויך געווען ניט־אינטעליגענטע) ניט געקענט רוהען, און מען האָט גענומען טראכטען פון נייע אויפטוען. די „ארבייטער צייטונג" האָט זיך על פי רוב פארנומען מיט'ן אלטעגליכען קאמף פאר די אר־בייטער, פון איין זייט, און מיט דעם מלחמה האלטען קענען די אנארכיסטען, פון דער צווייטער זייט. און א גרויסע אויפ־גאבע איז דא געווען. פון איין זייט האָט מען באדארפט אר־גאניזירען אן אנגעלאָפענע, אומגעבילדעטע, אומדיסציפליניר־טע מאסע, א מאסע, וואָס איז מיט יעדען טאָג געוואָרען גרע־סער און געמאכט נויטיג יעדען טאָג אנצוהויבען די ארבייט פון ס'ניי; א מאסע, וואָס האָט פריער קיינמאָל ניט געהערט פון ארגאניזאציע. פון דער צווייטער זייט, האָט מען באדארפט באקעמפען א געגנער, וועלכער איז געקומען אין נאָמען פון הייליגע אידעאלען, פון באפרייאונג, וועלכער האָט מיט גרויס התלהבות און מיט נאך גרעסערע פראָזעס געארבייט קעגען די אלע זאכען. און הגם דיזע טאפעלע אויפגאבע האָט געפא־דערט איניע און דיזעלבע טעטיגקייט — אלגעמיינע אויפקלע־רונג און בילדונג, און די „ארבייטער צייטונג" האָט די דאזיגע אויפגאבע ערפילט אויסנעצייכענט, לויט איהר מעגליכקייט, האבען אבער די אינטעליגענטע אידישע ארבייטער, די וואָס האבען געטראָגען די גאנצע משא אויף זיך, געפילט, אז די „ארבייטער צייטונג" אליין איז ניט ביכולת צו טון די גאנצע ארבייט. עס האָט זיך געפילט א באדערפניש צו באשאפען אן ארגאן, וואָס זאל זיין פריי פון די טעגליכע, אפט קליינלי־כע ארבייטען, אן ארגאן, וואָס זאל זיך אינגאנצען אפנעבען דער וויסענשאפטליכער פערטיפונג פון דער אויפקלערונגס־ארבייט. גאנץ נענוי, וואָס דער זשורנאל האָט געזאלט זיין, האָט בעצם

קיינער ניט נעוואוסט. מען האט נור געוואוסט, אז ער דארף זיין „וויסענשאפטליך", דער עיקר בכדי צו נעבען אויפקלע־רונג אין דעם וויסענשאפטליכען סאציאליזם. דער רעזולטאט פון דעם איז געווען, אז „אויף דעם 5טען יולי 1891 איז צו־זאמענגערופען געווארען א צוזאמענפאר פון די אידישע סא־ציאליסטישע פאראיינען פון ניו יארק און אומגעגענד, און נאך אן אלזויטינגער דיסקוסיאן, איז שליסליך אנגענומען געווארען מיט א גרויסער מערהייט ארויסצוגעבען א „ווירקליך" וויסענ־שאפטליכען סאציאליסטישען מאנאטליכען זשורנאל. דער נא־מען ווער באשטימט די „צוקונפט". אלס רעדאקטאר ווער אייג־שטימיג ערוועהלט פיליפ קראנץ". דערצו־בער קראנץ, ווי־לכער איז געווען דער ערשטער רעדאקטאר פון „ארבייטער צייטונג" און ווי־לכער איז נאר פריהער אין לאנדאן געווען דער ערשטער רעדאקטאר פון „ארבייטער פרייגד", די צייטונג, וואס פון איהר האבען די אידישע ארבייטער אין אמעריקא פריהער גע־צוינגען זייער גייסטיגע יניקה. די מיטלען ארויסצוגעבען דעם זשורנאל האבען געזאלט קומען, ווי דר. ארטמאן, וואס איז צו יענער צייט געווען דער געשעפטס־פירער פון דער „ארבייטער צייטונג און דער סעקרעטאר פון דער „צוקונפט", דערצעהלט אין דער יובילי־אויסגאבע פון דער „צוקונפט" — די מיטלען האבען געזאלט קומען פון דעם, וואס „יעדע סעקציאן האט זיך פארפליכטעט בייצושטייערען 2 דאלאר א מאנאט, צו זאמלען אבאנענטען און פרייווילינג בייטראגג. אזוי ווי דער פאנד האט זיך ניט גערירט פון ארט, האבען מיר איינבארופען א קאנפערענץ". אויף אט דער קאנפערענץ פון א 150 פער־זאן, וואס איז פארגעקומען אין אקטאבער, איז אויף דעם פאר־שלאג פון מארים הילקאוויטץ געמאכט געווארען א זאמלונג, וואס האט אריינגעבראכט 53 דאלאר מיט 25 סענט. „ווי גרויס די עשירות איז צוויישען אונז געווען", דערצעהלט דר. ארט־מאן, „קען מען זעהן פון פאלגענדע בייטרעגע: דאקטאר ראם און דאקטאר האלפערין, יעדער פון זיי האט זיך פארשריבען א נאנצען דאלאר און איהם אויך גלייך באצאלט, קארפ, ווי־נעם האבען זיך פארשריבען צו 50 סענט און איינגעצאלט צו 25 סענט א. אז. וו."

אין נעלר איז, בכו, קיין מניעה ניט נעווען. שלעכט איז נור נעווען מיט דער פראגראם. די פראגראם האט ערשט באדארפט אויסגעארבייט ווערען פון א קאמיטעט. וון אין נאוועמבער פון רעמזעלבען יאהר איז דער קאמיטעט, וואס איז באשטאנען פון פילופ קראנץ, אב. קאהאו, מאררים הילקאוויטץ, ל. מיללער און דעם שרייבער פון די דאזיגע ציילען, זיך צוזאמענגעקומען.

די ערשטע פראגע ביי אונזער צוזאמענקומען איז נעווען: מיט ווען נעהט מען צום טיש? און עס האט זיך באלד ארויסגעשטעלט, אז אונזערע איז אן ארימע חתונה. מיר זייען גיך מוסכם נעווארען צווישען זיך, אז די „צוקונפט" דארף זיך פארשפריטען אויף דרייי געביטען: סאציאליזם, אלגעמיינע ווייסנשאפט און שענע ליטעראטור. אבער וואו נעמט מען די שרייבער? און וואו נעמט מען די שרייבער, וואס זאלען שרייבען פאר אונזערע לעזער? קיינער פון די שפעטערדיגע און איצטינע מיטארבייטער פון דער „צוקונפט" איז נאר ניט נעווען. ב. פייגענבוים איז נעקומען אין יולי 1891, אלזא מיט זעקס מאנאטען פריער, איידער די „צוקונפט" האט ערשיינט, און הגם די „ארבייטער צייטונג" האט איהם ספעציעל אויסגעשריבען פאר א הילפס־רעדאקטאר, האט די מערהייט פן קאמיטעט איהם ניט געהאלטען פאר גענוג וויסענשאפטליך. דאס האט איהם נאטירליך ניט געשטערט צו ווערען איינער פון די הויפט־מיטארבייטער פון דער „צוקונפט", און נאך שפעטער אויך דער רעדאקטאר. דער שרייבער פון דעם ארטיקעל איז נאר וואס נעווען נעקומען, א בן בלי שם און איז נאר וואס ארויסגעטראטען אין דער „ארבייטער צייטונג". יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי (דער באקאנטער איסאאק גורעוויטש) האט זיך ארומגעטראגען מיט פלענער פון א רוסישער צייטונג, וואס פון איהר איז ארויסגעקומען א מפיל, האט ער זיך ביי אונז וועניג נעמישט. ל. בודין איז נאר, דאכט זיך, אין אמעריקא ניט נעווען. ער איז יעדענפאלס נעווען נאך גאנץ יונג. די שרייבער פון די „גאזעטען" און „פאלקסדוואקאט" זיינען לכתחילה נעווען אויסגעשלאסען, עס איז אויך צווישען זיי ניט נעווען קיין איינער, וואס איז פעהיג

געווען עפּעס צו נעבען פּאר אזא זשורנאל, ווי די „צוקונפט“ האט געוואלט זיין. עס זיינען דאו שוין געווען מ. קאטץ, דר. מעריסאו, דר. זאלאטאראף און ר. לואים (דער לעצטער איז אינגאנצען פּארשוואונדען), אבער די האבען געהערט צו דעם ענגערישען לאגער, צו דעם לאגער פון די אנארכיסטען, וואס זיי האט מען באדארפט באקעמפען. מיט איין וואָרט: חוץ די פיר פון דעם קאמיטעט, איז ניט געווען קיינער, וואס האט געקענט מיטארבייטען אין דער „צוקונפט“.

מכוח דער שענער ליטעראטור איז נעווען נאך ערגער: אויף דעם נעביט איז לחלוטין קיינער ניט געווען, אחוץ אב. קאהאו, וואס האט זיך דאו ערשט אנגעהויבען צו רעכענען פּאר א בעלעטריסט, וואס ער איז, אגב אורחא, קיינמאל ניט געווארען, און דעם פּארשטארבענעם יעקב גארדין, וועלכער איז נור וואס געווען געקומען אוו איז נאך ווייט ניט געווען דאס, וואס ער איז דערנאך געווארען. קאברין און ליבין זיינען נאך אפשר אין ניו יארק ניט געווען. זיי האבען יערענפּאלס אנגעהויבען שרייבען ערשט מיט דריי יאהר שפּעטער. דוד פּינסקי איז נאך דאו ניט געווען קיין שרייבער, ער האט אנגעהויבען שרייבען אין איין צייט מיט קאברין אוו ליבין; יהואש איז נאך ניט געווען נתגלה געווארען, הגם ער האט שוין פריער געהאט פּארעפענטליכט עטליכע לידער אין מ. ספּעקטארס „הויזפרויינד“ אוו איז שוין, דאכט זיך, געווען אין אמעריקא; ב. גאָרין איז נאך דא ניט געווען, אוו, זעלבסטפּארשטענדליך, איז נאך ניט געווען קיינער פון די, וואס געהערען היינט צו די „יונגע“.

אין דער פּאעזיע האבען מיר געהאט נור מאָריס ראזענפעלד, וואס איז אמאל געווען אונזערער אוו אמאל ניט, אוו מאָריס ווינטשעווסקי, וועלכער האט נאך נעוואוינט אין לאנדאו. א. ליעסין איז ערשט געקומען מיט א דריי יאהר שפּעטער אוו איז נאך געווען א יונגער בחור. י. באוושאוער איז געווען אין דער „פרייע ארבייטער שטימע“. מיט איין וואָרט: עס איז נאך געווען א תוהו ובוהו. עס איז ניט געווען קיינער: ניט קיין פּובליציסטען, ניט קיין בעלעטריסטען, ניט קיין ווי־סענשאפּטליכע אוו ניט קיין געלעהרטע סאציאליסטען. אוו אז

דער קאמיטעט האט געוועגדט די אויגען נאך רוסלאנד, האט ער אויך דארט ניט געפונען קיין אויפמונטערונג. פון דער גאנצער רייה אויסגעצייבענטע פובליציסטען, בעלעטריסטען און פאע־טען, וואס מיר האבען היינט, איז נאך קיין זכר ניט געווען, מיט דעם אויסנאם פון די עטליכע אלטע, ווי ר' מענדעלי, לי־נעצקי, שלום עליכם, פרץ, דינענזאן און ספעקטאר. די בטלנים, וואס האבען געשריבען מליצה איז צעדערבוים'ס „פאלקס־בלאט", ווי אויך די שונד־ראמאניסטען, וואס א טייל פון זיי איז שוין געווען אין ניו יארק, געהען נאטירליך, ניט ארויין אין חשבון. און פון די עטליכע גרויסע שרייבער איז שוין פרץ, ווי געזאגט, געווען מיט אונז.

עס איז, אלזא, אויסגעפאלען אויף דעם גורל פון די דער־מאנטע פיער פון קאמיטעט ניט נור צו באשטימען דעם כא־ראקטער און די פראגראם פון דער „צוקונפט", זיי זיינען אויך געווען די אייניגינג, וואס האבען נעדארפט די פראגראם דורכ־פירען. דערביי איז קיינער פון זיי ניט געווען קיין גרויסער נעלעהרטער אדער קינסטלער. פילים קראנץ איז געווען דער נעביל־דעסטער צווישען אלע; אב. קאהאן האט צו זיינע פא־פולאריזאטארישע פעהיגקייטען ארויסגעוויזען נאך טאלאנט פון א פעליעטאניסט; מארים הילקאוויטש, א זעהר געשייטער, עלעגאנטער און פעהיגער מאן, איז שטענדיג געווען אויבער־פלעכליר, און ל. מילער, מיט זעהר א גרויסער אניטאטארי־שער פעהיגקייט, איז אלייז ניט געשטאנען אויף קיין נוטען פוס מיט דער וויסענשאפט. דערצו זיינען זיי אלע נעווען יונ־גע לייט, צווישען 25 און 30 יאהר, און קיינער פון זיי איז ניט נעווען קיין ספעציאליסט אין קיין פאך, אז ער זאל קע־נען ארויסטרעטען ווי אן אויטאריטעט. דאס איז אפילו ניט נעווען דער פאל מיט סאציאליזם. נייז, מיט סאציאליזם אפשר נאך וועניגער ווי מיט אלע איבעריגע זאכען.

די דאזיגע לעצטע באמערקונג ווערט נעשריבען ניט מיט דעם צוועק צו פארמינדערען, חלילה, דעם פונדאמענט פון די דערמאנטע פארזאנען, נאר צו מאכען זייער פארדינסט נרע־סער. עס איז קיין שום ספק ניט, אז זייער טעטינקייט האט זעהר פיל מיטנעהאלפען דער ענטוויקלונג פון דעם נייעם

אידישען קולטור־לעבען בכלל, און פון דעם סאציאליזם צווישען אידען אין אמעריקא און אין רוסלאנד בפרט. און נעווים וואלטען זיי עס קיינמאל ניט דערנרייכט מיט זייערע באגרעניצטע קרעפטען, וועו ניט דער גרויסער ענטוזיאזם און די איבערגעבענקייט, מיט וועלכע זיי זיינען אלע געווען איבערפולט. ניט צו פארמינדערן זייער פארדינסט איז, אלזא, די באמערקונג נעמאכט געווארען. זי איז אבער נויטיג, כדי קלאר צו מאכען דעם מצב פון יענער צייט, און צו וויזען, פארוואס די „צוקונפט" האט אנגענומען דעם כאראקטער וואס זי האט נעהאט, און ניט קיין אנדערן.

דערצו דארף מען ניט פארגעסען, אז די יונגע לייט, וואס האבען נעוואלט אנהויבען א נייע עפאכע אין דעם אידישען לעבען, וואס האבען באדארפט געבען א ריכטונג צו א זשורנאל, וואס זיין גלייכען איז נאך ביז דאן ניט געווען אין דער אידישער וועלט, זיינען נעווען א פראדוקט פון דעם רוסישען ניהיליזם פון איין זייט, און אידישער אסימילאציע פון דער אנדערער. מיט יאהרען שפעטער, מחמת נעווייסע סיבות, האט דער סאציאליזם ביי אידען אין רוסלאנד זיך אויסגענאסען אין א נייער פארם, אין דער פארם פון נאציאנאלער „אויפלעבונג", ווי דער בונדיזם און די פיל פארשידענע פראלעטאריש־נאציאנאליסטישע באוועגונגען. פון דעם אלעמען האט מען נאך ניט גענוואוסט און ניט געקאנט וויסען אין די אכציגער יאהרען, וועו די דערמאנטע נרינדער פון דער „צוקונפט" האבען פארלאזען רוסלאנד. קומענדיג דירעקט פון ניהיליזם און אסימילאציאנס־אידעאלאגיע אין דער פרייער און דעמאקראטישער אמעריקא און ווערענדיג באקאנט מיט דער לעהרע פון דער סאציאל־דעמאקראטיע, האט זיך ביי די מענשען די וועלט נעמוזט מאלען נאנץ אנדערש, ווי ביי זייערע ברידער, וואס זיינען פארבליבען אין רוסלאנד. מיט איין מאל זיינען אלע פראגען נעלייזט נעווארען. ניטא קיין אנטיסעמיטיזם, ניטא קיין „אידענפראגע", ניטא קיין נאציעס, ניטא קיין נאציאנאלע פראבלעמען. עס איז נאר דא איין פראגע, די ארבייטער־פראגע. מען האט נאך, אמת, נעדענקט די צרות אין דער אלטער היים. עס זיינען אנגעקומען כסדר נייע ידיעות, אבער דאס

אלץ האט מען פארענטפערט מיט דעם ווארט: דעמאקראטיע. די איינציגע פראגע, די אמת'ע פראגע, די פראגע איבער אלע פראגען, איז די ארבייטער־פראגע; די איינציגע פראבלעם צו לייזען איז די פראבלעם פון קאפיטאל און ארבייט, און די פראבלעם קען נור גלייזט ווערען אויף דעם וועג פון קלאסענ־באוואוסטזיין, וואס קאן נור קומען דורך אויפקלערונג און בילדונג; א טייל פון אט דער לעצטער ארבייט באשטייט אויך אין אויסוואלצען דעם רעליגיעזען פאנאטיזם.

4

אט דאס זיינען געווען די מענשען, און דאס איז נעווען דער געראנק פון די מענשען, וואס האבען באראפט געבען א פיזיאנאמיע דער „צוקונפט". און דער גרונדשטיין איז נע־לענט געוואלרען. ער האט געהייסען: פאפולאריזאציע! פאפו־לערע וויסענשאפט, וואס אהער זאל אויך אריינקומען קאמף קעגען רעליגיע. דערצו דארף נאך צוקומען די שענע ליטע־ראטור, אויך ביאגראפיעם פון גרויסע מענער. דערמיט זיינען אלע פראגען פארענטפערט געווען. ארויסגעלעם, אייגענם און אייגענארטיגם — אז עם וועט זיין — מהיכא תיתי, אבער אז ניט, איז אויך רעכט. די וויסענשאפט איז רייד, די ליטעראטור־אוצרות פון די אומות העולם זיינען ניט אויסצושעפען, און עם איז גאר ניט נויטיג קיין אייגענע גלעהרטע אדער קינסטלער, עם איז גענוג צו האבען דעם גוטען ווילען און די פעהיגקייט צו פאפולאריזירען און צו איבערזעצען פון די אנ־דערע שפראכען.

אבער דער פאפולאריזירען פון וויסענשאפטען און קאמף קעגען רעליגיע האט דא ניט באטייט דאסזעלבע, וואס אין די פריערדיגער השכלה־צייט איז רוסלאנד. עס איז ניט גע־ווען א זעלבסט־צוועק, כדי „צו זיין א מענש איז גאס און א איד איז הויז". עס איז נור געווען א מיטעל צו א צוועק, א מיטעל צו פארשפרייטען סאציאליזם. סאציאליזם איז דער עיקר, די וויסענשאפט דער טפל. די שענע ליטעראטור, אויף וויפיל זי פארפיינערט דעם געשמאק און מאכט ווייטער דעם

בליק, איז זי נויטיג צו פארשטעהן דעם סאציאליזם, און אויף אזוי פיל דארף מען איהר העלפען.

דאס אלץ, צוזאמען מיט דער מורא, טאמער וועט דער זשורנאל ניט האבען קיין קיום, איז גאנץ דייטליך אויסגעדריקט געווארען אין דעם ערשטען נומער „צוקונפט", אין בעם פראגראם פון דער רעדאקציע.

„אונזער פראגראם, שטעהט דארט, סענען מיר אייגענטליך אויסדריקען אין דריי ווערטער: מיר זיינען סאציאל-דעמאקראטען.

„ווען דאס באדייט, איז שוין ערקלערט געווארען אין אייניגע ארטיקלען אין דער „ארבייטער צייטונג", און מיר וועלען עס נאך גרינדליכער און אויספירליכער ערקלערען אין דער „צוקונפט", אויב די טרייהייט און טעטיגקייט פון אונזערע גענאסען וועלען אונז געבען די מענליכקייט צו חאבען א צוקונפט...

„מיר זאגען דאס נאנץ אפען, מיר ווילען פון קיינעם ניט באהאלטען דעם פאקט, דאס מיר פאנגען אן ארויסצוגעבען א ווייסענשאפטליכען זשורנאל איז זשארגאן — נור אלס פראבע. די אידישע ארבייטער באוועגונג וואקסט זעהר שנעל און ענטוויקעלט אויך אזעלבע ארבייטער, ווען ווילען זעהר גרינדליך לערנען די סאציאלע פראגע פון אונזער צייט און איבערהויפט זיך אויסבילדען; אבער זיי קענען דאס ליידער ניט דערגרייכען, ווייל אויף זשארגאן האט מען ביז די לעצטע צייט נעשריבען נור באבע מעשיות און בדחנות, און אנדערע שפראכען קענען זיי ניט, אדער קענען אזוי ווייניג, אז זיי זיינען נאך ניט אין שטאנד צו פארשטיין א בוך אדער אייז ארטיקעל. פאר דיזע ערנסטע ארבייטער ווען נעהרען צו ווי-סען און צו ווערען געבילדעטע מענשען, גיבען מיר ארוים די „צוקונפט"; און אויב זייער צאל איז ווירקליך אזוי נרוים, ווי פילע נענאסען באהויפטען, וועט זי עקזיסטירען און ערפילען איהר ערציהונגס-אויפנאבע; און אויב ניט, דאן וועלען מיר ווארטען אויף די צייט, ווען אונזער פראפאגאנדא אויף פארזאמלונגען און דורך די „ארבייטער צייטונג" וועט ענט-

וויקלען אזא צאל ערנסטע ארבייטער, אז א וויסענשאפטלי־כער זשורנאל זאל יא קענען עקזיסטירען"...

דאן קומט אן ערקלערונג וועגען פארשיידענע וויסענשאפ־טען, און די פראגראם ענדינט:

„אויסער וויסענשאפטליכע ארטיקלען איז ריינעם מאמע לשון איבער פארשידענע וויכטיגע פראגען, וועלען מיר אויך געבען ערציילונגען, נעדיכטע און קריטיק איבער קונסט; דען מיר האלטען, אז די קונסט בילדעט אוך איידעלט דעם מענ־שען, און מיר ווילען אויך פאראיינigען, ווי מען זאגט, „אנ־געגעהמעס מיט נוצליכעס".

„צום שלום ערקלערען מיר, דאס אזוי ווי אונזער צוועק איז נאר ארויסצוגעבען א בילדונגס־זשורנאל פאר אידישע ארי־בייטער און אזוי ווי די ריינע וויסענשאפט איז קיין פארטיי זאך, לאדעט די „צוקונפט" הערצליכסט אייז די מיטווירקונג פוויעדען איינעם, ווער אין אים שטאנדע עטוואס אנצושרייי־בען, אז די לעזער זאלען דערפון לערנען אדער האבען אייז עסטעטישען גענוס".

נאך אט דער פראגראם־ערקלערונג עפענט זיך די „צו־קונפט" אויף מיט א קורצער ביאגראפיע פון קארל מארקס, געשריבען פון מארים הילקאוויטש. דאן קומט אן ארטיקעל פון פיליפ קראנץ איבער „גאט, רעליגיאן און מארל". נאך דעם געהט אן ארטיקל פון פראפעסאר דע ליאן, ווער איז דע־מאלט געווען דער הויפט־פירער פון דער סאציאליסטישער פארטיי, איבער דעם „ווארום פון פראלעטאריאט אין אמעריי־קא". נאך דעם ארטיקל געהט אן ארטיקל איבער „די ווהה־לען אין דייטשלאנד", פון הערמאן שליטער, דעם רעדאקטאר פון דער „ניו יארקער דייטשער פאלקס־צייטונג". די לעצטע צוויי זיינען ניט קיין אידען, און זייערע ארטיקלען זיינען גע־שריבען געווארען, דער ערשטער אין ענגליש און דער צוויי־טער אין דייטש.

אט די אלע אריטקלען פארנעמען 21 זייטען פון דעם 48־זייטיגען זשורנאל. היינט האלט די „צוקונפט" ביז הונ־דערט זייטען. די איבעריגע זייטען זיינען אויסגעפילט מיט א גרויסען ארטיקל, דער ערשטער פון א סעריע, איבער

„דאוויניזם", נעשריבען פון אב. קאהאן, און א צווייטער אר־טיקעל פון פיליפ קראנץ איבער „מאלטהוויאניזמום און קאפי־טאליזמום", און ענריגען מיט „די שווימענדע טרונע", א פאנ־טאזיע פון יעקב גאדרין, און א קורצען פעליעטאן „פון דער לבנה", נעצייכענט: דער שטערענזעהער. דער צווייטער נומער ענטהאלט א נעדיכט פון מארים ראזענפעלד, א ביאגראפיע פון פרידריך ענגעלס, נעשריבען פון א. ארטמאן, די המשכים פון די ארטיקלען: „גאט, רעליגיאן און מארקס"; „מאלטהו־זיאניזמום און קאפיטאליזמום" פון פיליפ קראנץ, און „דער־ווינזמום" פון אב. קאהאן, צו וועלכען עס איז צוגעקומען אן ארטיקעל „דער אנהויב פון כעמיע", פון א. קאספע; אן אר־טיקעל איבער „קאפיטאליזמום אין אמעריקא", פון דעם בא־וואוסטען פראנצויזיש־אמעריקאנישען סאציאליסט לוציאן סעניאל; אן ארטיקעל איבער „פראדוקציאן און פרייז האנדעל", פון י. פראנץ, א דייטשער סאציאליסט, און „דאס קינד", אן ערציילונג פון ג. דע מאפאסאן, איבערזעצט פון דוד בערנ־שטיין (אב. קאהאן).

די נומערן דריי און פיר ברענגען המשכים פון אב. קא־האנ'ס „דארוויניזמום", צוויי שירים פון מארים ראזענפעלד, א ביאגראפיע פון טשערנישעווסקי, נעשריבען פון ס. פאללאק, א ביאגראפיע פון זשול גער, דעם באריהמטען פראנצויזישען סאציאליסט, פון אב. קאהאן; „די פאריזער קאמונע", פון פ. קראנץ; די „סאציאל־דעמאקראטיע און מלחמה", נאך פריד־ריך ענגעלס, פון איזאק ארטמאן; „א צופאל", ערציילונג פון פראנסוע קאפפעע, איבערזעצט פון פ. קראנץ; „אן אפיקור־סישע צואה פון א גלח", נאך דר. קארל גרינבערג, פון ב. פיי־נענבוים; „וואס זאל מען טאן?" אן ארטיקעל וועגען דער בא־וועגונג, פון ל. מיללער; „די רעליגיאן פון קאפיטאל", נאך פאול לאפארג, פון איזאק ארטמאן; „די לעבענס־נעשיכטע פון דעם משוגענעם פילאזאף, באשריבען פון אים אליין" (מא־רים ווינטשעווסקי); „דער פאעט און די שטראסענמיידעל", ערציילונג פון פראנסוא קאפפעע, איבערזעצט פון פ. קראנץ; „א מאסענפארזאמלונג אויף דער לבנה", פון דעם שטערענ־זעהער. און... דערמיט זיינען די כוחות אויסגענאנגען.

פיר נומערן האבען ערשיינט, מער איז ניט געגאנגען. פיל, זעהר פיל זיינען געווען באגייסטערט פאר דער „צוקונפט", אבער זיי זיינען געווען ווינציג אין צאל, אום זי אויפצוהאלטען, אוז, איין נאט וויים, די הוצאות זיינען ניט אזוי גרוים געווען. דער רעדאקטאר, ער איז אויך געווען דער קארעקטאר, האט געזאלט קריגען 20 דאלאר א מאנאט געהאלט פאר דעם רעדאגירען, קארינירען אוז עקסטרא ארטיקלען. ער האט געזאלט קריגען, אבער מיר דוכט, אז ער האט זיי קיינמאל אין די אויגען ניט געזען. מיט אמאל געווינס ניט. אלע איבערינע שרייבער, אחוץ אפשר מארים ראזענפעלד, וועלכער איז נאך וועז א גרעסערער ארימאז פון אלעמען, האבען געשריבען אומזיסט, מען וואלט, דוכט זיך, יענעם געלענט אין חרם אריין, וואר עם וואלט זיך דערוועגט צו בעטען געלד פאר אזא דבר שבקדושה, אוז די שרייבער אליין וואלטען עם געהאלטען פאר א פארברעכען צו בעטען געלד. קיין עקסטרא געשעפטס פירער איז אויך ניט געווען. א. ארטמאז, דער געשעפטס־פירער פון דער „ארבייטער צייטונג", האט געטאן די ארבייט אומזיסט. קיין דירה־געלד פאר א רעדאקציע האט מען אויך ניט באצאלט. דאדורך איז געווען די „ארבייטערצייטונג" רעדאקציע. אוז פונדעסטוועגען האט מען מהר ווי פיר נומערן ניט געקענט ארויסגעבען. אפנים, אז די צאל ארבייטער, וואס האבען זיך געניטיגט אין אזא זשורנאל, ווי די „צוקונפט", איז ניט געווען אזוי גרוים, „ווי די גענאסען האבען באהויפטעט".

עס קאן דא ניט זיין מיין אויפגאבע צו זוכען די סיבה, פארוואס די „צוקונפט" האט ניט געקאנט עקזיסטירען. עס איז אויך ניט דא דער פלאץ צו קריטיקירען אדער אפילו אבצושאצען אלע ארטיקלען, כדי דעם לעזער צו געבען א באגריף, אויף וואסער אופן עס איז אויסגעפירט געווארען די פראגראם פון דער רעדאקציע. צו דערזעלבער צייט ווי איך אויפמערקזאם מאכען אויף צוויי הויפט־פעלערען פון די ערשטע נומערן „צוקונפט", איך טו דאס ניט צוליב דער קריטיק פון דער „צוקונפט", נאר אום בולטער צו כאראקטעריזירען די אטמאספער פון דער דאמאלטיגער צייט.

אז מען לייענט איבער די אינהאלטס־פּאַרצייכענונג, אַרעמ אפילו די אַרטיקלען גופא, זעט מען גלייך, אז די „צוקונפט" איז ניט געווען קיין זשורנאל אין דעם געווינליכען זין. עס איז געווען א פּעקל מאמרים, א זאמלונג פון פּארשידענע אר־טיקלען, אַרטיקלען, וואס זיינען געווען מעהר אַדער ווייניגער נוט און פּאָפולער געשריבען, אָבער ניט מעהר. איך האָב דער־פּאר טאקע געמיט זיך אזוי פיל אבצושיליערן דעם גייסטיגען צשטאנד פון יענע מענשען און יענער צייט, ווייל די „צוקונפט" אליין שווייגט וועגען דאָס אלץ. אזוי ווי מען וואלט זיך מיט א כיון געהאט אפּגערוקט פון לעבען. וועז איהר נעמט היינט די אלטע „צוקונפט" אין האנד, קאָנט איהר ניט וויסען, וועז אוז וואו זי איז ארויסגעגעבען געווארען. דאָס, משמעות, איז געווען איינע פון די הויפּט־סיבות, וואס דער זשורנאל האָט געהאט אזא קליינעם ערפאלג.

אָבער עס איז געווען נאָר א סיבה. מען האָט נעמאכט א גרויס געשריי וועגען דער וויסענשאפטליכקייט פון דעם זשור־נאל, געגעבען האָט מען אבער פּאָפולאריזאציעס. דער רעזול־טאט איז געווען: דער ארבייטער, וואס פּאר איהם זיינען די פּאָפולירזאציעס געמאכט געווארען אוז וואס פּאר איהם הא־בען זיי זיך געפאסט, האָט זיך געשראָקען פּאר דער „וויסען־שאפט". „איך קאָן דאָס ניט פּארשטיין", האָט ער זיך געזאגט, ווי וויקטאר הוגא'ס ארבייטער, וואס האָט פּארברענט א ביב־ליאטעק מיט זעלטענע ביכער, בעת דער אינטעליגענטער מענש האָט נע'טענה'ט: צו וואס דארף איך לייענען אייערע פּאָפו־לאריזאציעס, אז איך קאָן עס לעזען אין אריגינאל אין אז אַנ־דער שפּראַך.

אָבער דאָס איז נאָר א מיינונג, אגב אורחא.

די „צוקונפט" האָט זיך אפּגעשטעלט, אָבער זי איז ניט אונטערגעגאנגען. זי האָט זיך מערערע מאל אפּגעשטעלט אוז קיינמאל ניט אונטערגעגאנגען. איז די גאנצע ערשטע דריי יאר, אין די יארען 1892, 1893 אוז 1894, האָבען סך הכל ערשיינט 17 נומערן.

זיבען חדשים האָט די „צוקונפט" געמוזט רוהען נאָר

איהר פיר מאל ערשיינען. די כוחות זיינען נעווען אויסגע־
שעפט.

צולעצט, אין סעפטעמבער 1892, האט זי ווידער ערשיינט
אויף דעמזעלבען אופן: די המשכים פון קאהאן'ס „דערווינין־
מום", קראנץ'ס „פאריזער קאמונע", ווינטשעווסקי'ס „לעבענס־
נעשיכטע פון א משוגע'נעם פילאזאף", א ביאגראפיע פון
פראנסוא באבעף, נעשריבען פון אב. קאהאן; „קאלעקטיוויז־
מום און רעוואלוציאן", פון זשול נער, איבערזעצט, ווי ס'איז
צו זעהן פון דער שפראך, פון אב. קאהאן; ווינטשעווסקי'ס
א שיר; „א ראציאנאליסטישע ערקלערונג וועגען דעם מבול",
פון מארים הילקאוויטש, און אן איבערזעצונג פון ביירון'ס
„געפאנגענער פון שילאן", פון בנימין ראזענבלום, דעם יונג
פארשטארבענעם פאעט.

דערמיט האט זיך נעענדיגט דער ערשטער יארגאנג.

אין די ווייטערדיגע נומערן איז קיין שינוי ניט פארגע־
קומען, אחוץ דעם, וואס ביסלאכווייז האבען זיך אנגעהויבען
צו קלייבען ארום דער „צוקונפט" נייע קרעפטען.

דער צווייטער יארגאנג, אדער ריכטינער, דער זעקסטער
נומער, עפענט זיך אויף מיט א ביאגראפיע פון ראבערט אוען,
פארפאסט פון דעם שרייבער פון די צייטען. אין די ווייטער־
דיגע נומערן פון דעמזעלבען יארגאנג דרוקען זיך שירים, ער־
ציילונגען און אפהאנדלונגען, ווי „די אנטוויקלונג פון מארל",
נאך לעטורנא, פון י. ל. פרץ, אונטער דעם פסעוודאנים פלא"י,
עם באווייזט זיך י. א. שארקאנסקי, ש. פעסקין, דער איצטי־
גער דאקטאר פעסקין, און זיין ברודער איזראעל פעסקין. אין
1894 קומט ז. ליבין מיט זיין סקיצע א „פיקניק", און אויב
איך האב ניט קיין טעות, איז דאס נעווען זיין ערשטע סקיצע,
אחוץ א נאנץ קלייגער זאך איז דער „ארבייטער צייטונג".

כדי צו געבען נאך א נענויערן באגריף פון דעם כאראק־
טער פון דער „צוקונפט", וועט אפשר ניט שאטען איבערצו־
נעבען א טייל פון דעם אינהאלט פון די ערשטע 11 נומערן.
חוץ די ביאגראפיעס, שירים, ערציילונגען און וויסענשאפט־
ליכע ארטיקלען, וואס א טייל פון זיי איז שוין דערמאנט נע־
ווארען, קאן מען נאך מוסף זיין אזעלכע טעמעס, ווי „די בא־

וועגונג פון הארץ אוו בלוט", פון דאקטאר ה. ספיוואק; „דער מענש אוו זיין נשמה", פון דאקטאר ס. אינגערמאן; „דער קוואל פון לעבען", פון י. פעסקין; „שפראכען אוו ווי זיי צו לערנען", פאעזיע אוו ווי מען שרייבט זי", פון אב. קאהאן; „די קונסט פון שרייבען געדיכטע", פון אב. קאהאן; „פייער שפייענדע בערג", נאך באמעלי, פון שמואל פעסקין; „דער־ווייזומס אוו סאציאלי־זומס", נאך אן ארטיקל אין דער „נייער צייט", פון ס. ריס; „ערד־ציטערניסען", פון ש. פעסקין: „פון וואנען שטאמט דאס קאפיטאל", נאך קארל מארקס, פון אב. קאהאן; „דער מקור פון פראפיט", פון זיידעס (דאס איז דער הייגטיגער בארימטער פראפעסאר זיידעס פון הארווארד־אוניווערזיטעט); „ווי אזוי האט זיך ביי מענשען נענומען די שפראך", נאך טיילאר, דארווין אוו מאקס מילער, פון שואל עלענבויגען (מיר דוכט אז דאס איז אב. קאהאן); „וואריי־קייט אוו איהר קראפט", א קאפיטעל פיזיק, פון נ. ראבינא־וויטץ; „וואס איז די ליבע", פון ל. מילער; „די אפשטאמונג פון אייניגע אידישע וועדטער", פון אלעקסאנדער הארקאווי; „וואס האבען אויפגעטאן די מאשינען פאר דעם מענשליכען פארשריט", נאך פאול לאפראג, (דער דאזיגער ארטיקעל איז נע־חתם'עט: ווילנא: נעמא); „די היסטארישע פילאזאפיע פון קארל מארקס", פון שמואל פעסקין; „די שיף אוו דער לופט באלאן", פון י. פינן; „די אנטוויקלונג פון בעלעטריסטיק"; „פון וואנען לעבען די פלאנצען", פון איזראעל פעסקין; אוו ניט צו פארגעסען א גרויסע צאל ארטיקלען פון ב. פיינע־בוים וועגע אידישקייט אוו אפיקורסות, ווי „די אידעע וועגען א גאט", נאך לודוויג ביכנער; „דער וואהרער כאראקטער פון דעם אלטען אידישען גאט"; אידישע מלוכות אין רוסלאנד אוו ארגביען"; „אידישע אינקווויזיציע כדת רחמנים בני רחמנים", אוו נאך אנדערע.

ווי שוין נעזאגט, איז ניט איצט די צייט, אוו עס איז אויך איצט ניט מענליך, צו קריטיקירען די אלע ארטיקלען, אדער די „צוקונפט" בכלל. פאר דעם שרייבער פון דעם ארטיקעל וואלט זיך דאס נאך וועניגער געפאסט, ווייל ער איז נעווען א לאנגע צייט איינער פון די הויפט־מיטארבייטער, אוו א נע־

וויסע צייט אויך דער רעדאקטאר פון דער „צוקונפט". מען מעג אבער נאנץ דרייסט זאגען, אוז די דערמאנטע ארטיקלען באווייזען דאס, אז די „צוקונפט" האט געווכט ארומצונעמען אלע געביטען פון מענשליכען וויסען, אוז ביי די נעשיכדערטע אומשטאנדען אוז מיט די זעהר באגרעניצטע כוחות האט זי פיל אויפגעטאן.

אויף אזא אופן איז די „צוקונפט" נעגאנגען ביז דעם יאר 1897. דאן איז ארויסגעקומען א מחלוקת איז די רייען פון די אידישע סאציאליסטען. איבער די סיבות פון דער מחלוקת איז פארהן פיל צו רעדען. דאס איז אן אינטערעסאנטער קאפיטעל פאר זיך גופא. עס וועט זיין נענוג צו זאגען, אז די מענשען, וואס האבען יארען־לאנג געארבייט צוזאמען, האבען זיך צעטיילט. אב. קאהאן, ל. מיללער און מ. זאמעטקין, מיט א נרויסער אנהענגערשאפט, זיינען ארויסגעטרעטען פון דער „ארבייטער צייטונג" פובלישינג אסאסיאיישאן" (פארלאג ארבייטער צייטונג) און האבען געגרינדעט דעם „פארווערטס". מארים ווינטשעווסקי, וואס איז דאן נור וואס געווען נעקומען קיין אמעריקא, איז צוגעשטאנען צו דער אפאזיציע, דער רעזולטאט פון דער מחלוקת איז געווען, אז די „ארבייטער צייטונג" און דאס „אבענד בלאט" זיינען סוף כל סוף אונטערגענאנגען. אבער דער ערשטער קרבן וואס איז נעפאלען, איז נעווען די „צוקונפט". די „צוקונפט" איז פינאנציעל קיינמאל ניט נעווען זעהר שטארק. עס איז שטענדיג נעווען די התלהבות פון א קליינער צאל מענשען, וואס האבען זי מיט נעוואלד נעהאלטען ביים לעבען. וועז די מחלוקת איז אויסגעבראכען, איז אב. קאהאן נעווען דער רעדאקטאר פון דער „צוקונפט", און עזוי ווי ער איז, נעבען ל. מיללער, נעווען דער פירער פון דער אפאזיציע, איז די „צוקונפט", נאטירליך, נעווען אויף זייער זייט. די הויפט־אויפגאבע פון דער אפאזיציע איז נעווען א טענליכע צייטונג, און די „צוקונפט" איז אפגעשטעלט נעווארען. דער אנדער צד, דער, וואס איז נעבליבען ביי דער „ארבייטער צייטונג" און „אבענד בלאט", ווי פילים קראנץ, ב. פייגענבוים, ש. פעסקין, ל. בודין, דער שרייבער פון דיזעז, נ. י. סטאוו (דער איצטיגער פירער פון דעם טאריף־ביורא אין וואשינג־

טאן) און נאך אייניגע האבען געפרובט ארויסגעבען א נייעם זשורנאל „די נייע צייט", מיט דערזעלבער טענדענץ, ווי די „צוקונפט", אבער עס איז ניט נענאנגען. דער ראזינער זשורנאל האט עקזיסטירט בלויז עטליכע מאנאט.

6

אין יאר 1892 זיינען זיך ווידער צוזאמענגעקומען עטליכע פון דער „אלטער גווארדיע", און האבען מחיה מתים נעווען די „צוקונפט", און פון דאז אן עקזיסטירט זי ביז היינטיגען טאג.

עס וואלט פארנומען צופיל פלאץ צו פארגלייכען דג נייע „צוקונפט" מיט דער אלטער. קורץ ווי די צייט איז געווען, זיינען אין די עטליכע יאר דאך פארגעקומען זעהר פיל שינויים, און די נייע „צוקונפט" האט זיך אויך געביטען. מיט איין אונטערשייד: דער אומבייט בכלל איז געווען צום שלעכטען, די „צוקונפט" האט זיך געביטען צום גוטען. די פראגראם פון דער נייער „צוקונפט" איז געווען דער אויסדרוק פון דעם דאזיגען אומבייט.

„די „צוקונפט" לעבט ווידער! — שטייט דארט געשריבען. — אין די אלטע גוטע צייטען, ווען אונזער באווענונג איז נאך געווען יונגענדליך פרישׂ, ריין און ענטוזיאסטיש, ווען קיין ביזנעס בלוט האט נאך ניט פארגיפטעט די הערצער, וואלט זיך דיוע בשורה, אזוי ווי אן עלעקטרישער שטראם דורכגעטראגען איבער די געמאסענשאפטליכע רייען, אנציינדענדיג אומעטום אין די נשמות א פייער פון באגייסטערונג. ניט אזוי איז איצט דער פאל. די „צוקונפט" האט אויפגעלעבט, אבער פילע פון אונזערע בעסטע געמאסען האבען אפגעלעבט. אמאל זיינען נעווען אפילו אונזערע עלטערע מענשען יונג אין גייסט, היינט זיינען אויך אונזערע יונגע לייט גייסטיג זקנים".

און אט דער „היינט" און „אמאל" איז אינגאנצען אלט געווען פיר מיט א האלב יאהר. וואס האט פאסירט אין דער קורצער צייט, וואס האט געמאכט פון „אונזערע יונגע לייט גייסטיגע זקנים?"

א. לויסין, דער שרייבער פון דער דאזיגער פראגראם ענטפערט:

„די אמאלינע „צוקונפט" איז נעשטארבען פון מאראלישע אויסצערונג. דער פייער פון מחלוקת, וועלכער האט נראדע דאן אויסגעבראכען אין דער באוועגונג, האט אויסגע'שרפה'ט ביי די נענאסען יעדע מענליכקייט צו ארבייטען די נעלאסענע, לאנגזאמע ארבייט פון א מאנאטליכער אויסגאבע. זיי האבען פארלאזען דעם נעדולד אוו זיך נענומען יאנען נאר נאהענטע רעזולטאטען, וועלכע זאלען זיך פילען שוין אויף דער הייסער מינוט אוו וועלכע מען זאל קענען ארויסשטעלען דעם שונא אויף צופוקענישע. פון אזא זשורנאל האבען זיי עס ניט נעקענט ערווארטען, אוו זייער נאנצע אויפמערקזאמקייט, כוחות אוו מוחות זיינען איינגעשלונגען נעווארען פון דער טענליכער פרעסע".

אט די פראגראם, ווי מען קאן זעהן, האט מיט שארפע ווערטער פאראורטיילט די מחלוקת אוו דעם נרינדען פון א נייער צייטונג. אבער א. לויסין איז די נאנצע צייט נעשטאנען מיט דער צייטונג (דעם „פארווערטס"), וואס איהר נרינדונג האט ער איצט פאראורטיילט.

צי דאס איז נעשריבען נעווארען מיט א כיון, צי ניט, אבער דאס איז טאקע נעווען די ריכטונג, וואס די „צוקונפט" האט אננענומען. פון יאר 1902 ביז 1912 איז די „צוקונפט" נעווען א באשטענדיגער פראטעסט קענען דעם טענליכען „פארווערטס".

אין דעם פראגראם פון דער ערשטער „צוקונפט" האט די רעדאקציע נעשריבען: „אונזער פראגראמע קען אויסגעדריקט ווערען אין עטליכע ווערטער: מיר זיינען סאציאל-דעמאקראטען".

וועגען דעם שרייבט די נייע פראגראם:

„דאס איז נעשריבען נעווארען אין יענער נליקליכער צייט, ווען אונזער באוועגונג האט נאך נעהאלטען אין אויפבליען... דאן האבען מיר נעהאט איין תורה, איין אמת, איין פארטיי... דענסטמאל איז ווירקליך נעווען צו זאגען בקיצור מיר זיינען סאציאל-דעמאקראטען. יעדער איינציגער אין לאנד,

וועלכער האט נור נעוואוסט פון אונזער עקזיסטענץ, וואלט שוין אין אונז קיין טעות ניט נעמאכט.

„אנדערע צייטען, אנדערע לידער! די נייע לידער קלינגען אפשר טרויעריגער, אבער זיי זיינען אנדערע".

און די „צוקונפט" פון יאר 1902 איז באמת נעווארען אן אנדערע. אבער די לידער זיינען ניט נעווען טרויעריגער. אמת, איננאנצען איז די „צוקונפט" ניט אפגעטראטען פון איהר אלטער פראגראם; די ביאגראפיעס זיינען וויטער נעדרוקט נעווארען אין יעדען נומער; די „וויסענשאפט" איז ניט פיל נעמינערט נעווארען; די „צוקונפט" איז אבער אין פיל זאכען אפגעטראטען פון דער אלטער פראגראם. זי איז נעווארען בריי־טער, פילזייטיגער און פילפארביגער. זי האט זיך נענומען באשעפטיגן מיט דעם לעבען. דאס נייע לעבען, וואס האט אנגעהויבען צו וועהען ארום איהר, די פאסירונגען אין רוסלאנד, די נייע באוועגונג צווישען די אידען אין רוסלאנד, ווי דער פאליטישער ציוניזם, דער בונדיזם, האבען זיך ביסלעכווייז אריבערגעטראגען קיין אמעריקא, און דאס אלץ צוזאמען האט ארויננעבלאזען א ביסל לעבען אין דער „צוקונפט".

די „צוקונפט" פון 1902 באשעפטיגט זיך שוין מיט זאכען, ווי „די כינעזישע פראגע"; „דער אמת וועגען די בורען־מלחמה"; „די מלחמה איז זיך אפריקא"; „די רוסיש־פראנצויזישע אלליאנץ"; די „אניטאציאן פאר'ן רעפערענדום"; „ציוניזמום און נאציאנאליזמום" א. אז. וו.

דעם דאזיגען שינוי האט מיטגעהאלפען דער אפטער בייט פון די רעדאקטארען. עס איז, דאכט זיך, ניטא קיין איין זשורנאל, וואס האט אין א קורצען משך צייט נעהאט אזוי פיל רעדאקטארען, ווי די „צוקונפט". דאס יאר 1902 איז רעדאגירט פון אב. קאספע און מארים ווינטשעווסקי; 1903 איז רעדאגירט פון מארים ווינטשעווסקי און ב. פייגענבוים; 1904 און 1905 פון פילים קראנץ; 1906 פון דר. פארנבערג; 1907 פון יעקב מילד און מארים ווינטשעווסקי; 1908 פון מארים ווינטשעווסקי. און פון דאן אן ביז צו ענדע פון 1912 אונטער א רעדאקציאנס־קאמיטעט, נעפירט פריער פון דר. פארנבערג און דערנאך פון ש. א. זאסס.

מיט יעדען נייעם רעדאקטאר האט די „צוקונפט" אנגענומען א נייע נעשטאלט. אבער בכלל איז דער האריזאנט נעווארען ברייטער. די ליטעראטור און ליטעראריש קריטיק האט פארנומען אלץ א וויכטיגערן פלאץ, די אידישע פראגע איז איהר פילזייטיגקייט האט זיך אלץ מעהר פארברייטעט, און די אזוי נערופענע פאפולאריזאציעס זיינען אלץ מעהר פארשטופט נעווארען איז א ווינקעל. אזוי אז מען קאן זאגען, אז פון דעם יאר 1902 האט די „צוקונפט" דורכנעמאכט א פראצעס פון זיך שטעלען אויף די אייגענע פיס. און אז מען בלעטערט דורך די אלטע „צוקונפט", מוז מען פארוואונדערט ווערען פון די פיל שענע און אריגינעלע ארבייטען, וואס זיינען דארט פארעפענטליכט געווארען איז משך פון די יארען, פון אונזערע אייגענע שרייבער.

אן איבערבליק איבער די טעמעס און ווי זיי זיינען באהאנדעלט געווארען, וואלט לייכט באוויזען דעם חלק, וואס די „צוקונפט" האט אין די אנטוויקלונג פון דער אידישער פובליציסטיק און שפראך. אבער די גרויס פון דער אונטערנעמונג און מיין אייגענע מיטווירקונג איז דעם זשורנאל פארבאטען מיר דאס, כאטש עס וואלט געוואונשען געווען. מיר וועלען זיך באגנוגענען דערמיט, וואס מיר וועלען זאגען, אז די „צוקונפט" איז קיינמאל ניט אראפ פון איהר סאציאליסטישען שטאנדפונקט, איז קיינמאל ניט געווען וואולגאר און האט קיינמאל ניט געמאכט קיין קאמפראמיסען צו גענעלען דעם המון.

עס איז אוממעגליך צו רעדען פון דער „צוקונפט" זינט 1902, און ניט דערמאנען איהר געווען געשעפטס־פירער, א. ר. נעטטער.

א. ר. נעטטער איז היינט א איד פון א יאר זיבעציג, אדער מעהר, און עס איז כדאי איהם צו קענען. ער איז א איד א בר אורין, א משכיל פון ריב"ל'ס חדר, ווען כער האט מעהר ווי איינמאל געפרובט זיין כוח מיט דער פערער און האט, אחוץ פיל ארטיקלען איז די צייטונגען, פארעפענטליכט א ביכל איבער רעליגיע. זיין ערנסטקייט און ערליכקייט און געטריישאפט צו זיינע פרינציפען, האט איהם פארשאפט אלגעמיינע

אכטונג. און אין יאר 1902 איז ער אויסגעקליבען געווארען פאר'ן נעשעפטס־פירער פון דער „צוקונפט". א שווערע אויפ־גאבע האט ער נעהאט. לא די וואס ער האט בארארפט שאפען די פינאנצען; לא די וואס ער האט בארארפט פארהאנדלען מיט דעם דרוקער און פאפיר־הענדלער, — א זאך, וואס האט נעפארערט זעהר פיל טאקט, ביי דער זעהר אומגינסטיגער פי־נאנציעלער לאגע, אין וועלכער די „צוקונפט" האט זיך תמיד נעפונען, — האט ער נאך בארארפט באשאפען די ליטעראטור. דאקטאר אב. קאסעל, דער ערשטער רעדאקטאר פון דער ניי באלעבטער „צוקונפט", האלט זיך ניט פאר קיין רעדאקטאר. ער האט די רעדאקציע אנגענומען ניט ווילענדיג, ווייל עס איז דאן קיין אנדערער ניט נעווען. דער סוף איז נעווען, אז די גאנצע ארבייט איז געפאלען אויף דעם זעכציג־יעריגען נעטטער. ער האט זיך די פיס אפגעהאקט לויפענדיג פון איין שרייבער צום אנדערען. גאנצע טעג איז ער אפגעזעסען ביי אייניגע, און ער האט באקומען ארטיקלען אומזיסט דארט, וואו קיין אנדערער וואלט ניט באקומען פאר גאלד. דעם אלטען, נרייז־נראען, בנעימות'דיגען נעטטער האט קיינער ניט נע־קענט אפזאגען. און מען קען מיט רעכט זאגען, וועו ניט נעט־טער, וואלט ניט געווען קיין „צוקונפט". ער האט אבער אויפ־גענאמען נאך עטוואס: איז א גענויסען זין האט ער נענעבען א ריכטונג דער „צוקונפט", אפשר די אויסגעהאלטענסטע ריכ־טונג, וואס זי האט געהאט.

אין זיין פראגראם פון יאר 1902 שרייט א. ליעסין: „איינע פון די גרויסע דינסטע פון אונזער טענליכער פרעסע איז די וואקסענדע אונצופריידנהייט מיט איהר גופא". ליעסין האט דאס נעמיינט אין אן אנדער זין. ער האט נעמיינט, אז די טענליכע פרעסע באשאפט א סארט לעזער, „וועלכע קענען זיך שוין מיט איהר ניט באנוגענען, וועלכע פאדערען עטוואס מעהר". אויסגעקומען איז עס אבער בוכשטעבליך. דער „פאר־ווערטס" איז נעגרידעט נעווארען דורך דעם כוח פון א נעוואל־דיגען ענטוזיאזם פאר צוויי גרויסע פרינציפען: „פרייע פרע־סע" און „פאלקס־פארוואלטונג". אבער עס האט ניט נעדויערט זעהר לאנג, — און די פריערדינע אנהענגער פון דעם „פאר־

וועלט" זיינען נעווארען זייער נענגער. אין דער צייט, וועו די מחלוקת האָט זיך נעפירט, האָט אויך נעטטער זעהר פיל נעשטיצט דעם „פארווערטס" צר, און זיין שטיצע האָט באריט פיל. זיינען יארען, זיין אינטעליגענץ און ערליכקייט האָט פארשאפט דער „פארווערטס"־באוועגונג פיל אנהענגער. ער האָט זיך אבער באלד ענטוישט, און ער איז נעווארען א פאר־ביסענער נעגנער פון דעם „פארווערטס" מעטאדען און פירונג. מיט זיין מיטהילף אלס נעשעפטס־פירער האָט זיך די „צו־קונפט" אלץ מעהר אנטוויקעלט צום נעגנער פון „פארווערטס". די דאזיגע נעגנערשאפט האָט ניט נעשטערט דעם „פארווערטס" צו ווערען די גרעסטע און רייכסטע אידישע צייטונג אין דער וועלט, וועלכע דרוקט זיך, לויט דער לעצטער סטאטיסטיק, אין 150 טויזענד עקזעמפלארען יעדען טאג. זי האָט אבער נע־שטערט זיין רוה. צווישען דעם „פארווערטס" און דער „צו־קונפט" האָט זיך אויסגענ'חזר'ט די פארהעלטנים, וואס אין פריער נעווען צווישען דער „ארבייטער צייטונג" און די אי־בעריגע צייטונגען — דער „פארווערטס" איז נעווארען וואס אמאל רייכער, די „צוקונפט" — אויפלוסרייכער.

דער דאזיגער צושטאנד האָט געפירט צו רייסעריי, וואס די „צוקונפט" האָט געליטען פון זיי פינאנציעל, דער „פאר־ווערטס" — מאראליש.

דער סוף איז נעווען, אז אין אפריל פון יאר 1912 זיינען די מענשען ארום דער „צוקונפט" צולעצט מיד נעווארען און האבען, אויף דעם פארלאנג פון „פארווערטס", זי איבערנע־נעבען צו דעמזעלבען. דער „פארווערטס" האָט זיך מתחיב נעווען אויסצוצאלען אלע חובות, ארום פינף טויזענד דאלאר, פון דער „צוקונפט", וואס ער האָט אויך מקיים נעווען.

ביז יאנואר 1913 איז קיין שינוי ניט פארנעקומען. אין יאנואר האָט דער „פארווערטס" ארונטערגעזעצט דעם רעדאק־ציאנס־קאמיטעט מיט זיין אויספירערנדען רעדאקטאר ש. א. זאקס און האָט ארויפגעזעצט על כסא הרעדאקטאר א. ליעסין.

וועגען דער נייער רעדאקציע קאן מען נאר, נאטירליך, נאר ניט זאגען, אבער אויב א שינוי השם האָט עטוואס צו באדייטען, קען מען עס זעהן פון דעם: אנשטאט „א וויסענ־

שאפטליך־סאציאליסטישע מאנאטשריפט", שרייבט זיך איצט אויף דעם שער: „א פאפולער־וויסענשאפטליכע, לימעראריש־סאציאליסטישע מאנאטשריפט".

אונטער דער נייער רעדאקציע און געשעפטס־מעטאדען האט די „צוקונפט" זעהר פיל נעוואונען אין צירקולאציע. וועט זי אויך נעווינען אין איינפלום? דאס דארף מען אפווארטען.

רעאקציאנערע שטרעמונגען *)

דאס יאהר 1905 קען מיט רעכט באטראכט ווערען אלס דער אנהויב פון א נייער עפאכע אין דעם לעבען פון די אידען אין אמעריקא.

געשיכטלעכע פעריאדען לאזען זיך ניט לייכט פאנאנדערטיילען. מען קען ניט זאגען מיט באשטימטהייט: די אוו די פעריאדע הויבט זיך אן אין אזא אוו אזא יאהר. געווענליך וואקסט איין פעריאדע ארויס פון אן'אנדערע, א פריהעריגע, דורך א לאנגע אנטוויקלונג אוו א לאנגע רייהע פון יאהרען. עם דויערט לאנג ביז די נייע תקופה צייגט ארויס די סימפטאמען, דורך וועלכע זי לאזט זיך דערקענען. יעדע פאנאנדערטיילונג איז דערפאר ווילקירליך. דאס בעסטע וואס מען קען טון איז נאכצושפירען די סימנים ריקווערטס, ביז מען קומט אן צו א פונקט וואס פירט ניט ווייטער. דיזען פונקט דארף מען נעמען פאר דעם אנהויב פון דער פעריאדע. דער אנהויב, ניט דער אנפאנג. דער אנפאנג ליגט געווייניליך באהאלטען טיף אין דער פארגאנגענהייט, איינגעהילט אין טויזענדע פארשיעדענע באגעבענהייטען, פאראורזאכט פון אונצעליגע סבות — באגעבענהייטען אוו סבות, וועלכע קיין אויג קען ניט כאפען.

נעהענדיג אזוי ארום אין נעדאנקען צוריקווענדס, זוכענדיג דעם עק פון דעם קנויל פון דעם היינטיגען אידישען לעבען אין אמעריקא, מוז מען זיך אפשטעלען ביי דעם יאהר 1905.

פאר וואס דוקא 1905?

די פאלגענדע בלעטער וועלען זוכען צו פארענטפערען די פראגע.

---

*) ערשיענען אין די „שריפטען", זומער 1919.

דאס אידישע עפענטלעכע לעבען צייכענט זיך אלע מאל אויס מיט א פיבערהאפטע נערוועזיטעט— א נערוועזיטעט, וועלכע באמערקט זיך ניט ביי אנדערע נאציאנען. די איבעריגע מענשהייט, וואס קען אונז אייגענטלעך זעהר וועניג, טראץ דעם וואס זי טוט אונז אן אלע נגישות, באטראכט אונזער נערוועזיטעט פאר אן אויסדרוק פון אונציוויליזירטקייט, פון א פעלען אין מאנירען, פון דעם וואס מיר זיינען ניט געווען פארלירט, און וועניג געבילדעט. דאס איז איינס פון די טויזענדע בלבולים וואס ווערט געווייגלעך געגען אונז געמאכט. דאס איז אונזער מזל אזא, ניט נאר לויידען מיר פאר אונזערע חסרונות, מיר צאלען אויך טייער פאר אונזערע מעלות. אזוי לאנג ווי מיר וועלען זיך ניט אויסקעמפען דאס רעכט צו האבען חסרונות, וועלען מיר ניט האבען קיין רעכט צו האבען מעלות. וואהרום די נערוועזיטעט, וואס מיר צייגען אין עפענטלעכע טעטיגקייטען איז ניט א חסרון ביי אונז, עס איז א גוטע כדה, וואס מיר באזיצען. דער חסידיזם שיינט צו זיין איינגעוואהרצעלט אין דעם אידישען כאראקטער. אין וואסער באווענונג דער איד זאל זיך ניט באטייליגען, טראגט ער אריין זיין אייגענעבוירענעם חסידיזם. די באווענונג ווערט באלד א קאכיגע, א היציגע, מיט א רירעווידיגקייט און א התלהבות, וועלכע זיינען פריהער געווען פרעמד צו איהר. דער איד אין די פארשידענע באווענונגען איז דער „שעור שבעסה", דאס זויערטייג וואס מאכט די גאנצע באווענונג אויפיערען, מאנכעס מאל — זאגאר איבערלויפען.

פון דעם קומט אויך, וואס אונזערע אייגענע באווענונגען, דא וואו מיר זיינען אליין פאר זיך, באשטעהענדיג פון בלויז „זויערטייג", האבען זעלטען א האפט. מיר הויבען געווייגלעך אן מיט רעש, מיט קולות און געשרייען, דעבאטען אהן א שיעור, מיט לויפען און פליהען, אן א זייטיגער מענש קען מיינען די וועלט ענדיגט זיך, אדער הויבט זיך אן.

און טעטיגקייט פעלט ביי אונז ניט. עס איז ניט דא קיין צייט וועו מיר זאלען ניט זיין זעהר באשעפטיגט מיט עפענטלעכע אנגעלעגענהייטען. עס איז געגוג א קוק צו טון אין די אנאנסען פון די אידישע צייטונגען, מען זאל זיך איבערצייגען

אין די פילזייטיגע, פילפאכיגע און פילפארביגע טעטיגקייטען אונזערע.

א פרעמדער קען מיינען, אז די מלחמה מיט איהרע ספעציעלע פראבלעמען, האט ארויסגערופען דיזע באוועגונגען. אבער דאס איז א טעות. די מלחמה האט ניט פיל בייגעטראגען צו אונזערע עפענטליכע באשעפטיגונגען. אפילו דער ציוויים, וועלכער האט געקריגען א שטארקען שטויס פון באלפאור'ס דעקלאראציע, און פרעזידענט ווילסאן'ס סימפאטיע ערקלערונגען, קען אין אמת'ען ניט צוגערעכענט ווערען צו די באוועגונגען, וואס זיינען ארויסגערופען געווארען פון דער מלחמה. דער ציוניזם האט זיך ניט אנגעהויבען מיט דער מלחמה און וועט זיך ניט ענדיגען מיט דעם שלום.

דאס זאמלען פון געלדער פאר די מלחמה ליידענדע, א דירעקטע מלחמה רעווליטאט ביי אלע אנדערע נאציאנאליטעטען, איז דאס ביי אונז איינע פון אונזערע אלטעגליכע ארבייטען. מיר זאמלען די געלדער מעהר פאר פאגראם קרבנות אייער פאר מלחמה קרבנות. דאס האבען מיר געטון פאר די מלחמה, און דאס, ווי עס שיינט, דארפען מיר, ליידער, נאר מעהר טון נאך דער מלחמה.

אונזערע טעטיגקייטען זיינען אלזא באשטענדיגע, און אלס אזעלכע האבען זיי אימער א באשטימטען כאראקטער, ענטהאלטען זיי אלע מאל עטוואס, וואס קען באטראכט ווערען אלס א כאראקטעריסטישער אויסדרוק פון דער גאנצער באוועגונג.

נעמט מען באטראכטען אט דיזע באשטענדיגע, נאטירליכע באוועגונגען פון דעם אמעריקאנער יודענטום, און מען וויל אויסגעפינען דאס כאראקטעריסטישע פון דיזער נערוועזער קאכיגקייט, מוז מען קומען צום שלוס, אז אויף אלעם ליגט דער שטעמפעל פון רעאקציע.

רעאקציע, דאס איז דער תמצית פון דעם היינטיגען יודענטום אין אמעריקא.

רעאקציע און פארטשריטליכקייט ביי אונז, האט היינט צו טאג אנגענומען א גאנץ אנדער געשטאלט. ביי די סמנים פון אמאל קען מען זיי היינט מעהר ניט דערקענען. —

אין דער ערשטער השכלה פעריאדע זיינען די רעאקציאנערען

געווען די רעליגיעזע מענשען, די פאנאטיקער, ווי מיר האבען זיי דאן גערופען. אפיקורסום איז באטראכט געווארען אלס דער העכסטער שטאפעל אויף דעם לייטער פון פראגרעס. אלץ וואס איז געווען גלויביג אוז פרום איז פארעכענט געווארען פאר רעאקציאנער, אלץ אונגלויביגע — פאר פארטשריטליד.

צו יענער צייט איז דאס געווען איז ארדנונג.

„די קריטיק פון רעליגיאן איז די התחלה פון אלע קריטיק". זאגט קארל מארקס. כדי מען זאל זיך קענען אננעמען מיט דרייסטקייט פון א קריטיקער, מוז מען זיך פריהער באפרייען פון דעם רעליגיעזען לאסט. יעדע קריטיק הויבט זיך דערפאר אן מיט דער קריטיק פון דער רעליגיאן. אזוי איז עס צוגעגאנגען אומעטום, אזוי איז עס אויך געשעהן ביי אונז.

מיט דער קריטיק פון דער רעליגיאן זיינען מיר היינט פארטיג. אויף וויפיל מען קען מיט איהר איבערהויפט פארטיג ווערען. ווייטער זיינען מיר ניט געגאנגען, ד. ה. מיר האבען זיך פרובירט גאהן, אבער מיר זיינען ניט ווייט דערגאנגען. די רעליגיאן שפילט היינט מעהר ניט די ראלע וואס זי האט אמאל געשפילט, דערפאר אבער האט זי אנגענומען אן'אנדער צורה. די אפיקורסים פון אמאל זיינען די רעאקציאנערען פון היינט. אפיקורסות איז אמאל געווען א סאציאלע באווענונג ביי אידען. עס האט געהאט דעם צוועק ארויסצופיהרען דעם אידען אויף דער ברייטער וועלט, איהם בילדען און פארלייכטערען דאס לעבען. די היינטיגע אפיקורסים האבען גובר געווען די רעליגיע פאר זיך אליין, פאר דער אייגענער פערזענליכער באקוועמלידקייט: זיי האבען זיך באפרייט פון די פליכטען וואס די רעליגיע לענט ארויף אויף דעם איינצעלנעם, אבער זיי באנוצען זיך מיט איהר אויף וויפיל זי דיענט זייערע צוועקען פאר רעאקציאנערע סאציאלע אנזיכטען.

דאס וויכטיגסטע דאביי איז, וואס דיזע גרופע, וועלכע איז היינט זעהר גרויס, טרעט ניט מעהר ארויס פאראיינצעלט ווי אין די פריערדיגע צייטען. היינט צו טאג איז זי ארגאניזירט, מיט א באוואוסטזיין, מיט א מצח אשה זונה.

דיזע גרופע וואלט סוף כל סוף ניט געהאט פיל מאכט, ווען זי וואלט ניט פארשטארקערט געווארען פון אנדערע גרופען,

אונבאוואוסטע, אונשולדיגע, וויכטיג־טוענדיגע, פראָגרעסיוו זיך אויפשפילענדע רעאקציאָנערעז. נאטירליך אונטערשיידען זיך דיזע גרופען אין פילע הינזיכטען. פון דער נאָנץ אונטערשטער גרופע, ביז דער נאָנץ אויבערשטער גרופע אין די שיכטען פון רעאקציע איז א ווייטער מהלך: ווערענד אייניגע צווישען זיי זיינען אונסימפאטיש, אונפרינציפיעל און אונעהרליך, זיינען די אנדערע זעהר ערנסט, איבערגעבען, אידעעל און פול מיט גלויבען, אז זייערס איז דאס לעצטע וואָרט אין דעם אידיש נאציאָנאלען קולטור־לעבען. וויל מען אבער ארומנעמען די היינטיגע פעריאדע אין איהר גאנצקייט, וויל מען, אזוי צו זאגען, אנטאפען דעם דופק פון דער פעריאדע, מוז מען זיך אפשטעלען אויף דעם רעאקציאָנערען צוג וואס בלאזט פון אלע זייטען. דער אונטערשייד אין די שיכטען רעדוצירט זיך דאן צו אן אונטערשייד אין גראד און ערנסטקייט.

דאס איז דער הויפט חילוק צווישען דער היינטיגער צייט און דער ערשטער צייט פון די אידען אין אמעריקא.

דיזעלבע רירעוודיגקייט, דאס זעלבע שמייען, דיזעלבע התלהבות ווי אמאל, אבער עס איז דא א חילוק:

דאס באשטימטע, דאס פאזיטיווע, דאס כאראקטעריסטישע, דאס וואס האט זיך געוואָרפען אין די אויגען, און איבערגעוואוירגען אלעס אנדערע אין דער ערשטער פעריאדע, איז געווען דאס פראגרעסיווע, דאס פארטשריטליכע, דאס פארווערטס־שטרעבענדע, ווערענד היינט איז פונקט פארקערט:

דאס איבערווענדע, דאס מאסגעבענדע, דאס כאראקטעריסטישע, איז דאס ריקווערטס נעהמ, איז די רעאקציע.

מען דארף מיך ניט פאלש פארשטעהן.

איך זינג ניט קיין שירה צו דער ערשטער פעריאדע, און איך מאך ניט קיין הספד די היינטיגע צייט.

אין דער ערשטער פעריאדע פון דעם אידישען לעבען איז אמעריקא, איז ניט אלעס געווען פויגעלדיג, און היינט איז ניט אלעס מיאוס. ניט זיינען דעמאלט אלע געווען מלאכים און ניט זיינען היינט אלע גלחים.

אין מאנכע באציהונגען איז די היינטיגע אידישע געזעלשאפט א שענערע, א סאלידערע, א מעהר פראנטוואָרטליכע.

צווישען דעם יום־כיפור באל פון דעמאלט און דעם חנוכה באל פון היינט, איז מיר אלע מאל ליבער דער חנוכה באל, ווייל אויך דעמאלט איז ער מיר געווען ליבער, ווייל דער יום־כיפור באל איז מיר אלע מאל געווען צו ווידער, ווייל ער איז קיינמאל ניט געווען דער אויסדרוק פון דער אידישער פראגרעסיוואר פע־ריאדע אין דיזען לאנד. דער יום־כיפור באל איז געווען ניט מעהר ווי אן אויסוואוקס, אן אונפערמיידליכער נאכשלעפער, ניט דער פיהרער, און ניט דער וועגווייזער, פון יענער פעריאדע.

פונקט ווי אין א צייט פון אן אלגעמיינעם אויפשטאנד, ווען די אלטע ארדנונג ווערט פארניכטעט און קיין נייע איז נאך ניט באשאפען געווארען — פונקט ווי אין אזא צייט געפינען זיך אלע מאל מענשען, וואס באנוצען זיך מיט דעם אונפאר־מיידליכען טומעל אוו פראקטיצירען רויבעריי אונטער א הויך קלינגענדיגען נאמען, ווי עקספראפריאציע, רויבעריי־ען, וואס זיינען געגען דעם גייסט פון דעם אויפשטאנד, און וואס שעדי־גען זיין רעפוטאציע, אזוי איז דער יום־כיפור באל געווען אן אומגלייכליכער אבער אונפארמיידליכער באגלייטער פון דעם פראגרעסיוון שטרעבען פון יענער צייט.

אונגלומפערט, פארכטליך אוו שעדליך ווי די גוואלדזא־מע עקספראפריאציעס איז א צייט פון אן אלגעמיינעם אויפ־שטאנד זיינען, זיינען זיי פונדעסטוועגען א סימן, אז עס געהט אן אן אויפשטאנד, וועלכער איז אין זיך אליין מארכליש, גרויס־ארטיג, נוצליך, און וועלכער באשטרעבט אידעאלע צוועקען, וואס שטעהען אין ווידערשפרוך צו דיזע אויסשרייטונג.

אונגלומפערט, נארישׁ אוו שעדליך ווי דער יום־כיפור באל איז געווען, האט ער צו דערזעלבער צייט געדינט אלס סימן פון א פארטשריטליכער באוועגונג. וואס איז זיך געמאנגען איהר אייי־גענעם וועג, נאד וועלכען דער יום־כיפור באל האט זיך נאכ־געשלעפט.

פארקערט ווידער: סימפאטיש אוו אנגענעהם ווי דער חנוכה באל איז אין זיך אליין, איז ער א סימן פון א רעאקציאנערען שטרעבען, וואס געהט אן היינט צו טאג, וועמעס באגלייטער ער איז.

2

איידער מיר גיהן ווייטער, וון כדי אויסצומיידען מיספאר־שטענדניסע, איז כדאי קלאר צו מאכען וואס איך פארשטעה אונטער דעם וואָרט פראגרעס און זיין היפוך, רעאקציע.

נאטירליך איז אונמעגליך זיך דא אריינצולאזען איז א לאנגע און אפשר לאנגוויליגע דיסערטאציע וועגען די פארשיידענע טעאריעס און דעפיניציעס פון דעם וואָרט פראגרעס. איך וועל דאדורך נאר זאגען, אז אונטער דעם זאץ, פראגרעסיוו טע־טיגקייט פארשטעה איך פאר אלעמען א באווענגונג, אן עפענט־ליכע האנדלונג, א צוזאמענפיהרען פון סאציאלע כוחות, וואס פיהרט צו א בעסערע סאציאלע פארשטענדיגונג.

די האנדלונג מעג זיין פון א יחיד, געבויט, ווי עס מעג אויסזעהן אויבערפלעכליך, אויף זיינע פערזענליכע פארלאנגען, באדערפענישען, סימפאטיעס אדער עמאציעס. קוים רעפלעק־טירט דיזע האנדלונג א געזעלשאפטליכעס פארלאנגען, א שטרע־בען צו ערפילען אן אלגעמיינע באדערפניש, סיי א מאטעריע־לע, סיי א גייסטיגע באדערפניש, איז דאס א פראגרעסיוו טע־טיגקייט. מיט אנדערע ווערטער: די טעטיגקייט פון דעם יחיד צו פארבעסערען די סאציאלע לאגע פון דעם כלל; דאס שטרע־בען פון דעם יחיד צו דערווייטערען דעם בליק, אויסצופיינערען דעם נעשמאק, צו פאראידעלען די געפילען, צו פארטיפען די איינזיכט, צו פארשטארקערען די מאראלע באגריפען, צו בא־פעסטיגען די אונאפהענגיגקייט און זעלבסטווירדע, צו פאר־מערען די נאטירליכע און געזעצמעסיגע באדירפנישען און פארלאנגען, צו פארליכטערען די אויפגאבע פון די מאטעריעלע עקזיסטענץ פון דעם מענשען — דיזע טעטיגקייט, מעג זי קומען אלס רעזולטאט פון די איינענע באדערפנישען און פארלאנגען, איז פראגרעסיוו טעטיגקייט. דער רעזולטאט — דאס איז פראג־רעס.

וועז דיזע האנדלונג פון דעם איינצעלנעם געהט איבער צו א גרעסערע צאל מענשען, וועז זיי ערהויבען זיך צו מאסע־האנדלונגען, ד. ה. וועז גרויסע מאסען מיט אמאל, באוואוסטזי־ניז און ארגאניזירט, באטיליגען זיך אין אזא ארבייט, דאז איז

דאס אליין, די באוועגונג גופא, דער אמת'ער, דער איינציגער פראגרעס.

דער פראגרעס, לויט זיין אינערליכער נאטור, קען קיינמאל נ־ט אויפהערען זיך צו באוועגען, און זיך צו באוועגען אין דיזער ריכטונג. די מינוט וואס ער הערט זיך אויף צו באוועגען, אין דיזער מינוט הערט ער אויף צו זיין פראגרעס. דארום איז די באוועגונג אליין, וועז גרויסע מאסען באטייליגען זיך אין איהר, אוז וועז זי באוועגט זיך אין דער אויבענאנגעצייכענטער ריכטונג, די איינציגע מאס פון פראגרעס. די סימנים, לויט וועלכע מען קען דערקענען א פראגרעסיווע באוועגונג, איהרע סימפטאמען, זיינען האפנונג און גלויבען אוז א בעסערע צו־קונפט פאר דעם כלל.

דאס פארטשריטליכע איז אלע מאל סאציאל אוז אפטימיס־טיש.

דער כלל, די געזעלשאפט, איז גרויס, בריים, טיף, אונענד־ליך אוז פול מיט קראפט אוז לעבענס־זאפט.

די טעטינקייט וואס בויט אויף דעם כלל, וואס שטיצט אין וועלט געשטיצט פון דעם כלל, איז דארום אלע מאל גרויס אין גרויסארטיג, פול מיט האפנונג, ערוואַרטונג אוז גלויבען.

דאס פארקערטע איז אמת וועגען רעאקציע.

פונקט ווי דאס פארטשריטליכע איז אלע מאל סאציאל אוז אפטימיסטיש, איז דאס ריקשריטליכע אנטי־סאציאל אוז פע־סימיסטיש.

דער פראגרעס שפאציירט געארעמט מיט סאציאלע באוע־גונגען. אפען, פראנק, פריי, פרעהליך אוז לוסטיג.

די רעאקציע שלעפט זיך ארום מיט דעם יחיד, באהאלטען אוז פארבארגען, פארזארגט אוז פארצווייפעלט.

די צייט פון רעאקציע איז די צייט וועז דער יחיד שליסט זיך איין אין זיין אייגענעם איך, שטעלענדיג זיך העכער פון אלעס אוז פון אלעמען. עס איז די צייט פון דעם איבער מענש, וועל־כער וועלט, צוליב זיין איינגעארדטע קראפט אוז אמת'ע מאכט־לאזינקייט, שנעל דענענערירט צו דעם אונמענשען.

דער יחיד מיט אלע זיינע איינגעארדטע גרויסקייט, איז בא־שרענקט, קליין אוז ענדליך.

דער קוואל, וואס שאפט פון זיך אליין, מוז זיך שנעל אויס־שפּעזן.

אין זיך אליין קען מען ניט לאנג זיין פארליבט. איינגעשלאָסען איז זיך אליין, דערקענט מען זיך שנעל אוז מען ווערט זיך פארמיאוסט.

דער רעזולטאט איז פארצווייפלונג. קיין זאך נעפעלט ניט, אוז אויף בעסערס האפען קען מען ניט.

זינט דער יחיד אין דיזען צושטאנד איז דער מיטעל־פונקט פון אלעמען, ווי אזוי קען ער האפען אויף בעסערונג, וועז ער אליין, דער מיטעלפונקט, איז אין פארצווייפלונג? ער ווערט דעמאלט מיסטיש. ער נעמט זיך צו מעטאפיזיק, צו שווארץ קינסטלעריי, אדער ער פארקויפט די נשמה צום טייוועל, ווי פאוסט האט געטאז, אדער ער נעמט קלעטערען צו די וואלקענס. די וואלקענס וועלכע פארשטעלען פון איהם די לויטערקייט פון הימעל.

אין אזא צייט ווערט די רעליגיאז א פאריקאטור, אוז עס בליהען, ווי עס איז דער פאל ביי אונז היינט, די ראבי ווייס'עס, די מישא אפעלבוים'ס, די בילי סאנדיי'ס, די נאכנעמאכטע, לעכערליכע רעפארם טעמפלס, פינאקעל שפיעל אוז — טשאריטי.

טשאריטי, צדקה, אמאל דער אויסדרוק פון א גוט הארץ, ווערט די אפשפיגלונג פון א בייזען געוויסען. די בעלי צדקה זיינען דאז ניט מעהר ווי די מטה טרעגער אין א מלחמה. זיי קלייבען צוגויף די געפאלענע: זיי גיבען ערשט הילף צו די פארוואונדעטע אוז באגראבען די טויטע.

מיט דעם חילוק:

אין א מלחמה ריזיקירען די מטה־טרעגער מיט דעם איינעם לעבען, ווערענד די בעלי־צדקה זיינען באשעפטיגט ביי זיך אין דער היים, ארומגערינגעלט מיט חניפה אוז באשיצט מיט פאלשען כבוד, אז קיין קויל קען זיי ניט טרעפען.

פעסימיזם, דער באגלייטער פון אן אפשטארבענדע פערייא־דע, רופט דאדורך ארויס די טעטיגקייט פון טשאריטי.

וועז מען רעדט פון פעסימיזם, מוז מען זיין פארזיכטיג דאס ניט צו פארבייטען מיט סקעפטיציזם. אויבערפלעכליך זעהן זיי

ביידע אויס גלייך. אבער דער חילוק איז ווי טאָג און נאַכט.

דאָס איז דער חילוק צווישען צווייפלען און פארצווייפלען. דער סקעפטיקער צווייפלט, דער פעסימיסט איז פארצווייפלט. פון צווייפלען קומט מען אפט צו קלאָרקייט, פון פארצווייפלען קומט מען געוועלדיגט צו דונקעלהייט. דאָ וואו דער צווייפל געפינט אן אנהויב פון לעבען, קומט דער פארצווייפלער צו דעם סוף פון לעבען. דער סקעפטיציזם איז דער הימלאריע איז אלע מאל געשטאנען ביי דער וויעג פון א נייגעבוירענער פעריאדע, דער פעסימיזם — ביים קבר פון אן אפגעשטארבענער פעריאדע.

מאנכער גוטהערציגער מענש וועט אפשר האבען אויסצוזעצען, פאר וואס איך רעכען צדקה־געבעריי צווישען די סימנים פון אן אפגעשטארבענער פעריאדע און רעאקציע. דיזער גוטהערציגער מענש וועט ניט זעהן איז וואסער שייכות עם שטעהן מיסטיזם, לעכערליכע רעפארם־רעליגיעס, קארטען שפיעל און טשאריטי.

קיין דורעקטע שייכות האבען זיי ניט. זיי קומען ניט ארויס איינם פון ס'אנדערע, זיי ווערען נאר ארויסגערופען פון דיזעלבע צושטאנדען וואס ווירקען אויף פארשיידענע מענשען פארשיידען. נאטירליך זיינען אויך היינט דא גוטע מענשען, וואס מיינען ערנסט, אז זיי טוען פיל גוטס. אבער דאס גופא פארשטארקט די מיינונג.

עס איז מיין איבערצייגונג, אז צדקה־געבעריי, ווי עס ווערט פראקטיצירט היינט צו טאג, איז ניט מעהר ווי די טעטיגקייט פון דעם אונרוהיגען, איינזאמען, אונצופרידענעם, ענטווישטען, מיט זיך אליין קעמפענדען יחיד, אין וועמעם געוויסען עם שלאגט נאר אן אדער פון לעבען, און וואס זוכט זיך צו רעטטעווען פון אונטערגאנג, און וועלכען עס פעלט געזונטע און נארמאלע עפענטליכע אקטיוויטעט.

אב. קאהאן'ס העלד, דוד לעווינסקי, באלאנגט צו דיזען טיפ. אבער דוד לעווינסקי איז ניט פאלשטענדיג. ער שטעהט אויף דעם נידריגסטען שטאפעל. דער פאלקאמענער טיפ, דאס איז דער פראפעסיאנעלער בעל־צדקה, דער גרויסער מיליאנער, וועלכער מאכט צדקה געבעריי כמעט פאר זיין געשעפט. וועלכער

רוהט ניט אוו ראסט ניט, ווארפט זיך פוו איין אינסטיטוציע צו דער אנדערער, איז פול אומעטום, ווייל ראטעווען די גאנצע מענשהייט אוו קען זיך ניט ספראווען צו פארטיילען אפילו א העלפט פוו זיין ייינקונפט, ווי מיר זעהען דא אין די פערזאנען פוו אייניגע גוט באקאנטע בעלי צדקות, ארונטער צו דוד לעווינסקי.

ווע עם וואלט מעגליך געווען צו עקזאמינירען די באהאלטענע ספרוושינעס, וואס פאראורזאכען די נערוועזע אוו האסטיגע טעטיגקייט, ווען מען זי אימער געפינען, איז דעם בין איר איבערצייגט, איז דעם אונרוהיגען אוו אינזאמען געווישען פוו די מענשען, ווילכע זיינען דורך פארשידענע אומשטענדען, סאציאלע אומשטענדען, ארבעפעהרט געווארען פוו זייער נאטירליכען ענטוויקלונגס-גאנג, ווילכע זיינען אבער ניט צופרידען מיט זייער אויסערליכען ערפאלג, אוו זוכען צו פארזיסען די ביטערע פילען מיט אן ארבייט וואס מאכט, דאכט זיך, לייכטער דאס לעבען פוו די ארימע, וואס פארגרינגערט אין אמת'ן דאס אייגענע שווער געווארענע לעבען.

דאס גאבען פוו צדקה האט אלע מאל גאהאט אגרזיסען, גרויסען ווערט — פאר די גאבער.

צי האט עם אויך גאהאלפען דעם נעמער — דאס איז א גרויסע פראגע.

דאס שיינט מיר, איז דער אמת'ער זין פוו דעם פסוק: צדקה תציל ממות! צדקה ראטעווען דאס לעבען — פוו דעם גאבער.

די גרויסע ארגאניזירטע טשאריטים ,די טשאריטים, וואס זיינען גאבויט אויף דעמזעלבען פרינציפ ווי דער טראסט, דער הויפט פאראורזאכער פוו טשאריטי; די טשאריטי, וואס האט אפגעשאפט די פערזענליכע באציהונג צווישען דעם גאבער אוו דעם נעמער, וואס האט גאמאכט צדקה-גאבעריי א טייל פוו נויט-ווענדיגע גאשעפטס הוצאות, ווילכע ווערען פארשריבען אין די גאשעפטס-בוכער אין דעם קאלומן פוו פראפיט אוו פארלוסט — די טשאריטי איז אזוי ארום פוו איין זייט, דער אויסדרוק פוו א גאזעלשאפטליכען צושטאנד, וואס קען ניט שטאהן אויף די אייגענע פיס, וואס נויטיגט זיך אין אונטערשטיצונג, אוו פוו

דער צווייטער זייט, דער אויסדרוק פון דעם אינערלעכען געפיל פון דעם יחיד, וואס דענקט אז ער איז דער מיטעלפונקט פון דעם געזעלשאפטלעכען לעבען, וועלכער איז צו דערזעלבער צייט אונצופרידען מיט דיזען צושטאנד, דער מיטעלפונקט פון וועלכען ער איז, ענטוישט מיט זיך אליין. פארצווייפעלט מיט זיין אויבערפלעכליכען ערפאלג און אומרוהיג אין זיין געווישען.

פעסימיזם, דער צווילינגס־ברודער פון רעאקציע און דער הויפט סימן פון אן אפשטארבענדער פעריאדע, געפינט זיין אויסדרוק, אויף פארשיידענע וועגען ביי די פארשיידענע קלאסען. ביי דער ארעמער אינטעליגענץ פארוואנדעלט ער זיך אין א מיסטיציזם, אין א גאט־זוכענדיש, דארט וואו מען קען איהם ניט געפינען, פארשטעלט פון די וואלקענס צו וועלכע זיי קלעטערען. דער רעזולטאט איז אן אונמענשליכע, פארשטעלטע, דעקאדענטע, מיסטיש־פערזענליכע, אפט צינישע ליטעראטור. ביי די רייכע, הויפטזעכליך די גאנץ רייכע, דריקט ער זיך אויס אין א רעפארם־רעליגיע און צדקה־געבערייי, א זוכענדיש צו העלפען די נעזעלשאפט אויף אן אונמענליכען און אונמענשליכען וועג, און דאביי צו ראטעווען די אייגענע נשמה. ביי דעם מיטעלקלאס, דער קלאס, וואס שטעהט צווישען די ביידע, דער קלאס וואס איז ניט אהין און ניט אהער, וואס האט קיין אייגענע געדאנקען, וואס וואלפט זיך פון איינעם צום אנדערן, נעמט ער אן אדער איינע פון די זאכען, אדער אלע צוזאמען און לעגט נאך צו דעם קארטען־שפיעל. דאס שפיעלען אין קארטען איז געוואלען דער הויפטזעכליכער צייט־פארטרייב ביי דעם קלאס, וויל דאס איז די איינציגע פארמע פון געזעליגען און געזעלשאפטליכען לעבען וואס דער קלאס האט. אהן דעם קארטען שפיעל וויים דער קלאס ניט וואס צו טון מיט זיך אין געזעלשאפטליכען פארקעהר.

מיסטיציזם, צדקה־געבערייי, קארטען שפיעלען און רעפארם טעמפעלם, וויייט וויי זייט זיינען איינס פון דאס אנדערע, זיינען זיי צו דערזעלבער צייט די סימפטאמען פון אייז און די זעלבע חולאת — די רעאקציע.

דאס, אין קורצען, איז מיין דעפיניציע פון פראגרעס און רעאקציע. אויף וויפיל דאס שטימט מיט דעם אמת, לאז איך צום

לעזער צו אורטיילען. מיין אויפגאבע דא איז צו אונטערזוכען דאס היינטיגע לעבען פון די אידען אין אמעריקא, און צו זעהן אויף וויפיל עס שטימט מיט דיזע אלגעמיינע נעדאנקען; פאר־וואס איד באטראכט די היינטיגע פעריאדע פאר א רעאקציא־נערע, און פאר וואס דוקא איד הויב אן מיט דעם יאהר 1905, הגם די צייט האט זיך אין אמת'ן אנגעהויבען פיל פריהער.

3

אין אן ארטיקעל אין „פנקס", וואס איז ערשינען אין ווילנא אין דעם יאהר 1913, אונטער דער רעדאקציע פון ש. ניגער, (* האב איך געזוכט פעסטצושטעלען דעם פאקט, אז די ערשטע פע־ריאדע פון די אידען אין אמעריקא, איז געווען א פעריאדע פון אייז לאנגעם שטרעבען פארווערטס, אין דעם זינען פון די אויבינג דעפיניציע פון פראגרעס. דאס איז געווען נאטירליך פאר יענער צייט. דאס איז שוין געלעגען אין דעם מענשען־מאטעריאל פון וועלכען עס זיינען באשטאנען די ערשטע אימיגראנטען.

דאס מענשען מאטעריאל, וואס האט צום ערשטען אויסגע־וואנדערט פון רוסלאנד און אנדערשוואו, איז געווען א גאנץ אנדערעם ווי דאס מאטעריאל, וואס האט שפעטער אייננעוואנ־דערט קיין אמעריקא.

די אייננעפונדעוועטע, אייננעזעסענע, גאטספארכטיגע בא־לעבאטים, אפילו די ארימע צווישען זיי, זיינען אין יענע צייי־טען קיין אמעריקא ניט געפארען. געפארען איז דאס יונגווארג, דאס אונפארנטווארטליכע, זארגלאזע, גאטלאזע, פרייע, שטרע־בענדע און געווייסערמאסען אוואנטיוריסטישע יונגווארג. דאס יונווארג וואס איז אימער בארייט אויפצונעמען נייע אידעען, וואס האט שוין פון פריהער געהאט אראפגעווארפען דעם עול פון פאנאטיזם. מען דארף ניט פארגעסען מיט וואסער אויגען די פוילישע, ליטווישע און גאליציאנער אידען האבען דעמאלט געקוקט אויף דעם גאטלאזען אמעריקא. דער אקט פון פארען קיין אמעריקא איז אין זיך אליין שוין באטראכט געווארען פאר אן אראפגאנג פון גליכען וועג. דער עלטערער דור, די עלטערן

*) זעה דאס ארטיקעלכל: „צוקונפט" אין דיזען באנד.

פון די אימיגראַנטען, האָבען געגעבען זייער צושטימונג צום אַוועקגעפּאָרען אויס ביטערע נויט, מיט קרעכצען, מיט טרערען, אָפט מיט רייסען קריעה.

פּאָר דיזע ערשטע אימיגראַנטען איז געווען נאָטירליך זיי זאָלען ווערען סאָציאַליסטיש.

די איינציגע מעגליכקייט פּאָר עקזיסטענץ, וואָס זיי האָבען געפונען איז דיזען לאַנד, איז געווען די פּאָבריק־אַרבייט. קומענדיג צום ערשטען מאָל איז לעבען פּנים אל פּנים מיט דעם ריינסטען קאַפּיטאַליזם, אַדער ריכטיגער, מיט דעם אָפּפאָל פון דעם ריינסטען קאַפּיטאַליזם — די שוויץ סיסטעם, איז געווען ניט מעהר ווי נאָטירליך, זיי זאָלען זוכען אן ערלעזונג איז סאָציאַליזם, ספּעציעל ווען דער סאָציאַליזם, מיט זיין אידעאל פון אינטערנאַציאָנאַליזם, ווי ער איז דעמאָלט געפּרעדיגט געווארען, האָט אָנגעווויזען אויף די איינציגע מעגליכע רפואה צו אָנ׳אָנדער גרויסער מכה — די מכה פון אָנטיסעמיטיזם.

מיט דער צייט האָט זיך דאָס געענדערט.

די גרינע האָבען זיך אויסגעגרינט. פילע האָבען זיך ארוים־געאַרבייט.

אויך דאָס איז געווען נאָטירליך, עס איז געווען אומעגליך, אז אַלע די הונדערטע טויזענדע אידען, וועלכע זיינען ביז דאָמאָלט קיין אַרבייטער ניט געווען, זאָלען אויף באָשטענדיג בליבען ביי דער נאָדעל אַדער דעם פּרעס אייזען.

דאָס שוויץ סיסטעם גופא איז געווען אַזא וואָס האָט עס געמאַכט לייכט פּאָר די עשירים, די פּריהער אָנגעקומענע, זיך אַרויפצוארבייטען אויף דעם חשבון פון די שפּעטערע אימיגראַנטען. דער אומשטאַנד, וואָס די נאָדעל אינדוסטריע איז אין געוויסע באציהונגען געווען א נייע אינדוסטריע און וועניג אָנטוויקעלט, האָט ניט אין ערד פּאַרגרעסערט די מעגליכקייט פּאָר פילע שנעל רייך צו ווערען.

אב. קאַהאַן׳ס דוד לעווינסקי איז געווען עלענד ווי א שטיין, ניט נאָר אין אַמעריקא, נאָר אויך אין דערהיים. ער איז נעווען א בן־יחיד א יתום, ארעם, עלענד, פאַרלאָזען, אהן וועלכע עם איז צוגעהעריגע. אין אַמעריקא איז ער געווען אַזוי פאַרטאָן מיט

נעלד מאכען, אז ער האט אפילו קיין צייט ניט געהאט חתונה צו האבען.

מיט די אנדערע, מיט די גרויסע מאסען פון אימיגראנטען, איז עס אנדערש צוגעגאנגען.

אזוי שנעל ווי מען האט זיך געמוטעט ארויפארבייטען, האט מען אנגעהויבען אריבער צו נעמען די עלטערען, מיט די איבּ־ריגע קינדער, מיט אנדערע פון דער משפחה. אייניגע, גלויבענ־דיג אז אין אמעריקא קען מען ניט געפינען קיין רעכט מיידעל, האבען זיך אימפארטירט כלות פון דער היים, אדער אויסגעשרי־בען זייערע געליעבטע, וועלכע האבען אויף זיי געווארט. די כלות האבען דאן אריבערגענומען זייערע עלטערען מיט די איבּ־ריגע קינדער.

אזוי ארום איז דא מיט אמאל אויפגעוואקסען אן אלטער דור, א דור, וואס האט געהאט זיינע ווארצלען אין דער אלטער היים, וואס איז איבערפלאנצט געווארען פון אנ'אנדער באדען. א שווערע, קאנסערוואטיווע משא האט זיך מיט אמאל ארויפנע־לענט אויף דעם דור, וואס איז ערשט נעכטען געווען אזוי פראג־רעסיוו.

דער אלטער דור איז אין אנהויב ניט געווען אגרעסיוו. ער האט זיך געהאלטען, אזוי צו זאגען, אין דער מדרגה. ער איז מיסטענס געווען אפהענגיג פון די קינדער. ער האט פארלוירען די פריהעריגע מאכט, אוז ער האט זיך באגניגענט מיט באווייּ־נען אמעריקא אוז דאס אייגענע מזל.

געווירקט האט דער דור פונדעסטוועגען זעהר שטארק. ער האט געווירקט מיט זיין אינערציע. די שווערקייט אלייז, ווי יעדע שווערע משא, האט זיך גלאזט פילען. דאס ראפידע לויּ־פען פון דעם יונגען דור איז אפגעהאלטען געווארען פון דער כּשא, וואס ער האט געהאט צו שלעפען מיט זיך.

ביסלעכווייז איז אויך דער דור געקומען צו זיך. ער האט זיך איינגעזעסען אוז האט אנגעהויבען פארערען זיינע רעכטע. פריהער מיט בקשות, אוז נאכדעם שטרענגער אוז שטרענגער. „וועז מיר פארווערען אייך ניט צו געהן שבת אין פאבריק אדער אין געשעפט, פאר וואס זאלט איהר אונז שטערען צו געהן אין שול? " האט דער אלטער דור ג'טענה'עט.

דאס איז ניט קיין אויסגעקלערטע זאך. רעוורענד ה. מאס־ליאנסקי, דאס מונד־שטיק פון דעם אלטען דור, האט מיט יאה־רען צוריק ווירקליד פארעפענטליכט אן ארטיקעל, וואו ער האט אויפגעפארערט דעם יונגען דור ניט צו שטערען דעם אלטען דור פון צו געהן אין שול אריין: מיר האבען צו אייך ניט, וועו איהר געהט אין געשעפט שבת, אויף דעם איז דאך דאס אמערי־קא, אזוי האט רעוו. מאסליאנסקי ג'טענה'עט, פארוואס זשע שטערט איהר אונז, וועו מיר ווילען גהן אין שול?

די טענה איז געווען א גערעכטע, א לאגישע אוו א נאטיר־ליכע. עס איז דאדורך קיינעם ניט איינגעפאלען צו שטערען דעם אלטען דור צו לעבען אויף זייו איינענעם שטייגער. עס וואלט אויך ניט געהאלפען, וועו עמיצער וואלט געווען נאריש צו וועי־לען טוו אזא זאך. אוו עס האבען זיך געוומען פארמירען די שולען, בתי מדרשים, חסידים־שטיבלעך אוו די מקוואות. אין א משך פון א קורצע צייט איז איבערגעפעקלט געווארען דאס גאנצע אלט מאדישע אוו פארשימעלטע לעבען פון דער היים. עס פעלען אפילו ניט דאס היימישע חדר אוו דער חסידישער רבי מיט זיינע סגולות, הגם אהו מופתים.

דאס אלייו איז סוף כל סוף ניט אזוי שלעכט. דאס אלטע אידישע לעבען, וועו עס איז עכט, ערנסט, אהו אויבער המצאות אוו אהו הינטערשפיצלאך, האט אין זיך א סר שענע זייטען. א קאריקאטור, א חוזק איז פון דעם אלעם געווארען, וועו דער יונגער דור, דער פריהער אריבערגעקומענער דור, דער דור, וואס איז דערווייל געווארען רייד, וואס איז געווארען אן „אלרייטניק" אוו האט מיט דער ציים געהאט אייגענע קינדער — וועו דער דור האט דערפילט, אז ער מוז אנהויבען צו סטאטקעווען.

די טאטעס פון איין זייט אוו די קינדער פון דער אנדערער זייט, האבען ארונטערגעווארפען דעם ערשטען דור אין דעם אפגרונד וואו ער ליגט איצט.

וועו דער אלטער דור, די טאטעס פון די אימיגראנטען, הא־בען געמאכט שווער דאס פארווערטס־גהן, האט דער יונגער דור. די קינדער פון די אימיגראנטען, זיי מיט געוואלט געטריבען ריקווערטס.

די היגע געבוירענע קינדער פון די אויפגעקומענע, פון די

האלבע און גאנצע „אלרייטניקעס", זיינען אויפגעהאדעוועט גע־ווארעו אין א גאנץ נייע סביבה. ביי זייערע עלטערען איז נאך ווי עס איז פארבליבען א שמץ פון אידעאלען. סיי עס איז געווען די יונענד עראינערונג פון דער רעליגיעזער אטמאספערע אין דער אלטער היים; סיי עס איז געווען די זכרונות פון דעם קאמף וואס זיי האבען דורכגעמאכט אין דער היים געגען דעם רעלי־גיעזען דרוק; סיי עס איז געווען די נייע אידעאלען צו וועלכע זיי האבען געשטרעבט איידער זיי האבען זיך ארויפגעארבייט — אזוי צי אזויי, עטוואס איז פארבליבען פון דער אמאליגער גייסטיגער פיזיאנאמיע. אמאל, ווען קיינער האט נעזוהן, אין דער שטיל, פאר זיך אליין, האבען זיי א טראכט געטאן וועגען דער נשמה, און ניט איינער פון זיי האט געזינדיגט אין גע־דאנקען, טראכטענדיג, אז דעמאלט האט זיך געלעבט בעסער. מען האט טאקע געהאט וועניגער געלט, אבער אויף דער נשמה איז נעווען לייכטער. דאס ארץ האט געאטעמט פרייער, די האפנונגען האבען נעשלאגען העכער און אין גאנצען איז מען נעווען מענשליכער.

ביי די קינדער האט דאס אלץ נעפעלט.

קיין קאמף און קיין שטרעבען. קיין רעליגיעזער לאסט און קיין עקאנאמישער דרוק!

זיי זיינען נעקומען צו אלעם גרייטען. די טאטעס האבען פאר זיי נעווואונען דעם קאמף, נאך איידער זיי זיינען געבוירען נעווארען.

די טאטעס זיינען נעווען באשעפטיגט מיט מאכען געלט, די קינדער האבען זיך געהאדעוועט אין גאס, אויפ'ן בעסטען אופן אין די הויך־שולען אדער קאלעדושעס, וואו אטלעטיקס האבען פארנומען דעם הויפט פלאץ.

וועו די יונגע לייט זיינען נאכהער געקומען צום טאטען אין געשעפט, אדער האבען זיך גענומען צו די פראפעסיעס, האבען זיי זיך ווידער געפונען אין אן אטמאספערע, וואו געלט־מאכערי און צינישע וויצען באפרידיגען די מאטעריעלע ווי די גייסטיגע באדירפניסען.

עס איז אזוי ארום אויפגעוואקסען א דור, וואס וויים ניט פון עטוואס הייליגעס, וואס האט קיין אידעאלע שטרעבונגען,

וואס ווייס ניט פון קעמפען, וואס האט אפילו ניט דורכגעמאכט די יסורים און די ערנידריגונגען, וועלכע פאלען געווייניליך אויף דעם גורל פון דעם מענשען וואס ארבייט זיך ארויף; א דור, וואס איז צופריידען מיט זיך און מיט דער גאנצער וועלט; א דור, וועמעס איינציגע שטרעבען איז צו מאכען און — צו פאר־שוועדען געלט.

די פאליטישע צושטענדע אין אמעריקא, די קאנפטע פאר־טיי־פאליטיק, און די מענליכקייט וואס זי אפערירט צו אמערי־קאניזירטע יונגע לייט אהן פרינציפ, האבען דיזען צושטאנד פילפאך פארערגערט.

אבער דאס איז ניט אלץ. —

דער אידישער קאפיטאליסט אין אלע לענדער איז אן אויפ־געקומענער גביר. צום טרעץ פון דער נייער דייטשער לעהרע, אז די אידען זיינען כמעט די באשאפער פון דעם קאפיטאליזם, איז די גרויסע, אונגעהייער גרויסע צאל אידען אין דער גאנ־צער וועלט אימער נעווען אוז איז נאך היינט זעהר ארעם. עס איז כעהר אמת צו זאגען, אז דאס גאנצע אידישע פאלק איז א פראלעטאריער פאלק. רייכע אידען זיינען אלע כאל נעווען נאר נעציילטע. אידען קאפיטאליסטען אין דעם מאדערנעם זין, הא־בען זיך באוויזען אויף דער סצענע גאנץ שפעט. דאס איז נאך כעהר אמת, אוז אויך נאטירליך, פאר אמעריקא. אידישע קא־פיטאליסטען אין אמעריקא, די שיף'ס אוז די גוגענהיימער'ס אריינגערעכענט, זיינען דאס נעווארען זינט נעכטען, אזוי צו זאגען, זיי זיינען אויפגעוואקסען אונטער אונזערע אויגען.

אויפגעקומענע גבירים האבען צו לייידען פון פארשיידענע זייטען. ניט נאר לייידט דער אויפגעקומענער גביר פון דעם וואס די עלטערע, די כעהר איינגעזעסענע, די פריהער רייד־גע־ווארענע וויללען איהם ניט אנערקענען, ער לייידט נאך מעהר פון דעם, וואס די אריבע קרובים ווילען ניט פארגעסען אז איהם. די ארימע שוועסטער אוז ברידער אוז אנדערע קרובים האלטען זיך אז איהם פעסט. ער קען זיך פון זיי ניט אפרייסען. ער מעג זיין ווי רייד, זיין סביבה איז אז ארימע. ער מוז זיך מישען מיט זיינע קרובים. צו דער זעלבער צייט קען ער מיט זיי ניט לעבען. זיין לעבען איז איצט אנדערש, ער וואוינט אין אן'אנדער גע־

גענד, ער רעדט אן׳אנדער שפראד, ער טראגט אנדערע קלייד־ער. אין די אלע יאהרען, וואס ער איז געווען פארהאוועט צו מאכען נעלט, האט ער זיך אויסגעטאן פון אלעמען. נעלט איז געווען זיין גאט און זיין רעליגיע, פון זיינע קרובים האט ער זיך דער־ווייטערט, זיינע קינדער האבען זיך פון איהם דערווייטערט. די אלטע פרייַנד דערקענט ער ניט, די נייע פרייַנד וויל־ען איהם ניט קענען. איצט, וועז ער איז עלטער, וועז ער איז רייך, וועז ער קען שוין מעהר ניט האווען אוז האט ניט קיין כוח נאכצו־געהן וועלט־ליכע תענוגים — א זאך, וואס ער האט אויך אין זיי־נע יונגערע יאהרען פארנאכלעסיגט — איצט נעמט ער זיך ריי־בען די אויגען. ער געפינט זיך איינזאם אוז פארלאזען, אהן ווי־סען אוז אן געוויסען. גאט האט ער שוין לאנג פארלוירען, אוז ער פעלט איהם אויך ניט. ער זוכט איהם ניט, ניט אין הימעל אוז ניט אין די וואלקענס; צו געבען צדקה מיט א בריייטער האנט, ווי עס טוט דער עלטערער אוז דער גרעסערער גביר — צו דעם האט ער זיך נאך ניט ארויפגעארבייט, אדער דער בייי־טעל דערלאזט ניט, אדער די הארץ דערלאזט ניט. דער רעזול־טאט איז א פוסטקייט, א לאנגווייליגען זיך, אן אלגעמיינעם גע־נעצטען. קיין שטרעבען, קיין זוכען, קיין האפען. דאס הארץ איז פוסט, דער קאפ איז לעהר, די צייט איז לאנג. עס איז נאר פארבליבען אן אונבאשטימטעם בענקעז, אן ראינערונג אז א צייט, וועלכע איז געווען פול מיט חלומות, מיט שטרעבען, מיט האפנונג, הגם עס האט געפעלט די קאנטעמענט.

דיזער חלק מוז אויסגעפילט ווערען.

קארטען שפיעלען מיט אנדערע, וועלכע געפינען זיך אין דעמזעלבען צושטאנד, אוז שעהן קלינגענדע רעדעם פון לייי־דיגע ראבייס אוז רעפארמירטע טעמפלען־רעדעם, ראבייס אוז טעמפלען, וואס פארפליכטען קיינעם ניט צו קיין זאך — זיי־נען דאס בעסטע מיטל אויסצופילען דיזע הוילקייט.

דערפאר שפיעלט יעדעם הויז אין קארטען, אוז כמעט יעדע אידישע נאס אין די רייכע געגענדען האט א רעפארם־טעמפל. אוז כדי דאס זאל ניט פארמיאוסט ווערען, זיינען דא די „באוועגונגען", אי דער אלגעמיינער ציוניזם, וואו מען קען זיך אויסקויפען פון דעם אונ׳ברחמנות׳דיגען געוויסען מיט א שקל,

אי די טשאריטים, וועלכע גיבען דאס רעכט ארויסצוטרייבען יעדען אריסאז פון הויז.

אין איין פונקט באגעגענט זיך דער אידישער גרויסער גביר מיט דעם איד פון דעם מיטעלקלאס, מיט דעם אלרייטניק. — פונקט ווי מיט דעם מיטעל קלאס מענשען, פעהלט אויך דעם אידישען „מאגנאט" א גייסטיגע סביבה. דער ניט אידישער באנקיר מאכט מיט איהם געשעפטען, באראגט פון איהם אז לייהט איהם געלט, קוגעל עסען ווי ער מיט איהם ניט. עס איז ניט ווי שיילאק באהויפטעט, אז ער וועט טוען געשעפטען מיט דעם קריסט. נאר עסען צוזאמען מיט איהם וועט ער ניט. עס איז פונקט פארקערט, די מאדערנע „שיילאקס" זיינען שוין נאר צופרידען צו עסען מיט די אנטאניאס. עס זיינען די אנטאניאס, וואס לאזען דעם אידען ניט אויף זייער שוועל. פונקט ווי דער אלרייטניק מוז זיך צוזאמענקומען מיט זיינע ארימע קרובים, מוז דער גרויסער גביר זיך באגעגענען מיט זיינע ארימע אידען, די אידישע פראלעטאריער. אהן זיי קען ער ניט לעבען. ער מוז זיך מישען מיט דעם אידישען ארימאן, ער מוז האבען וועמען צו נעבען צדקה. זיין גאנצע עפענטליכע עקזיסטענץ, זיין פאלי־טישער איינפלוס איז אפהענגיג פון דעם. מיר זעהן דארום די קלאסענבאוואוסטע אידישע מיליאנערען זיך מישען אין סטרייקס פון אידישע ארבייטער נעגען אידישע קאפיטאליסטען, העלפען סטרייקערס מיט טויזענדער דאלארס, אוו זוכען צו פאראיינטי־רעסירען די אידישע ארבייטער אין אנדערע אונטערנעמונגען.

אין דיזער ארבייט איז דער מיטעל קלאס א נוצליכער פאק־טאר. „ברב עם הדרת מלך". אום אזא ארבייט זאל האבען דעם געווינשטען ערפאלג, מוז מען האבען א פובליקום, וואס זאל אלע מאל שטעהן גרייט אנצופיילען א גרויסען באנקעט האל. דער מיטעל קלאס, וועלכער האפט און שטרעבט צו קומען נענ־טער צו די גבירים, שטעהט אלע מאל גרייט צו טון דיענסט. דאס איניטערעסאנטע דאבei איז,—אוו דאס איז אנ'נאנדער סימן פון דעם רעאקציאנערען ווינד, וואס בלאזט פון אלע דעכער — דאס אינטערעסאנטע איז, וואס אויך די אידישע ארבייטער שטאלצירען מיט אט דיזע רייכע „קרובים", פונקט ווי זיי שטאל־צירען מיט זייערע קרובים, די אלרייטניקעס. דאס ווייזט זיך

אם בעסטען ארוים אין די ארבייט פון „די פיפעלס רעליף קא־מיטע", די ארגאניזאציאן, וואס זאמעלט געלט פאר די מלחמה קרבנות אין אירלאנד. פון אייז זייט זוכען די גרויסע מיליאנערען צו זאמלען געלדער פון די אידישע ארבייטער, הגם יעדער אי־נער פון זיי קען געבען מעהר ווי הונדערט ארבייטער קענען גע־בען, פון דער צווייטער זייט, רייסען זיך די אידישע ארבייטער־פיהרער דוקא צו שיקען די נעזאמעלטע געלדער צו די גרויסע גבירים, הגם זיי וויסען גאנץ גענוי, אז די געלדער וואס „די פיפעלס רעליף קאמיטע" זאמעלט קומען אריין אין דערזעל־בער קאסע, אוז זיינען פונקט אזוי זיכער.

אבער דאס איז אן׳אנדער קאפיטעל. דא רעדען מיר פון דעם אידישען באלעבאס, דעם אידישען אלרייטניק, אוז דעם אידי־שען גביר. דיזע דריי גרופען צוזאמען מאכען אוים א גרויסען טייל פון אונזער אידישע באפעלקערונג אין דיזען לאנד.

4

ניט אלע אידען האבען זיך ארויפגעארבייט פון דער אינ־דוסטריע אדער האנדעל. ניט אלע זיינען געווארען קאפיטאלים־טען, אדער האלב קאפיטאליסטען, אוז ניט אלע זיינען געווא־רען נאדעל־ארבייטער. צוויישען די דערמאנטע גרופען שטעהט אן׳אנדער גרופע, וועלכע פארנעמט א געוויסען פלאץ אין אונ־זער עפענטליכען לעבען; א גרופע, וועלכע איז פינאנציעל זעהר גוט געשטעלט, אוז וועלכע האט ניט וועניג צוגעהאלפען צו פע־דערען דעם רעאקציאנערען גייסט וואס הערשט ביי אונז.

דאס איז די זאגענאנטע אינטעליגענציע.

דער אימיגראציאנס־שטראם האט פארשלעפט צו די ברענען פון דיזען לאנד א גרויסען צאל אינטעליגענטע אידישע יונגע לייט מיט אן אנהויב פון בילדונג, אוז נאך א גרעסערע צאל מיט א שטרעבונג צו בילדונג.

דער אנהויב פון דער עמיגראציע פון רוסלאנד קיין אמערי־קא, פאלט צוזאמען מיט דער מאדערנער השכלה־פעריאדע אין רוסלאנד.

יעדער איינער, וואס איז נאר עטוואס באקאנט מיט יענער אויפוואכונג־פעריאדע פון די רוסישע אידען, וויים, אז דער עצם

פון יענע עפאכע איז באשטאנען ניט אזוי פיל איז בילדונג, ווי אין א זוכעניש פון בילדונג. אבער דאס איז געווען א זוכעו איז דער פינסטער. עס איז געווען פונקט ווי ווען מען לאזט אריין א צאל מענשען אין אן ענגעו, פינסטערעו צימער מיט די טיר און פענסטער פארהאקט, נאר מיט קליינע שפאלטעס, דורך וועלכע א שטראל פון דער זון גנב'עט זיך פון צייט צו צייט אריין. אלע רייסען זיך צו דער ליכטיגער וועלט דורך די שפאלטעס, אבער זיי קענען דעם אויסגאנג ניט געפינען. דורך לאנגע מאטערניש געלינגט עם אייניגע ווי עס איז זיך ארויסצוכאפען, די גרעסטע צאל אבער האלט אין איין טאפען, אין איין רייסען זיך פון איין עק צום אנדערען און קען זיך ניט ארויסרייסען.

פון דער גאנצער השכלה באוועגונג, איז עס געלונגען נאר א קליינע צאל זיך צו דערשלאגען צו אן אמת'ע בילדונג. די איבעריגע, די גרויסע מאסע, האט אדער נאר געכאפט אן אנהויב פון בילדונג, אדער ניט מעהר ווי די פראזען וועגען בילדונג. דער אינציגער וועג וואס איז פאר זיי געווען אפען איז געווען די העברעאישע ליטעראטור, און דיזע איז באשטאנען מעהרסטענס אדער פון „מאמרים", פול מיט פראזען, אין וועלכע דאס „לשון" איז געווען דער עיקר, אדער פון שלעכט געשריבענע ראמאנען.

דיזע יונגע לייט זיינען געווען פול מיט פייער, פול מיט שטרעבען און באגייסטערונג צו טון גרויסע זאכען. די פרייע לופט וואס זיי האבען דערשמעקט אין דיזען לאנד, איז ביי זיי געווען טייערער ווי ביי די אייגענע־ירענע אמעריקאנער. זיי האבען בעסער פארשטאנען דעם וועדט פון דיזער פרישער, פרייער לופט, ווייל זיי האבען איהר פארגליכען מיט דעם שטיקעניש און דריקעניש אין דעם לאנד, וואס זיי האבען נאר וואס פארלאזען. דיזע פרייע לופט האט זיי געקרעפטיגט און צוגעגעבען נאר מעהר חשק אויסצופירען די בילדונגס־פלענער, פון וועלכע זיי האבען אין דער היים אפילו ניט געקענט טראכטען. אייז קליניגקייט איז געשטאנען אין וועג. ס'איז ניט געווען קיין ברויט.

מיט 25־30 יאהר צוריק איז נעווען אנדערש ווי היינט. היינט צו טאג, מיט דער גרויסער אידישער באפעלקערונג און

די פילע אידישע צייטונגען; מיט די אידישע טעאטערע; מיט די נרויסע אידישע ארגאניזאציעס, לאדושען און ארדענס; מיט די פארשיידענע ריין אידישע באוועגונגען, איז עס לייכט פאר א אידישען אינטעליגענט, אפילו פון באשרענקטע בילדונג און מיטעלמעסיגע פעהיגקייט, זיך שנעל צו אקלימאטיזירען און צו מאכען א בכבוד'ען לעבען.

אין די ערשטע יאהרען איז די זאך גאר ניט נעווען אזוי לייכט. איבעראל איז געווען א תוהו ובוהו. קיין סימן פון אידישע קולטורעלע ארבייט איז ניט געווען צו געפינען. ווי אמת'ע פיא־נערען האבען די ערשטע אינטעליגענטען און האלב אינטעליגענ־טען אליין נעמוזט פריהער צופארטיגען זייער בארען, אליין מא־כען די אינסטרומענטען, אליין באאקערען דאס פעלד, אליין באשאפען א באדארפנים פאר די פראדוקטען, און אליין, אויף די אייגענע פליצעס, טראגען זייערע פראדוקטען אויף דעם ליטעראריישען מארק, און זעהר אפט, זיי אליין נעמוזט צוריק אהיים שלעפען, מחמת עס האבען נעפעלט די קונים.

מיט אלע אמעריקאנער גליקען, איז עס פאר דעם סארט יונגע לייט נעווען פיל שווערער צו מאכען א לעבען, איידער פאר די אנדערע. דער אייניציגער וועג וואס איז פאר זיי נע־ווען אפען איז נעווען דער סוועט שאפ, וואוהין זיי זענען נעגאנ־גען מחמת אין ברירה.

לאנג זיינען זיי אין די סוועט שאפ ניט נעבליבען. פון דער סאציאליסטישער באוועגונג, אן וועלכער זיי האבען זיך אלע אנגעכאפט, וועלכע זיי האבען אייגענטליך באשאפען, האבען זיי זיך שנעל נעכאפט צוצופארטיגען צו די קאלעדושעס.

יענע צייטען איז דאס אין אמעריקא נעווען פיל לייכטער ווי היינט.

דאס פרייע אמעריקא איז אין דיזען פאל נעווען פריי אוו צולאזען. ניט נאר זיינען דא ניט נעווען קיין רעכטס־באשרענ־קונגען, ווי אין רוסלאנד, עס האבען אויך נעפעלט די נויטיגע באשרענקונגען. די פארערונגען פון די קאלעדושעס בנוגע צו איינמריטס־עקזאמענס זיינען נעווען אזוי נרינג, אזוי אונבא־דייטענד, אז די פראגע פון אריינטרעטען איז אז אוניווערזיטעט

איז מייסטענס נעווען א פראגע פון איינטריטס־גלט, אוו פון פרנסה אין צייט פון שטודיום.

די נעוויסענלאזע, די שטרעבער, אוו אזעלכע האבען ניט גע־פעלט, האבען די פראגע פארענטפערט אויף א באוואוסטען, פון לאנג אויסגעפרובירטען אופן.

פילע עהרליכע, אינטעליגענטע אוו ארבייטזאמע מיידלאך, וועלכע האבען פאנטאזירט אוו ג'חלומ'ט פון א שענעם, אנ־נענעמען אוו אינטעליגענטען פאמיליען־לעבען, אוו וועלכע הא־בען ניט נעקענט האפען דאס צו דערגרייכען דורך זייערע איי־גענע ארבייט איז דעם סוועט שאפ, האבען זיך נעלאזט בא־וועגען אפצוגעבען דעם גרעסטען טייל פון זייערע פארדינסטען צו אט דיזע שטרעבער, אוו זיי געהאלפען דערגרייכען דעם ציל.

פילע פון דיזע פעלע האבען זיך, נאטירליך, געענדיגט מיט א דאקטאר דיפלאמא פאר דעם שטרעבער, אוו מיט א טראגעדיע פאר דער מיידל. אבער דאס געהער ניט צו אונזער טעמא. אויך זיינען די שטרעבער ניט געווען אין דער מערהייט.

די גרויסע מערהייט פון דיזע צוקונפטיגע סטודענטען, הא־בען נעפונען אז ענטפער צו זייער פראבלעמע אין דעם צייטונגס־סטענד. דער צייטונגס־סטענד, קען מען זאגען, איז געווען א גרויסער פאקטאר אין דער אנטוויקלונג פון די אידישע פרא־פעסיאנאליסטען. פאר עטליכע הונדערט דאלאר, מיסטענס גע־לייהענע פון פרייגד, האט מען נעקויפט א צייטונגס־סטענד, אדער א צייטונגס־ראוד, וואס האט נעפאדערט נאר עטליכע שטונדען ארבייט יעדען פריהמארגען, אוו האט אריינגעבראכט אן הכנסה פון 10 ביז 15 אדער גאר 20 דאלאר א וואך, א גרויסע סומע פאר יענער צייט אוו יענע מענשען.

עס האט זיך דאן אנגעהויבען א סדרה פון צופארטיגען צום קאלעדוש. פון די היימישע אינטעליגענטען איז אפגעפרט. זיי איז עס נעקומען פון דער היים. עס האבען זיך אבער באלד צו דעם נעשעפט נעכאפט אנדערע. פילע וואס האבען קיינמאל ניט ג'חלום'ט פון שטודירען, וואס וואלטען נעמיינט מען מאכט חוזק פון זיי, וועו מען וואלט זיי זא וואס פארגעשלאגען אין דער אלטער היים; פילע וואס זיינען אפילו ניט באזעסען די אינטעליגענץ אדער די פעהיגקייט, האבען זיך נעכאפט צום

פארפערט׳גען. מאנכע פון זיי האבען אזוי אפגעארבייט יאהרען לאנג, זיך אויסגעקאלופעט די אויגען, און האבען ניט געקענט באמייסטערען דאס ביסעל, וואס האט זיך געפאדערט. די מיים־טע האבען זיך פונדעסטוועגען איספראוועט מיט די 12 אדער 18 אדער 24 „פוינטס", וואס האט זיך געפאדערט אריינצו־טרעטען אין אמעריקאנער קאלעדזש.

צו די קלייגע צאל אמת׳ע אינטעליגענטען, איז אזוי ארום צוזגעקומען א גרויסע צאל אמת׳ע עמי הארצים, וועלכע זיינען מיט אמאל, פון העלער הויט, געווארען סטודענטען פון מערי־צין, דענטיסטרי און אדוואקאטורי. מיט דער צייט האבען זיי אויך באקומען זייערע דיפלאמאס, פארקויפט די צייטונגס־סטענדרען און געגנומען פראקטיצירען די פראפעסיעס.

מיט דער וואקסענדער אידישער באפעלקערונג, וואס הא־בען זיך גענויטיגט אין דער הילף פון דיזע פראפעסיאנאליסטען, הויפטזעכליך צוליב דעם, וויל זיי האבען צו זיי געקענט רע־דען אויף דער אייגענער שפראך, און מיט דער הילף פון די אונצעליגע לאנדסלייט פאראיינען, וואס זיינען דא שנעל אויפ־געוואקסען, איז געשאפען געווארען א בריט פעלד פאר די פרא־פעסיאנאליסטען, און זיי האבען פראספערירט און זיך שנעל ארויפגעארבייט. מען האט געמאכט פיל געלט, געשפעקולירט אין ריעל עסטייט, געליהען געלט אויף מארטגיידזשעס, געקויפט אויטאמאביל׳ס און געשפילט א פינאקעל. אהן פינאקעל גע־הט עס ניט.

דאס אלעס איז זיך געווען גאנץ גוט. אבער די אמאליגע פרינציפען, דער אלטער ליבעראליזם איז געשטאנען ווי א ביין אין האלדז. דער פינאקעל איז ניט באקומען. דאס לייהען געלט אויף הויכע פראצענטען איז ניט איינגענאננען. „דאס קאפיטאל" פון קארל מארקס האט געדריקט ווי א שווערע משא און האט זיך בשום אופן ניט געקענט אויסגלייכען מיט דעם קאפיטאל פון ריעל עסטייט און הויכע פראצענטען.

די גייסטיגע און געזעלשאפטליכע טעטיגקייט איז דער־ווייל פארשוואונדען, די ארבייטער באווענונג, אדער די סא־ציאליסטישע באווענונג האט ניט מעהר אינטערעסירט, און קיין אנדערע גייסטיגע אינטערסען זיינען ניט געווען. נעהמען אין

שול אדער אין טעמפל האָט מען ניט געקענט, — אויף דעם איז מען דאך אן אינטעליגענט, הגם אייניגע, געצעלטע, האבען אויך דאָס געטאָן. דערווייל זיינען אונטערגעוואקסען קינדער, און פאר זיי האָט מען געהאט נאך וויניגער ווי פאר זיך. יעדער טאג איז נעווען גלייך. שבת ווי זונטאג, זונטאג ווי מאנטאג, קיין יום־טוב, קיין שבת, קיין נייסטיגע אטמאספערע אין הויז. די סיטואציע איז געווען א שווערע. דאָס לעבען איז ניט געווען נייטא.

די רוסיש רעוואלוציע, וואס האָט זיך געענדיגט, אדער ריכטיגער, וואס האָט זיך אנגעפאנגען, אין דעם יאָהר 1905, האָט אריינגעבראכט אן ענדערונג אין דיזע סיטואציע, און האָט אריופגעלענט איהר שטעמפל אויף דעם כאראקטער פון אלע טעטיגקייטען פון דיזער גרופע, וועלכע האָט מיט זיך מיטגענשלעפט די אנדערע גרופען.

5

אין א געוויסען זין איז נאך צו פריה צו רעדען פון דעם אמעריקאנער יודענטום. עס איז אייגענטליך נאך ניט דא אזא זאך ווי אן אמעריקאנער יודענטום. עס זיינען נאך דא עלטערע אימיגראנטען אין אינגערע אימיגראנטען. אימיגראנטען, וואס האבען זיך שוין ארויפגעארבייט, און אימיגראנטען וואס האבען זיך נאך ניט ארויפגעארבייט; אימיגראנטען וואס האפען נאך זיך ארויפצוארבייטען, און אזעלכע וואס האבען די האפנונג שוין אויפגענעבען.

מיט פערציג יאהר צוריק איז אין דיזען לאנד אודאי נעווען ניט מעהר ווי טויזענד רוסישע אדער גאליציש אידען. די ריכטיגע אימיגראציע פון די רוסישע אידען האָט זיך אנגעהויבען ערשט אין די אכציגער יאהרען פון דעם לעצטען יאהרהונדערט, און זיי זיינען ניט אלע נעקומען מיט אמאל. דער עלטסער אימיגראנט שטעקט אזוי ארום נאך נאנץ טיף מיט זיינע וואָרצלען אין דער אלטער היים.

דאָס אמעריקאנער יודענטום איז ניכער אין א פראצעס פון ווערען. עס מאכט זיך איצט. יעדער נייער שטראָם פון אימיגראציע, אויב ער איז נאר שטארק גענוג, מאכט אן איינדרוק

אויף דעם כאראקטער פון דעם אמעריקאנער יודענטום, צום שלעכטען אדער צום גוטען. מיר דא באויצען דיזע־לבע מעלות און דיזע־לבע חסרונות, דיזע־לבע פעהיגקייט און דיזע־לבע אונ־פעהיגקייט, וואס זיי דארטען באויצען.

דער ערשטער דור פון אימיגראנטען, וויי־ל ער איז נעווען דער דור פון די משכיל־ים אפיקורסים, איז געווען א דור פון פארטשריט און פראגרעס. דיזער פארטשריט איז אפגעהא־לטען נעווארען פון דער וויטערער אימיגראציע, ווי מיר האבען נע־זעהן, וויי־ל די אימיגראנטען זיינען געווען פון אנ־אנדער כא־ראקטער. דער היינטיגער צושטאנד פון רעאקציע, די היינטיגע באוועגונגען און טעטיגקייטען פון די אידען אין אמעריקא, איז צום גרויסען טיי־ל באאיינפל־וסט פון דער אימיגראציע, וואס איז אנגעקומען אין דער צייט פון דער רעוואל־וציע פון 1905, און נאך א־יהר.

וואס דאס יודענטום זא־ל דא ווערען, וועגדט זיך אן דעם, וואס דאס יודענטום דארטען איז.

דאס אמעריקאנער לעבען מיט איהרע פרייע אינסטיטוציעס, מיט איהר בריייטען שניט, מיט איהר אונטערנעמונגם־גייסט, מיט איהר רייכטום, מיט איהר פריינדיבינקייט, מיט איהר זארג־לאזינקייט און אונבאשרענקטע מעגל־יכקייט, האט נאטירל־יך אריינגעבראכט אין אונז דא א באוואוסטזיין און א בריייטקייט, וועלכע מיר דארט האבען ענטוועדער ניט פארמאגט, אדער, אויב מיר האבען עס יא פארמאגט, ניט געהאט די מענל־יכקייט דאס ארויסצובריינגען מכוח א־ל הפוע־ל. אויף אזוי פי־ל זיינען מיר ווירקל־יך אנדערש ווי אונזערע ברידער דארט. אבער דיזע שטריכען זיינען בי־י אונז ל־עת עתה נאך ניט קיין צווייטע נא־טור. די ווארצ־לען פון אונזערע טראדיציעס ל־יגען נאך דערווי־ל דארט. איז פי־לע הינזיכטען אונטערשיידען מיר זיך דאדורך וועניג פון זיי. מיט פי־ל יאהרען שפעטער, אפשר יא, דערווי־ל — נאך ניט.

די לעצטע דרמאנטע אימיגראציע, האט דארום געהאט א גרויסע ווירקונג אויף אונזער גייסטיגען לעבען דא.

אננעהויבען האט זיך דער פראצעס גאר גוט. עס האבען אנ־נעהויבען צו קומען משולחים פון רוסל־אנד צו זאמל־ען נעל־ט

פאר דער רעוואלוציע. דאס איז נעווען א גוטער אייגפאל פון זיי, און א גוטע זאך פאר אונז. עס האט אויפגעווועקט אונזערע אינטעלינענטען פון זייער לעטארגישען שלאף. ווי ווייט אייגער זאל ניט האבען געווען אווען פון די אלטע אידעאלען, פאר דער רוסישער רעוואלוציע האט ער אין הארצען אימער באהאלטען א ווארם ווינקעל. א חוץ דעם איז די זאך נופא געווען באקווועם. ביז דעמאלט איז פון אלע אמאליגע טעטיגקייט און אידעאלען נאר נעבליבען דער ניי־יאהר'ס באל פון די רוסישע (דאס הייסט די אידישע) סאציאל־דעמאקראטען אלס זכר לטיט. דיזער באל איז געווארען דער זאמלפונקט פון אלע סאציאליסטישע אל־רייטניקעס, וואו די דאמען האבען מיט זייערע דימענטען און קליידער געקענט באווייזען די העכערע פעהיגקייטען פון זייערע מענער.

מיט דער צייט זיינען די בעלער געווארען אזוי געפאקט, אז דאס האט זיך קוים מעהר איינגענעבען. די צייט איז געווען ראוי פאר אנ'אנדער טעטיגקייט פון דעמזעלבען מין.

אונזערע משולחים האבען, זעהר געשיקט, איינגעפיהרט דעם באנקעט אלס מיטל צו זאמלען געלט. צו א באשטענדיגע אינ־סטיטוציע פאר פארשיידענע אנדערע צוועקען, האט דער באנ־קעט זיך אנטוויקעלט ערשט שפעטער. דער אורשפרונג, ווי די פאטערס פון דעם באנקעט האבען איהם פארשטאנען, איז גע־ווען נאר פאר געלט זאמלען. ווער עס האט ניט געהאט קיין געלט איז לכתחילה ניט געווארען געלאדען צו אזא באנקעט, און ווער עס איז געווען געלאדען און האט ניט געוואלט געבען, האט געוואוסט אז ער דארף זיצען אין דער היים.

דאס איז געווען אנגענעם פאר ביידע צדדים. איין צד האט געקראגען דאס געלד, און דער צווייטער צד האט געקראגען די געלעגענהייט ווידער אמאל צו קומען אין א ווארימע אטמאס־פערע פון שענע און הויכע אידעאלען און פראזען, און דאביי ניט באדארפט זיך צו קאמפראמיטירען. מען איז ווידער געווא־רען רעוואלוציאנער — פאר פרעמדע רעוואלוציע; מען איז געווארען ליבעראל אהן וועלכע עס איז מארעלע פליכטען. צו זיין אזא רעוואלוציאנער איז אין יענע צייטען געווען ניט גע־פערליך אפילו אין דער דעמאקראטישער אמעריקא.

צווישען דיזע משולחים איז נעווען אייגער, וואס האט נע־
בראכט נייע גערַאנקען פאר דיזער אינטעליגענציע, גערַאנקען,
וועלכע האבען זיי נעגעבען דעם ערשטען באוואוסטזיינען
שטוים צו דער רעאקציע.

די גערַאנקען זיינען אין אמת'ען ניט נעווען נייַ, אוו דער
טרעגער פון דיזע גערַאנקען האט זיכער ניט געמיינט צו ברענ־
גען די רעזולטאטען, וועלכע ער האט ווירקליך נעבראכט. פאר
אונזער אינטעליגענץ אבער זיינען זיי נעווען שפאגעל נייַ אוו
— העכסט ווילקאמען.

איך רייד דא וועגען דר. זשיטלאווסקי.

דר. זשיטלאווסקי איז נעקומען אהער זאמלען נעלט פאר
דער פארטיי סאציאליסטען רעוואלוציאנערען. אבער אזוי ווי
קלייבען נעלט איז ניט זיין פאך, האט ער זיך נענומען פאר־
שפרייטען אידעען.

אנגעהויבען האט דר. זשיטלאווסקי מיט א קריטיק פון דעם
מארקסיסטישען גערַאנקענגאנג. זיין ערפאלג איז נעווען א גוואל־
דיגער. איבער נאכט איז ער נעווארען בארימט. די אינטעליגענ־
ציע האט נעהאנגען ארום איהם ווי ביהנען ארום א בינשטאק.
זיין רוהם איז נעוואקסען פון טאג צו טאג.

וואס איז נעווען דער סוף פון דעם אונערהערטען ערפאלג?

זעהר פיל, נאטירליך, דאנק מען פארשרייבען אויף דעם
חשבון פון דעם זעהר באדייטענעם רעדנער טאלאנט, אוו הויכע
אינטעליגענץ פון דר. זשיטלאווסקי. אבער דאס איז ניט נעווען
דער עיקר, ווי די שפעטערע ערפארונג האט נעלערנט. דער עיקר
איז נעווען, אוו דעם סוד האט דר. זשיטלאווסקי שוין אודאי
ביז היינט אויסנעפונען, וואס מיט זיין קריטיק האט ער פון זיי
אראפגענומען די קייטען פון מארקסיזם. ער האט באפרייט זייער
גייסט פון אן עול וואס איז נעווען אונערטרעגליך. פון איהם הא־
בען זיי זיך דערוואוסט, אז די מאטעריעלע באדינונגען זיינען
ניט דער הויפט פאקטאר אין דער נעזעלשאפטליכער אנטוויק־
לונג. ער האט זיי דערציילט, אז עס איז די לעבעדיגע, ווירקענ־
דע אינטעליגענץ, ניט די טויטע. עקאנאמישע אומשטענדען,
וואס שפילט דעם ערשטען פידעל אין דעם מענשליכען צו־
זאמענלעבען.

א שטיין איז אראפ פון הארץ!

ווי דער בורזשוא איז מאליער'ס קאמעדיע, וואס האט זיך דערוואוסט, אז ער האט דאס נאנצע לעבען נערעדט פראזא, האבען זי' זיך דערוואוסט וואסער נרויסע ראלע זיי שפילען אין לעבען.

די אינטעליגענציע, האבען זיי זיך נעטראכט — דאס זיינען דאך מיר!

א שאד, וואס זיי האבען דאס ניט פריער נעוואוסט, דער פינאקעל וואלט נאר נעהאט אנ'אנדער טעם.

ניט לאנג האט נעדויערט די נדולה פון אונזער פריינד זשיטלאווסקי. אזוי שנעל ווי זיי האבען אויסגעפונען, אז די אינטעליגענץ, וועלכע ער מיינט, איז ניט די אינטעליגענץ וואס זיי מיינען, האבען זיי זיך פון איהם אפגעוואנדעט. אבער די ארבייט איז נעווען נעטאן. ניט וועלענדיג און ניט וויסענדיג, האט ער אראפגעקייקעלט דעם נרויסען שטיין, וואס האט נעלאסטעט אויף זייער נעווייסען.

דערווייל האט די רעוואלוציע זיך נעענדיגט מיט א נרויסע ענטוישונג פאר אלעמען. די טעטינקייט אין רוסלאנד האט זיך איינגעשטעלט. דעם פלאץ פון די פריהערדיגע אידעאלען האט פארנומען דער סאניניזם, די אויסגעלאסענהייט אוים פרינציפ.

ביי אידען האט דער סאניניזם ניט נעקענט האבען קיין נרויסען אפנאנג. דער טהרת המשפחה נעפיל, איז ניט נאר א רעזולטאט פון מארלישע קראפט, ער איז אין א נרויסער מאס אויך דער רעזולטאט פון באשרענקטע פיזישע קראפט. צו זיין אויסגעלאסען דארף מען האבען כוח, און דאס פעלט דעם אידען.

די ענטוישונג, וואס דער אויסגאנג פון דער רעוואלוציע האט מיט זיך נעבראכט, האט ביי די אידען נעפונען איהר אויסדרוק אין אלגעמיינעם פעסימיזם, וואס האט אין פילע פעלע נע־טריבען צו זעלבסטמארד.

פילע פון די, וואס האבען ניט נעהאט די פייגהייט צו בא־געהן זעלבסטמארד, האבען אויסגעוואנדערט קיין אמעריקא.

דיזע נייע עמיגראציע איז ניט מער נעווען דאס רוי־מא־טעריאל פאר פארטשריטליכע באוועגונגען, ווי עס איז נעווען די ערשטע אידישע אימיגראציע. די נייע אימיגראציע איז נעווען,

פונקט פארקערט, פון א סארט וואס האט שוין געהאט דורכגע־מאכט אלערליי באוועגונגען; וואס איז שוין געווען אין פייער און האט זיך אפגעברירט; וואס איז געווען מיד און מאט, ענ־טוישט און נידערגעשלאגען; וואס איז געווען זאט, איבער זאט מיט רעוואלוציע; וואס איז געווען גיכער פארטיג, אויף וויפיל עס איז נאר געבליבען כוחות, צו געהן ריקווערטס.

די אידען פארפאלגונגען אין רוסלאנד זייט דעם יאהר 1905 האט, פון דער אנדערער זייט, אהנע געטריבען א שטראם פון אלערליי אנדערע אידען, וואס זיינען אין דער היים געווען טעטיג אין נאציאנאלע באוועגונגען.

צו די צוויי גרופען זיינען שנעל צוגעשטאנען די פריהער כאראקטעריזירטע, ענטוישטע און פילאנטראפיזירענדע אלרייט־ניקעס, און די פון מארקסיסטישען עול נאר וואס באפרייט גע־ווארענע אינטעליגענטען. דער נאציאנאלער באדען האט זיי אלע פאראיניגט. עס איז באשאפען געווארען די מענליכקייט פאר א גרויסע אידיש נאציאנאלע באוועגונג.

די באוועגונג האט ניט געלאזט ווארטען אויף זיך לאנג.

נאר פארשיידענע פראבעס אין טעריטאריאליזם, סיימיזם און ציוניזם, וואס זיינען דא געמאכט געווארען זייט דעם יאהר 1905, האט די באוועגונג זיך ענדליך קריסטאליזירט אין איין ציוניסטישע באוועגונג מיט דריי פארשיידענע געשטאלטען. א נייער מין דריי־איניגקייט, א אידישע דריי־איניגקייט.

מיר האבען די אלגעמיינע ציוניסטען, די מזרחי ציוניסטען און די פועלי ציון.

דער ערשטער סארט באשטייט הויפטזעכליך, און ווערט גע־פירט פון דעם אמעריקאנער ר. ה. פון דעם אמעריקאניזירטען, פילאנטראפיזירענדען טעמפעל יודענטום, וואס האט זיך שוין ארויפגעארבייט, וואס פילט זיך דא גאנץ באקוועם, וואס פאס־טאזירט ווענען ציון ניט פאר זיך, נאר פאר זיינע אומגליקליכע גלויבענסגענאסען אויף יענער זייט ים.

דער צווייטער סארט באשטייט פון די ארטאדאקסישע אי־דען, וועלכע האבען מורא אלס ציוניסטען צו דערמאנען דאס ווארט „גאולה", וויל די גאולה מוז קומען דורך משיח'ן, וועל־כע, האבען אבער אין דער ציוניסטישער באוועגונג געפונגען

דאס בעסטע מיטל צו האלטען דאס ארטאדאקסישע יודענטום אלס אן ארגאניזירטע, קאנסערוואטיווע מאכט.

דער דריטער סארט באשטייט פון די אורשפרינגליכע קליי־נע צאל פועלי ציון, צו וועלכע עס זיינען צוגעקומען די אלע געווען, ענטוישטע רעוואלוציאנערען פון יענער זייט ים, און פון יענער זייט רעוואלוציע, און די נאר וואס דערמאנטע, פון סאציאליזם באפרייטע, האלב ליבעראליזירענדע אינטעליגענץ, וואס קען ניט געהן אין שול אדער אין טעמפעל. וואס האט ניט דאס הארץ צו נעבען צדקה, און וואס מוז האבען גייסטיגע שמעק־טראפען פון צייט צו צייט צו דערכאפען דאס פאר'חלש'טע הארץ, אלע צוזאמען שטעלען פאר איין גרויסע, רעאקציאנערע באוועגונג.

אט דיזע באוועגונג איז דאס כאראקטעריסטישע פון דעם היינטיגען יודענטום אין אמעריקא.

דאס מיינט ניט צו זאגען, אז די אלע, אן אויסנאם, זיינען רעאקציאנערען. לחלוטין ניט. עס זיינען דא פילע אמת'ע פארט־געשריטענע מענשען. ביי די פועלי ציון איבערהויפט זיינען דא היבשע צאל, אנגעזעהענע, פעהיגע, אינטעליגענטע און וויכ־טיגע פערזענליכקייטען. אבער דאס ענדערט ניט די זאך. ער־שטענס זיינען זיי אין אזא קליינע, פארשווינדענע מינדהייט לגבי די גרויסע באוועגונג, אז זיי קענען קוים מאכען וועלכען עס איז אינדרוק. צווייטענס, באווייזט דאס נאר, אז אונטער געווייסע אומשטענדען קענען אויך פראגרעסיווע מענשען זיך באטייליגען אין רעאקציאנערע באוועגונגען. דער עיקר איז, אז די גאנצע טעטיגקייט, דער הויפט כאראקטער איהרער איז רע־אקציאנער.

וואהרים יעדע נאציאנאלע באוועגונג איז אין תוך רעאק־ציאנער.

דער פונדאמענט אויף וועלכען די נאציאנאלע באוועגונג בויט, איז די פארגאנגענהייט, דאס מיטל וואס זי באנוצט צו דערגרייכען איהר ציעל, איז די אפגעזונדערטקייט. די ביידע זאכען שמעקען מיט רעאקציע.

פונקט ווי דער יחיד, וועו ער שליסט זיך אייז אין דעם איינגענעם איד, מוז ער אנקומען צו פעסימיזם און רעאקציע,

אזוי מוז א פאלק, וועז עס שליסט זיך אייז אין זיך, וועלכע רעאקציאנער.

אין אנאנדער צייט וואלט אפשר געווען נויטיג דיזע באהויפטונג צו באגרינדעז. היינט צו טאג מיט די פאסירונגען אין פוילען אוז אוקראינא, איטאליען אוז יוגא־סלאווען, אוז אנדערשוואו, פאר אונזערע אויגען, זיינען די באווייזע איבערפליסיג.

די צוויי שלאג וועלטער, די גרויסע אידעאלען מיט וועלכע פרעזידענט ווילסאז האט, מעז קען זאגען, עלעקטריזירט די גאנצע וועלט, זיינען געווען: דעמאקראטיע אוז זעלבסטבאשטימונג פוז די נאציאנעז. אין דער היץ פוז דער מלחמה, וועז אלע נערווען זיינען געווען אנגעשטרענגט, אין קיינעם ניט איינגעפאלען צו אנאליזירען די צוויי באגריפען. מעז האט עס אנגענומען פאר א כלל, אז דעמאקראטיע אוז נאציאנאלע זעלבסטבאשטימונג געהען האנד אין האנד. ארויסגעצייגט האט זיך דער היפוך. די צוויי באגריפען שליסען זיך אויס. נאציאנאלע זעלבסטבאשטימונג ווי ל ניט זיין קיין מחותז מיט דעמאקראטי.

דאס איז אמת ניט נאר ביי א נאציאן ווי די פוילישע, למשל, וועלבע קעמפט פאר איהר עקזיסטענץ, נאר אפילו ביי א נאציאן ווי די אמעריקאנישע, וואס איז שטארק, גרויס, רייך אוז זיכער. פאלאניזיאציע ווי אמעריקאניזאציע, זיינען אלע מאל באגליים פוז רעאקציאנערע באוועגונגען. די לעצטע האנדלונגען פוז די ציוניסטען אין פאלעסטינא אין דער זאגענאנטער קאנסטיטואירענדער פארזאמלונג, די באליידיגונגען וואס די „אידיש שפרעכענדע" לעגיאנערען האבען דארט געהאט אויסצושטעהז, זיינען שטארקער פוז אלע ארגומענטען, וואס איד וואלט געקענט בריינגען.

דיזע באהויפטונג ווערט געמאכט ניט מיט א לייכט הארץ. איד בין זיך גוט באוואוסט אין וואסער ווידער־שפרוד איד קום מיט מיין אייגענער שטרעבונג, מיט מיינע אייגענע געפילען אוז געדאנקען בנוגע צו דער לעזונג פוז דער אידישער פראגע. אבער איך קען ניט העלפען, איך מוז קומען צו דיזען שלוס.

קען איד אויסגלייבען דיזען געראנק וועגען נאציאנאלע בא־

וועגונגען מיט מיין אייגענע שטעלונג צו דער לעזונג פון דער אידישער פראגע?

אפשר יא. דערווייל מוז איך זיך אפשטעלען. די ארבייט האט זיך אויסגעצוינגען צו לאנג.

ביי אנ'אנדער נעלעגענהייט, וועל איך די פראגע ווידער אויפנעמען. דאז וועלען אויך באטראכט ווערען די אנדערע קרעפטען אין דעם אידישען לעבען; די ליטעראטור, די פרעסע, די ארבייטער באוועגונג און די סאציאליסטישע באוועגונג, וואו עס ציינען זיך די אייגענע רעאקציאנערע סימפטאמען.

די אימיגראציאנס פראבלעמע

א י י נ ל י י ט ו נ ג

ווי דער אמעריקאנער באטראכט איר.

די פראגע פון אימיגראציע איז פון פיעלפאכער וויכטיגקייט פאר אונז. אלס איינגעוואנדערטע, אלס אידען, אלס ארבייטער, אלס סאציאליסטען, אלס אמעריקאנער בירגער — פון וועלכער זייט מיר זאלען זי ניט באטראכטען, איז די אימיגראציאנס־פראגע פון אומגעהייערער באדייטונג.

ליידער האבען זיך ביי אונז מיט דיזער פראגע ביז איצט באשעפטיגט נאר צוויי סארטען מענשען: אוואנטוריסטען פון איין זייט און סענטימענטאלע, הגם ערליכע מענשען פון דער אנדער זייט.

די סענטימענטאלע, ווי עס איז נאטירליך, האבען באהאנדעלט די פראגע פון דעם שטאנדפונקט פון דעם אימיגראנט, און די אוואנטוריסטען, ווי עס איז אויך נאטירליך, האבען די גוטע סענטימענטען אויסגענוצט פאר זייערע אייגענע צוועקען, ווי עס איז געווען דער פאל אין די וואהלען פון 1908, אין דעם 9טען קאנגרעס דיסטריקט אין ניו יארק, וואו מארים הילקוויט איז געווען דער קאנדידאט פון דער סאציאליסטישער פארטיי.

דיזער פאקט, צוואמען מיט דעם פאקט, וואס באלד נאך די וואהלען האט א „גרינער" דאקטאר, וועלכער האט בייגע־וואוינט די ערשטע וואהלען אין אמעריקא, מיט אן ערנסטער מינע זיך גע'חקרנ'ט אין דער „צוקונפט" איבער דעם רעזולטאט

---

*) ערשינען אקטאבער 1909 אין דער „נייער וועלט", א דריי מאנאטליכער זשורנאל, ארויסגעגעבען פון דעם מחבר. צוויי נומערן זיינען אין גאנצען ערשינען.

פון די וואהלען אין צוזאמענהאנג מיט דער פראגע פון אימי־גראציע — דיזע פאקטען באווייזען ווי אויבערפלעכליך, ווי איינזייטיג, ווי ניט ערנסט די פראגע ווערט ביי אונז באהאנדעלט.

דיזע אויבערפלעכלעכקייט און איינזייטיגקייט, שעדליך ווי דאס איז אין זיך אליין, איז עס נאך טאפעלט שעדליך מיט דערמיט, וואס עס גיט די דערמאנטע אוואנטוריסטען די מעג־ליכקייט כסדר צו האלטען די אידען אין איין שרעק און אין איין ציטערניש; וואס עס גיט זיי די מעגליכקייט כסדר צו טרומייטערען ווענען די אידישע „געפארען" און ווענען זייער אייגענער וויכטיגקייט אלס אידישע פארזארגער.

שוין צוליב דעם אליין איז כדאי צו ווייזען די צווייטע זייט פון דעם מעדאל, איז כדאי צו באהאנדלען די פראגע פון דעם שטאנדפונקט פון דעם פאלק, אין וועמעס טירען די אימי־גראנטען קלאפען, — פון דעם שטאנדפונקט פון דעם אמערי־קאנער. עס ווערט זיך דאן ארויסצייגען, אז די „געפארען" פאר דער אימיגראציע ליגט, ביז א גרויסען טייל, אין די מחות פון די וועלכסט געמאכטע מליצי־ישרים.

עס איז אבער דא נאך אן אורזאך:

ווען מען ערדט ביי אונז פון אימיגראציע, ווי שוין געזאגט, האט מען נאר אין זינען דעם אימיגראנט, אייגענטליך דעם אידישען אימיגראנט, און דאס אויך נאר פון איין זייט: צי ווערט מען אים אריינלאזען, צי ניט. אז דאס פאלק צו ווענען דער אימיגראנט קומט, האט צו לעזען א שווערע און פארפלאנ־טערטע פראבלעמע; אז דיזע פראבלעמע איז אין פיעל הינזיכ־טען שווערער ווי די, ווען דער אימיגראנט האט צו אנטשיידען, דאס, ווי עס שיינט, פאלט אונזערע לייט נאר ניט איין. און דאך איז עס פאר אונז נויטיג צו ווייסען — נויטיג, אפילו פאר דער טובה פון דעם אימיגראנט גופא.

אין דער פאלגענדער ארבייט נעמט זיך דאדורך דער שרייבער פאר צו באהאנדלען די פראגע פון אימיגראציע פון פארשי־דענע זייטען, הויפטזעכליך אבער, צו צייגען דעם שטאנדפונקט, אדער ריכטיגער, די פארשידענע שטאנדפונקטען פון די אמע־ריקאנער.

די מאָראַלישע פראגע

כדי דעם גאנצען ענין צו באהאנדלען מיט א סדר, און כדי בולט ארויסצובריינגען די הויפט פונקטען, איז נויטיג צו ענטפערען אויף דריי פאָלגענדע פראגען:

1) האָט אמעריקע דאָס רעכט זיך צו באשעפטיגען מיט איר אימיגראציע? מיט אנדערע ווערטער: איז די אימיגראציע קיין אמעריקא אזא זאך, מיט וועלכער דאָס אמעריקאנער פאָלק, אָדער די רעגירונג, האָט א רעכט זיך צו באשעפטיגען, רעגולירען אָדער באשרענקען; אָדער דארף אמעריקא פארלאָזען די הענט, לאָזען גהען ווי עס גהט, און זאָל קומען ווער עס וויל?

2) וואָסער שטעלונג האָט אמעריקא אָנגענומען ביז היינט?

3) אויף וויפיעל קאָן מען פון דער ביז־איצטיגער שטעלונג שליסען אויף ווייטער?

די ערשטע פון די דריי פראגען איז, נאטירליך, די וויכטינסטע. דער ענטפער אויף די איבריגע פראגען הענגט זעהר פיעל אָב פון דעם, ווי די ערשטע פראגע ווערט פארענטפערט.

די זעהר „ליבעראלע" מענשען, די מענשען מיט גרויסע פראזען און קלייניע גדאנקען, וועלען אויף דער ערשטער פראגע שנעל ענטפערען: נייו! יעדעס לאנד, וועלען די מענשען זאָגען, דארף זיין פריי פאר אלע מענשען; קיין לאנד האָט ניט דאָס רעכט צו פארשליסען איהרע טירען פאר קיינעם.

דאָס קלינגט זעהר שעהן.

פרעגען מיר דיזע מענשען: דארף אמעריקא אריינלאָזען אימיגראנטען מיט אנשטעקענדע קראנקהייטען? מיר ווייסען אז אין צייט פון א מגפה פירען די לענדער איין קראנטין, און דאָס דענקט מען, איז ניט נאָר דאָס רעכט, נאָר די פליכט פון א לאנד, צו באשיצען אירדע בירגער פון געפערליכע קראנקהייטען.

דאָ האָבען מיר א פאל, וואו אלע מענשען גיבען צו דאָס רעכט פון א לאנד צו רעגולירען, אָדער צו באשרענקען דאָס אייננוואנדערען. גיט עס נאָך אנדערע אזעלכע פעלע?

די פראגע וועלען מיר צום בעסטען קאנען ענטפערען מיט א היפאטעטישער פראגע: לאמיר זיך פארשטעלען די ציוניסטישע, אדער זאגאר די טעריטאריאליסטישע אידעאלען זענען שוין מקוים געוואָרען; לאמיר זיך פארשטעלען די אידען אין זייער אייגען לאנד, „איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו"; לאמיר זיך וויטער פארשטעלען, אז די אידישע באפעלקערונג אין דעם אייגענעם לאנד צעהלט 8—9 מיליאָן נפשות, ווי די באפעלקערונג פון די אמעריקאנער איז געווען אין דעם אנפאנג פון דעם 19טען יאָרהונדערט; אז דאָס אידישע לאנד פארמאָגט א שטח וואָס קאָן אין זיך לייכט אריינענעמען 150 מיליאָן מענשען, און אז אין דיזען אידישען לאנד גיסט זיך א שטראָם פון מיליאָנען אימיגראנטען, ניט אידען. ווי וואָלט זיך דאָס אידישע פאָלק פארהאלטען צו אזא אימיגראציע?

דאָס אידישע פאָלק איז דאָ אָנגענומען געוואָרען אלס משל צוליב דער אידישער רעליגיע. די רעליגיע שפילט אזא גרויסע ראָלע אין דעם אידישען לעבען, זי איז אזוי ווייט פון די אנדערע רעליגיעס, אז עס איז געגנג נאָר צו שטעלען די פראגע, מען זאָל לייכט איינזעהן, אז א פיעל־מיליאָנענדיגע אימיגראציע פון ניט אידען אין דעם אידישען לאנד, אן אי־מיגראציע פון קריסטען, וואָס וואָלט אין א פארהעלטניסמעסיג קורצע צייט צען מאָל געקאָנט אריבערמאָגען די אידישע באפעלקערונג, וואָלט פאראורזאכט גרויסע קאָפ־דרעהעניש די אי־דישע שטאָטסמענער און געלערטע; אז דיזע שטאָטסמע־נער וואָלטען געווים געזוכט מיטלען אזא אימיגראציע אויף וועל־כען עס איז אופן אומשעדליך צו מאכען, צוליב „קיום האומה.

די נאציאָנאליסטען, אָלע נאציאָנאליסטען, בויען טעאָרע־טישע געביידעס אויף דער נאציאָנאלער קולטור, נאציאָנאלע אייגענשאפטען, נאציאָנאלע אייגענטימליכקייטען, נאציאָנאלע ווערטען, נאציאָנאלע אינדוסטריע א. א. ו., און א. ו. אויב דיזע טעאָריעס זענען אמת — און אין פיעל הינזיכטען זענען זיי אמת — איז דאָך אויך אמת, אז דיזע קולטור, אייגענטימ־ליכקייט, ווערטען א. א. ו. מוזען ווערען באשיצט, אנטוויקעלט און פארבעסערט אין זייער אייגענעם גייסט; און קיין פאר־גינפטיגער מענש וועט ניט אפליקענען, אז אן אומאויפהערלי־

כער צופֿלום פון מיליאָנען מענשען, מיט אן אנדער קולטור און אייגענטימלעכקייט, מוז ביז א הויכען גראד ענדערען די קולטור פון דעם לאנד אין וועלכען זיי קומען.

און דאָס איז אמת אפילו דאן, וועו די איינגעוואנדערטע קומען פון א פאָלק מיט א העכערער קולטור. א הויכע קולטור מיט אמאָל ארויפגעצוואונגען אויף א פאָלק, וועלכעס איז אין איר גאנצער קאָנסטרוקציע ניט צוגעפאַרטיגט דערצו, קאָן ווירקען גראדע אזוי שעדליך. „דער גערמאנישער סקעפּטיציזם", זאגט פראָפעסאָר ריטשארד מאיאָ־סמיטה, וועלכער באשעפטיגט זיך מיט דיזער פראגע אין זיין בוך „עמיגריישאָן און אימיגריי־שאָן", „מעג זיין א נאטירליכער פּראָדוקט פון נערמאנישען לעבען און סביבה. ער קאָן זאָגאָר זיין דער יסוד פאר א נייער מאָראל־לערע; אָבער אויב דיזער סקעפּטיציזם ווערט ניט אנטוויקעלט פון אמעריקאנער אידעען אויף דעם נאטירליכען אופן, נאָר ווערט דאָ ארויפגעצוואונגען פון אויבען, מוז ער ווירקען שעדליך אויף דעם אָרגאניזם פון אונזער נאציאָנאלען לעבען".

דאָס איז געזאָגט, וועו די אימיגראנטען קומען אלע פון איין ראסע, אָדער פון איין פאָלק. דאן, שלעכט ווי דאָס איז, קאָן מען נאָך דעם שאָדען מעסטען און וועגען. פיעל פאר־פּלאָנטערטער אָבער ווערט די פראגע, וועו די אימיגראציע איז אזא, וואָס מאכט אָן א דור־הפלגה; וועו די אימיגראציע שטראָמט פון אלע קלימאטען, פון אלע ראסען, פון אלע לענדער, פעלקער, רעליגיאָנען און שפראכען פון דער וועלט. דאן איז די פראגע כמעט אומלעזבאר. דאן איז עס שוין ניט נאָר א פראגע פון מאראל און קולטור, עס ווערט א פראגע פון נאציאָנאלער עקזיסטענץ. וועו דאָס לאנד פון אימיגראציע איז געווויסער־מאסען א פריי לאנד, מיט העכערע לעבענס־געוואונהייטען, ווי אמעריקא איז לכל הדעות, דאן ווערט דאָס פראָבלעם נאָך מער קאָמפּליצירט, דאן ווערט עס א פראגע ניט נאָר פון נאציאָנאלער עקזיסטענץ, נאָר פון עקזיסטענץ איבערהויפּט — קולטורעל, פאָליטיש און עקאָנאָמיש.

אנדערע וועלען זאָגען: אמעריקא האָט קיין אייגענע קול־טור, דאָס אַמעריקאנער פאָלק איז קיין נאציאָן אין דעם

אָנגענומענעם זין פון דעם וואָרט, און די אלע ארגומענטען קאָנען ניט אָנגעוואנדעט ווערען אויף אמעריקא.

דאָס וואָלט געווען א גוטער תירוץ, ווען דיזע אנדערע וואָלטען באדארפט ענטשיידען די פראָגע ווענען דער אימיגראציע קיין אמעריקא, דעמאָלט וואָלט מען זיך געקאָנט פלפול'ען איבער די טעאָרעטישע פראגען. די פראגע דארף אָבער ענטפערט ווערען פון די אמעריקאנער גופא, און זיי, די אמעריקאנער, האָלטען זעהר פיעל פון זייער קולטור און נאציאָנאליטעט. זיי האָבען דאדורך צו פארענטפערען די הארבע שאלה: וואָסער איינדרוק ווילען די ניי־אריבערגעקומענע מאכען אויף זייער קולטור? ווילען זיי זי פארגרעסערען, פארבעסערען, פארטיפען, פארשטארקען און אויפהויבען; אָדער ווילען זיי זי פארקלענערען, פארנגערען, פארפלאכען, אפשוואכען און ארונטערדריקען? און די הויפט זאך: ווי ווילען זיי באאיינפלוסען די פאָליטישע אינסטיטוציעס אין דיזען לאנד? מען דארף נישט פארגעסען, אז פאָליטיש איז אמעריקא דאָס פרייסטע לאנד אין דער ווילט, אז עס איז ניט נאָר חאָס פרייסטע לאנד, נאָר אויך דאָס פרייגיביגסטע. אום צו ווערען א בירגער אין דיזען לאנד איז נענוג, נאָכדעם ווי מען איז אָפגעווארען פינף יאָהר אין לאנד, צו ערשיינען פאָר א ריכטער, מיט איינעם אָדער צוויי עדות, ענטפערען אויף אייניגע לייכטע און אומבאדייטענדע פראגען, און צו באצאָלען ניט מער ווי א פאָר טאלאר. דיזע אלע מילאָנען איינוואנדערער קאָנען אלזאָ, אין א גאנץ קורצער צייט, אונטער זעהר לייכטע באדינגונגען, ווערען פול בארעכטיגטע בירגער מיט אלע פאָליטישע רעכט פון דעם לאנד. און דער אמעריקאנער שטעלט זעהר ערנסט די פראגע: ווי ווילען די מענשען באנוצען די פאָליטישע רעכט, צו וועלכע זיי זענען ניט ערצויגען געווארען, אין א לאנד, ווו קיין זאך, אויסער די מעגליכקייט צו מאכען געלד בינדט זיי ניט? ווי ווילען סלאָוואקען, טערקען, גרעקען, ארמעניער, איטאליענער און פוילישע פויערים, רוסישע מוזשיקעס, גאליציאנער און פוילישע חסידים, אויסנוצען דאָס רעכט צו שטימען אין א פאָליטיש פרייי לאנד ווי אמעריקא?

עס איז קיין פראגע און עס קאָן ניט זיין קיין צווייפל, אז די לענדער פון וואנען דער נייער אימיגראציאָנס־שטראָם פליסט (איטאליען, עסטרייך־אונגארן, רוסלאנד און פוילען) זענען עקאָנאָמיש ריקשטענדיג. די מענשען דאָרטען זענען ניט געוואוינט צו אזא ארט לעבען ווי די אמעריקאנער. די פראגע איז דאָרוך זעהר בארעכטיגט: וואָס איז דער „סטענדארד אָוו לייף" ביי יענע מענשען? פארבריכען זיי פיעל, קאָנען זיי אויסקומען מיט וועניג, וועלען זיי איבערהויפט זיין אימשטאנד צו מאכען א לעבען? וועלען זיי ניט דריקען די שכירות פון אונזערע ארבייטער? וואָס פאר א באגריפען האָבען זיי פון קינדער־ערציהונג? א. א. וו. פּראָגען אָהן א שיער...

מיר זעהען פון דעם אלעם, אז גראָד די נאציאָנאליסטען מוזען צוגעבען די וויכטיגקייט פון דער פּראָבלעמע פאר דעם אמעריקאנער.

קוים איז מען דאָס איינמאל מודה, קוים גיט מען צו די וויכטיגקייט פון דער פּראָבלעמע, מוז מען שוין געצוואונגענער־ווייז איבערלאָזען דעם לאנד דאָס רעכט צו ענטפערען אויף דער פראגע.

על כל פּנים מעג דאָך דאָס אימיגראציאָנס־לאנד האָבען אזויפיעל רעכט וויפיעל דער אימיגראנט האָט. דער עמיגראנט קאָן זיך אויסוועהלען דאָס לאנד וואוהין צו פאָרען; ער קאָן, וועז שוין אין לאנד, באשלוסען, אז דאָס לאנד טויג ניט פאר אים און עס ווידער פארלאָזען. וואָרום זאל דאָס לאנד ניט האָבען דאָס זעלבע רעכט געגענאיבער דעם אימיגראנט?

וועלכע הויפט מאָטיוון באשטימען מענשען צו פארלאָ־זען די היימאט און וואנדערען אין א פרעמד, אומבאקאָנט לאנד? די אימיגראציאָנס סטאטיסטיק אין דיזען לאנד, און די פארשידענע אויספאָרשונגען, וואָס די אמעריקאנער רעגירונג האָט געלאָזט מאכען אין איראָפּעאישע לענדער, האָבען פעסטגעשטעלט די טאָטזאך, אז פאר אלעם און הויפטזעכ־ליך זענען עס עקאָנאָמישע מאָטיוון. די אוממעגליכקייט צו מאכען א לעבען אין דער היים, און די האָפנונג צו פארבעסע־רען די לאגע דא, זענען די הויפט כוחות וואָס טרייבען מענשען אריבער צו שפּרייזען דעם גרויסען אָקעאן. עס זענען דא נאָך

אנדערע אורזאכען, ווי דאָס ניט וועלען דינען אין מילִיטער, פּאָליטישע פּארפּאָלגונג און ענליכע. דיזע לעצטע אורזאכען, מיט דער אויסנאם פון רוסישע אידען אפשר, און דאָס אויך ניט אלס א כלל, שפּילען א קליינע ראָלע. די הויפּט אורזאכען זענען די עקאָנאָמישע.

די אימיגראציאָנס סטאטיסטיק אין דיזען לאנד איז א זיכערער טערמאָמעטער פּאר די מאטעריעלע צושטענדע פון איראָפּא און אמעריקא. א שלעכט יאָר אין א געוויסען לאנד פּארגרעסערט די אימיגראציע פון יענעם לאנד. א קריזיס יאָר אין אמעריקא פּארקלענערט די אימיגראציע צו אונז. און די לעצטע צוויי יאָר צולִיב דעם היגען קריזיס, האָבען מיר זאָ־נאר דערלעבט א גרויסע צוריק־וואנדערונג. דער אימיגראנט אלזא, וועהלט ניט נאָר דאָס לאנד וואוהין צו פּאָרען, נאָר אויך די צייט, ווען צו פּאָרען. ווען די צייטען זענען שלעכט אין זיין היים, און דאָ גוט, נעמט ער זיין פּעקעל און זעקעל און קומט צו פּאָרען — אן אומגעבעטענער גאסט. וועו מיר האָבען דאָ א קריזיס, בלִייבט ער זיצען אין דער היים, אָדער, וועו ער איז שוין דאָ, פּאָרט ער צוריק אהיים — אָהן שום פילאָזאָפּיען, און אָהן שום פּאָליטיש עקאָנאָמישע טעאָריעס. זיין אינסטינקט, זיין געזונטער מענשען פארשטאנד, און הויפּטזעכליך, זיינע פּערזענליך, עגאָאיסטישע אינטערעסען, דיקטירען אים צו האנדלען וויִ ער האנדעלט. היינט וועו דער אימיגראנט האָט אזא אומבאשרענקט רעכט, וואורום זאָל אמעריקא ניט האָבען דאָסזעלבע רעכט? וועו דער אימיגראנט קאָן זאָגען: אמעריקא איז ניט פאר מיר, איך פּאָר אהיים, וואורום זאָל אמעריקא ניט קאָנען זאָגען צו א געוויסען אימיגראנט: דו ביזט ניט פאר מיר, פּאָר אהיים! וועו דער אימיגראנט קאָן זאָגען: היי־יאָר איז שלעכט אין אמעריקא, איך בלִייב אין דער היים, וואורום זאָל אמעריקא ניט קאָנען זאָגען צו אלע אימיגראנטען: היי־יאָר איז שלעכט, בלִייבט אין דער היים!? און פארגעסט ניט, וועו אמעריקא זאָגט דאָס גיט זי באלד א שיפּס־קאָרטע.

מיר זעהען פון דיזען, אז יעדעס לאנד האָט זעהר וויכ־טיגע גרינדע זיך צוצוקוקען צו דעם כאראָקטער פון אירע אימיגראנטען, אז אין אמעריקא זענען די גרינדע נאָך פיעל

שטאַרקער. עס זענען אָבער פּאַראַן נאָך אַנדערע אורזאַכן, ניט וועניגער וויכטיגע, ווי די אויבען דערמאָנטע.

נעמט אַוועק דאָס רעכט פון אמעריקא (אויב אזא זאך איז מעגלעך) צו רעגולירען איר אימיגראציע, און איר גיט מיט דעם אַנדערע לענדער דאָס רעכט איבער אמעריקא.

די אימיגראציע נאָך אמעריקא ווערט געוועהנלעך פּארטיילט אין צוויי קלאַסען: פרייוויליגע אימיגראציע און אונטערשטיצטע. אין אמת'ן אָבער קאָן אָבער די אימיגראציע איינגעטיילט ווערען אין פיר גרופּען: פרייוויליגע, געצוואונגענע, אונטערשטיצטע און פּארנארטע.

פון די ערשטע צוויי גרופּען, פון די פרייוויליגע און געצוואונגענע איז דאָ ניט פיעל צו רעדען. די פּראַקטישע אמעריקאַנער האָבען אויסגערעכענט, אז פרייוויליגע אימיגראציע איז א געווינס פאר'ן לאנד. די וואָס פּאַרלאָזען פרייוויליג די היימאַט, זענען געוועהנלעך ארבייטס־פעהיגע, אמביציעזע און שטרעבענדע מענשען. זיי זענען מייסטענס יונגע מענשען און פּאָרען מיט דעם צוועק צו פּארבעסערען זייער לאָגע. דאָס לאנד קריגט אזוי ארום ארבייטס־פעהיגע מענשען, וועלכע זיינען אויסגעהאָדעוועט געוואָרען אויף דעם חשבון פון אנדערע לענדער.

די געצוואונגענע אימיגראציע, נאָך מיין קלאסיפיקאציע, באשטעהט פון פּאָליטיש פּארפּאָלגטע, צו דיזער גרופּע באַלאנגט א גרויסער טייל פון דער אידישער אימיגראציע, ווי אויך די רוסישע רעוואָלוציאָנערען פון דער לעצטער צייט. עס איז אמת, אז די דירעקטע אורזאך פון דער אידישער אימיגראציע פון רוסלאנד און רומעניען איז, גראדע ווי ביי אנדערע, די עקאָנאָמישע לאָגע, זי אונטערשיידט זיך אָבער מיט דעם וואָס דיזע עקאָנאָמישע צושטענדע זענען אין א הויבען גראד קינסטליך ארויסגערופען דורך פּאָליטישע פּארפּאָלגונגען און אויסנאמסגעזעצע.

דיזער סאָרט אימיגראציע איז פאר דעם אמעריקאַנער ניט גאנץ ווינשענסווערט, זי ווערט ארויסגערופען דורך דער האנדלונג פון אנדערע לענדער, וואו ער האָט קיין דעה צו זאָגען, די טראדיציעס פון זיין פּריי לאנד זענען אָבער אזוי שטאַרק, אז

זיי מאכען אידם אָפּט שטאָלץ אויף דיזער אימיגראציע. עס איז אמת, ער פּאַרלירט אמאָל דעם גערולד און פּראָטעסטירט, אָבער מען קאָן זיין זיכער, עס וועט נאָך נעמען צענדליגע יאָהרען איידער דער אמעריקאנער וועט זיך נעמען צו פּארשליסען זיינע טירען פּאר פּאָליטישע פּארפּאָלגטע. *)

גאַנץ אנדערש שטעהט עס מיט דער אונטערשטיצטער אימיגראציע. אזא אימיגראציע איז אין די מערסטע פעלע א פּאר־לוסט פּאר דעם לאַנד. און מיט וואָס צו שטאָלצירען איז אויך ניטא.

עס ליגט אין דער נאטור פון דער אונטערשטיצטער אימיגראציע צו באשטעהן פון די אומפּעהיגסטע מענשען. די בעלי

---

*) אזא פּראָטעסט האָט מיט עטליכע יאָר צוריק (אין 1901, שיינט מיר) דער פּארשטאַרבענער דזשאהן העי, דער האמאָלסדיגער אויסלענדישער מיניסטער אין מאק'קינלי'ס קאבינעט, געשיקט צו דער רומענישער רעגירונג, אויפּמערקזאם זי אויפצוהערען פּראפּאָגירן די אידען, ווייל דיזע פּראפּאָלגונג פּראָורזאכט אן אומגעוויינשטע אימיגראציע קיין אמעריקא. די אידען פון איבעראל, און ספּעציעל אין אמעריקא, האָבען דיזע נאָטע דאן אויפגענאפּט אלס א גרויסע טאַט, און האָבען דזשאהן העי באטראכט אלס גרויסען מליץ יושר. עס איז געגאַנגען אזוי ווייט, אז ל. מילער, צו יענער צייט רעדאק־טאָר פון „פּאָרווערטס", האָט נאָך דעם קישענאָווער פּאָגראָם צירקולירט א פּעטיציע, וועלכע צענדליגע טויזענטער אידען האָבען געצייכענט, בעטענדיג די אמעריקאַנער רעגירונג, זי זאָל פּראָטעסטירען געגען די פּאָגראָמען אין רוסלאַנד, ווייל די פּאָגראָמען פּראָורזאכען אן אומגעוויינשטע אימיגראציע. דער שרייבער פון דיזען האָט דאָן אויפמערקזאם געמאכט אין דער „פּריע ארבייטער שטימע" אויף די רעזולטאטען, וואָס קענען אַרויסקומען פּאר דער ווייטערדיגער אימי־גראציע פון אזא צוגעשטענדניס פון די היגע אידען, און די פּעטי־ציע איז ניט געשיקט געוואָרען. דאָס וועלט דאָ דערמאנט, ערשטענס, אלס א וויכטיגער היסטאָרישער פּאקט; צווייטענס, צו באווייזען דאָס אויבענגעזאגטע, מיט וואָסער לייכטזינניגקייט, מיט וואָסער הפקרות, קען מען זאגען, די אימיגראציאנס־פּראָגע וועלט בייַ אונז באהאנדעלט.

טובות, אָדער די רעגירונגען, וואָס אונטערשטיצען אימיגראנטען, וועלען נאטירליך העלפען די אָרימסטע, די אומגליקלעכסטע, די אומבאהאָלפענסטע. וואָס וויניגער אייגנער קאָן זיך אליין העלפען, אלץ מער אָנשפּרוך האָט ער אויף דער שטיצע פון די בעלי טובות. עס איז א נאטירליכער אויסוואל. וויפיעל אזעלכע אומגליקליכע און אומבאהאָלפענע זאָלען קומען אין דיזען לאנד, וועלדט זיך אן די בעלי טובות, און אן די רעגירונגען פון אנדערע לענדער. שוין אין יאָהר 1854 האָט די רעגירונג פון די פאראייניגטע שטאטען זיך באקלאָגט פאר דער שווייצארישער רעגירונג אויף די פיעל טרעמפּס און הילפלאָזע מענשען, וואָס די שווייצארישע קאנטאָנס האָבען געהאָלפען אויסוואנדערען קיין אמעריקא.

די ענגלישע רעגירונג האָט איבערהויפּט א סיסטעמע צו העלפען אויסוואנדערען. זי טוט עס מיסטענס צוליעב קאָלאָניזאציאָנס צוועקען, אָבער אין פיעל פעלע ווערט דאָס אויך געטאָן כדי פּטור צו ווערען פון וואָגאבונדען און שנאָרערס. פון דעם יאָר 1857 ביז דעם יאָר 1886 האָט די ענגלישע רעגירונג אויסגענעבען אויף דיזען צוועק איבער דריי פערטעל מיליאָן דאלאר און האָט אונטערשטיצט איבער פערציג טויזענד אויסוואנדערער.

נאָך ערגער שטעהט עס מיט פארבערעכער. עס איז זעלבסטפארשטענדליך שווער אויסצוגעפינען די פאקטען וואָס באווייזען וויפיעל פארבערעכער די פארשידענע רעגירונגען האָבען געהאָלפען אויסוואנדערען קיין אמעריקא. אייניגע אזעלכע פאקטען זענען דאָך ענטדעקט געוואָרען.

„לויט די עדות פון א געוויסען מר. וואָלף צו דער פּאָרד אונטערזוכונג קאָמיסיע, עקזיסטירט אין מינכען א חברה צו העלפען פרייגעלאָזענע פארבערעכער. און לויט דעם באריכט פון דיזער חברה האָט זי, צוזאמען מיט אייניגע בראנשען אין די יאָרען 1883—1884 געהאָלפען 62 אזעלכע לייט אויסוואנדערען". אין באָסטאָן האָט מען געפונען צוויי געוועזענע ארעסטאנטען, וועלכע די ענגלישע רעגירונג האָט געהאָלפען צו עמיגרירען".

די עטליכע פאקטען, אין זיך אליין, באווייזען נאטיר-

ליך נאָרניט נעגען אימיגראציע. זיי זענען אָבער געגנט, וועלכע מען רעדט פון א מאָראלישען רעכט צו קאָנטראָלירען די אימיגראציע, צו באווייזען, אז וועלכע מען וויל אָבזאָגען א לאנד דאָס רעכט אויפצופאסען אויף איר אייגנוואנדערונג, גיט מען דערמיט אלע אנדערע לענדער די מעגליכקייט אויסצונוצען דאָס באטרעפענדע לאנד צו זייערע אייגענע צוועקען. און פּראָפעסאָר מאיאָ סמיטה, פון וועמעס בוך מיר ציטירען דיזע פאקטען, באמערקט מיט רעכט: „וועלכע מען בארעכענט ווי לייכט עס איז פאר דער פּאָליציי צו געבען א וואונק צו צווייפעלהאפטע פּערזאָנען, זיי זאָלען זיך באציטענס אָבטראָגען, טיילמאָל זיי זאָגאר העלפען מיט א שיפסקארטע, און אויף אזא אופן לויז צו ווערען פון פארברעכער, מוז מען זיך וואונדערען וואס דאָס ווערט ניט אָפטער פּראקטיצירט".

דיזע אלע זאכען, וויכטיג ווי זיי זענען אין זיך אליין, האָבען אָבער קיין באטרעף אין פארגלייך מיט דער פערטער גרופּע פון אימיגרנטען: די פּארנארטע. דיזע לעצטע גרופּע איז אויגענטליך די, וואס מאכט אָן די הויפּט שווערישקויט, וואס רופט ארויס דעם גרעסטען ווידערשטאנד, וואס האָט פּאראורזאכט די גאנצע אימיגראציאָנס־געזעצגעבונג. און דאָס ברענגט אונז צו דער עקאָנאָמישער פראגע.

די עקאָנאָמישע פראגע

דאָס וואָרט „עקאָנאָמישע פראגע" ווערט דאָ געברויכט אין א באשרענקטען זין. צו רעכענען פון דער עקאָנאָמישער זייט פון אימיגראציע, וואָלט מען באדארפט באוויזען דעם גרויסען עקאָנאָמישען נוצען וואס דאָס לאנד האָט געהאט דורך דער אימיגראציע אין אלגעמיין. מיר האלטען אָבער איצט ניט ביי דעם קאָפּיטאל. איצט ווילען מיר רעכענען פון דעם אוממיטלבארען שאדען וואס די אימיגראציע פּאראורזאכט, פון די קלאסען וואס זענען דירעקט פּאראינטערעסירט אין דער פראגע און אויך פון דיזען שטאנדפונקט טאר די פראגע ניט פארנאכלעסיגט ווערען. דיזע זייט ברענגט צום רייטליכסטען ארויס די

וויכטיגקייט פון דער פּראָבלעמע. זי ווייזט אונז וועלכע שיכ־טען עס זענען געגען און וועלכע פאר אימיגראציע. זי ניט אונז דעם שליסעל צו דער לעזונג פון דער פראגע.

און זאָגאר אין אונזער באשרענקטען זין, האָט די פראגע א צווייפאכע באדייטונג: 1) די עקאָנאָמישע ווירקונג פון דער אימיגראציע אויף די אימיגראַנטען גופא. און 2) איר ווירקונג אויף די אלטאייננעזעסענע. מיט אנדערע ווערטער: די עקאָנאָמישע רעזולטאטען פאר די ארבייטער, די נאָר וואָס ארי־בערגעקומענע, ווי די איינגעזעסענע.

אין דעם אלגעמיינעם קרייץ צוג, וואָס איז געמאכט געוואָ־רען געגען דער סאָציאליסטישער פּארטיי פאר די לעצטע וואלען אין ניו יאָרק, האָט ראָבערט האָנטער אויך ניט טרוקען אָפּגע־שניטען. אויך אים איז מען באפאלען פאר זיין שטעלונג געגען אימיגראציע. עס איז אמת, האָנטער רעדט זעהר פיעל וועגען, אָדער געגען, אימיגראציע. מען מוז אָבער לעזען זיין בוך „פּאָווערטי" (ארימקייט) מען זאָל זיך איבערצייגען, ווי אומערליך עס זענען די, וואָס זענען אים באפאלען.

אין זיין בוך „פּאָווערטי" האָט האָנטער אויסגעמאָלען א שוידערליך בילד פון ארימקייט און עלענד, וואָס הערשט אין אונזער געבענשטען לאנד, א בילד וועלכעם איז א באשולדי־גונג אקט געגען דער גאנצער געזעלשאפטליכער ארדנונג. וועז האָנטער האָט געשריבען זיין בוך איז ער נאָך קיין סאָציאליסט ניט געווען. איך גלויב עס איז געווען די ווירקונג פון זיין אייגען בוך, וואָס האָט אים געטריבען צום סאָציאליזם.

עס קען זיין, וועז האָנטער וואָלט היינט געשריבען זיין בוך, וואָלט דער טאָן פון דעם קאפיטעל „דער אימיגראַנט" געווען אן אנדערער, די פאקטען וואָלט ער אָבער קוים געקענט ענדערען. און די פאקטען זענען, אז די גרעסטע ארימקייט ליגט אין די גרויסע שטעט — אין אייניגע גרויסע שטעט; אז דיזע אייניגע גרויסע שטעט זענען מיסטענס באוואוינט פון אימיגראַנטען; אז די אימיגראַנטען זענען פאָלגליך, די אומ־גליקליכסטע, די מיזעראבעלסטע, די מיסטע געפּלאָגטע און די עלענדסטע פון אלע מענשען; אז דער גרעסטער טייל פון דיזע אומגליקליכע אימיגראַנטען ווערען אהער פארנארט.

„דיזע פּרעמדע", שרייבט האָנטער, „קומען ניט אהער ווי נאָר די ערשטע אימיגראַנטען זענען געקומען, בייקומענדיג אלע שטערונגען און שטאַרק זיי אריבערצוטראָגען צוליב א נייער געלעגנהייט אין דער נייער וועלט; זיי ווערען אהער פּארפירט; זיי ווערען אריינגענארט מיט אלע מעגליכע מיטל און מיט אלע קונצען, וואָס די אָנאָנסירער קאָנען אויסקלערען. באָלטאָן קינג, שרייבענדיג איבער „דאָס היינטיגע איטאליען" זאָגט, אז אין 1896 איז אין איטאליען געווען איבער טויזענט אָגענטען, און צופיל פון זיי האָבען ספּעקולירט אויף דער אומוויסענהייט פון די פּויערים, געבענדיג זיי פאלשע ידיעות וועגען דעם ארבייטס־מארק."

אזלכע אגענטען זענען דאָ אין יעדען לאנד, אין יעדער שטאָט און שטעטל. דיזע באצאָלטע אגענטען געפינען א גרויסע שטיצע אין די ניט באצאָלטע אגענטען פון די אימיגראנטען גופא, דורך די איבערטריבענע גליקען, וואָס זיי שרייבען אהיים. מיט דיזע בריף נוצען זיך די אגענטען אויס, און זייער ארבייט פון פארנארען די מענשען איז פיל לייכטער.

די אידישע אימיגראנטען זענען אין דיזער הינזיכט קיין אויסנאָם. וויפיל טויזענטער, ניין, צענדליגע טויזענטער זענען אהער געקומען צוליב אזלכע איבערטריבענע גליקען? וויפיל וואָלטען צוריקגעפאָרען וועו זיי וואָלטען געהט די מעגליכקייט, וועו זיי וואָלטען געקראָגען שיפסקארטען אויף צוריק אזוי לייכט ווי זיי האָבען באקומען אויף אהער? איין נאָט וויים!

עס וואָלט נאטירליך ניט געווען ריכטיג צוצושרייבען די גאנצע אָרימקייט נאָר צו דער אימיגראציע. און אין דעם לינט א שטיק פון האָנטער'ס טעות. די אורזאכען צו וועלכע די אלגעמיינע אָרימקייט פון דער מאָדערנער צייט מוז צוגעשריבען ווערען, ליגט פיל טיפער. די אימיגראציע גופא איז א פאלגע פון דיזע אורזאכען. מען קאָן אָבער ניט אפלייקענען, דאָס וועו צו די „נאטירליכע" אורזאכען, וואָס ברענגען ארויס די מאָדערנע אָרימקייט פון דעם פּראָלעטאריער, קומען צו די „אומנאטירליכע": די אימיגראציע, וואָס וואָלט קיינמאל ניט פאָרגעקומען, וועו מען וואָלט זי ניט פארנארט, — אז אזא אי־

מיגראציע מוז די אָרימקייט פּארשטארקערן אוּן מוז פּאר אלעם זיך אָפּרופען אויף די אימיגראנטען גופא.

עס איז די לייכטסטע זאך אין דער וועלט צו ברענגען א רייהע ציפערן אוּן פּאקטען צו באווייזען ווי שרעקליך, אוּן ווי שעדליך די אָרימקייט הערשט הויפּטזעכליך צווישען די נייע אריבערגעקומענע. איך ווייל אָבער דיזע ארבייט ניט באלעסטיטיגען מיט טרוקענע ציפערן. אוּן עס איז אפשר ניט נויטווענדיג. יעדער וואָס איז באקאנט מיט די צושטענדע אין די אידישע אָדער איטאליעניש קוואַרטאלען אין שטעט ווי ניו יאָרק, פילאדעלפיא אָדער שיקאגאָ, וויים דאָס פון פערזענליכע ערפאַרונג. אזא אביונ'ישקייט, אזא עלענד ווי עס הערשט אין דעם אידישען קוואַרטאל אין ניו יאָרק, שיינט מיר, קאָן מען אין דער נאנצער וועלט ניט געפינען, אויסער, אפשר, אין דעם אידישען קוואַרטאל אין לאָנדאָן, וואו דיזעלבע אורזאכען האָבען ארויסגערופען דיזעלבע פאלגען.

עס איז אמת, א געוויסער טייל פון די אימיגראנטען האָט זיך אויך ארויפגעארבייט. א געוויסער טייל קאָן זיך אלע מאל ארויפארבייטען. אָבער וואָסער פארגלייך האָט דאָס צו די צענדליגע און הונדערטע טויזענטער, וואָס געהען אויס פון הונגער, וואָס צערען צוזעהענדיג, וואָס ליידען פון שווינדזוכט, וואָס וואוינען אין ענגשאפט און אין שמוץ אין די טענעמענט הייזער? וואָלט דיזע אימיגראציע געטאָן ניט מער ווי פארומגליקט די אימיגראנטען — עס וואָלט דאן געווען גענוג אורזאך גוטהערציגע מענשען זאָלען זיך שטארק פאראינטעראסירען וועגען דער צוועקמעסיגקייט פון אזא אימיגראציע. זיי וואָלטען זיך דאן געפרעגט, און מענשען ווי האָנטער פרעגען טאקע: צי וואָלט ניט געווען גלייכער, צי וואָלט מען די אימיגראנטען ניט געטאָן מער טובה, וועו מען וואָלט זיי אָפּגענאלטען פון אהערקומען? עס איז פעסטגעשטעלט געוואָרען, אז די הויפּט קראפט וואָס טרייבט די אימיגראנטען, איז די היימישע אָרימקייט; אז דער הויפּט ארגומענט דורך וועלכען דיזע אומגליקליכע לאָזען זיך פארנארען, איז די האָפענונג דא צו פארבעסערן זייער לאָגע. היינט וואָס פירט מען אויס מיט אן עמיגראציע, וואָס מאכט די אָרימע אָרימער, די אומגליקליכע

אומגליקלעכער, די עלענדע עלענדער, די פּאַרוואָגעלטע פּאַר־וואָגעלטער?

דיוע אימיגראציע טוט אָבער נאָך מער. זי העלפּט נאָך פּאַראָרימען די אלטע איינגעזעסענע. אָרימקייט איז אן אָנ־שטעקענדע קראנקהייט. זי פּאַרשפּרייט זיך. די אהערגעקו־מענע מוזן לעבן. זיי מוזן ארבייטן. און דער רעזולטאט איז: א שארפע און ביטערע קאָנקורענצ־ע אויף דעם ארבייטס־מארק, אן אראָפּדריקען פון די שכירות ביז צום לעצטען שטא־פּעל, א פּרייער מארק פון סקעבס; דאָס דריקען די לעבענס־נעוואוינהייטען, און דאָס ארויסטרייבען די בעסער באצאָלטע ארבייטער פון די אינדוסטריען. פון דעם קומט, וואָס אין נאנצע אינדוסטריען ווערען אָפּט געביטען די ארבייטער פון איין נא־ציאָנאָליטעט אויף אַנדערע.

„די קאטאן טעקסטיל אינדוסטרי אין ניו ענגלאנד איז פּריהער געווען באזעצט פון רייניע אמעריקאנער. די איירישע האָבען די מייסטע פון זיי פּארטריבען; דאן זענען געקומען די קענעדער פּראנצויזען און האָבען פּארטריבען די נאָך איבערגע־בליבענע. ווען זייערע קינדער האָבען זיך אמעריקאניזירט און האָבען אָנגעהויבען צו פּאַרלאנגען א בעסערען לעבען, זענען אָנגעקומען מחנות פּאָרטוגעזער, גרעקען, סיריאנער, פּאָלאקען און איטאליענער, און האָבען געשטעלט דאָס העכערען פון דעם געהאלט. נאָך שפּעטער זענען ארונטערגעקומען די סקאטש־איירישע פון די אפּאלטשיאן געבערג, און מיט זייערע נידריגע שכירות, לאנגע שטונדען און קינדער ארבייט, האָבען זיי נאָך מער ארונטערגעזעצט די לעבענס־נעוואוינהייט. און נאָר צום סוף, הויבט מען אָן צו אימפּאָרטירען איטאליענער צו פּארנעמען די פּלעצער פון די אנדערע. צווייגען פון דער קליי־דער אינדוסטרי אין ניו יאָרק האָבען זיך אָנגעהויבען מיט ענג־לישע און סקאטישע שניידערס; זיי זענען נאכהער פּארכאפּט געוואָרען פון איירישע און דייטשען, נאכהער פון רוסישע אי־דען, און איצט האָבען איטאליענער זיך שטארק געזומען צו דעם. אין באָסטאָן האָבען דאָסזעלבע געטאָן די פּאָרטוגעזער, און אין שיקאגא — די פּאָלאקען, בעהמער און סקאנדינאווער. כמעט יעדע גרויסע מאנופאקטור אָדער מיינינג אינדוסטריע האָט

דורכגעמאכט האָסזעלבע: אזוי שנעל ווי א געוויסע נאציאָנאַליטעט ארבייט זיך ארויף צו א בעסערען לעבען, קומט אן אנדערע, מיט וועניגער באדערפניסע, און פּארטרייבט זי פון פּלאַץ.“*) דער אמעריקאנער קאפּיטאַליסט איז א גרויסער פּאַטריאָט, אָבער צו דער ארבייט נעמט ער צו דעם, וואָס פּאַסט לאַנגט קלענערע שכירות.*) פון דעם קומט, וואָס אלע קאַפּיטאַליסטען פּאָדערן פרייע און אומבאשרענקטע אימיגראַציע.

אין 1902 איז א רעפּרעזענטאַנט פון די סאוטהערן פּאַסיפיק אייזענבאן ערשינען פּאר א סענאט קאָמיטע מיט דעם צוועק צו אָפּנירען די דאמאָלס פּאָרגעשלאָגענע באשרענקונג פון אימיגראציע, און ער האָט ערקלערט, אז זיין אייזענבאן איז ניט אימשטאנד צו קריגען א נעניגענדע צאָל ארבייטער. דער געגנער קאָמיסיאָנער פון אימיגריישאָן האָט דאן געענטפערט: „זאָל די באן צאָלען שכירות צום לעבען און זי וועט באקומען ארבייטער“. די שכירות, וואָס די באן האָט צו יענער צייט געצאָלט, ווי עס איז באוויזען געוואָרען ביי יענער קאָמיטע, איז געווען צווישען $1.16 און $1.50 א טאָג. ראָבערט האָנטער באמערקט צו דעם: „די ארבייטסגעבער, וועלכע געברויכען אלע נידריגע מיטל צו קריגען אן איבערפלוס פון ארבייטער, כדי דורך זיי צו קענען ארונטערדריקען די שכירות ביז צו דער נידריגסטער מדרגה, דארפען וועלען אריינגערעכענט צווישען די געפערליכסטע מענשען פון יערען לאנד“.

ביי האָנטער'ן איז דאָס געווען א פראגע פון מאָראל. די ארבייטסגעבער זענען ביי אים ניט קיין שעהנע מענשען. דער פונקט איז אָבער א סך וויכטיגער, אזוי וויכטיג, אז ער וועגט אריבער אלע אנדערע פראגען צוזאמענגענומען.

די איינוואַנדערונגס פראגע, ווי מיר זעהען זי איצט, איז ניט מער און ניט וויניגער ווי א נייע פּאַרמע פון קלאַסענ-

---

*) פּראָפעסאָר קאַממאָנס אין זיין בוך: „ראסען און אימיגראַנטען אין אמעריקא“.

**) פונקט ווי עס טוען די אידישע קאַלאָניסטען אין פּאלעסטינא. סדנא דערא חד הוא. (אומעטום איין וועלט)

קאמף, דער אימיגראנט שפּילענדיג די ראָלע פון דעם פּעשעק אין דעם שפּיל. דער ארבייטסגעבער וועלן ער שטרעקט אויס זיינע אָרימס אריבער דעם ים, און שיינט ארומצונעמען מיט ליבע די אונטערדריקטע פון אלע לענדער, טוט ער דאָס מיט דער באהאלטענער כוונה צו פארגרעסערן דעם צופלוס פון אימיגראנטן, כדי צו פארגרעסערן די מחנה פון ארבייטסלאָזע און אזוי ארום צו שניידען דעם ארבייטסלוין פון זיינע אייגענע לאנדסלייט, וווערענד דער ארבייטער קעמפט מיט אלע מיטעל אָפּצוהאלטען דעם „ליבעראלען" און מענשענפרײנדליכען קאפּיטאליסט אין זיין באמיהונג צו שניידען שכירות מיט דער הילף פון דיזעלבע אונטערדריקטע.

די ארבייטס־נעבער נעפינען נאָך א גרויסע שטיצע אין די שיפּס־קאָמפּאניעס. די שיפּס־קאָמפּאניעס ארבייטען אויף זייער אייגענעם שטייגער, פאר זיערע אייגענע אינטערעסען, אָבער עס קומט אויך אינדירעקט ארויס א טובה פאר די ארבייטס־נעבער. מען דארף נאטירליך ניט באווייזען, אז א פארקלענער־טע אימיגראציע קיין אמעריקא פארקלענערט אויך די פאר־דינסטען פון די קאָמפּאניעס. א קינד קאָן דאָס פארשטעהן. עס איז פון דעסטוועגען אינטערעסאנט דאָ צו פארצייכענען די קייבעלגראם ,וואָס די אמעריקאנער צייטונגען האָבען געדרוקט ערשט דעם 13טען אפּריל פון דיזען יאָר. זי לויטעט ווי פאָלגט:

די קונארד סטים־שיפ קאָמפּאניע, פונקט ווי די דיוישע שיף ליניעס, האָט שווער געליטען פון דעם, וואָס דער טראַנספּאָרט געשעפט איז געפאָלען דאָס יאָר און ווען ניט זיין אימשטאַנד צו צאָלען דיווידענדען... דער רעפּאָרט פון דער קאָמפּאַניע ער־קלערט, אַז דער פינאַנציעלער קריזיס אין אַמעריקא האָט פּאָל־שטענדיג דעסאָרגאניזירט דאָס כּאָרען קיין אַמעריקא. די צאָל פון דריטע קלאַס פּאסאזשירען אין 1908 קיין אַמעריקא איז געווען ניט מער ווי 335,000, וווערענד אין 1907 איז די צאָל פון דעמזעלבען קלאַס פּאסאזשירען געווען 1,160,000.

פון א פינאַנציעלען קריזיס קאָן זיך די שיף קאָמפּאניע ניט שיצען. וועלן עס האַנדעלט זיך אָבער וועגען געוועצגעבונגען, שלאָפט זי ניט. פּארלאָזט זיך אויף איר.

מיט עטליכע יאָר צוריק האָט א הויפּט אגענט פון די

דזשערמאן ללאָיד סטים־שיפ קאָמפּאניע אויסגעשיקט פּאָלנע־דען בריעף צו אירע פּיעל אונטעראבטיילונגען אין דעם גאנצען לאנד:

דער אימיגראַציאָנס פּראַשלאג קומט פּאַר אין קאָנגרעס מיטוואָך. טעלעגראפירט צו אייער קאָנגרעסמאן, אויף אונזערע קאָסטען, פּראָטעסטירענדיג געגען די פּראָגעשלאָגענע אויסשלי־סונג; פּאַרלאנגט דעם פּראַשלאג נידערצושטימען, ערקלערענ־דיג איהם, אז שטימען פּאר דעם פּראַשלאג, מיינט זיין אויסגענ נידערלאָגע כיי די נעקסטע וואלען. ה. קלאוסעניוס און קא.*)

דאָס וואָס די קאָנגרעס לייט טוען פּאר די שוץ קאָמ־פּאניעס אין אמעריקא, דאָס טוען פּאר זיי די זשאנדארמען אין דייטשלאנד, די פּאַרשידענע שווינדלערס און אגענטען אין גאנץ אייראָפּא, ווי מען קאָן זעהן פון פּארשידענע רעגירונגס רע־פּארטען.

די אימפּאָרטאציע פון היינטיגע שקלאפען געהט אלזא צו אויף אן אנדער אופן ווי אמאל. די שווארצע שקלאפען פלעגט מען אהער ברענגען מיט געוואלד, מיט אומערהערטע רציחות, די וויסע שקלאפען ברענגט מען אהער מיט נייע מעטאָדען, אויף דעם ציוויליזירטען אופן: מען פּארנארט זיי מיט גוטע רייד, מיט פּארשפּראָכענע גליקען, מיט גוטע האָפנונגען. די מע־טאָדען זענען אנדערע, די אכזריות דיזעלבע. נעגען דער שוואר־צער שקלאָפערייי האָבען די ארבייטער ענדליך נעקעמפט מיט דעם שווערד אין האנט, וואָס קאָנען זיי טון נעגען די נייע מעטאָדען?

די „ליבעראלע" מענשען, די וועלכע לידען ניט דירעקט, קאָנען זיך פּארגינען צו מאָראליזירען און צו גיבען עצות. די יוניאָנס דארפען זעהן, זאָגט מען, די ניי אריבערגעקומענע צו אָרגאניזירען. דאָס איז א קלוגע עצה, אָבער צו דער עצה דאָבען זיך די ארבייטער נעכאפט נאָך אויידער די מאָראל פּרעדיגער האָבען אויסגעוואנדערט. וואָס קאָן העלפען דאָס אָרגאניזירען, וועו נאָך אויידער זיי ברענגען די ניי אריבערגעקומענע צו א נעוויסער שטופע, קומט שוין א נייע כוואליע פון אימיגראנטען פון אן אנדער לאנד, מיט אן אנדער שפּראך, מיט אנדערע

*) ציטירט ביי ראָבערט האָנטער, אין זיין בוך „פּאָווערטי".

זיטען, מיט אנדערע לעבענס־געוואָנהייטען. די ארבייט פון אָר־נאניזירען מוז זיך אָנהויבען פון דאָס ניי. און יעדעס מאָל ווערט די ארבייט שווערער.

„דאָס אָרגאניזירען ארבייטער אין יוניאָנס", זאָגט פּראָ־פעסאָר קאָממאָנס אין דעם שוין דערמאָנטען בוך, „איז געווען אין דיזען לאנד שווערער ווי אין אלע אנדערע פּרייע לענדער. ביז יעצט איז עס געווען די לייכטסטע זאך פּאר א פּאַרוואלטער, וועו ער האָט מורא געקראָגען אז אגיטאטאָרס זאָלען ניט אָר־גניזירען א יוניאָן, אריינצופירען א נייע ראסע, מיט א נייער שפּראך אין דער פאבריק. אין אמת'ן, כמעט דער איינציגער נייער אויפטו און צייכען פון אָריגינאַליטעט וואָס האָט זיך נעצייגט ביי אמעריקאנער ארבייטס־געבער אין דיסציפּלינירען זייערע ארבייטער, איז געווען דאָס אויפשפּילען פון איין ראסע געגען די אנדערע. זיי זענען געווענליך געווען שוואך אין גע־פּיהלבארקייט צו זייערע ארבייטער; זיי זענען געווען לאנגזאם איינצופּירען מיטלען צו באשיצען דאָס לעבען און געזונט, אָבער זיי זענען געווען שטארק מיט דער וואפע: „צעטייל און כאהערש". די צאָל ראסען פון וועלכע זיי האָבען געצוינגען איז צום שטוינען. די הארד קוילען מיינערס נעמען ארום נייצעהן שפּראכען און דיאלעקטען. די ארבייטער פון דער קאָלאָראדאָ „פיועל און אייראָן קאָמפּ." באלאנגען צו צוויי און דרייסיג נאציאָנאליטעטען און רעדען אויף זיבען און צוואנציג לשונות".

ביי אונז איז מען געוואוינט צו רעדען פון די ארבייטערס קאָנסערוואטיזם. עס איז אמת, די ארבייטער זענען קאָנסער־וואטיוו, אָבער אין דיזען פאל איז עס ניט זייער קאָנסערוואַ־טיזם וואָס טרייבט זיי צו וועלען באשרענקען די איינוואנדע־רונג. עס איז די מלחמה פאר'ן לעבען, פאר דעם שטיקעל ברויט. און זאָגאר אין דעם האָבען זיי וועניגער גליק פון די ארבייטס־געבער. די קאפּיטאליסטען קאָנען זיך אויסשפּילען אלס די לי־בעראלע. דאָס איז זייער אינטערעס און זייער פּאָליטיק, זיי זאָגען אייגענטליך קיינמאל ניט, אז זיי זוכען בילליגע ארבייטער. זיי רעדען געוועגליך פון דער רייכקייט פון לאנד, פון די אום־אנטוויקעלטע קוועלען א. א. וו. די ארבייטער קאָנען זיך דיזען לוקסוס ניט פּארגינען. ביי זיי האָנדעלט עס זיך וועגען זייער

עקזיסטענץ. זיי טענה'ן צו די קאפּיטאליסטען: אירר זייט פּאר פּראָטעקציע וועלן עס האנדעלט זיך וועגען אריינפיהרען סחורות אין לאנד, דאן זייט איהר ליבעראל און שרייט געגען „פּאופּער מעיד לייבאָר" (געגען ארבייט וואָס וועלט געמאכט פון שנאָר־ רערס), איהר האָט אָבער גאָר ניט דאגעגען וועלן מען ברעננט אהער די „פּאופּערס" אליין. איהר באנוצט נאָך אלע מעגליכע מיטעל, די „פּאופּערס" אהער צו פּארנארעלן.

און דעמזעלבען תירוץ זאָגען זיי אויך צו די אינטער־ נאציאָנאלע סאָציאליסטען. איהר, זאָגען זיי, האלט אונז פּאר דעם פסוק: „ארבייטער פון אלע לענדער פּאראייניגט אייך!" אָבער דאָס איז גראדע וואָס מיר טענה'ן צו די ארבייטער פון אלע לענדער. מיר שרייען: „ארבייטער פון אלע לענדער פּאראיי־ ניגט אייך!" וואָרום קומט איהר אהער און העלפט די קאפּיטא־ ליסטען אין זייער קאמף געגען אונז? וואָרום העלפט איהר זיי ארונטערצודריקען אונזערע שכירות. דער קאפּיטאליזם בא־ שאפט איבעראל א באשטענדיגע מחנה פון ארבייטסלאָזע, אפילו אין די לענדער וואו דער צואוואוקס פון ארבייטס קראפט נעהט צו אויף א נאָטירליכען אופן — אויך אין די לענדער איז אימער דאָ א פּראגע פון אומבאשעפטיגטע, היינט ווי מוז שוין דאָס זיין אין אמעריקא, וואו דער צואוואוקס איז אזוי אומנאָטירליך, וואו אין איין יאָר קאָן צוקומען א מיליאָן ארבייטער פון דרויסען?

דער אמעריקאנער ארבייטער זאָגט דאָס אלעס ניט מיט די ווערטער, ווי זיי שטעהען דאָ געשריבען, אָבער האָס איז דער תמצית פון זיינע טענות. איבריגענס, האָט סעמיועל נאָמ־ פּערס אויף א קאָנווענשאָן פון דער אמעריקאָן פעדעריישאָן אַוו לייבאָר זיך אויסגעדריקט אין דיזען זינען. און מען מוז צוגעבען אז אין דיזע טענות שטעקט פיעל אמת. אין קיין לאנד ווערען סטרייקס ניט אונטערדריקט אזוי לייכט, אזוי שנעל און אזוי גרינדליך ווי אין דיזען לאנד. מיט עטליכע יאָהר צוריק, ביי דעם האָפען סטרייק אין האמבורג, האָבען די שיף קאָמ־ פּאניעס געלאָזט ברענגען ענגלישע סקעבס צו צעברעכען דעם סטרייק. דאן האָט די נאנצע וועלט געקאָכט מיט דעם. די ענג־ לישע ארבייטער האָבען זיך געשעמט און פּארטיידינט; די

דייטשען האָבען פּראָטעסטירט; פּראָפעסאָרען האָבען נעשריבען טיפּזיניגע באטראכטונגען וועגען דעם פאקט. אין אמעריקא קומט דיזער פּראָצעס פּאָר טאָג טעגליך און קיינער רעדט ניט א וואָרט. און וואָס די ארבייטער, וועלכע ליידען דירעקט פון דעם, פּראָטעסטירען, האָלט מען זיי פּאָר קאָנסערוואטיוע, ענאָאיסטישע מענשען. עס איז פעסטגעשטעלט געוואָרען מער ווי איין מאָל, דאָס אין אלע אינדוסטריען זענען דירעקט אימפּאָרטירט געוואָרען סטרייק ברעכער. דאָס איז אבער גאָרנישט נויטווענדיג. יעדען טאָג קומען אן טויזענדער קאָנדידאָטען פּאָר סטרייק ברעכער. די „פּאדראָני סיסטעמע" ביי די איטאַליענער, און די שווייץ סיסטעמע ביי די אידען העלפען שטארק דערצו. זאָגאר די טשאריטים (די אָרגאניזירטע בעלי צדקות) האָבען מער ווי איין מאָל צוגעשטעלט סטרייק ברעכער.

דער טרייד־יוניאָניזם שטעהט הילפלאָז געגענאיבער דיזען מעכטיגען שטראָם. ער קאָן זיך שווער אן עצה געבען מיט די נרויסע טוואליעם אימיגראנטען וואָס קומען אָן טעגליך פון אלע זייטען.

דאָס שיינט מיר איז די ריכטיגע אורזאך וואָרום דער טרייד יוניאָניזם איז פּארהעלטניסמעסיג שוואך אין דיזען לאנד.

אבער וועז דאָס וואָלט אפילו ניט געווען דער פאל, וועז זאָגאר אלע אימיגראנטען זאָלען באלד צומאָרגענס נאָך זייער אנקומען אריינטרעטען אין די יוניאָנס, וואָלט די זאך ניט געשטאנען פיעל בעסער. די יוניאָן קאָן העכסטענס רעגולירען די שכירות און די ארבייטס צייט, זי קאָן אבער ניט פּארשאפען ארבייט פּאר צענדליגע טויזענטער פרישע ארבייטער וואָס קומען אָן יעדען מאָנאט אומגעריכט, און א יוניאָן מיט א גרויסער צאָהל ארבייטסלאָזע קאָן זיך לאנג ניט האלטען. עס וואָלט זיך געמוזט אנפאנגען א קאָנקורענץ קאמף אין דער יוניאָן גופא.

וואָס קאָן דער ארבייטער טון? ער האָט נעגען זיך צוויי מעכטיגע שונאים: די שיף־קאָמפּאניעס און די ארבייטסגעבער. זיי באנוצען אלע מיטלען די אימיגראנטען אהער צו ברענגען. ער שטעהט הילפלאָז דא. און אין זיין פּארצווייפלונג וועגדט ער זיך צו דער געזעצגעבונג.

אויף וויפיעל דאָס העלפט איהם, וועלען מיר שפּעטער זעהן, מיר קאָנען אָבער איהם ניט פּאראורטיילען וועהן ער זוכט מיטלען זיך צו שיצען מיט דעם נעזעץ.

אויף וויפיעל דאָס אלעס איז אמת, אויף וויפיעל די אומשטענדען טרייבען דעם אמעריקאנער ארבייטער צו זיין אָפּאָזיציע נעגען אייגוואנדערונג, קאָן מען זעהן פון דעם, וואָס ניט נאָר איז דער אייגעבוירענער אמעריקאנער ארבייטער נעגען אימיגראציע, נאָר אפילו די אידישע ארבייטער, אט די זעלבע פּארפּאָלגטע און געפּלאָגטע רוסיש־אידישע ארבייטער וואָס זענען ערשט נעכטען אליין געווען אימיגראנטען, קאָנען דעם דרוק מעהר ניט איבערטראָגען. אומגלויבליך ווי דאָס זעהט אוים צו זיין, איז עס דאָך א פאקט, אז אויך די אידישע ארבייטער זענען אין דער אומגליקליכער לאגע פון צייט צו צייט ארויסצולאָזען א וועה נעשרייי. אויך זיי מוזען צוגעבען דאָס טראָץ דעם, וואָס זיי זענען אליין אימיגראנטען, קאָנען זיי ניט אויסהאלטען דעם באשטענדיגען דרוק פון די נייי אריבערגעקומענע.

אין 1905, נאָך א פארלוירענעם סטרייק, האָט די דזשענעראל עקזעקוטיוו פון די יונייטער גארמענט וואָירקערס, אלע אידען, אלע, מיט דער אויסנאָם פון איינעם, רוסישע אידען, אָנגענומען פּאָלגעדע רעזאָלוציע:

באשלאָסען: די אומערהערטע באוועגונג פון די אָרימסטע פון אייראָפּא נאָך אַמעריקא אין די לעצטע דריי יאָהר האָט אין גאַנצען געענדערט די פּריהעריגע סאָציאלע, פּאָליטישע און עקאָנאָמישע זייטען פון דער אימיגראציאָנס פראגע. דער אומגעהייערער צופלוס צו די רייהען פון די קאָנקורירענדע לוין ארבייטער, וואָס באשטעהט מיסטענס פון אומבאשעפטיגטע, אָדער נאָר טיילווייז באשעפטיגטע ארבייטער, פּאר זעהר אומזיכערע שכירות, דרוקט אַרונטער די לעבענס־געוואוינהייט (סטאנדארד אָף לייף) פון די אַרבייטער מאָסען אין דיזען לאַנד, און גיט ניט קיין האָפענונג, וועהן עס איז אויפצוהויבען דיזע גרויסע מאָסע צו א העכערער שטופע. דאָס איבערפילען פון דעם אַרבייטסמאַרק איז געווארען א שטערונג צו פּיעל טרייד יוניאָנס, ספּעציעל צו די וועניגער־גלעזערטע מלאכות. זעהר וועניג גוטס קאָן אַרויסקומען פּאַר דער גרויסער צאָל וואָס דאַרפען

נאָך קומען, ווען די פּראָפּאָרציע פון די אימיגראנטען ווערט זיך רק פאַרגרעסערען; דיזע נייע אימיגראנטען זענען ניט אימשטאנד אינטעליגענט צו קעמפען פאר זייערע רעכט אין דיזער רעפובליק, צו ווערעם משא זיי לעגען נאָך צו זייער פּעקעל. דער גורל פון דער מאַיאָריטעט פון די איינגעוואַנדערער טע אַרבייטער, ווָאס זענען שוין דאָ, האָט צום בעספּטען באַווייזען, אַז אימיגראַציע קען ניט לעזען די אלוועלטליכע פראגע פון אַרימקייט.

באשלאָסען: דאָס מיר רופען די אַמעריקאַנישע טרייד יוניאָנס זיך שטאַרק אַנטקעגען צו שטעלען דעם נייעם פלאָן די רעגירונג זאָל צעשפרייטען די אימיגראַנטען, ווארים דאָס וואָלט געווען דער לייכטסטער מיטעל דירעקט און ביליג צוצושטעלען סטרייקברעכער פאר די אַרגאַניזירטע קאַפּיטאַליסטען, ווערט זוכען אויפּ די פארניכטונג פון די טרייד יוניאָנס.

באשלאָסען: דאָס מיר פאַרדאַמען אַלע פּאַרמעס פון אונטערשטיצער אימיגראַציע, סאי דורך די פילאַנטראָפּען אַדער דורך אַנדערע.

באַשלאָסען: דאָס מיר ווארענען די אַרימע פון דער גאַנצער ווערלט פון צו קומען אַהער מיט פאַלשער האָפענונג. מיר האַלטען עס פאר אַ חוב זיי מודיע צו זיין, אַז די עקאָנאָמישע סיטואַציע אין דיזען לאַנד ענדערט זיך מיט דערזעלבער שנעלקייט, ווי די מעטאָדען פון אימפּרוסטריע און האַנדעל.

באשלאָסען: דאָס ווָאס אַנבאלאנגט אימיגראַציע, פאַדערען מיר פון דער רעגירונג פון די פאראייניגטע שטאַטען, זי זאָל באשיצען די אַרבייטער, ווָאס זענען איצט אין אַמעריקאַ. מיר ווינשען, דער קאָנגרעס זאָל 1) אַדער אין גאַנצען אָפּשטעלען די אימיגראַציע פאַר אַ משך פון יאָהרען; אַדער 2) מאַכען אַזעלכע כאַשרענקונגען געזעצען, וועלכע ווערען אויסשליסען די אומווייסענדע; אויך אַרויפּלעגען אזא קאָפּ־שטייער, ווָאס זאָל באַצאָלען אַלע קאָסטען פון זייער לאַנדען, און זאָל אויך זיין גענוג צו באַצאָלען די קאָסטען פון צוריקשיקען די ווָאס ווערען פאַלען צו לאַסט אין אַשטימטער צייט.

עס איז ניט וויכטיג פעסטצושטעלען וויפיעל פון די אידישע אימיגראנטען וואָלטען ווירקליך אונטערגעשריבען דיזע

רעזאָלוציע, עס איז אויך ניט וויכטיג צי די וואָס האָבען זי פּארפּאסט האָבען רעכט אָדער ניט. עס איז וויכטיג דער פּאקט, אז אזא רעזאָלוציע האָט געקאָנט פּארפּאסט ווערען פון אר־ בייטער, פון אימיגראנטען, פון אידישע אימיגראנטען, פון רו־ סיש־אידישע אימיגראנטען. דאָס איז א וועה־געשריי וואָס דריקט אינסטינקטיוו אוים א שווערע סיטואציע, וואָס שטעלט ארויס בולט די וויכטיגקייט פון דער פּראָבלעמע. און יעדער איינער וואָס איז באקענט מיט דער לאָגע פון די אידישע ארבייי־ טער אין דיזען לאנד, מיט דעם שווערען עקזיסטענץ קאמף וואָס די אידישע יוניאָנס האָבען דורכצומאכען, וועט צוגעבען, אז דיזער נעשריי איז בארעכטיגט. אָבער דיזע רעזאָלוציע בא־ ריהרט אויך די צווייטע זייט פון דער פּראָבלעמע: „דער גורל פון דער מאיאריטעט פון די איינגעוואנדערטע ארבייטער וואָס זענען שוין דאָ האָט צום בעספּטען באוויזען, אז אימיגראציע קאָן ניט לעזען די אלוועלטליכע פראגע פון אָרימקייט", זאָגט די רעזאָלוציע. מיט אנדערע ווערטער: ניט נאָר שטערט די אי־ מיגראציע די וואָס זענען שוין דאָ, עס העלפּט אויך ניט די אימיגראנטען אליין. דאָבערט האָנטער זאָגט דאָס זעלבע פאר־ קערט: לאָ די וואָס די אימיגראנטען ווערען ניט געהאָלפּען, וואָס זייער אָרימקייט דאָ ווערט ניט געמינדערט, העלפּט דאָס נאָך צו פּאראָרעמען די וואָס זענען שוין דאָ פון פּריהער.

דאָס אלעס געזאָגט איז ניט די אָריגינעלע ארגומענטא־ ציע פון דעם שרייבער פון דיזען. עס איז נאָר א ווידערהאָלונג פון די אמעריקאנער טענות נעגען אימיגראציע, מיט דעם אונ־ טערשיד: די אמעריקאנער ברענגען דיזע טענות אלס ארגו־ מענטען נעגען אימיגראציע, דאָ ווערען די טענות ארויסגעבראכט אום צו באווייזען די וויכטיגקייט פון דער פּראָבלעמע, אום צו וווייזען, אז די פּריינד פון אימיגראציע דארפען זיך ניט מאכען די זאך לייכט. צי אלע טענות זענען גערעכט, צי ניט, די פראגע איז א וויכטינע, די ארגומענטען זענען שטארקע, און מען מוז ניט דוקא זיין ענאָאיסטיש אָדער קאָנסערוואטיוו זיי פאָרצובריינגען. מען קאָן דאָס טון מיט א גאנץ ריינעם געוויסען. אין אמת'ן, די אמעריקאנער געלערנטע און פּובליציסטען וואָס באשעפטיגען זיך מיט דער פראגע, זענען זעהר געווויסענהאפט

אין דער הינזיכט. עס איז א פארגעניגען צו זעהען מיט וואָס פאר אן ערנסט, אומפּארטייליכקייט און ליבעראליזם די מענשען באהאנדלען די פראגע.

עס איז דאדורך ניט געגנוג זיך צו חקרנ'ען נאָר וועגען דעם אימיגראנט, ווי אונזערע גוטע פרייַנד טוען אָפט, און ווי זיי טוען אָפט צו נעווינען פּאָפּולאריטעט. די בילִיגע פּאָפּולאריטעט, אויף דעם חשבון פון אמת, שאדט די, וועמען די פּאָפּולאריטעט־זוכער מיינען צו העלפען. מען מוז ניכער זוכען צו פארשטעהן דעם שטאנדפונקט פון דעם פּאָלק צו וועמען דיזע אימיגראנטען קומען. וואָרים דאָס פּאָלק האָט ניט נאָר די פּראָבלעמע פאר זיך, עס האָט אויך דאָס רעכט, און הויפּטזעכליך די מאכט, די פראגע צו לעזען אויף דעם איינעגעם אופן.

מיר קומען איצט צו דעם צווייטען פונקט: ווי אין דיזע וויכטיגע פראגע פון אימיגראציע פארעגטפערט געווָארען ביז היינט?

אויף דיזער פראגע וואָלט מען אייגענטליך נעקאָנט געבען א קורצען ענטפער: פון דעם יאָהר 1820 ביז יולי 1908, אין 89 יאָהר, זענען אהער געקומען 26,100,937 אימיגראנטען. און טאָמער וואָלטען די ציפער ניט געווען גענוג, קאָן מען דעם ענטפער מאכען נאָך שטאַרקער. די געזעצגעבונג געגען אימיגראציע האָט זיך אָנגעהויבען אין די אכצינער יאָהרען פון דעם לעצטען יאָהרהונדערט, און ניט קוקענדיג אויף דעם, זענען פון דעם יאָהר 1881 ביז יולי 1908, אלזו אין די לעצטע 28 יאָהר, אָנגעקומען 15,995,207 אימיגראנטען. קנאפּע 16 מיליאָן אימיגראנטען אין 28 יאָהר! נאָך אזא ביישפּיעל פון איינוואנדערונג קאָן די מענשליכע היסטאָריע ניט אָנצייגען.

דיזע 16 מיליאָן מענשען זענען ניט אלע געבליבען אין אמעריקא. פיעל פון זיי האָבען דאָס לאַנד ווידער פארלאָזען, אָבער דאָס ענדערט ניט דעם פאקט, אז דיזע אומגעהייערע צאָל מענשען איז אין דעם לאַנד אריינגעלאָזען געווָארען אין א פאר־העלטנismעסיג קורצער צייט.

און דער שטראָם האָט ניט אויפגעהערט. ער האלט אין איין פלִיסען.

מיט דעם וואָלט מען אייגנטלעך געקענט אָפּ׳פּטר׳ען די פּראגע. אזא ענטפער וואָלט אָבער ניט צופּרידענגעשטעלט אלעמען, ספּעציעל ניט די שרייער פון וועלכע מיר האָבען נעדעדט אין דעם אָנפּאנג פון דיזער אָפּהאנדלונג. דער נעשריי איז דאָך אייגנטלעך, אז ביז איצט איז אמעריקא געווען אָפּען פּאר אלעמען, וועראנד היינט וויל מען פּארשפּארן די טירען.

מיר מוזען דאדורך זיך באשעפּטינען, אין קורצען נאטירלעך, מיט א ביסעל היסטאָריע.

אין א נעוויסען זין קאָן מען זאָגען: די היסטאָריע פון אמעריקא, איז די היסטאָריע פון דער אייגנוואנדערונג קיין אמעריקא. די אייגנוואנדערונג קיין אמעריקא איז אימער באטראכט געוואָרען אלס א ברכה פאר דעם לאנד. פּארשידענע מיטעל זענען פון אלע צייטען אָן אָנגעוועגדט געוואָרען אהערצוקריגען וואָס מער אימיגראנטען. צו דערזעלבער צייט קאָן מען אָבער ניט זאָגען, אז עס איז קיינמאָל ניט געווען קיין אָפּאָויציע צו דער אייגנוואנדערונג, גראד ווי עס איז ניט אמת, אז היינט וויל מען פּארמאכען די טירען. עס איז נאטירלעך, דאָס מיט דעם אומגעהייערען צוואוואקס פון אימיגראציע זאָל אויך וואקסען די אָפּאָויציע, אָבער אזא אָפּאָויציע שטייגט ניט אריבער איהר נאטירלעכער פּראָפּאָרציע.

באלד אין דעם אָנפּאנג פון אונזער היסטאָריע האָבען זיך שוין געהערט וויכטיגע שטימען נעגען אימיגראציע. „וואשינגטאָן האָט געצווייפעלט אין דער ראטזאמקייט פון אימיגראציע, מיט דעם אויסנאם פון געוויסע געלערנטע ארבייטער. ער איז געווען דאגענען פּרעמדע זאָלען פּארנעמען שטעלען אין דער פּעדעראלער רעגירונג, מיט אויסנאם פון לאפאיעט".

אין 1798 יאָהר, אונטער דער פּרעזידענטשאפט פון דזשאן אדאמס, דעם צווייטען פּרעזידענט פון די פּאראייניגטע שטאטען, איז אָנגענומען געוואָרען א נאטוראליזיישאָן נעזעץ, נאָך וועלכען א פּרעמדער האָט געמוזט לעבען 14 יאָהר, אנשטאָט 5 יאָהר, ווי עס איז געווען ביז דאן, אין די פּאראייניגטע שטאטען, איידער ער האָט געקענט ווערען א בירגער. די „אלייען און סעדישאָן" געזעצען זענען געווען נאָך פיעל שטרענגער. נאָך דעם האָט דער פּרעזידענט פון די פּאראייניגטע שטאאטען נע־

האט דאָס רעכט צו לאָזען ארעסטירען און ארויסצושיקען פון לאנד יעדען פרעמדען פון אן אומרוהיגען כאראקטער. דיזע געוועצען, אמת, זענען געווען דער רעזולטאט פון אמעריקאנער פארטיי פּאָליטיק; זיי זענען אָנגענומען געוואָרען מיט דעם צוועק זיך לייכט צו קענען באפרייען פון דער אָפּאָזיציע צו דער נייער רעגירונג. דיזע געוועצען האָבען אויך ארויסגערופען א שטורם פון פּראָטעסט, און האָבען ענדליך געפירט צו דעם אונטערגאנג פון דער פעדעראַליסטישער פּארטיי. עס איז כאַראקטעריסטיש, אז דיזער פּארטיי קאמף האָט אָנגענומען די פּאָרמע פון געוועצען געגען פרעמדע.

דזשעפערסאָן איז געווען דער ביטערסטער שונא פון דער פעדעראַליסטישער פּארטיי, ער איז אָבער געווען איינשטימיג מיט זייער טאקטיק געגען איינגעוואנדערטע. אין זיינע „נאָטען איבער ווירדזשיניא" שרייבט ער: „ווי לאנג מיר האָבען לאנד צו באארבייטען, לאָמיר קיין מאָל ניט ווינשען צו זעהן אונזערע בירגער באשעפטיגט ביי א ווערקשטאָט, אָדער דרעהענדיג א פּראָספּעריטעט.... זאָל אונזער ווערקשטאט זיין אייראָפּא. עס איז בעסער צו פירען לעבענסמיטעל און מאטעריאַלען צו זיי, איידער מיר זאָלען זיי ברענגען צו די לעבענסמיטעל און מאטעריאַלען, און מיט זיי צוזאמען, זייערע מאנירען און פּרינציפּען....."

די הארטפּאָרדער קאָנווענשאָן אין 1812 האָט ערקלערט: „די באפעלקערונג פון דיזע שטאטען איז פּאָלשטענדיג גענינענד צו מאכען פון דיזער נאציאָן, אין פארלויף פון דער צייט, נעענוג נרויס און מעכטיג".

זעהר אינטערעסאנט איז דער רעפּאָרט פון די פערוואַלטער פון „די חברה צו פארהיטען אָרימקייט אין דער שטאָט ניו יאָרק". פון דעם קאָן מען זעהן, אז שוין אין 1819 יאָהר האָט זיך נעהערט דיזע לעבע קלאגען, כמעט מיט דיזע לעבע ווערטער, וואָס היינט:

דאָס איז וואָס דער רעפּאָרט שרייבט:

ערשטענס, מכח די עמיגראַנטען פון פרעמדע לענדער, זענען די פאָרוואַלטער געצוואונגען צו רעדען פון זיי מיט דער שפּראך פון ערשטוינען און שרעק. פון דיזער זייט סטראשעט אונז די אָרימקייט מיט איבערוועלטיגענדע פּאָלגען. דורך פאר-

שוידענע אורזאכען איז די שטאָט ניט יאָרק פאר׳משפט צו זיין דער אָפּלאָגס־אָרט פאר א גרוסען טייל פון דער אייראָפּעאישער באפעלקערונג, וועלכע קומט אָן יעדען טאָג אין מחנות זיך דאָ צו באזעצען.... די איצטיגע לאָגע אין אייראָפּא העלפט אויף טויזענטער וועגען צוצושטעלען אן אומאויפהערליכע אימיגראציע נאָך די פאראויסיגטע שטאָטען. א כמעט אומצעהליגע באפעלקערונג אויף דער אָנדערער זייט ים איז אָהן אַרבייט.... דיזעס לאָנד איז דער זאמלונגס־אָרט פון א גרויסער צאָל פון די נויט־באַדירפטיגע און אָרימזעליגע באַשעפענישען. טויזענטער לעגען כסדר אָפּ זייער לעצטע תאָפנונג אויף דער רעטונג, וואָס באָט זיך זיי דאָ אָן, אויסגעפילט מיט חלומות פון רייכטום און לוקסוס.... כאָפּען זיי זיך אָן דער ערשטער געלעגעהייט אָריבערצופאָרען דעם ים און זיך צו באזעצען אויף אונזערע ברעגעס.... וואָס איז געווען דער ציל פון דיזען אומגעהויערען צוואוואקס צו אונזער באפעלקערונג, און וואו איז עס איצט? פיעל פון די פרעמדע האָבען אפשר געפונען באַשעפטיגונג; אויניגע האָבען זיך אודאי אַוועקגעלאָזט טיפער אין דעם לאנד, אָבער טויזענטער זענען געבליבען צווישען אונז. מען געפינט זיי אָפט פאראָזען אין די גאסען; זיי האקען אָפּ אונזערע טירען זוכענדיג ארבייט; מען געפינט זיי אין אונזערע אָרימ־הייזער און אין אונזערע שפּיטעלער; מען געפינט זיי ביי דעם טיש פון אונזערע קרימינאל־גריכטען, אין אונזערע שטראָף־הייזער, אין אונזערע תפיסות. און מיר באַדויערען צו מוזען זאָגען, אז זיי ווערען צו אָפט געפירט פון אָרימקייט, פארדאָרבענהייט און געוואוינהייט צו פּארמירען א געשלאָסענע מחנה פון פּליכדער און רויב, מאכענדיג אונזער שטאָט מסוגל צו דער פּאַרמערונג פון פּאַרברעכען, און אונזערע תפיסות מער געפּאַקט מיט פארברעכער און פּאראורטיילטע....*)

און נאָך אינטערעסאנטער איז, אז מיט צוויי יאָהר פריהער אויידער דער אויבענציטירטער רעפּאָרט איז געוואָרען געשרי־

*) ציטירט ביי קעיט ר. קלאגהאָרן, אין דעם רעפּאָרט פון דער אינדוסטריעלער קאָמיסיע איבער אימיגראציע, 15טער באַנד, זייט 449.

בען, אין 1817, אין דער צייט וועו די באפעלקערונג ארום די אטלאנטישע ברעגעס איז געווען א גארסט, האָט מען שוין גע־זוכט דיזעלבע רפואות וואָס היינט, ארויסצוקריגען דעם אימי־גראנט פון די „איבערפילטע" שטעט.

פאָלגענדעס איז געשריבען געוואָרען אין 1817:

„מיר האָבען נאָך גענוג פלאץ; זאָלען זיי קומען... אָבער די אימיגראנטען זאָלען זיך לאָזען ווייטער אין דעם לאנד. ווי די לאָגע איז איצט, שיינט, אז מיר זענען שוין צו דיק באזעצט אין די שטעט ארום דעם ים. ווייטער, אינעווייניג, איז נאָך דאָ גענוג פלאץ און איינטרעגליכע באשעפטיגונג פאר אלע, אין כמעט יעדען צווייג פון מסחר, און פרעמדע זאָל מען צו־רעדען דאָס צו זוכען דאָרט".

מיר זעהען שוין פון דעם, אז די אימיגראציאָנס פראגע האָט שוין דאן ניט געלאָזט רוהען דעם אמעריקאנער. אָבער צו קיין וויכטיגע רעזולטאטען איז מען ניט געקומען.

א שטארקע, א מעכטיגע באוועגונג געגען אימיגראציע איז ערשט אויסגעבראָכען אין די דרייסיגער און פערציגער יאָהרען פון דעם לעצטען יאָהרהונדערט, וועלכע איז אָנגעפירט געוואָרען פון די „נאָו־נאָטהינג" פארטיי. אָנגעהויבען האָט זיך די באוועגונג, ווי אלע אזעלכע באוועגונגען, מיט א פרינ־ציפיעלען אונטערשלאג פון פאטריאָטיזם, אומאייגענוציגע שטרעבונג און רייגקייט פון רעליגיע.

די באוועגונג איז געפירט געוואָרען געגען דער קאטוילישער קירכע. עס האָט געהייסען, דער פאפסט פון רוים האָט זיך פארבונדען מיט די קאטוילישע מעכטע פון אייראָפּא צו פאר־ניכטען די פרייע אינסטיטוציעס פון אמעריקא. און עס האָט ניט געפעהלט קיין באווייזע פאר דעם. עס איז געווען די צייט פון שטארקער אימיגראציע און פיעל פון די אימיגראנטען זענען געווען קאטוילישע. מיט זייער קומען אהער איז אויך געקומען די קאטוילישע קירך, גלחים, הייליגע שוועסטער און אלעס אנ־דערע, וואָס באלאנגט צו דער קאטוילישער רעליגיע. פיעל טינט איז פארגאָסען געוואָרען צו באווייזען ווי די קאטוילישע קירך ווייל פארכאפען גאנץ אמעריקא. דאָס איז אָבער ניט געווען דאָס ערגסטע. נאָך דער טינט־פארגיסונג איז געקומען בלוט־פארגי־

סונג. שוין אין 1830 איז א קאטוילישע קירך אויף שעריף סטריט, אין ניו יאָרק, צעראַבירט און פארברענט געוואָרען. אין פארלויף פון דער צייט איז דיזע באוועגונג געגאנגען וואָס אמאָל ווייטער, ביז עס איז געקומען צו אמת'ע, קשרה פּאָגראָמען, פּאָגראָמען ביי וועלכע פיעל מענשען זענען אומגעקומען, פילע קאטוילישע קירכען פארניכטעט און פארברענט געוואָרען; פּאָגראָמען ווי מיר האָבען דערלעבט צו זעהן אין רוסלאנד און אין טערקיי די לעצטע יאָהרען.

אָבער דאָס אלעס האָט די אימיגראציע ניט אָפּגעהאלטען. דער קאַרטאָפּעל הונגער אין אירלאַנד צווישען 1845—1850; די פּאָליטישע רעוואָלוציעס אין אייראָפּא פון 1848; דאָס גע־פינען פון גאָלד אין קאליפאָרניען אין דעמזעלבען יאָהר, האָבען אהער געבראכט א שוואַרם פון אימיגראַנטען, וואָס האָט אי־בערגעשטיגען אלע ערוואַרטונגען. „פון 30 טויזענט אימי־גראַנטען אין 1830 איז די צאָל געוואקסען ביז איבער 60 טויזענט אין 1836. פאר די צעהן יאָהר פון 1830 ביז 1840 איז אין נויאָרק אליין אָנגעקומען איבער א האלבען מיליאָן אימיגראַנטען, אן אומגעהייערע צאָל פאר יענער צייט". פון 1840 ביז 1850 זענען אָנגעקומען מער ווי אנדערהאלבען מיליאָן.

די באוועגונג געגען די פרעמדע און געגען דער קאטוילי־שער רעליגיע האָט דאדורך אָנגענומען א פּאָליטישען כאראק־טער און האָט זיך ביסלעכווייז אָרגאניזירט אין א פּאָליטישער פּארטיי מיט באשטימטע פּאָדערונגען.

די פּארטיי איז שפּעטער באקאנט געוואָרען אונטער דעם נאָמען Know Nothing (ווייסען נאָרניט). דיזער נאָמען איז געקומען פון דעם, וואָס די פּארטיי איז געווען א געהיימע, און וועָן מען האָט א מיטגליד געפרעגט וועגען זיין פּארטיי, האָט ער געענטפערט: „איך ווייס ניט".

די ערשטע צייטען האָט די פּארטיי געהאט א גרויסען ער־פאָלג. שוין אין 1845 האָבען זיי געוועהלט זעקס קאָנגרעס־לייט פון ניויאָרק און פילאדעלפיא. דאָס איז אָבער נאָר געווען דער אָנפאנג פון זייער טעטינקייט. ריכטיג באקאנט איז די נאָו־נאטהינג פּארטיי ערשט געוואָרען אין 1852, און אין 1854 האָט די פּארטיי געוואונען די וואלען אין מאסאטשוועטס און

דעלאווער, און האָט געצויגען א גרויסע צאָהל שטימען אין נו־יאָרק; אין 1855 האָט דיזעלבע פּארטיי געוועהלט גאָווערנערען און לעגיסלאָטורען אין נויאָרק און אין פּיר נייַ ענגלאַנד שטאָטען ין דער סויטה. אין 1856 האָט די פּארטיי שוין ארויס־געטראָטען אלס נאציאָנאלע פּארטיי, מיט מילארד פילמאָרע אלס קאנדידאט פּאר פּרעזידענט, וועלכער האָט געצויגען 874,504 שטימען. אין דעמזעלבען יאָר האָבען אכט פון די דא־מאָלסדינג 32 שטאָטען געהאט נאטוויסטישע גאָווערנערען; א יאָר שפּעטער, 1857, אין דעם 35טען קאָנגרעס, האָט די פּאר־טיי געהאט 5 סענאטאָרען און פערצען רעפּרעזענטאנטען, און אין דעם 36טען קאָנגרעס זענען שוין געזעסען דרייַ און צוואַנ־ציג רעפּרעזענטאנטען אין קאָנגרעס, וועראנד די צאָל פון סע־נאטאָרען איז געפאלען אויף צוויי.*)

זעה זייט 206 און ווייטער

די גרויסע פראגען וועגען שקלאפערייַ און די גאנצקייט פון דער יוניאָן (די פאראייניגטע שטאטען), וועלכע האָבען זיך שוין דאן צעפלאַקערט, האָבען אין גאנצען פארטונקעלט די נאָר־נאטהינג באוועגונג, ביז די פּארטיי איז ענדליך צעפאלען אין שטיקלעך, ביז עס איז פון איר נאָר ניט געבליבען.

אנטי־אימיגראציע באוועגונגען זענען אלזא ניט קיין נייעס אין דיזען לאנד. גאנץ ריכטיג באמערקט דער באוואס־טער היסטאריקער, פּראָפעסאָר מאק־מאסטער: „מען קאָן מיט זיכערהייט זאָגען, אז די מורא פאר דעם נאטוראליזירטען בור־גער איז קיינמאָל ניט געווען אין גאנצען אָפּוועזענד פון אונ־זער פּאָליטישען לעבען, און די מורא האָט אימער אויסגעברא־כען נאָך א פּעריאָדע פון א גרויסען צואוואקס פון אייגוואנ־דערונג".

דיזע אגיטאציע און אויסברוכען האָבען אָבער קיינמאָל ניט געשטערט די אייגוואנדערונג, עס האָט אפילו ניט געשטערט די רעגירונג זאָל טיילמאָל ספּעציעל אייגלאדען אימיגראנטען.

אין צייט פון בירגער קריג, צוויישען 1861 און 1865, איז

*) Immigration by Prescot F. Hall

די אימיגראציע שטארק געפאלען. דער קריג האָט געקאָסט די לעבענס פון אומגעפער א מיליאָן מענשען, דאָס לאנד איז נעווען רואינירט, די פעלדער זענען געשטאנען ווייסט, עס האָט זיך נעפיהלט א שטארקער מאנגעל אין ארבייטסקרעפטען, און דאָס אמעריקאנער פאָלק, דורך זיינע פארטרעטער, האָט זיך ווידער נעוועגדט צו אייראָפּא נאָך ארבייטסקרעפטען.

1864 האָט דער קאָנגרעס אָנגענומען א געזעץ אויפצומוטערען אימיגראציע. דאָס געזעץ איז אָבער ניט לאנג געווען אין קראפט. פיר יאָר שפּעטער, 1868, איז דאָס געזעץ צוריקגערופען געווארען, אָבער עס האָט געבראכט די געווינשטע רעזולטאטען. שוין אין 1866 איז די אימיגראציע געשטיגען אויף איבער 330,000 אין איין יאָהר. מאנכע זענען אין דער מיינונג, אז דיזעם געזעץ —האָט מיט זיך געבראכט די אלע צרות, אויף וועלכע די געגנער פון אימיגראציע באקלאָגען זיך.

דיזעם געזעץ האָט אין זיך געהאט א פונקט נאָך וועלכען אן ארבייטער אין אויסלאנד האָט געקענט פאר'משכנ'ען זיינע שכירות ביז א יאָר, וואָס ער וועט פארדינען אין די פאראייניגטע שטאטען. דיזער פונקט האָט געגעבען די ארבייטסגעבער די מעגליכקייט צו גיבען געלט אין פאָראויס פאר פרעמדע אהערצוקומען. און אייניגע באהויפטען, אז דאָס איז געווען דער אָנפאנג פון די „פאדראני סיסטעם". דאָס געזעץ פון 1885, וועלכעם פארבאָט ארייננצולאָזען קאָנטראקט ארבייטער איז אָנגענומען געווארען צו שטערען די ווירקונג פון יענעם געזעץ פון 1864, וועלכעם איז צוריקגערופען געווארען אין יאָר 1868.

יאָרען נאָך דיזען איז אין אמעריקא קיינע אימיגראציאָנסגעזעצגעבונג ניט געווען, ביז עס זענען ארויפגעקומען די אָרגאניזירטע ארבייטער אויף דער סצענע.

די ערשטע אגיטאציע איז געווען געריכטעט געגען די כינעזער. אָדער ריכטיגער, דעם ערשטען ערפאָלג וואָס די ארבייטער האָבען געהאט מיט זייער אנטי־אימיגראציע פּאָדרונג, איז געווען זייער פאָדערונג געגען דאָס אריינלאָזען פון די כינעזער. די איינוואנדערונג פון די כינעזער האָט זיך אָנגעהויבען אין דעם יאָר 1854; אין יענעם יאָר זענען אָנגעקומען ארום 13 טויזענט כינעזער. אין דעם יאָר 1882 זענען שוין אָנ־

נעקומען 39,463 אָבער דאָס איז געווען די לעצטע אייגנוואנדע־רונג, ווייל אין יענעם יאָר איז אָנגענומען געוואָרען דאָס אויס־שליסונג־געזעץ, נאָך וועלכען כינעזער, מיט דער אויסנאם פון באאמטע, לערער, סטודענטען, סוחרים און שפּאציר רייזענדע; סוחרים, וואָס האָבען דאָ געוואוינט איידער דאָס געזעץ איז אָנ־גענומען געוואָרען; די ניטמינדיגע קינדער פון אזעלכע סוחרים; ווייבער פון באאמטע און זייערע דינסטען, זענען אויסגעשלאָסען פון די פּאראיניגטע שטאטען.

עס איז דאָ פיעל צו רעדען וועגען דיזע געזעצען, וועגען די אומגערעכטיגקייטען, וואָס זענען באגאנגען געוואָרען געגען די כינעזער, אָבער מיר וועלען זיך אויף דעם ניט אָפּשטעלען. מיר וועלען נאָר זאָגען, אז די געזעצען זענען אזוי שטרענג, דאָס אין א פּארהעלטנים־מעסיג קורצער צייט וועלען קיינע כינעזער זיך ניט געפינען אין דיזען לאנד. אין דעם יאָהר 1880 האָבען זיך גע־פונען 105,465 כינעזער אין דיזען לאנד, וועראנד אין דעם יאָהר 1900, מיט 20 יאָר שפּעטער, איז ניט געווען מער ווי 89,863 כינעזער.

אומגעפער אין דערזעלבער צייט ווען די באוועגונג געגען די כינעזער האָט זיך אָנגעפאנגען, האָט זיך אויך אָנגעהויבען א באוועגונג צווישען די ארבייטער געגען דער אלגעמיינער אייגנוא־דערונג. דער ערפאָלג מיט די אויסשליסונגס־געזעצען געגען די כינעזער איז געווען דער אָנפאנג פון די באשרענקונגס־געזעצען געגען אייראָפּעאישע ארבייטער. אין דער געזעצגעבונג געגען די כינעזער ליגט אויך די שוואכקייט פון דער געזעצגעבונג געגען אייראָפּעער.

דאָס געשריי געגען די כינעזער איז געווען, אז זיי באלאנגען צו א פּרעמדער ראַסע, אז זיי ווילען ניט און קאָנען זיך ניט אמעריקאניזירען. אָבער דיזער געשריי איז נאָר געווען לפּנים. אויף דעם גרונט איז געלעגען אן אנדער אורזאך: די בילינע ארבייט פון די כינעזער. זייער פּרעמדארטיגעם לעבען האָט נאָר צוגעהאלפען די אגיטאציע צו מאכען לייכטער. וואָס די כינעזער האָבען זיך בישלעכווייז געגומען צו קליין האנדעל און געמאכט קאָנקורענציע דעם מיטל קלאס, איז געווען א ווייטע־רער פאקטאָר, וועלכער האָט לייכט געמאכט די באוועגונג.

געגען די אייראָפּייער האָט מען דעם ראַסען געשריי ניט געקאָנט אויפהייבען. די מיסטע פון דאָמאָלסדיגע אימיגראַנטען זענען געקומען פון דייטשלאנד, ענגלאנד און סקאנדינאַוויען, פעלקער, וואָס שטאמען פון דערזעלבער ראַסע ווי די אמעריקאנער, און האָבען זיך שנעל אמעריקאניזירט. זייער קאָנקורענציע איז אָבער געווען ניט וועניגער, זי איז געווען פיעל שטאַרקער. די קאָנקורענציע פון די כינעזער האָט זיך צום שטאַרקסטען געפיהלט אין די שטאטען ארום דעם פאסיפישען ים, ווערענד די קאָנקורעציע פון די אייראָפּייער האָט זיך געפיהלט אין אלע טיילען פון לאנד. ספעציעל האָט זיך געפיהלט די קאָנקורענציע וועגן נאָך דעם קריזיס פון 1873, איז ווידער געקומען אויפלעבונג אין די אינדוסטריען און די אָרגאניזירטע אַרבייטער האָבען פארלאנגט זייער חלק אין דער נייער פראָספעריטי. אונטער דער פירונג פון די דאָמאָלסדיגע „ריטער פון ארבייט“ (נייטס אָוו לייבאָר) איז אָנגעפירט געוואָרען א רייהע פון סטרייקס פאר העכערע שכירות. די סטרייקס האָבען די אַרבייטסנעבער געענטפערט מיט דעם, וואָס זיי האָבען אימפאָרטירט צענדליגע טויזענטער ארבייטער פון לענדער, וואָס האָבען ביז דאן נאָר צוגעשטעלט א קליינעם פראָצענט פון אימיגראַנטען, ווי איטאליען, אונגארן, עסטרייך און פוילען.

אויף דעם האָבען די ארבייטער, אונטער דער פירונג פון דיזעלבע נייטס אָוו לייבאָר, אָנגעפירט א שטארקע אגיטאציע נעגען איינוואנדערונג.

די אָרימקייט פון די נייע איינגעוואנדערטע, די קראנקהייטען, וואָס האָבען זיך נעגומען פארשפרייטען צוליב דאָס אומהיגיענישע לעבען, און דאָס צוזאמענדרייקען אין אייניגע גרויסע שטעט פון דיזע איינגעוואנדערטע, האָט זיי שטארק צוגענאָלפען, און דער רעזולטאט איז געווען דאָס נעזעץ וואָס פארבאָט דאָס אריינלאָזען פון אייגוואנדערער וואָס קענען פאלען צו לאסט דער געמיינדע, און פון אוממאָראלישע מענשען.

דאָס נעזעץ פון 1882, נאָך דעם ווי עס שרייבט פאָר צו עטאבלירען אן אינספעקציע פאר די אייגוואנדערער און באַשטימט א טאקסע פון 50 סענט זאָל קאָלעקטירט ווערען פון יעדען אייגוואנדערער, זאגט פאָלגענדעס:

און ווען ביי דעם עקזאמען וועט זיך געפינען צוויישען די פּאסאזשירען וועלכער עס איז פּארבראכען, לונאטיק, אידיאָט, אָדער וועלכע עס איז פּערזאָן, וואָס קען ניט זאָרגען פּאר זיך, ניט פאַלענדיג צו לאָסט דער געמיינדע, זאָלען זיי (די אינספּעק־טאָרען) דעמזעלבען רעפּאָרטירען צו דעם הויפּט פון דער פּאס־ציע, און אזא פערזאָן זאָל ניט ערלויבט ווערען צו לאַנדען.

דיזעם געזעץ האָט אָבער ניט פיעל געהאָלפען דעם צוואק פון די ארבייטער. די בילינג הענט זענען אלץ אימפּאָרטירט געוואָרען, און די סטרייקס זענען אלץ פארלוירען נעגאנגען.

און די ארבייטער האָבען ווייטער אגיטירט. ביז ענדליך אין דעם יאָהר 1885 איז אָנגענומען געוואָרען דאָס Contract Labor Law דאָס געזעץ, וואָס פארווערט אריינצולאָזען די ארבייטער, וואָס זענען אהער געקומען מיט א קאָנטראקט אויף ארבייט. דיזע צוויי סאָרטען געזעצגעבונג זענען נאָך היינט אין קראפט, מיט פארשידענע צוזעצונגען, אויסבעסערונגען, און אויסטיימשונגען, וואָס זענען נעמאכט געוואָרען פון דעם קאָנ־גרעס און פון די נעריכטען.

דיזע צוויי סאָרטען געזעצגעבונג אנטהאלטען אין זיך א מערקווירדינען ווידערשפּרוך, א ווידערשפּרוך דורך וועלכען זיי שלימען אויס אייגם ס'אנדערע. א ווידערשפּרוך, וועלכער מאכט שוועריגקייטען ניט נאָר די אימיגראנטען, נאָר אויך די וועלכע דארפען אויספירען דאָס געזעץ, וועלכע מאכט עס מענ־ליך פאר די אימיגראנטען באאמטע צו קענען אויסלעגען דאָס געזעץ נאָך זייער איינענעם ווילען, אפטמאל נאָך זייער שטימונג, אָדער שנעון.

„די ערשטע געזעצגעבונג, די וואָס דער קאָנגרעס האָט אָנ־גענומען צוויישען 1875 און 1882 זענען געווען בארעכנט אויס־צושלימען די פארדאָרבענע, די פארברעכער, די שנאָרערס, די וואָס ווילען ניט אָדער קענען ניט זאָרגען פאר זיך אליין. די אנדערע געזעצען, די וואָס זענען געמאכט זייט 1885 זוכען אויסצושלימען די וואס זענען געווען פארזיכטיג גענוג זיך צו פארזאָרגען מיט די מיטל צו מאכען א לעבען. די ערשטע גע־זעצען ווילען אויסשלימען די ערגסטע; די שפעטערע געזעצען זוכען אויסצושלימען די בעסטע". דער עמיגראנט הערט, אז

קומענדיג אהער, מוז ער קענען באווייזן, אז ער וועט ניט פאַלען צו לאסט, אז ניט וועט מען אים צוריקשיקען. נו, קומט ער צופֿאַרען מיט די בעסטע באווייזע וואָס איז נאָר מעגליך. ער באווייזט, אז ער האָט שוין א פּלאַץ וואו צו ארבייטען. אָבער דאן שיקט מען אים ערשט צוריק — אלס קאָנטראקט ארבייטער. די באאמטע מוזען פריהער אויסגעפינען, „צי דער אימיגראנט איז געזונט און וועט קענען קאָנקורירען מיט אמעריקאַנער ארבייטער. און זיי לאָזען אים אריין. דאן מוזען זיי אויסגעפינען צי ער האָט ווירקליך א האָפנונג צו קאָנקורירען מיט אמעריקאנער ארבייטער. דאן שליסען זיי אים אויס. זיי שליסען אים אויס אויב ער קאָן ניט, אָדער ווייל ניט קאָנקורירען מיט די אמעריקאנער ארבייטער; זיי שליסען אים אויס וועו ער ברענגט די בעסטע באווייזע, אז ער וועט ערפאָלגרייך קאָנקורירען מיט די אמעריקאנער ארבייטער".*)

אויף דיזען ווידערשפרוך מאכט דער שוין דערמאָנטער רעפּאָרט אויפמערקזאם, און ווי אמת דאָס איז, וויים בלי ספק יעדער אימיגראנט פון אייגענער ערפארונג. דער שרייבער פון דיזען איז אין 1891 יאָהר שיער ניט אויסגעשלאָסען געווארען צוליב אזא פונקט. וועלעכע באווייזען, אז ער איז זיכער צו קענען מאכען א לעבען אין די פאראייניגטע שטאטען, האָט ער זיך ארויסגעאָפּט, אז אים וועט ניט זיין שווער צו געפינען ארבייט, ווייל ער האָט דאָ פריינד, וואָס זאָרגען פאר אים. דער אינספעקטאָר האָט דאָס אויפגעכאפט אלס באווייז פון א קאָנטראקט ארבייטער, און עס האָט נעקאָסט שווערע מיה איידער מען האָט אים איבערצייגט, אז דאָס איז ניט נעווען דער פאל.

דיזער ווידערשפרוך אין דער נעזעצנעבונג קומט פון דעם, ווי מיר שיינט, וואָס די אימיגראציאָנס־נעזעצען זענען ניט נעמאכט נעווארען דורך אן אויסנעארבייטען פלאן, וואָס איז אויסגעוואקסען נאטירליך פון די אינערליכע באדערפנישען פון דעם לאנד, נאָר וואָס זיי זענען יעדעס מאל פארפאסט געווארען אויף דעם דרינגען פון די ארבייטער; וואָס אין די הערשענדע

*) Report of the Industrial Cmmission vol. 15 —An Immigration, Page 647.

קרייזען, סיי די גרויסע קאפּיטאליסטען, סיי די געזעצגעבענדע מאשין, איז מען געווענליך נעגען באשרענקונג פון אימיגראציע.

די ליבעראלע אויסטייטשונג.

דיזע באהויפּטונג קען ביי מאנכע אויסקומען איבערטרי־בען, ספּעציעל זייט די לעצטע פּאסירונג, זייט די שטרענגע נזרות פון קאַמישאַנער ווילליאמס, און די רציחות וואָס קומען פּאָר טאָג טעגליך אויף עלים אילאנד. דיזע גזרות, שלעכט און ברוטאל ווי זיי זענען אין זיך אליין, זענען אָבער, איך וואג צו באהויפּטען, נאָר אן איבערגאנג זאָך, א שטורמווינט, וואָס מאכט אַן פּארווויסטונג ווי לאנג ער דויערט, וועלכער קען אָבער ניט אָנהאלטען.

ווי מיר האָבען געזעהן שטאמט די הויפּט געגנערשאפט פון די אָרגאניזירטע ארבייטער. זייער אניטאציע מיט דער הילף פון די פיינשמעקענדע אמעריקאנער האָט ארויסגעבראכט די באַ־שרענקונגס־געזעצען. געזעצען אָבער מוזען דורכגעפירט, און פאָלגליך, אויסגעטייטשט ווערען. און ביי דער אויסטייטשונג פון געזעצען קומט אָפט פאָר, אז דאָס געזעץ ווערט בטול, אָדער אין גאנצען געענדערט.

ווי מיר האָבען שוין אין קורצען אָנגעדייטעט, איז די געזעצגעבונג נעגען אימגראציע א דרייפאכע:

1) דער אקט, וואָס שליסט אויס די כינעזער.

2) דער פאָלליק־טשארדזש אקט, נאָך וועלכען עס ווערען אויסגעשלאָסען אלע די, וואָס קענען פאלען צו לאסט.

3) די „אליען קאָנטראקט־לייבאָר לאָו", דאָס געזעץ, וואָס שליסט אויס פרעמדע קאָנטראקט־ארבייטער.

דאָס געזעץ, וואָס שליסט אויס כינעזער איז פולשטענדיג. פאר די כינעזער איז אין די פאראייניגטע שטאטען דאָ זעהר וועניג סימפאטיע. אמת, די כינעזער האָבען געארבייט זעהר ביליג, אזוי ביליג, אז די רייכע פארמער בענקען נאָך היינט נאָך די כינעזער ארבייטער. ערשט ניט לאנג צוריק, אין 1907, האָט דער באוואוסטער פּאָעט און בארמער יאָאקים מילער פאר־עפענטליכט אן ארטיקעל אין דעם זעהר ערנסטען און אייג־

פלוסרייכסטען זשורנאל „נאָרטה אמעריקאן רעוויו", אין וועל־כען ער אפּעלירט צו די ארבייטער, זיי זאָלען העלפען צוריק־רופען דאָס בינעזער אויסשליסונגס־געזעץ, ווייל דיזער געזעץ וועט רואינירען דאָס לאנד.

מיליאָנען אקער לאנד, שרייבט דער פּאָעט פארמער, שטע־הען פּוסט, הונדערטער טאָנען פרוכטען ווערען יעדעס יאָר פאר־פוילט, גאנצע פעלדער היי און תבואה ווערען פארניכטעט. מיט 20 יאָר צוריק האָט ער געצאָלט 75 סענט פאר א 50 פונטי־גען זעקל מעל, לעצטעס יאָר האָט ער געצאָלט 80 סענט פאר א 20 פונטיגען זעקל מעל. און דאָס אלעס קומט פון דעם, זאָגט ער, וואָס מען לאָזט ניט אריין די בילליגע בינעזער. אפילו די יאפאנעזער זענען פאר אים צו טייער. מיט א יאָר פריהער האָבען די יאפאנעזער געקראָגען $1.25 א טאָג אויף די ראָזינקעס פעלדער, היינט, (דאָס הייסט אין 1907) פארלאנגען זיי $2.50 א טאָג. און ניט נאָר די פארמערס, טענה'ט ער, ווע־רען פאראָריטט, נאָר אויך די ארבייטער. וואָס טויגען די הויכע שבירות ווען מען מוז זיי צוריק אוועקגעבען בייס איינקויף פון לעבענס מיטעל. און ער אפּעלירט צו די ארבייטער, זיי זאָלען, אין זייער אייגענעם אינטערעס, העלפען אָפּשאפען דאָס געזעץ, כדי ער זאָל ווידער קריגען פארם ארבייטער פאר 5 דאָלאר א מאָנאט מיט קאָסט.

אָבער ניט קוקענדיג אויף דעם אלעם, איז דאָ וועניג האָפּ־נונג דאָס געזעץ זאָל אין דער נאָהענטער צוקונפט ווערען געענ־דערט. דאָס לעבען פון די כינעזער איז אזוי פארשידען פון די אייראָפּייער און אמעריקאנער, און עס איז אזוי אפּשטויסענד, אז פיעל ציטערען פאר דער גלעזער געפאָר. די יאפּנעזער זענען אין פיעל היזזיכטען אנדערש ווי די כינעזער, דאָך נאָך אזוי פארשידען פונ'ם אמעריקאנער, אז זיי וואָלטען בלי ספק גע־האט דעמזעלבען שיקזאל, ווען ניט די שטארקע האנט פון יא־פאן, און הויפּטזעכליך די האנדעלס אינטערעסען פון אמעריקא אין יאפאן.*)

---

*) זעה וועגען דעם ענין אָן אינטערעסאַנטען ארטיקעל אין דעם „נאָרטה אמעריקאן רעוויו", יאַנואַר, 1907.

געגען די אייראָפּייער האָט מען ניט געקאָנט אָנווענדען דעם געשריי פון נידריגע ראסען. היינט טוט מען שוין דאָס אויך, אָבער אין די אבציגער יאָרען איז די אימיגראציע, ווי גע־זאָגט, געווען פון לענדער און פעלקער, וואָס שטעלען צוזאמען די אנגלאָ־זאקסישע ראסע. דער געשריי איז דאדורך געוואָרען „פּאָבליק טשארדזש"! אנטקעגען די וואָס פאלען צו לאסט.

דאָס „פּאָבליק טשארדזש" געזעץ, האָט אין זיך דעם גרויס־סען פּעהלער, וואָס עס גיט די מעגליכקייט די באאמטע זאָלען עס צייהען און בויגען נאָך זייער אייגענעם שגעון. אין אלגעמיין אָבער ווערט דאָס געזעץ דורכגעפירט ליבעראל. עס איז אלזאָ אזא געזעץ אויף וועלכע די מיסטע מענשען קענען באשטעהן.

אנדערש שטעהט מיט דער קאָנטראקט־ארבייטער געזעצגע־בונג. דיזע געזעצען זענען אָנגענומען געוואָרען לויט דעם אויס־דריקליכען פארלאנג פון די אָרגאניזירטע ארבייטער, געגען די ארבייטסגעבער, וואָס פלעגען אימפּאָרטירען סקעבס. דאָ זע־נען די אינטערעסען געקומען דירעקט אין קאָנפליקט. און ביי דיזען קאָנפליקט, וואו די ערייכטען האָבען געדארפט אנטשיי־דען, האָבען זיי זיך אימער ארויסגעזייגט ליבעראל, און צו גונסטען פון די ארבייטסגעבער.

און זייערע אויסטייטשונגען זענען די העכערע ערייכטען נעגאנגען אזוי ווייט, אז, מען קען זאָגען, דאָס געזעץ איז אין נאנצען בטל געוואָרען.

דאָס ערשטע געזעץ פון 1885 האָט פּאָרגעשריבען:

עס זאָל זיין אומגעזעצליך פאר וועלכע עס איז פערזאָן, קאָמפּאַניע, שותפות געשעפט אָדער אַ קאָרפּאָראציע, אויף וועל־כען עס איז אופן צו באצאָלען די רייזע־קאָסטען, אָדער אויף וועלכען עס איז וועג צו העלפען, אָדער אויפצומונטערען דאָס אימפּאָרטירען, אָדער דאָס איבערוואנדערען פון וועלכען עס איז אויסלענדער, פרעמדען אָדער פרעמדע אין די פאראייניגטע שטאָטען, די טעריטאָריעס אָדער דעם דיסטריקט פון קאָלומביא, אונטער אַ קאָנטראקט אָדער אָפּמאך, מיכדליך אָדער שריפטליך, אויסגעדריקט אָדער געגעבען צו פארשטעהן, וואָס איז געמאכט געוואָרען בעפאָר דער אימפּאָרטירונג, אָדער איבערוואָנדערונג פון אַזאַ אויסלענדער, פרעמדער אָדער פרעמדע, צו פארריכטען

וועלכע עס איז אַרבייט אָדער באדינונג אין די פאראיניגטע שטאַטען, די טעריטאָריעס אָדער דעם דיסטריקט פון קאָלומביא.

א שטראף פון טויזענד דאלאר פאר יעדער באזונדערער אי־בערטרעטונג איז ארויפגעלעגט געוואָרען אויף יעדער פּערזאָן, וועלכע וועט „וויסענדיג צוהעלפען, אימפּאָרטירען אָדער אייג־לאדען" אזא אימיגראציע.

אויסגענומען פון דיזען געזעץ זענען: געלערנטע בעלי מלאכות פון אנדערע לענדער, וואָס זענען באשעפטיגט אין אן אינדוסטריע„ וועלכע עקזיסטירט ניט אין די פאראייניגטע שטא־טען, אויסגענומען, אז עס איז אוממעגליך צו קריגען געלערנטע ארבייטער פאר דיזען צוועק אויף אן אנדער אופן". אויך זאָל דיזעם געזעץ ניט ווערען אָנגעוואנדט אויף „פּראָפעסיאָנעלע אקטיאָרען, ארטיסטען, לעקטשורערס אָדער זינגערס; אויך ניט אויף פּערזאָנען, וואָס זענען באשעפטיגט אלס פּערזענליכע אָדער הויזליכע באדינטע". קיין וואָרט פון דיזען געזעץ דארף ניט ווערען אויסגעלייגט צו פּאַרבאָטען „וועלכע עס איז פּערזאָן צו העלפען א מיטגליד פון זיין פאמיליע, קרוב אָדער פּערזענליכען פרייַנד אויפצוואוואנדערען פון א פרעמד לאנד אין די פאראיי־ניגטע שטאטען מיט דעם צוועק זיך דאָ צו באזעצען".

דאָס איז דאָס אָריגינעלע געזעץ פון 1885.

ווי מען קען זעהן איז דאָס געזעץ אליין ליבעראל פאר־פאסט, עס איז נאָר אויסגעשלאָסען אזעלכע, וואָס קומען אהער מיט א קאָנטראקט צו פארנעמען די שטעלען פון סטרייקערס.

דיזען פונקט האָבען די גערייכטען געמאכט גאנץ קלאָר באלד אין דעם ערשטען פאל, וואָס זיי האָבען געהאט צו אנט־שיידען.

נאָכדעם ווי דאָס געריכט ערקלערט דעם אורשפרונג פון דעם געזעץ, זאגט עס ווייטער:

וועדענד דיזעס געזעץ איז בלי ספק אן איבערקערעניש פון דער טראַדיציאָנעלער פּאָליטיק פון אונזער רעגירונג, בא־צוועקט עס אָבער ניט צו אנטמוטיגען דאָס אימפּאָרטירען פון פּרעמדע אין אלגעמיין. עס ווייל נאָר פארבאָטען דאָס אימפּאָר־טירען פון אזעלכע ארבייטער אונטער קאָנטראָקט, וואָס איז גע־מאכט געוואָרען בעפאָר זייער וואנדערען אָדער אימפּאָרטירען.

דאָס אורשפּרינגליכע געזעץ איז פון צייט צו צייט געענדערט געוואָרען, לויט די ענטשיידונגען פון די געריכטען, אָבער יעדע ענדערונג האָט אלץ מער בולט אַרויסגעבראכט וואָס מען מיינט מיט קאָנטראָקט־ארבייטער, און האָט אלץ מער בולט געמאכט די אויסנאמען.

אין די פּארשידענע אויסטייטשונגען האָט דאָס געריכט קודם כל פעסטגעשטעלט דעם אונטערשיד צווישען א „פרעמדען אימיגראנט" און א „פרעמדען איינוואוינער" (Alien Immigrant, and Alien resident) א „פרעמדער אימיגראנט" איז דער, וואָס קומט נאָר דאָס ערשטע מאל צו פאָרען. דער וואָס איז שוין איין מאל געווען אין לאנד, דער איז א „פרעמדער איינוואוינער", און אויף דעם איז דאָס געזעץ ניט חל.

א צווייטע אלגעמיינע אנטשיידונג, וועלכעם האָט דאָס געזעץ כמעט אין גאנצען בטל געמאכט איז געווען פאלגענדע:

דאָס ערשטע געזעץ פון 1885 האָט ניט אנטהאלטען דעם פונקט, צוריקצושיקען דעם אימיגראנט. די שטראפען פון טויזענד דאלאר איז געווען באשטימט פאר דעם וואָס אימפאָרטירט די קאָנטראָקט־ארבייטער. און אין 1886, באלד אין דער ערשטער אנטשיידונג, האָט דאָס געריכט פעסטגעשטעלט, „אז א קלאגע געגען אזא אימפאָרטירער פון קאָנטראָקט־ארבייטער איז א קרימינעלער פּראָצעס, טראָץ דעם וואָס די שטראָף איז נאָר א געלט שטראָף און אין א קרימינעלען פּראָצעס קען מען ניט צווינגען א מענשען צו זאָגען עדות געגען זיך אליין".

מיט דיזער אנטשיידונג איז אוועקגענומען געוואָרען אלע מעגליכקייטען פון פּראָפּאלגונג. דער קאָנטראָקט ווי עס איז זעלבסטפּארשטענדליך, האָט באדארפט געמאכט ווערען אין אירלאנד. דעם אימפאָרטירער, האָט מען נאָך דיזע אנטשיידונג, ניט געקענט צווינגען צו זאָגען עדות, דער אימפאָרטירטער ארבייטער וועט דאָך געווים ניט זאָגען קיין עדות. מען וואלט אלזו יעדעם מאל באדארפט שיקען קיין אירלאנד נאָך באווייזע.

נאָך דיזער אנטשיידונג איז אין דעם געזעץ צוגעשטעלט געוואָרען דער פונקט, או אלם שטראָף זאל דער אימיגראנט

צוריקגעשיקט ווערען. מען קען אָבער באשטימט זאָגען, די אמת'ע קאָנטראקט־ארבייטער ווערען וועניג וואָס צוריקגעשיקט. די וואָס ווערען אימפּאָרטירט, די לערנט מען שוין אויס נענוי וואָס צו זאָגען.

א דריטער פּונקט, אין די פּארשידענע דעציזיעס פון די נעריכטען, איז געווען איבער דער פראגע פון דעם קאָנטראקט נופא. די נעריכטען האָבען גע'פּסק'ענט, אז א קאָנטראקט מוז זיין א פּאָרמאלנער קאָנטראקט, און מוז אנטהאלטען אין זיך אלע פּונקטען פון א געזעצליכען קאָנטראקט.

וואָס דאָס מיינט וועט באווייזען דער פּאָלגענדער פאקט. פּאר דעם קאָורט פון דעם איסטערן מיזורי דיסטריקט איז פּאָרגעקומען א פּאל פון קאָנטראקט־ארבייטער. פּאר דעם נע־ריכט איז פּאָרגעלייגט געוואָרען 2 בריף אלם באווייזע.

דער ערשער בריף האָ געלויטעט:

מר. גרעי, מענעדזשער: —

ווערטער הער, — איך האָב געהערט, אַז איהר זוכט אַר־בייטער צו ארבייטען ביי אַ שפּיאלטער שמעלץ־אויוון. איך און מיינער אַ באַקאַנטער וואָלטען ווילען ארויסקומען, ווייל ביי אונז איז ניטאָ קיין ארבייט. אויב אייך איז באַקוועם צו שי־קען אַ שיפּסקארטע צו יעדען אויגעם פון אונז, ווילען מיר קו־מען אַזוי שנעל ווי מעגליך. מיר האָבען בויידע געארבייט ביי שפּיאלטער ארבייט פּיעל יאָרען.

מיר ווילען אייך זיין דאַנקבאַר ווען איהר וועט אונז שרייבען אַנטוואָרט.

י. בויס, אטקינס סטריט,
בריסטאָל, ענגלאַנד.

דער נאָמען פון מיין פרוינד איז פּרעד דאראוואלסקי.

אלם ענטפער אויף דיזען בריף האָט די קאמפּאניע גלייך ארויסגעשיקט א בריף מיט אן אָנווייזונג אויף צווי שיפּס־קארטען.

אין דעם בריף שרייבט נאָך די קאמפּאניע: מיר קאָנען אייך געבען „סטעדי ארבייט", און א פּלאץ פאר 6 אָדער 8 מער שמעלצער, אויב זיי ווילען ארויסקומען".

אָט דיזע צווי בריף האָט דאָס נעריכט ניט אנערקענט פאר

קיין קאָנטראַקט. אום א קאָנטראַקט זאָל זיין גילטיג, האָט דאָס געריכט אנטשידען, מוז ער אין זיך אנטהאלטען די עלעמענטען פון צייט און באלוינונג. די צייט אויף וויי לאנג דער ארבייטער איז צו האלטען זיין באשעפטיגונג, און די שכירות וואָס ער דארף קריגען פאר זיין ארבייט מוז זיין אויסדריקליך. גלאט שיקען איינעם א שיפסקארטע און אים פארשפרעכען „סטערי ארבייט", איז קיין געזעצליכער קאָנטראַקט, זאָגט דאָס געריכט. ריכט.

אין דיזער אנטשיידונג, ווי מען קען זעהן, איז דאָס געריכט מדקדק מיט יעדען וואָרט פון דעם געזעץ כחוט השערה. איז אָבער געווען אנדערע פעלע, וואו וועגען דעם וואָרט פון געזעץ איז קיין ספק ניט געווען, האָט דאָס געריכט אנטשידען, אז מען דארף ניט קוקען אויף דעם וואָרט, נאָר אויף דעם גייסט פון געזעץ, און האָבען וויידער אויסגעלייגט דאָס געזעץ ליבעראל.*)

אין די פארשידענע צוזעצונגען צו דעם געזעץ איז דאָ א באשטימונג, נאָך וועלכען דער מיניסטער פון האנדעל און ארבייט, האָט די לעצטע אנטשיידונג וועגען צוריקשיקען קאָנטראקט ארבייטער. נו, האָט פאסירט אזא מעשה: די ליטאָגראפערס האָבען גהאאט א סטרייק. און איין פירמא האָט דיזעקט אימפאָרטירט צוויי ליטאָגראפערס צום סקעבען. עס איז צוגעגעבען געוואָרען, אז דיזע צוויי ארבייטער זענען אימפאָרטירט געוואָרען 8 מאָנאט נאָכדעם ווי דער סטרייק איז געוואָרען ערקלערט.

די צוויי לייט זענען פארהאלטען געוואָרען אויף עלים אייגאנד צוריקגעשיקט צו ווערען. די פירמא האָט אפעלירט צו דעם דאמאָלסדיגען מיניסטער פון האנדעל און ארבייט, מר. אָסקאר שטראוס. ער האָט דעם פאל איבערגעגעבען צו דעם דעזשנראל אטוירני (דעם הויפט פראָקוראָר) און ער האָט אפגעגעבען זיין פסק, די ארבייטער אריינצולאָזען, וויל אין צייט פון א סטרייק, קען מען אין די פאראיניגטע שטאטען ניט ג־

*) זעה דעם שוין דערמאָנטען 15טען טאָם, זייט 647—670, ווי אויך אן ארטיקעל אין „פאָליטיקעל סיענס קוואָרטערלי", פאר מערץ 1907.

פינען קיין ארבייטער צו פארריכטען אזא ארבייט. דיזע אנט־שיידונג האט דאס גאנצע געזעץ עוקר מן השורש געווען. מר. סעמיועל גאמפערס האט דאן פראטעסטירט, אבער ביי דעם פראטעסט, מיר שיינט, איז עס געבליבען.

די ארגאניזירטע ארבייטער האבען שוין אויך אייניגעזעהן, אז די קאנטראקט־ארבייטער גזעזעצע העלפען זיי וועניג, זיי האבען זיך דערפאר געכאפט צו אן אנדערער אגיטאציע. זיי ארבייטען איצט פאר א „בילדונגס פראבע". עס ווערט פארלאנגט מען זאל ניט אריינלאזען קיינע אימיגראנטען, ווען קענען ניט לעזען און שרייבען. אבער מיט דיזער אגיטאציע האבען זיי נאך וועניגער ערפאלג.

שוין אין 1897 איז אוא געזעץ אנגענומען געווארען אין קאנגרעס, אבער דער דאמאלסדיגער פרעזידענט, גראווער קליוולאנד האט דאס געזעץ ניט אונטערצייכענט.

צווישען די פארשידענע אורזאכען ווען קליוולאנד ניט אן, ווארום ער קאן דאס געזעץ ניט אונטערשרייבען, איז דא א פונקט, וועלכער האט אנטשידען די פראגע אויף אייביג, ווי איך גלויב.

צווישען אנדערעם שרייבט ער פאלגענדעם:

„איך קען ניט גלויבען, אז מיר וועלען זיין באשיצט פון די (אויסגערעכענטע) שלעכטס כויט דעם, ווען מיר וועלען באגרענצען אימיגראציע כאר אויף אזעלכע, ווען קענען שרייבען און לעזען אין וועלכע עס איז שפראך פינף און צוואנציג וועריעד פון אונזער קאנסטיטוציע. נאך מיין מיינונג איז אומענדליכע מאל מער זיכער ארויסצולאזען הונדערט טויזענט אימיגראנטען, וועלכע, חגם זיי קענען ניט שרייבען און לעזען, זוכען צווישען אונז א היים און א געלעגענהייט צו ארבייטען, איידער ארויסצולאזען אייניעם פון די אומגעהאלכזאמע אגיטאטאמרס און שונאים פון רעגירונגס קאנטראל, וועלכע קענען ניט נאר לעזען און שרייבען, נאר וועלכע קוועלען אן, וועז זיי קענען אויפרעגען מיט אויפרייצענדע רעדעס צו אומצופריעדענהייט און טומעל די ווען זענען געניגט צו רוהיגקייט, אבער קענען ניט לעזען און שרייבען."

מיט אנדערע ווערטער, מיר ווילען ליבער האבען די ווען

קאָנען פּירען די קאָך און לאָפּעטע, דאָס אקער־אייזען און דאָס שנייד־מעסער, אייזער די וואָס קאָנען פּירען מיט דער פּעדער.

און דיזער „אני נאמין" איז פּראָבלייבען און וועט פּאר־בלייבען. אין דער אמת'ען, וועו מען קוקט זיך גענוי צו צו אלע זייטען פון דער אימיגראציאָנס־פּראָגע, זעהט מען, אז די אר־בייטער זענען כמעט די אייניציגע וואָס זענען גענגען אימיגרא־ציע. אלע רעגירונגס־באאמטען, וואָס האָבען צו טאָן מיט אי־מיגראציע, די גרויסע וויידיקלייניע, אלע גרויסע קאפּיטאלים־טישע אונטערנעמונגען, די מייסטע גרויסע צייטונגען און זשור־נלען זענען אלע פּאר פּרייער אימיגראציע. די ארגאניזירטע ארבייטער, מיט א קלייניער צאָל פון די אמת'ע „יענקים", זע־נען די אייניציגע, וואָס זענען גענגען אימיגראציע.

די גענגערשאפט פון די ארבייטער, ווי מיר האָבען שוין געזאָהן, איז זעהר בארעכטיגט. עס זענען דאָ שטאַרקע און וויכ־טיגע אורזאכען, וועלכע טרייבען זיי צו דיזער גענגערשאפט. אָבער אין אלגעמיינעם מוז מען זאָגען, איז די אימיגראציע, אין נאנצען גענומען, א טובה פּאר דעם לאנד. אמעריקא וואלט קיינמאל ניט דערגרייכט די הויכע שטופּע פון אנטוויקלונג וועו ניט די אימיגראציע.

עס זענען אפילו דאָ אייניגע וואָס באשטרייטען דיזען פּאקט. פּראנצים א. וואָוקער (F. A. Walker) דער סופּער־אינטענדענט פון די צענזוסען פון 1870 און 1880, דער הויפּט נעלערטער פון די גענגער פון אימיגראציע וויל האָבען, אז דאָס איז ניט אמת. ער שטעלט אויף די באהויפּטונג, אז אמעריקא האָט פיל פּארלוירען דורך אימיגראציע. זאָגאר די באפּאלק־רונג פון אמעריקא, באהויפּטעט ער, וואלט נעווען גרעסער וועו ניט די אימיגראציע. זיינע באהויפּטונגען זענען אָבער ניט מער ווי השערות, קונציג צוזאמענגעשטעלט דורך סטאטיסטישע צי־פערען, וועלכע לאָזען זיך בייגען און דרעהען פון אלע זייטען, וועראנד די פאקטען, די וואָס אלע קענען אָנטאפּען, זענען ווירק־ליכע, לעבעדיגע עדות פון דעם אומגעהויערען פּראָגרעס, וואָס דאָס לאנד האָט נעמאכט דורך דער אימיגראציע. און דער פּראקטישער אמעריקאנער ווייסט דאָס, און איז אויך מודה.

פון דעם אלעם זעהן מיר, אז עס איז ניטא קיין גרונד

מורא צו האָבען, אז די אימיגראציע וועט ווען עס איז ערנסט געשטערט ווערען. מען קען אמאָל מאכען געוצען צו פּאר־בלענדען די אויגען פון די ארבייטער; א געוויסער באאמטער, ווי דאָס מאָל וויליאמס, קען אמאָל אָנמאכען צרות מיט דעם וועלען שטרענג דורכפירען דיזע געזעצען, אָבער דאָס אלעס קען לאנג ניט אָנהאלטען. די געזעצען, וועו עס קומט צו עט־וואָס ערענסטעס, ווערען אוועקגע׳פּשט׳עלט, און די צו איבער־געגעבענע באאמטע קרינען א וואונק צו פּארמאכען מיט איין אויג.

די איבערגעפּאקטע צענטרען.

וועו מיר זאָגען, עס איז ניטאָ קיין סכנה די אימיגראציע זאָל וועו עס איז ערנסט באשרענקט ווערען, איז אָבער מיט דיזען נאָך ניט געזאָגט, אז אלע פּראָבלעמען זענען שוין ווירקליך געלעזט.

איין פּראָבלעם ספּעציעל איז דאָ וואָס מאכט, אז אלע אמעריקאנער זאָלען קוקען קרום אויף דער אימיגראציע פון די לעצטע צייטען, און דאָס איז די אייניגע איבערפּאקטע צענט־רען. זאָגאר די אָפּאָזיציע פון די ארבייטער קומט מיסטענס פון דיזען, צום ווייניגסטענס ליפערען דיזע צענטרען די בעסטע ארגומענטען געגען אימיגראציע. מען דארף נים געהן ווייט נאָך באווייזע פאר דער באהויפּטונג. עס איז צוגעגעבען ge־וואָרען פון די אידען גופא. מיר האָבען שוין אויבען ציטירט די רעזאָלוציע פון די אידישע שניידער. מיר האָבען אָבער נאָך א פּאקט, וואָס ליגט א סך נעהענטער. מיר מיינען דאָ „די אידי־שע אמעריקאנישע געזעלשאפט צו רעגולירען אימיגראציע".

קיין מענש וועט ניט חושד זיין דיזע געזעלשאפט אין פּיינרשאפט צו די אימיגראנטען, זי איז געבוירען געוואָרען צו שטיצען אוו צו העלפען דער אידישער אימיגראציע, אָבער דער יסוד אויף וועלכען די געזעלשאפט איז געבויט, איז דערזעלבער אויף וועלכען די גאנצע געגנערשאפט גרינדעט זיך.

אין דער איינלאָדונג צו א קאָנפערענץ, וואָס די געזעל־שאפט האָט ארויסגעלאָזען, שרייבט זיך צווישען אנדערען פאָל־גיָנדעם:

„אויך איצט האָט זיך די לאגע ניט געענדערט. אויך איצט געהט די אידישע עמיגראציע נאָך די אויבּיגע גרויסע איבערפילטע צענטרען. אויך איצט נאָך איז א באשרענקטע צאָל „טרויזדם" דער אויבּנציגער מקור־חיונה פאר די גרויסע אידישע מאסען. דער טרויעריגער פּועל־יוצא איז, דאָס די קאָנקורענץ פון די אידען צווישען זיך האָט אָנגענומען די שארפסטע פאָרמען, דאָס דער עקאָנאָמישער וואוילשטאַנד און סאָציאַלער פאָרטשריט פון די אידישע גרויסע קהלות ווערען צוריקגעהאַלטען, דאָס די לעבענס און וואוינונגס־פאַרהעלטניסע ווערען שלעכטער און דאָס דער געזונטהייטס צושטאַנד פון דער אידישער באפעלקערונג ווערט שלימער."

און די אינלאַדונג צו א קאָנפערענץ, וואָס דיזע געזעלשאפט האָט אויסגעשיקט, קומט דיזער פונקט ארויס נאָך שארפער. עס שרייבט זיך דאָרט:

„דיזעלבע אומאָרגאַניזירטקייט האָט אויך דאָ, אין דעם גרעסטען אויסמאָנדערונגס לאנד, וואוהין ס'ציהט זיך דער תּופט שטראָם פון דער אידישער וואַנדערונג, ארויסגערופען א גאַנצע רייהע פון אומנאָרמאלע, אומגעזונטע ערשיינונגען, וועלכע באַרירען כמעט אַלע שיכטען פון דער אידישער באַפעלקערונג, דירעקט אָדער אינדירעקט, אין זייערע אַלטגליכע לעבענס־אינטערעסען. צווישען זיי איז די גרעסטע און טרויעריגסטע ערשיינונג די אויבערפולונג פון די אויבּיגע גרויסע אידישע קהלות, און באַזונדערס פון נויאָרק, די באשרענקונג פון דעם אַרבייטס־פעלד פאַר די אידישע אַרבייטס קרעפטען אויף אויבּיגע וועניגע אינדוסטריען. די ענגשאפט און די אומגעזונטע וואוינונגס פאַרהעלטניסע אין די אידישע קוואַרטאַלען, און די שארפסטע קאָנקורענץ־פאָרמען פון די אידען צווישען זיך. דורך דעם אַלעם ווערט דער עקאָנאָמישער וואוילשטאַנד און סאָציאַלער פאָרטשריט פון די אידישע קהלות צוריקגעהאַלטען."

און „די אידיש־אמעריקאנישע געזעלשאפט" שטעלט זיך די אויפגאבע אויפצופאסען,

„אז אין דער אידישער עמיגראציע זאָל אַרויסגעטראָגען ווערען סיסטעם און אָרדנונג, אז דיזע אומנאָרמאלע איבער־

פּילונג פון די אידישע צענטרען אין אַמעריקא זאָל אָפּגע־
שוואַכט ווערען דורך אַ פּלאַנמעסיגער אָפּוועגדונג פון דער אי־
דישער וואַנדערונג אין נייע פּלעצער, אַז נייע צווייגען פּאַר
באשעפטיגונג זאָלען געמאַכט ווערען צוגענגליך פאר די אידישע
מאַסען און אַז אַ געוויסער טייל פון דער אידישער באַפעלקע־
רונג זאָל, לויט מעגליכקייט, צוגעצויגען ווערען צו אָקערבוי."

דער גרויסער אידישער מיליאָנער און פילאַנטראָפּ, הער יעקב שיף, אין א זעהר ערנסטער און אינטערעסאַנטער רעדע, זונטאָג דעם 18טען יולי פון דיזען יאָהר, האָט אויסגעדריקט די־זעלבע גערַאנקען: די אידען זענען צופיעל געפּאקט אין אייג־צעלנע שטעט. כדי צו לעבען און אום ניט צו פאלען צו לאַסט דעם לאנד און זייערע אייגענע ברידער אין דיזען לאנד, מוז מען זהען אָפּצוואוועדען די אימיגראציע פון די אייגצעלנע אי־בערגעפילטע צענטרען. ווי מיר זעהען, פיהלען די אידען אליין דעם שווערען דרוק פון די איבערפילטע צענטרען, היינט וואָס איז זיך דאָ צו פארוואונדערען וועז דעם אמעריקאנער, ביי וועמען דער מיטנעפיהל צו די פארפאַלנטע אידען אין רוסלאנד און רומעניען קען ניט זיין אזוי שטארק ווי ביי אונז, אייננע־וואנדערטע אידען — וועז דער אמעריקאנער זוכט פון זיך אראָפּצוואוואַרפען דיזע שווערע משא.

אונזערע נייע „טעאָרעטיקער", וואָס באשאפען אלע טאָג נייע טעאָריעס וועגען דעם אידישען פּאָלק, ווילען האָבען, אז די אידישע וואנדערונג שטעלט מיט זיך פּאַר אן אויסנאם. זיי באשעפטיגען זיך דאדורך ספּעציעל מיט אידישער אימיגראציע. די פאקטען זענען אָבער נעגען זיי.

דער פּראָצעס וואָס ווערט באשריבען אין דער ציטירטער פּראָקלאמאציע איז ניט נאָר „א טיפער, אָנהאלטענדער נאציאָ־נאַלער פּראָצעס" פון די אידען. עס איז אן אָנהאלטענדער פּראָצעס נאָך פון אנדערע נאציאָנען. מען קען זאָגען: עס איז אן אינטערנאציאָנאלער פּראָצעס. ניט נאָר „זענען די אידישע אימיגראנטען נעווארען הילפלאָז קרבנות פון אלע מעגליכע רוי־בער און עקספּלואַטאַטָרס", נאָר אויך אויף פיעל אנדערע אימי־גראנטען, פון פיעל אנדערע פעלקער איז אויסגעפאלען דערזעל־בער נורל; ניט נאָר האָבען זיך די אידישע אימיגראנטען „אפּ־

געשטעלט אין אייניגע נאַהענטסטע צענטרען, די מייסטע אין טאָר־ק, וואו זיי זענען אָננעווויזען מיט זייער חיונה בלויז אויף אייניגע וועניגע באגרענעצטע צווייגען פון אינדוסטריען", נאָר די מייסטע עמיגראַנטען פון די מייסטע נאציאָנען, ספּעציעל פון די נאיאָנען, וואָס האָבען אָננעהויבען אייגצוואוואַנדערען זייט די לעצטע 25 יאָר, האָבען געטאָן אוֹן טוען דאָסזעלבע.

ווי שוין געזאָגט, ווילען מיר דיזע ארבייט ניט באלעסטי־נען מיט טרוקענע ציפערען. אויף דיזען פונקט איז אָבער נוי־טיג צו בערענגען אייניגע ציפערען. שוין צוליב דעם כדי צו באַ־ווייזען ווי אומבאנרינדעט מאנכע פון די נייע טעאָרעטיקער זענען.

מיר וועלען נאָר נעמען אין יאָהר אלס ביישפּיל. אָבער דאָס איינע יאָהר איז קיין אויסנאם. אומגעפער דיזעלבע פּראָ־פּאָרציע קען מען געפינען אלע יאָהר.

די צאָל פון אלע אימיגראַנטען פּאר דעם יאָהר, וואָס האָט זיך נעענדיגט מיט דעם 30טען יוני 1908 איז געווען 782,870. פון דיזע האָבען זיך אָפּגעשטעלט אין:

ניו יאָרק — — — — — — —	256,425
פּענסילוויניא — — — — — —	111,560
אילינאָיז — — — — — — —	58,773
מאסס. — — — — — — — —	57,303
אָהייא — — — — — — — —	34,271
ניו דזשוירזי — — — — — —	34,180
קאָנעקטיקוט — — — — — —	16,693
צוזאמען — — — —	569,205

קנאפּע 73 פּראָצענט פון אלע איינגעוואַנדערטע האָבען זיך אָפּגעשטעלט אין 7 שטאָטען.

דיזע ציפערען גיבען אָבער נאָך ניט דאָס פולשטענדיגע בילד, א סך בעסער קומט עס ארויס, וואן מען נעמט די פאר־שידענע נאציאָנען באזונדער:

די אידישע איינוואַנדערונג פאר דעם יאָר 1908 איז געווען 103,387 נפשות. פון דיזער צאָל זענען 92,582 אָדער 89 פּראָצענט, פארבליבען אין די אויבענערמאָנטע 7

שטאטן. איטאליענער זענען פאר דערזעלבער צייט אָנגעקומען 135,247, און 110,448 פון זיי, דאָס הייסט קנאפּע 82 פּראָצענט, האָבען זיך אָפּגעשטעלט אין דיזעלבע 7 שטאטן. די צאָל אייר־וואנדערער פון די סלאווישע און אונגארישע נאציאָנען איז נע־ווען 214,021 און 170,789, אָדער קנאפּע אכציג פּראָצענט, האָ־בען זיך אָפּגעשטעלט אין דיזעלבע שטאטן.

די אידען זענען אלזא אין דיזער הינזיכט קיין אויסנאם, דער קלייניער אינטערשיד אין די פּראָצענטען איז ניט גרויס גענוג מען זאָל זיך זויף אים אָפּשטעלען. עס איז אמת, די אידען שטעלען זיך מייסטענס אָפּ אין די גרויסע שטעט, יוע־רענד די אנדערע געהען אָפּט אין קלענערע פּלעצער. אָבער דאָס ווענדט זיך שוין אין די אינדוסטריען, אין וועלכע די פאר־שידענע נאציאָנאליטעטען זענען באשעפטיגט, ווארים אויך אין דיזער הינזיכט זענען די אידען ניט קיין אויסנאם. אויך פאר די אנדערע נאציאָנאליטעטען „איז א באשרענקטע צאָל „טרייד“ דער אייניגער מקור חיונה“, דאָס איז די פארשי־דענע קאָפּאלניעס.

די „אידישע אמעריקאנישע געזעלשאפט“ שטרעבט דערצו, „אז א געווישער טייל פון דער אידישער באפעלקערונג זאָל לויט מעגליכקייט צוגעצויגען ווערען צו אקערבוי“.

די געזעלשאפט, ווי עס זעהט אויס, איז געווען זעהר פאָר־זיכטיג ביי דעם פארפאסען פון דער פּראָקלאמאציע, ווארים די „מעגליכקייט“ מוז שטארק באצווייפעלט ווערען. די אימי־גראציאָנס־סטאטיסטיק פון דיזען לאנד באווייזט, אז עס איז פאראן קלייניע מעגליכקייט פאר דעם. די מייסטע פון די אימי־גראנטען פון די מזרח לענדער, די ניט אידישע, קומען דירעקט פון פעלד. אין דיזען לאנד אָבער ווערען זיי ניט קיין פאר־מערם. דער גרעסטער טייל, (מען שאצט אכציג פּראָצענט) געהט אין פאבריק ארבייטען.

פאר דעם אמעריקאנער איז די פּראָבלעמע פון איבער־פילטע צענטרען נאָך פיעל שטארקער ווי פאר די אידען. ביי אים איז דאָס ניט קיין אידישע פראגע, נאָר אן אלגעמיינע אימי־גראציאָנס־פראגע. און דיזער פונקט איז עס וואָס מאכט אָן די גרעסטע שווערינקייטען. דיזער פונקט ברענגט עס מיט,

וואָס דער אמעריקאנער קוקט אמאל קרום אויף דער אימיגראַציע, צוליב וועלכען א וויליאמס קען זיך אמאל ערלויבען צו טאָן וואָס ער האָט געטאָן. צוליב דיזען פונקט, האָבען אויך אלע אידישע געזעלשאַפטען, פיעל אידישע צייטונגען געשווינגען, וען וויליאמס גזרה האָט געבושעוועט.

די איבערגעפילטע צענטרען שטעהען אלעמען, דעם אייגצעלנעם אמעריקאנער, ווי דער אמעריקאנער רעגירונג, ווי די איינגעוואנדערטע גופא, ווי א ביין אין האלז.

וואָס קאָן מען טאָן דערצו?

דאָס איז שווער צו זאָגען. די אויפגאבע וואָס די „אידישאמעריקאנישע געזעלשאפט" האָט זיך געשטעלט, און צו וועלכער הער יעקב שיף שטרעבט, „אפּצואוועגדען דעם שטראָם פון די אייניגע איבערפילטע צענטרען", איז פּרובירט געוואָרען פון א פיעל שטארקערער האנט ווי די אידישע געזעלשאפט. די אמעריקאנער רעגירונג מיט איהרע אומבאגרענצטע מיטעל האָט זיך אליין גענומען צו דער ארבייט. עס איז דורכגעפירט געוואָרען א נעזעץ, די רעגירונג זאָל באשאפען אן אימיגראציאָנס ביורא, וועלכער זאָל באקאנט מאכען די אימיגראנטען מיט די צושטאנדען פון די פארשידענע טיילען פון לאנד, די מענליכקייט צו קריגען ארבייט א. א. וו.

מיט אלע אירע מיטעל, האָט די רעגירונגס־אינפאָרמאציאָנס ביורא דערווייל זעהר וועניג אויפגעטאָן. און, מיר האָבען מורא, זי וועט ניט פיעל קאָנען אויפטאָן, וואָרים עס איז ניט קיין צופאל, אָדער א קאפריז פון די אימיגראנטען, וואָס זיי געהען אלע נאָר אין זיבען שטאטען. עס איז דער צושטאנד פון דער אינדוסטריע אין דיזע זיבען שטאטען, וואָס ציהט צו זיך ווי א מאגנעט די אימיגראנטען, און אלע אינפאָרמאציעס, און אלע פארשפרעכונגען העלפען ניט.

מיט עטליכע יאָהר צוריק האָט די יק"א געשיקט א פארטיע אידישע עמיגראנטען נאָך גאלוועסטאָן, מיט דעם צוועק, „אפּצואוועגדען די אימיגראציע". וויפיעל פון די זענען געבליבען אין גאלוועסטאָן? ווי איינער פון דיזע גאלוועסטאָנער אימיגראנטען האָט פערזענליך געזאָגט דעם שרייבער, זענען דאָרט נאָר געבליבען די, וואָס האָבען ניט געהאט מיט וואָס צו פּא־

רען. אין נויאָרק האָבען די דייטשע יהודים אָרגאניזירט א רעמואוועל אָפּיס, א ביורא, וועלכע ווייזט אָן ארבייט אין אנ־דערע געגענדען, און גיט אויף הוצאות צו די וואָס ווילען פאָרען. קיין גרויס נחת הערען מיר ניט פון דער טעטינקייט פון דער ביורא. אייניגע שטאטען אין דער סויטה האָבען דורכגעפירט געזעצען צו העלפען אימיגראנטען וואָס ווילען זיך דאָרט באזעצען. דאָס האָט זיי אָבער ניט פיעל געהאָלפען: די אימיגראנטען געהען אין 7 שטאטען, אין די שטאטען וואו די אינדוסטריע איז צום מייסטען אנטוויקעלט.

דער פּועל יוצא פון דעם אלעם איז פאָלגענדער: עם איז לעכערליך און אומערליך צו רעדען פון באשרענקונג פון אימי־גראציע. עם איז פארבעכעריש צו רעדען פון באשרענקונג פון אידישע אימיגראציע. די אימיגראציע אין אלגעמיין וועט קיין מאָל ניט באשרענקט ווערען. עס זענען דאָ אייניגע פונקטען, וועלכע מאכען דעם אמעריקאנער נרויסע קאָפּ דרעהעניש. ער זוכט דיזע פונקטען צו פארענטפערען אויף דעם בעסטען וועג וואָס איז מענליך, ווי עס באווייזט דאָס נעזעץ וועגען אן אינ־פאָרמאציאָנס ביורא.

דיזע פונקטען זענען אָבער אזעלכע, וואָס לאָזען זיך ניט פארענטפערען. דער אמעריקאנער ווערט דאדורך אמאָל נערווועז אויף א קורצער צייט. אָבער דאָס קאן מען אים ניט פארדענ־קען, ער האָט א רעכט אויף דעם.

די רעוואָלוציע אָן די פּאָגראָמען אין רוסלאַנד *)

ווער מאַכט בייַדע?

די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד איז נאָך ווייט, ווייט ניט צו ענדע. קיין מענש קאָן נישט פּאָראויסזאָגען ווען אָן ווי אזוי זי וועט זיך ענדיגען; קיין מענש קאָן ניט פּאָראויסזעהן וואָס־סער פּאָרמען זי וועט נאָך אָננעמען; קיין מענש איז ניט אימשטאַנד צו באשטימען די ראָלע פון די פּארשידענע קלאַסען; קיין מענש קאָן ניט אָפּמעסטען די פּארשידענע קרעפטען וואָס באטייליגען זיך אין דיזער רעוואָלוציע.

צו וואָגען ארויסגעבען אָן אורטייל אין דער איצטיגער צייט אָן אונטער די איצטיגע אומשטאַנדען וואָלט דאָרום געוען נאריש ווי נוצלאָז. נאָך נאָרישער וואָלט דאָס געווען פּאַר א מענשען, וואָסאיז שוין פּיעל יאָהרען טויזענטער מיילען ווייט פון רוסלאַנד.

דאָך זענען פּאַראַן אייניגע פונקטען, וועלכע וואַרפען זיך אין די אויגען יעדען אויפּמערקזאמען באָבאכטער. אויף דיזע פונקטען ווייל איך דאָ אויפּמערקזאם מאכען.

פּאַר אונז דאָ פּאסט דאָס בעסער ווי פּאַר מענשען אין רוסלאַנד; מיר זענען אין א געוויסען זינען „זייטיגע" מענשען, מיר קאָנען דאָדורך זיין קאלטבלוטיגער און האָבען די מעגליכקייט זיך אָפּצושטעלען אויף באטראכטונגען.

ווי דער אויסגאנג פון דיזער רעוואָלוציע זאָל ניט זיין: צי זי וועט זיך ענדיגען מיט א קאָנסטיטוציאָנעלער מאָנארכיע ווי אין דייטשלאַנד, צי זי וועט דערגרייכען צו א מאָנארכיסטישער דעמאָקראַטיע ווי אין ענגלאַנד; צי עס וועט קומען אזוי ווייט, אז רוסלאַנד זאָל ווערען א רעפּובליק ווי די פּאראייניגטע שטאַטען פון נאָרד אמעריקא, אָדער גאר א פּעדעראַטיוו רע־

*) „ד צוקונפט", דעצעמבער, 1905.

פּובליק ווי אין שווייצאריע, פון וואס, אגב אורחא, ס׳שיינט נאָך צו זיין זעהר ווייט; מיט איין וואָרט: ווי דער אויסגאנג זאָל ניט זיין, איין זאך האָט דיזע רעוואָלוציע פעסטגעשטעלט. זי האָט דייטליך באוויזען, אז די וועלט פירט זיך און פֿראָגרעסירט אויף דעם וועג ווי די מאטעריאליסטישע פילאָזאָפיע באהויפּטעט, אז זי פירט זיך. ווי דער זיג זאָל ניט אויספאַלען, די מארקסיסטישע פילאָזאָפיע האָט שוין געהאט איר גרויסען זיג.

מאכט ניט קיין טעות! איך זאג ניט, אז די וועלט פירט זיך ווי די סאָציאל־דעמאָקראטען ווילען, אדער ווי פּלעכאנאָוו, אדער ווי די „איסקרא" אדער אפילו ווי קארל מארקס ווילן. איך זאג נאָר, אז די רעוואָלוציע האָט געצייגט, אז די וועלט פירט זיך לויט געוויסע געזעצען, וועלכע קארל מארקס האָט אָנגעצייגט און וועלכע זענען באקאנט אלס די מאטעריאליסטישע פילאָזאָפיע.

אייניגע רוסישע סאָציאָליסטען אין נויאָרק סטארען זיך צו באווייזען, אז דעם גאנצען כבוד פאר די וויכטיגסטע פאסירונגען אין רוסלאנד קומט די סאָציאָליסטען־רעוואָלוציאָנערען. איינער פון דיזע „פילאָזאָפען" ווילן זאָגאר האָבען, אז סאזאנאָוו׳ס באָמבע, וועלכע האָט געטויטעט פּלעווע׳ן, איז געווען דער סיגנאל צו דער רעוואָלוציע, א צווייטער באווייזט מיט אותות ומופתים, אז די סאָציאָליסטען־רעוואָלוציאָנערען זענען געווען די הויפּט אָרגאניזירער פון געגנעראל סטרייק, אז זיי האָבען די מייסטע געוואָלטעוועט געגען ניקאָלאי׳ס דומא א. א. וו., אין אז די סאָציאל־דעמאָקראטען פארקערט האָבען אָפּגעראָטען פון דיזע אלע זאכען. עס קאָן זיין, אז דאָס אלעס איז אמת, הגם אלע דעפּעשען וואָס מיר ערהאלטען דאָ זאָגען דאָס געגנטייל. עס איז, למשל, קיין צווייפל איצט מער, אז דער „פּאָטיאָמקין" אויפשטאנד איז געווען אָרגאניזירט פון די סאָציאל־דעמאָקראטען; אלע דעפּעשען דערמאָנען אין איין קול די סאָציאל־דעמאָקראטען אלס פירער פון דעם געגנעראל סטרייק. אָבער ווי געזאָגט, עס קאָן זיין, אז די סאָציאליסטען־רעוואָלוציאָנערען זענען די אמת׳ע פירער פון דער רעוואָלוציע און אז די סאָציאל־דעמאָקראטען מאכען איין פעהלער גרעסער פון דעם אנדערען. מיך אינטערעסיר׳ט דאָס וועניג. ניט איך

בין מחויב צו פּארטייגען אלע האנדלונגען פון אלע סאָציאל־דעמאָקראטען אין דער גאנצער וועלט, ניט איך וויל אוועק־מאכען אונטער'ן האנט די פּארדינסטען פון די סאָציאליסטען־רעוואָלוציאָנערען. אויב זיי זענען ווירקליך דיזע וואָס האָבען אויפגעטאָן די הויפּט ארבייט, קומט זיי דער יישר כח, און די היסטאָריע וועט זיי דאָס געווים געבען מיט א פּולער האנט. אָבער אויב דאָס איז אמת, דאן באווייזט עס ערשט רעכט, א ז **ד י ו ו ע ל ט פ י ר ט ז י ך נ א ָך ד ע ם מ א ר ק ־ ס י ז ם.**

מאנכע מיינען צו האָבען באוויזען זייער גאנצע גלעטיקייט, מיט זייער גאנצער פילאָזאָפיע, וועו זיי קאָנען צוזאַ־מענשטעלען כראָנאָלאָגיש די פאקטען; וועו זיי קאָנען צייגען וואו און וועו און דורך וועמען געווייסע זאכען האָבען פאסירט. אזוי האָט מען געשריבען היסטאָריע אין די אלטע צייטען. היינט פארשטעהט מען די זאך אביסעל אנדערש. די פאקטען זענען טאקע וויכטיג, אָן זיי איז קיין היסטאָריע ניטאָ, אָבער נאָך וויכטיגער זענען די **א ו ר ז א כ ע ן**, וואָס האָבען גע־פירט צו דיזע פאקטען. עס איז דאדורך ניט וויכטיג וווי דער מאן וואָס האָט געוואָרפען די באָמבע האָט געהייסען, אָדער אין וואָס ער האָט געגלויבט; עס איז ניט וויכטיג, וואָסער פילאָזא־פיע עס האָבען געהאט די מענשען, וואָס האָבען אָנגעפירט דעם „סטרייק". וויכטיג איז: פון וואנען קומט וואָס סאזאנאָוו האָט געוואָרפען די באָמבע, און פאר וואָס האָט דיזע באָמבע געמאכט אזא אייגדרוק אויף מיליאָנען מענשען; פון וואנען קומט וואָס א קליינע צאָל מענשען האָט געקאָנט באוועגען מי־ליאָנען אנדערע מענשען אוועקצולייגען די ארבייט, זיך אונ־טערצואוואָרפען אונטער נויט און הונגער און אויך צו ריזיקי־רען מיט זייער לעבען? דאָס זענען די וויכטיגסטע פראגען און וועו מען וויל די אלע פראגען פארענטפערען, שטויסט מען זיך אָן אָן גאנץ אנדערע טאטזאכען, און דאן מוז מען אנערקענען די באהויפּטונג „אז די וועלט געהט נאָך דעם מארקסיזם".

זייט צענדליגער יאָרען איז אָנגעגאנגען א שטרייט אין די סאָציאליסטישע רייהען וועגען דער קומענדיגער רעוואָלוציע אין רוסלאנד. די מארקסיטען האָבען באהויפּטעט, אז רוסלאנד

וועט מוזן דורכמאכען דעמזעלבען פראצעס פון אנטוויקלונג ווי אלע אנדערע ציוויליזירטע פעלקער. זיי האבען נאכגעווי־זען, אז ניט קוקענדיג אויף דעם וואס אין פאליטישער הינזיכט שטעהט רוסלאנד ווייט הינטער אלע ציוויליזירטע פעלקער, איז אבער די אינדוסטריעלע אנטוויקלונג געקומען צו א הויכער שטופע. אז מיט דעם וואוקס פון קאפיטאליזם איז אויסגעוואק־סען א שטאטישער פראלעטאריאט, און אז עם וועט אויספאלען אויף דעם שטאטישען פראלעטאריאט צו באפרייען דאס רוסי־שע פאלק פון די סאמאדערזשאווויע, פון דעם צארישען דעס־פאטיזם; אז מיט דיזער באווענונג וועט זיך אבער נאך ניט ענדיגען די אויפגאבע פון דעם ארבייטער קלאס, ווייל די בא־פרייאונג וועט אין ערשטער ליניע זיין לוטובת דער בורזשואזיע: מיט דעם שטורץ פון דער זעלבסטהערשאפט וועט דער קאפי־טאליזם ערשט קריגען א פרייע האנט זיך צו אנטוויקלען און צו וואקסען. מיט דעם וואוקס פון קאפיטאליזם מוז אבער נויטוועניגערווייז וואקסען דער עלענד פון דעם ארבייטער־קלאס. און דאן ערשט וועט עס זיין די אויפגאבע פון דעם ארבייטער־קלאס אין רוסלאנד, צוזאמען מיט די ארבייטער פון אנדערע לענדער, זיך צו באפרייען פון דער הערשאפט פון דער בורזשואזיע. אזוי האבען די מארקסיסטען אנגעצייכענט דעם גאנג פון אנטוויקלונג אין רוסלאנד. זיי האבען דאס נעטאן אויף דעם גרונט פון דער מאטעריעליסטישער פילאזאפיע, וועל־כע וויל האבען, אז דער הויפט פונקט אין דעם נעוועלשאפטלי־כען צוזאמענלעבען, דאס וויכטיגסטע ראד ארום וועלכען דער גאנצער פראצעס דרעהט זיך, זייענן די עקאנאמישע אומשטענ־דען. נעשטיצט אויף דיזען האבען זיי אנגעוועגדט זייער גאנ־צע ענערגיע און טעטיגקייט אויפצוואוועקען און אויפצוקלערען, און צו ארגאניזירען דעם רוסישען ארבייטער.

דער צוויייטער צד, די וואס רופען זיך סאציאליסטען־רעוואלוציאנערען, האבען דאס אין גאנצען אפגעלייקענט. לויט זיי איז די גאנצע פילאזאפיע א פאלשע: די געשיכטע בא־וועגט זיך ניט אויף דיזען אופן. אין דער געשיכטע, האבען זיי באהויפטעט, שפילט די אינטעליגענציע די הויפט ראל. רוסלאנד מוז דאדורך ניט דורכמאכען די אלע צרות און פאל־

גען פון קאפּיטאליזם. רוסלאנד האָט שוין א ביישפּיל, וואָס די אנדערע פעלקער האָבען אויפגעטאָן מיט דעם, וואָס זיי האָבען געהאָלפּען דער בורזשואזיע קומען צו דער מאַכט, און זי קאָן זיך אראָפּנעמען א מוסר און באלד איינפירען די סאָציאליסטישע געזעלשאפט. אלע וואָס מען דארף איז, אז די אינטעליגענציע, וואָס ווייס די אלע זאכען, זאָל דאָס ערקלערען דעם פּאָלק. זיי האָבען זיך נאָך דערביי געשטיצט אויף דער „קאָמוניסטישער" איינפירונג אין די רוסישע דערפער, אויף די „אבשטשינאָ".

אין רוסלאנד, האָבען זיי גע'טענה'ט, הערשט א פארצייטיגער קאָמוניזם, עס וועט אלזאָ ניט זיין שווער דעם מוזשיק אויפצוקלערען און צו באווייזען די ברכות פון דעם אמת'ען קאָמוניזם. זיי האָבען זיך דארום א לאָז געטאָן „וו'נאראָד", און זיי זענען געווען איבערצייגט, אז אזוי שנעל ווי מען וועט פארטיג ווערען מיט דעם „אויפקלערען", וועט זיך דער מוזשיק דערהויבען אין זיין גאנצער מאיעסטעטישער מאַכט און וועט מיט איין שליידער ארונטערוואַרפען דעם צאר מיט זיין גאנצער חברותא, מיט די קאָפּיטאליסטען מיט האָקעל שעלאָקעל, און וועט איינפירען א סאָציאליסטישע געזעלשאפט.

פיעל בלוט איז צוליב דעם פארגאָסען געוואָרען, פיעל קרבנות זענען געפאַלען, פיעל תליות האָבען די צארען הענקער אויפגעשטעלט, דער מוזשיק איז געבליבען גלייכגילטיג, ער האָט זיך ניט גערירט. און אז ער האָט זיך א ריר געטאָן, איז עס גיכער געווען, ווי דער מוזשיק אין טורגעניעוו'ס אן ערצעהלונג, צו כאָפּען א שטיקעל פון דעם שטריק, אויף וועלכען דער רעוואָלוציאָנער איז געהאָנגען, פאר א סגולה.

צענדליגער יאָרען זענען אזוי אוועק. נון, האָבען מיר ענדליך דערלעבט די רעוואָלוציע אין רוסלאנד.

און וואָס זעהען מי ראיצט? עס איז קוים דאָ איין מענש אין דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט, וואָס זאָל איצט נאָך דענקען, אז דער אויסגאנג פון דיזער רעוואָלוציע וועט פירען צו עטוואס אנדערש ווי צו דער הערשאפט פון דער בורזשואזיע. די ווילדסטע פאנטאזיע קאָן זיך ניט פאָרשטעלען, אז דיזער אויפשטאנד זאָל זיך ענדיגען מיט דער איינפירונג פון א סאָ-

ציאליסטישער געזעלשאפט. וואָסער פּאָרמע די רעוואָלוציע זאָל ניט אָננעמען, עס קאָן מער קיין ספּק ניט זיין, אז איצט פּאנגט זיך אָן די הערשאפט פון דער בורזשואזיע.*)

עס איז ניט דאָ דאָס אָרט צו זאָגען אַ מיינונג וועגען באָלשעוויזם, אָבער איך גלויב קוים אויב דער באָלשעוויזם וועט זיך דערהאלטען אין זיין איצטיגער פאָרמע. אַפילו אין דעם קלויבעם כשר פון זיין עקזיסטענץ, האָט ער זיך שוין פיעל געענדערט. איך גלויב נאָך היינט, אז אין רוסלאנד וועט זיך ערשט אנהויבען די הערשאפט פון דער בורזשואזיע, אויסער וועו די גאנצע וועלט זאָל מיט אַמאָל ווערען „באָלשעוויסטיש", סמנים פון וועלכען מען קאָן נאָך דערווייל ניט זעהן. סאָציאָליזם, פונקט ווי קאָפּיטאָליזם, מוז זיין אינטערנאַציאָנאָל. ביידע צוזאַמען קאָנען ניט עקזיסטירען.

עס קאָן זיין, אז אונטער דעם ספּעציעלען דרוק פין דעם אָרגאניזירטען ארבייטער־קלאס אין רוסלאנד וועט דער פּראָלעטאריאט אויסקעמפען אביסעל מער רעכט פאר זיך, דאָס קאָן זיין, הגם דאָס זעהט זיך נאָך ניט ארוים. די אומבאדינגטע הערשאפט אָבער וועט איבערגעהן אין די הענט פון דעם קאפּיטאָליסטישען קלאס. דיזע רעוואָלוציע וועט אלזאָ ניט איינפירען א סאָציאליסטישע, נאָר א ריין קאפּיטאליסטישע געזעלשאפט. זי וועט באפרייען דעם קאפּיטאליזם פון דעם דעספּאָטיזם, וועלכער האָט אים ניט געלאָזען קומען צו זיך. דער כיטרער וויטע האָט דאָס זעהר גוט איינגעזעהן און האָט זאָגאר פּרובירט מיט דעם אָפּצושרעקען די ארבייטער פון צו נעמען אנטייל, און אזוי ארום אָפּצוהאלטען די רעוואָלוציע. דאָס איינטערעסאנטע דערביי איז, אז דיזעלבע סאָציאליסטען רעוואָלוציאָנערען האָבען אין דער פּראקטיק מיטגעארבייט, און געטרייו מיטגעארבייט, צו העלפען ברענגען דעם צושטאנד, וועלכען זיי האָבען אזוי שטארק באקעמפט מיט זייער „אינטעליגענץ". און נאָך אינטערעסאנטער איז וואָס זיי שרייען איצט, אז זיי קומט דער גרעסטער חלק לויתן.

*) אין דעם יאָהר 1905, וועו דיזער ארטיקעל איז געוואָרען געשריבען, האָט נאטירליך קיין מענש ניט געקאָנט פּאראויסזעהן דעם באָלשעוויזם פון 1919.

פון דעם קומען מיר צו דעם צווייטען וויכטיגען פונקט, וועלכער ווארפט זיך אין די אויגען און וועלכען מען קאָן בשום אופן ניט אָפּלייקענען. דער פונקט איז, אז די רעוואָלוציע אין רוסלאנד ווערט געמאכט פון דעם ארבייטער קלאס. דאָס איז א פּראָלעטאריער רעוואָלוציע!

דאָס מיינט ניט צו זאָגען, אז די ארבייטער זענען די אייניציגע, וואָס מאכען די רעוואָלוציע. בשום אופן ניט! א רעוואָלוציע קאָן נאָר דאן זיין ערפאָלגרייך, ווען אלע קלאסען פון דער געזעלשאפט זענען פּראָינטערעסירט און באטייליגען זיך אין איהר, און אין דיזער רעוואָלוציע באטייליגען זיך אָהן צוויי־פעל אלע קלאסען פון דער רוסישער געזעלשאפט. די איבער־וועגעגדע קראפט, די טאָן־געבענדע מאכט איז אָבער אָהן שום ספק דער ארבייטער קלאס. אין די פריהערדיגע רעוואָלוציעס, ווי די פראנצויזישע פון דעם 18טען יאָרהונדערט, און די רע־וואָלוציע, וואָס האָט ארומגערייזט גאנץ אייראָפּא אין 1848, האָבען די ארבייטער אויך פּארגאָסען זייער בלוט. זיי זענען אָבער ניט געווען די פירענדע קראפט, דער טאָן פון יענע רעוואָ־לוציעס איז געקומען פון דער דאן אויפקומענדער בורזשואזיע. די ארבייטער זענען מיטגעשלעפּט געוואָרען מיט דעם שטראָם. די איצטיגע רעוואָלוציע איז פונקט פארקערט: זי ווערט הויפּטזעכליך געמאכט פון דעם ארבייטער־קלאס, ווערענד אלע אנדערע קלאסען ווערען מיטגעשלעפּט.

טראָץ דעם, וואָס דער ארבייטער קלאס וועט ניט ער־האלטען די פולע פרוכט פון דיזער רעוואָלוציע; טראָץ דעם וואָס דעם וויכטיגסטען געווינס ווערען דערווייל ציהען די קא־פּיטאליסטען, איז קיין צווייפעל, אז די רעוואָלוציע איז א פּראָ־לעטאריש רעוואָלוציע. און דאָס איז ניט קיין צופאל. עס ליגט אין דער באדינגונג פון די עקאָנאָמישע אומשטאנדען.

די דעספּאָטישע רעגירונג אין רוסלאנד איז ניט געווען בכח אין גאנצען אָפּצוהאלטען די אנטוויקלונג פון דעם קאפּי־טאליזם. די ערפינדונג און איינפירונג פון מאשינערייי אין אויסלאנד האָט געמוזט האָבען איהר ווירקונג אויף דער אינ־דוסטריע אין רוסלאנד. פון איין זייט האָט זי ניט געקאָנט בא־שטעהן געגען דער אויסלענדישער קאָנקורענץ אויף דעם היי־

מישען מארק, צום טראָץ פון דעם הויבען טאריף; פון דער צווייטער זייט ווידער האָט רוסלאנד ניט געקאָנט זיך שטעלען נעגען דער גרויסער קאָנקורענציע אויף איהר הויפט אויספיר ארטיקעל, די תבואה. זי האָט זיך אלזא געמוזט וועלענדיג ניט וועלענדיג קאפיטאליזירען. און ניט נאָר האָט די רעגירונג דער אנטוויקלונג ניט געשטערט, זי האָט איר געהאָלפען מיט אלע מיטלען. די גאנצע פּאָליטיק פון דער רעגירונג — די פּאָליטיק פון פארכאפען פרעמדע לענדער, וועלכע האָט שליסליך נעפירט צו דער מלחמה מיט יאפאן, און וועלכע האָט פיעל בייגעטראָגען צו דעם איצטיגען אויפשטאנד, וועלכער וועט ענדליך פירען צו דער באפרייאונג פון רוסלאנד — די גאנצע דיפלאָמאטיע איז געווען געבויט אויף צו העלפען דער אנטוויקלונג פון קאפיטאליזם. די קאפיטאליסטען אין אלגעמיינעם האָבען זיך ניט געקאָנט באקלאָגען אויף דער זעלבסטהערשאפט, זי איז פאר זיי געווען א גרויסע שטיצע, ספּעציעל אין די קעמפע צווישען קאפיטאל און ארבייט. דער אויסציגער שטער וואָס זיי האָבען געפונען אין דער רעגירונג איז געווען, וואָס זי האָט אלץ געוואָלט ארייכאפען פאר זיך, וואָס זי איז אליין געוואָרען דער גרעסטער קאפיטאליסט, דער גרעסטער מאָנאָפּאָל, וואָס האָט אהן צווייפעל געהאָלפען ארייכטרייבען די קאפיטאליסטען און דעם מיטעל קלאס אין די רייהען פון דער רעוואָלוציע. אויסער דעם אָבער האָבען די קאפיטאליסטען זיך ניט געקאָנט פיעל באקלאָגען.

די אנטוויקלונג פון קאפיטאליזם האָט מיט זיך געבראכט דעמזעלבען עלענד, דיזעלבע צרות, וואָס עס האָט פּאראורזאכט איבעראל, עס האָט אָבער צו דערזעלבער צייט אויך ארויסגעבראכט די ווידערשטאנד קראפט פון די ארבייטער. כדי צו פארבעסערען זייער לאָגע, כדי צו פארקלענערען דעם עלענד וואָס דער קאפיטאליזם האָט אזוי אומערוואַרטעט אויף זיי ארויפגעבראכט, האָבען זיך די ארבייטער געמוזט אָרגאניזירען, און דאָ האָט זיך אריינגעמישט די זעלבסטהערשאפט, אלס דער אמת'ער „סטאָראוש פון קאפיטאל". יעדע פּאראיניגונג, יעדער סטרייק איז באטראכט געוואָרען אלס פּארראט צום פּאטערלאנד; יעדער אניטאטאָר, יעדער סטרייקער איז בא־

שטראָפט געוואָרען אלם הויכפּאַרטעטער. דער ארבייטער־קלאס איז אזוי ארום געוואָרען דער איינציגער אונטערדריקטער קלאס און דער עקאָנאָמישער קאמף — א ריין פּאָליטישער קאמף. די צארען־רעגירונג האָט זיך ארויסגעוויזען אלס דער איינציגער שטער פון דעם פּראָלעטאריאט צו פארבעסערן זיין לאָגע, און דער געשריי איז געוואָרען: נידער מיט דעם צאריזם.

דאָס איז אָבער ניט געקומען מיט אמאָל, א צייט לאנג איז עס געלונגען דער רעגירונג, דורך דער כיטרער פּאָליטיק פון דער זובאַטאָווישער באוועגונג, אויפצורעדען דעם ארבייטער, אז דער „צאר באטיושקא" איז זיין בעסטער פרייַנד. דער 22טער יאנואר 1905 האָט געגעבען דעם לעצטען קלאפ צו דיזען גלויבען. אונטער דער פירונג פון דעם גלח גאפּאָן זענען די ארבייטער געגאנגען צו זייער „באטיושקא" זיך באקלאָגען אויף זיינע שלעכטע משרתים. זיי האָבען דאן נאָך געגלויבט, אז אלעס וואס מען דארף איז זיך אויסצורעדען זייער ביטער הארץ פאר דעם צאר. דעם ענטפער, וואָס זיי האָבען געקרָגען, איז געווען דייטליך: הונדערטער געפאלענע, טויטע און פארוואונדעטע, איז געווען דער ענטפער, וואָס „באטיושקא" האָט זיי געגעבען דורך דעם מויל פון „זיינע" ביקסען. דאָס איז געווען דער אמת'ער סיגנאל; דאָס האָט מיט אמאָל ארפּגעריסען דעם פינסטערען שלייער וואָס האָט געהאנגען ארום דעם צאר און זיין רעגירונג. פון איצט אָן איז דער ארבייטער א שונא זיין רעגירונג, איצט לאָזט ער זיך מער ניט נארען, איצט פאָדערט ער מיט זיין גאנצער מאכט: פרייהייט!

דאָס איז דער גאנג פון דער איצטיגער רעוואָלוציע אין רוסלאנד. איצט שטעהט דער ארבייטער ניט אליין, די בור־זשואזיע איז אויך שטאַרק פאראינטערעסירט אין זיין ערפאלג, און, ווי עס הערט זיך, האָט דער מוושיק זיך אויך געמומען רי־רען, עס איז אָבער זיכער, אז דער מוזשיק אליין, ווי די בור־זשואזיע אליין וואָלטען קיין רעוואָלוציע ניט אונטערגענומען. מיט איבער פופציג יאָהר צוריק האָט מארקס געשריבען: „עס איז קלאָר און דורך דער געשיכטע פון אלע מאָדערנע לענדער באצייגט, אז די בויערען־באפעלקערונג קאָן קיין מאָל ניט אונ־טערנעמען א זעלבסטשטענדיגע באוועגונג מיט ערפאלג. דערצו

איז זי פארשפרייט אויף א צו גרויסער שטרעקע לאנד, און עס איז זעהר שווער צוזאמענצוברענגען א גרויסען טייל צו גע־מיינשאפטליכער טעטיגקייט. די בויערן דארפען קריגען דעם ערשטען שטויס פון דער קאָנצענטרירטער אויפגעקלערטער און באוועגליכער באפעלקערונג פון די שטעט". די איצטיגע באוועגונג אין רוסלאנד באווייזט דאָס דייטליך.

מאנכע מענשען קומען אין גרויס התפעלות פון דעם, וואָס די רוסישע ארבייטער זענען געווען די ערשטע צו מאכען א רע־וואָלוציע דורך א גענעראל סטרייק. מען קאָן זיי ניט פאַר־דענקען: עס איז א מערקווירדיג שעהן בילד, וואָס שטעלט זיך פאר אונזערע אויגען. עס איז ערהאבען צו זעהן ווי אין א שטאָט ווי פעטערבורג, שטעלען זיך אוועק אכט הונדערט טויזענט ארבייטער און ערקלערען: „גיט אונז פרייהייט, אָדער מיר ארבייטען ניט!" זיי באוואפנען זיך ניט, זיי שיסען ניט, זיי מערדערען ניט, זיי פארגיסען ניט קיין בלוט; זיי טוען ניט קיינס פון די זאכען, וואָס מען שטעלט זיך פאָר אונטער רעוואָלוציע. אלץ וואָס זיי טוען — זיי טוען נאָר ניט, און:

אלע רעדער שטעהען שטיל,

וועז דיין שטארקער ארעם וויל!

דאָס איז א מערקווירדיג בילד, א בילד וואָס ווארפט ארויף א הייליגקייט אויף מענשען, א בילד וואָס די וועלט גע־שיכטע האָט ביז איצט ניט זיין גלייכען, און נאָך ערקווי־קענדער איז צו זעהן, ווי א גרויסע, מעכטיגע, טויזענט יעריגע דעספּאָטיע פאלט אויף אירע קניע פאר דיזען „רוהיגען" אָבער מעכטיגען געשריי. פון דעם אויבען געזאָגטען אָבער וועט מען איינזעהן, אז דער גענעראל סטרייק אין רוסלאנד איז די נאטיר־ליכסטע זאך אין דער וועלט. די גאנצע רעוואָלוציאָנערע באַ־וועגונג איז אין גרונט גענומען א „סטרייק" באוועגונג. א חוץ דעם איז דער גענעראל סטרייק אין רוסלאנד, מער ווי אין אלע אנדערע לענדער, דאָס איינציגע מיטל. צווי וועגען האָט דער ארבייטער קלאס געהאט פאר זיך; די באריקאדען און דעם גענעראל סטרייק. נו, זענען די צייטען פאר באריקאדען פארביי, מיט באריקאדען זענען די ארבייטער די שוואכערע, מיט גענעראל סטרייק, די מעכטיגערע. נאטירליך איז נאָך

ניט זיכער, אז אלעס וועט אָפּגעהן אזוי לייכט, עס קאָן נאָך זעהר לייכט קומען צו אן אלגעמיינער אויסשלאכטונג, אָבער אויב דאָס וועט קומען, וועט די שולד פאלען אויף דעם קאָפּ פון דער רעאקציע. אלעס בלוט וואָס איז ביז איצט פארגאָסען געוואָרען איז נעקומען פון יענער זייט. די רעוואָלוציע האָט נאָך קיין בלוט ניט פארגאָסען, די רעוואָלוציע טוט איר ארבייט פרידליך! זאָגאָר מיט א מעכטיגער קריגשיף אין זייער האנט האָבען די רעוואָלוציאָנערען געהיט זיך צו פארגיסען בלוט. דאָס זאָל מען ניט פארגעסען!

* * *

דיזע לעצטע באהויפטונג פירט אונז צו די אומגליקליכסטע פון אלע פאסירונגען, צו די פּאָגראָמען.

פארוואונדערט שטעהט די גאנצע וועלט און קאָן זיך ניט פארענטפערען דיזען אומגליק. מיט א פארוואונדערט הארץ און א צעבלוטיגטען קאָפּ שטעהט דער איד אין מיטען פון די אלע פאסירונגען. לאנג און שווער האָט ער געארבייט, מיטהעלפענדיג צו ברענגען אזא צושטאנד פון באפרייאונג. מיט דער גאנצער באגייסטערונג פון זיין צעווייטאָגטער נשמה, מיט דעם גאנצען פייער, וואָס האָט זיך ווי א וואולקאן אָנגעזאמעלט אין זיין בלוטיגען הארץ פאר טויזענטער יאָהרען פון פארפאָלגונג און ליידען, מיט דעם גאנצען פייער זיינעם, האָט ער זיך אריינגעוואָרפען אין דעם באפרייאונגס קאמף. ער האָט זיך פארגעסען, ער האָט זיך פארלייקענט, ער איז געגאנגען אויף דעם עשאפאָט, ער איז געגאנגען אין סיביר, האָט זיך אויף קיין זאך ניט אפגעשטעלט, ער האָט געקעמפט און געהאָפט אויף דעם גליקליכען טאָג, וועו די גלאָקען פון די רוסישע קירכען וועלען פארקינדיגען פרייהייט פאר דעם רוסישען פאָלק. ער האָט דאָס כמעט דערלעבט, די צייט איז ניט ווייט, די ערשטע קעמפע זיינען אויסגעפאכטען, אָבער, אָ וועה! אָנשטאָט צו נעמען אנטייל אין דער אלגעמיינער פרייד, שטעהט דער איד, אן אבל, ארום א בארג הרוגים, צעקאלעטשעטע און געשענדעטע; באווויינט ער זיינע געמערדעטע קינדער, זיינע געשענדעטע טעכטער אָדער שוועסטער; קיין בלוט איז ניט פארגאָסען געוואָרען, אָבער אידיש בלוט רינט ווי וואסער! איז דאָס דער

רעזולטאט פון דער לאנג ערווארטעטער און מיט אומגעדולד ער־
האָפּטער רעוואָלוציע? איז דאָס זיין פארגעלטונג פאר די
קרבנות, פאר דער מסירת נפש, פאר די מארטירער, פאר דעם
בלוט וואָס ער האָט צוגעשטעלט צו דער באפרייאונגס ארמיי?
זענען דאָס די רציחות פון דעם רוסישען פּאָלק? וועלכע דיזע
מערדערייען באנאנגען פון דעמזעלבען פּאָלק, וואָס קעמפט
איצט פאר אלגעמיינער פרייהייט?

אויף א שווערער פּראָבע איז דער איד געשטעלט; א שוו־
רען עקזאמען האָט ער דורכצומאכען. עס איז שווער צו פילא־
זאָפירען אונטער אזעלכע אומשטענדען; עס איז שווער צו
טרייסטען דעם אידען, עס איז שווער אים צו ראטען, עס איז
שווער אים אויסצוריידען זיין וועהטאָג. און דאָך... און דאָך
מוז איך זאָגען: די רעוואָלוציע, איז די איינציגע הילף פאר
דעם אידען! די רעוואָלוציע, און נאָר די רעוואָלוציע, וועט אים
באפרייען פון זיינע ליידען; וואָרים אזוי זיכער ווי עס איז, אז
די רעוואָלוציע ווערט געמאכט פון דעם פּראָלעטאריאט, אזוי
זיכער איז, אז די פּאָגראָמען ווערען געמאכט פון דעם לומ־
פען־פּראָלעטאריאט. דער לומפען־פּראָלעטאריאט איז אָבער
געווויינליך פייג. ער איז פעהיג צויי באגעהן די שענדליכסטע
פארברעכענס, אָבער ער האָט מורא פאר דער מינדסטער
קראפט. נעמט צו די רעגירונגס־שטיצע פון דעם לומפען־
פּראָלעטאריאט, און ער וועט ניט וואגען אויפצוהויבען א
האנט. און אז דיזע אלע מערדערייען זענען דירעקט אָרגאני־
זירט געוואָרען פון דער רעגירונג קאָן מען קוים צווייפלען. פון
די פארשידענסטע זייטען הערט מען דיזעלבע באריכטען.
פרייַנד און פייַנד פון דער רעוואָלוציע זענען אלע איינשטימיג,
אז די הריגות זענען געקומען פון דער רעגירונג און מיט דער
הילף פון דער רעגירונג. דער איינפאכסטער, דער אויגענשייַ־
ליכסטער שלום מוז אלזוֹ זיין: מאכט א סוף צו דיזער פאר־
ברעכערישער רעגירונג, און עס וועט ממילא קומען א סוף צו
די הריגות.

איך וויים די טענה, וואָס מען קאָן צו מיר האָבען:
פון וואנען קומט דאָס, וואָס מען מערדערט נאָר אידען? וועג
דער אנטיסעמיטיזם וואָלט ניט געווען אזוי איינגעוואָרצעלט

ביי די רוסען, וואָלט געוון אוממעגליך אים אויפצורייצען צו קויפענען אידען: וואו זענען די רעוואָלוציאָנערען? וואָרום האָבען זיי ניט פּראָטעסטירט? א. א. וו., א. א. וו. איך וויים די אלע טענות. אָבער מיר שיינט, אז זיי האָבען קיין ממשות ניט. מען דארף נאָר ניט געהן קיין אדעם צו קריגען הוליגאנעם, איהר קאָנט הייבט צו טאָג געפינען אין נויאָרק, לאָנדאָן אָדער פּאריז צוואנציג טויזענט הוליגאנעם, וואָס זענען פּראָטעסטירן צו באגעהן דיזעלבע פּראבראָעבענס ניט נאָר געגען אידען, נאָר געגען יעדען אנדערען קלאָס מענשען. דאָס איז די קלאָה פון קאפיטאליזם. יעדע גרויסע שטאָט האָט איהר לומפּען־פּראָלעטאריאט און ער פּעהלט אויך ניט אין אדעם.

די לעצטע פּאָגראָמען זענען פּראָגעקומען אין די אמת רוסישע שטעט. אין וואָרשא איז קיין פּאָגראָם ניט געווען. דערפּאר האָט זיך אין פּוילען אנטוויקעלט א פּוילישׂ נאציאָנאליסטישע באוועגונג, וועלכע איז אָהן צווייפעל א רעאקציאָנערע באוועגונג אונטער די אומשטאנדען, און וועלכע קאָן זעהר פּיל שאָדען דעם גאנג פון דער רעוואָלוציע, און וועלכע איז אויך אונטערשטיצט געוואָרען פון דער רעגירונג, ווי דער פּראָטעסט פון פּוילישע סאָציאליסטען צו וויטע באווייזט דייטליך. אין קאוואָקאז ווידער קויפענען די ארמעניער מיט די טאטארען זיך איינע די אנדערע. עס איז די אלגעמיינע פּאָליטיק פון דער רוסישער רעגירונג צו דערווייטערען די פּארשידענע פעלקער איינע פון די אנדערע. אין די רוסישע שטעט זענען די אידען דער אייניגיגער „פרעמדער" עלעמענט. מיט די אידען האָט די רעגירונג נאָך עקסטרע חשבונות. זי האלט זיי פּראָנטוואָרטליך פּאר פיעל פון איהרע צרות. און בלוטדורשטיג ווי די סאָמאָדערושאָוויע איז, און מעכטיג ווי זי איז נאָך דערווייל, האָט זי זיך מיט דעם גאנצען וואוט איהרען ארויפגעוואָרפען אויף דעם אומבאוואפענטען אידען. ווער עס ווייל דאָס ניט איינזעהן פּאר־מאכט מט געוואלד די אויגען. פּאַרוואָס פּראָטעסטירען ניט די רעוואָלוציאָנערען? ערשטענס, וויים מען נאָך ניט גענוי וואָס דאָרט איז פּאָגרעקומען, וואָס ווייטער וועלט מען אלץ מער גע־וואָר אז די רעוואָלוציאָנערע קריסטען האָבען פּארטיידיגט און זענען געפאלען פּארטיידיגענדיג די אידען; צווייטענס, געגען

וועמען זאלען זיי פּראטעסטירען? די זאך איז ניט נעמאכט געוואָרען אפּיציעל, קיין אוקאזען מיט מאניפעסטען זענען ניט ארויסגעגעבען געוואָרען. באוואוסט ווי די זאך איז, קאָן מען אָבער אפּיציעל ניט פּראטעסטירען געגען דער רעגירונג, די איר־ דען אפילו קאָנען דאָס אויך ניט טאָן. וואָלט געגען די אידען ארויסגעגעבען געוואָרען אן אוקאז פון דער רעגירונג, אזוי ווי געגען פוילען, בין איך זיכער, אז די ארבייטער וואָלטען געלאָזט הערען זייער שטים, ווי זיי האָבען עס געטאָן וועגען די פּא־ לאקען.

דאָס איז גאָנץ לייכט צו זאָגען, זיצענדיג אין נויאָרק בשלום און בשלוה, וועט מען ענטפערען, עס איז אָבער ניט לייכט פאר די אידען אין רוסלאנד, עס איז ניט לייכט פאר די אידען אין אדעס. א טעות! דאָס איז גאָר ניט אזוי לייכט ווי מען דענקט. מיט א בלוטיג הארץ זיצן מיט טרעטען אין די אויגען שרייב איך דיזע ווערטער, אָבער די ערגסטע צוויישען אלע צרות איז, וועז מען פארלירט דעם קאָפּ. שרייען און ליארמען גלאָט אין דער וועלט אריין העלפט קיינעם ניט. מיר הערען איצט געשרייען פון אלע זייטען, אלע לויפען און פאדען, אייניגע שרייען, מען דארף געהן קיין פאלעסטינא, אנדערע ווילען האָבען א טעריטאָריע אין אפריקא אָדער איר־ גענדוואו. מען זאמלט געלט צו שטיצען די אלמנות און יתומים, מען זאמלט געלט אויף געוועהר פאר וועלבסטפארטיי־ דיגונג. איך קאָן ניט זיין געגען איינע פון די טעטיגקייטען. אָבער מיר שיינט, אז דאָס איז ניט די הויפּטזאך. דיזע אלע זא־ כען וועלען ניט ברענגען די ישועה: עס וואָלט אודאי געווען א גלייכע זאך, וועז די אידען וואָלטען געקאָנט האָבען א טערי־ טאָריע. די צרה איז אָבער ניט אזוי מיט דער טעריטאָריע, ווי מיט די אידען אליין. זיי פּאָרען ניט. דער טעריטאָריא־ ליזם איז גראָד ווי די אסימילאציע: איהר מעגט באשליסען וויפיעל איהר ווילט, אז עס איז א יושר די אידען זאלען זיך אסי־ מילירען. זיי הערען אייך צו, אָבער זיי אסימילירען זיך ניט! מיט דער טעריטאָריע איז דיזעלבע זאך. איהר קאָנט בא־ שליסען, אָבער די אידען פאָרען ניט. א גאָנץ פאלק פאָרט ניט איבער פון איין עק וועלט צום צווייטען אזוי לייכט.

די עקאָנאָמישע אומשטענדען זענען בכח צו צווינגען דעם וואָנ־ דערשטאָק אין דער האנט פון א פאלק. און ניט נאר וועלען די אידען ניט פאָרען פון רוסלאנד, נאָר טויזענטער אידען וועלען צוריקפאָרען אין רוסלאנד אזוי שנעל ווי רוסלאנד וועט זיין פריי. ס׳איז קיין צווייפעל ניט, אז מ׳דארף קריגען אזויפיעל געלט ווי מעגליך צו לינדערען די צרות פון די אלמנות און יתומים, פון די פארוואונדעטע און פון די וואָס זענען געבליבען אָהן א היים און אָהן ברויט. דאָס וועט אָבער ניט אָפהאלטען די ווייטערדיגע פּא־ גראָמען. געלט אויף געווער איז אייגענטליך די וויכטיגסטע און נויטוועניגסטע זאך איצט. אָבער איך קאָן זיך ניט איינרעדען, אז דאָס וועט ווירקליך ברענגען די ישועה פאר אידען. א רעוואל־ וער אין האנט איז די איינציגע און בעסטע זאך געגען א פייגען און לומפיגען באנדיט. דער רעוואלווער האָט אָבער ניט קיין קראפט, ווען הינטער דעם באנדיט שטעהט א ראָטע סאָלדאטען מיט הארמאטען. ווען די פּאָגראָמען וואָלטען געקומען פון די הוליגאנעס, וואָלט דער רעוואלווער געווען נאָך איבערגענוג, וואָלטען זיי געקומען פון דעם רוסישען פאלק, וואָלטען קיינע רעוואלווערס און קיינע קאנאָנען ניט געהאָלפען. די פּאָגראָמען קומען פון דער רעגירונג, געגען איהר איז דער רעוואלווער מאכטלאָז. די רעוואָלוציע איז די איינציגע מאכט, וואָס קאָן באזיגען דיזע מאכט, וואָס קאָן פארניכטען דעם וואורצעל פון וואנען די אידישע צרות שטאמען. העלפט דער רעוואָלוציע, און איהר העלפט זיך! די רעוואָלוציע איז פרידליך, זי פאר־ גיסט קיין בלוט. בלוט ווערט פארגאָסען פון דער רעגירונג און איהרע נעדונגענע הוליגאנעס.

פעלקערקאַמף, אידעענקאַמף און קלאַסענ־קאַמף *)

צוזאמען מיט דער בארבארישער, אוממענשליכער מלחמה, וואָס שפּילט זיך איצט אָפּ אין איראָפּא, געהט אָן א זייטיגע מלחמה, א מלחמה וואָס איז דער פּועל יוצא פון דער ערשטער, א מלחמה וואָס וועט זיך ציהען לאנג נאָכדעם ווי די ערשטע מלחמה וועט שוין זיין אייגנעשטילט, און וועלכע וועט פון די צוקונפטיגע געשיכטס שרייבער און פילאָזאָפען אודאי ווערען אוועקגעשטעלט אלס די סיבה פון דער ריכטיגער מלחמה. דיזע צווייטע מלחמה, דער צושפּיל, אזוי צו זאָגען, איז די אידעען מלחמה. די דאָזיגע אידעען מלחמה איז ניט אזוי שרעקליך, ניט אזוי אוממענשליך ווי יענע וואָס ווערט אויסגעקעמפט מיט ביקסען און באיאָנעטען, קאנאָנען און באָמבעס; איהרע וואפען זענען די וואפען פון גייסט, זי איז אָבער אין גייסטיגען זין ניט ווייניגער געפערליך, און זי איז מער אלגעמיין, וואָרום אין דיזער אידעען מלחמה באטייליגען זיך אויך די פעלקער, וואָס האָבען אין דער ערשטער קיין חלק. און דיזע מלחמה, פונקט ווי יענע, ווערט געפירט נאָך אלע רעגעלען פון מלחמה, זי האָט איהרע גענעראלען און איהרע סאלדאטען, איהרע נצחונות און איהרע נידערלאָגען, איהרע געפאלענע און איהרע פארוואונדעטע. די גענעראלען אין דיזער מלחמה זענען די געלערטע פילאָזאָפען און קינסטלער פון די פארשידענע לענדער, די וואפען זענען די געלערטע געדאנקען און ציטאטען, סענטימענטען און היסטאָרישע באווייזען. דאָס פליהען אין דער לופט, ווערט באזאָרגט פון די פאָעטען אין די פארשידענע לאנגרען. העקעל, אויקען, דר. דערנבערג, לאמפרעכט; דזשיימס בריים, זאנגוויל, קיפלינג; פערארא, אנאטאל פראנס, בראנדער מאטיוס, עליאָט, סלאָון;

*) „דער אידישער סאָציאַליסט", נאָוועמבער, 1914.

זשול געד, וואנדערוועלדע, קוואפאטקין און פּלעכאנאָוו, מיט א גרויסן מחנה, וואָס אונטערשטיצען זיי, שטעהען אין די פּראָנט רייהען. און יעדער צד קעמפט מיט געשיקטקייט און געלערנטזאמקייט, מיט רעכט און גערעכטיגקייט אויף זיין זייט. עסטרייך פּארטיידיגט איהר רעכט געגן סערביען צו באשטראָפען אן שכן, וואָס באנעמט זיך ניט אָנשטענדיג; רוסלאנד נעמט זיך אָן פאר דעם קלייגעם און שוואכען סלאוויישען ברודער; דייטשלאנד וויל אויסהיטען, אז די הויבע גערמאנישע קולטור זאָל ניט טמא ווערען פון דער האנט פון דעם בארבארישען און האלב ווילדען קאָזאק; פראנקרייך קעמפט פאר איהר נאציאנאלען פארלוסט; בעלגיען בלוטיגט צוליב איהר רעכט אלס א זעלבסטשטענדיגע נאציאָן, און ענגלאנד מוז באשיצען די קלענערע פעלקער און פארניכטען דעם גיפערליכען דייטשען מיליטארזיזם. און יעדער פון זיי לייקענט אפ, אז זיין פאָלק איז דער אָנפאנגער פון דער מלחמה, און יעדער פון זיי נאהוויפטעט צו זיין דער אָנגריפענער, און קיינער דערצעהלט ניט דעם אמת'ן גרונט פון דיזען שוידערליכען מענשען מאָרד, פון דיזע מערדעריישע פארניכטונג און פארוויסטונג. אזוי ארום מאכט דיזע אידעען מלחמה אָן א פארוויסטונג אין די מוחות פון דער גאנצער מענשהייט, און באשאפט לענענדען פון גרויסע, געפערליכע מלחמות, וואָס ווערען געפירט צוליב גרויסע אידעען און אידעאלען.

דער גרעסטער קאָנקורענט פאר דייטשלאנד אויף דעם שלאכטפעלד איז ענגלאנד, און די גאנצע וועלט, פיהלט, אז עס איז ענגלאנד, וועלכע וועט צעשטערען אלע נצחונות פון דער דייטשער שוערד. דער שארפסטער קאמף אין דער דאָזיגער אידעען מלחמה ווערט דאדורך געפירט צווישען דייטשלאנד און ענגלאנד. ענגלאנד, ווי עס זעהט אוים אויבערפלעכליך, האָט קיין דירעקטע אורזאך זיך צו באטיליגען אין דער מלחמה, און די דייטשע געלערטע און דיפלאָמאטען האבען אָנגעשטעלט זייער גרעסטע געלערטען־קאָנאָנען געגן ענגלאנד. זיי אנטזאגען זיך פון יעדער קולטור־געמיינשאפט מיט ענגלאנד. פראפעסאָר ראנטגען, דער ערפינדער פון די ראנטגען־שטראלען, האָט זאָגאר פארניכטעט א מעדאל, וואָס ער האָט ערהאלטען פון דער ענג־

לישער אקאדעמיע; די ענגלישע געלערטע פון זייער צד פארטיי־דיגען די פאזויציע מיט זייער גאנצער קראפט. דער פארטיידי־גונגס פונקט איז: די נייטראליטעט פון בעלגיען. דייטשלאנד האָט מיט־אונטערשריבען דעם אָפמאך צו האלטען בעלגיען נייטראל. און ענגלאנד מוז אָפהיטען די הייליגקייט פון אן אָפמאך. „וואָס איז אן אָפמאך?" שרייט אויס דער דייטשער רייכס־קאנצלער, „ניט מער ווי א שטיקעל פאפיר", און וואו איז עס געהערט געווארן, אז א מעכטיג און גרויס לאנד זאָל זיך פארווייקלען אין אזא גרויסער מלחמה צוליב אן אָפמאך? קומט דער בארימטער ענגלישער געלערטער און שטאטסמאן דזשיימס בריים און באווייזט, אז אן אָפמאך איז א הייליגע זאך און מוז געהאלטען ווערן; און עס וועט געבוירען א לעגענדע: ענג־לאנד איז געגאנגען אין מלחמה צוליב א „שטיקל פאפיר". „א שקא דריספק חרב ביתר!" ביתר איז חרוב געווארן צוליב אן אקסעל פון א וואגען. און דיזע לעגענדען ווערן שפעטער דער גרונטשטיין פון געשיכטע־שרייבערייַ און פילאָזאָפיע.

אין דיזען אידעען קאמף זענען איניגע אידעען שוין געפא־לען. עס איז, למשל, געפאלען די אידעע פון דעם „איבערמענש". די גאנצע וועלט שטעהט מיט יראת הכבוד פאר דער דייטשער קולטור, אלע אנערקענען דעם חוב, וואָס די מענשהייט איז שול־דיג צו דעם דייטשען פאָלק פאר זיין בייטראג צו דער מענשלי־כער קולטור, אָבער דיזעס איז געטריבען געווארן צו ווייט. האָס דייטשע פאָלק איז כמעט שוין געווען אנערקענט אלס ניטשעס „איבערמענש". די וועלט האָט שוין אָנגעהויבען צו גלויבען, אז „דייטשלאנד איבער אלעס", אז קיין פאָלק, קיין נאציאָן קאָן זיך ניט אויסגלייכען מיט דייטשלאנד. אין דעם אידעען קאמף פון היינט האָבען זיך די געלערטע אָנגעהויבען צו מעסטען מיט די כחות, און עס איז ארויסגעקומען, אז וועראנד דייטשלאנד שטעהט זעהר הויך אין קולטור, האָט עס אָבער ניט וואָס צו פארריייסען דעם קאָפ געגען די אנדערע פעלקער. בראנדער־מאניום, דער אמעריקאנער קריטיקער וווייזט אָן, אז די גרעסטע ערפינדונגען פון דעם 19טען יאָרהונדערט קומען ניט פון דייטש־לאנד. דער טעלעגראף, טעלעפאָן, דער פאָנאָגראף, די מאָווינג פיקטשורס, די נעה מאשין קומען ניט פון דייטשלאנד. „אז די

דייטשען האָבען פּיל ביינעטראָגען צו דער וויסענשאפט איז נאָר קיין פּראָגע; עס איז אָבער פּונקט אזוי ווייניג א פּראָגע, אז די צוויי העכסטע וויסענשאפטסמענער פון די צווייטע העלפט פון דעם 19טען יאָרהונדערט זענען דאָרווין און פּאסטעור. אין דער כעמיע זענען די דייטשען פּיאָנערען; דאָך איז מענדעלעוו דער גרעסטער פון די מאָדערנע כעמיקער". דאָסזעלבע געפינט ער אין דער שענער ליטעראטור און אין די אנדערע קונסטען. טאָלסטאָי און טורגענייוו קומען נאָך פון דעם „בארבארישען" רוסלאנד, און אפילו אין דייטשלאנד גופא, איז דער גרעסטער פּאָעט זייט געטהע, ביז צו די נייע דראמאטיסטען ווי זודערמאן און הויפּטמאן, געווען היינריך היינע, א איד. דושיימס בריים געהט נאָך ווייטער. ער זוכט צו באווייזען, אז פּאר דער קולטור איז גאָר ניט נויטיג קיין גרויסע און מעכטיגע פעלקער, און ער ווייזט אָן אויף די אידען און גריכען פון אלטערטום, די צוויי קלענסטע פעלקער פון זייער צייט, וואָס האָבען ארויסגעבראכט די העכסטע קולטורען. ער ווייזט אויך אָן אויף דעם קליינעם נאָרווועגען מיט איהר איבסען און ביאָרנסאָן. דער בארימטער איטאליענישער היסטאָריקער פערארא שרייבט: „דייטשלאנד רעפּרעזענטירט דעם קוואנטיטאטיוון עלעמענט פון דער מאָדערנער קולטור, און פראנקרייך די קוואליטאטיוון". און דער איטאליענישער סאָציאליסט דעל סעטא האָט נעזאָגט צו דר. סודעקום, דעם דייטשען סאָציאליסט: „איהר רעדט פון דייטשער ציוויליזאציאָן, וועלכע איז אין נעפאר, אָבער מיר קאָנען ניט זעהן קיין קולטור אין דעם, אז מען גרייפט אָן און מען קוועלט דאָס נייטראלע בעלגיום, און מען צעשטערט לוואוון". אויף אזא אופן איז געשטאָרבען דער „איבערמענש". מיר ווילען נאָך איהם קיין קדיש ניט זאָגען. די איבערמענשען אנטוויקלען זיך געווייניגליך צו אוממענשען. דער „איבערמענש" איז פאָרמולירט געוואָרען פון דעם דייטשען פילאָזאָף ניטשע, ער איז אָבער אין אמת'ען א פּראָדוקט פון דעם דייטשען מילימאריזם. די קולטור אין דייטשלאנד איז באשאפען געוואָרען פון דעם „מענש", און דער וועט בלייבען לעבען, צו דייטשלאנד וועט געווינען צי פארשפילען. זעהר ריכטיג איז די באמערקונג פון דזשיימס בריים, אז די גרעסטע קולטורעלע ווערטען

זענען באשפּען געוואָרען אין דייטשלאנד, איידער עס איז גע־ווען א מעכטיגע אימפּעריע, אז „די צייט פון קאנט און לעסינג און גאטהע; פון העגעל און שילער און פיכטע איז ד׳ צייט ווען עס איז נאָך ניט געווען קיין דייטשער שטאט.“

דער געפּאלענער „איבערמענש“ אינטערעסירט אונז ווייניג. עס איז אָבער דאָ אן אנדער פונקט אין דעם אידעען קאמף, וואָס אינטערעסירט אונז זעהר פיל, וואָרום דיזער פונקט האָט ארויסגערופען א וועלט מיט נייע פּראָבלעמען, וואָס מאכט נויט־ווענדיג אויפסניי צו רעווידירען די לערע, וואָס האָט מער פון אלע אנדערע ארומגעכאפּט די מאָדערנע מענשהייט.

די ערשטע צוויי אידעען, וואָס האָבען זיך באגעגנט אויף דעם שלאכטפעלד פון דעם אידעען קאמף, זענען געווען די אי־דעען: נאציאנאל אָדער אינטערנאציאָנאל; נאציע אָדער קלאס? איז די נאציע דער עיקר און דער קלאס דער טפל אָדער פּארקערט? דארף מען פארלייקענען די נאציע און קעמפען מיט און פאר דעם אייגענעם קלאס, אפילו דאָן וועז די נאציע איז אין געפאר, אָדער דארף מען האלטען מיט דער נאציע אפילו דאָן, וועז דער אייגענער קלאס איז אין געפאר? מיט אנדערע וואָר־טער: איז דער קלאסענקאמף נאָר א קאמף אינערהאלב די אייי־גענע נאציע און וואָרט בטל אזוי שנעל ווי נאציע שטעלט זיך געגען נאציע, אָדער איז דער קלאסענקאמף באגרינדעט אויף דער אינטערנאציאָנאליטעט פון דעם ארבייטער קלאס, אויף דעם געדאנק: „ארבייטער אלער לענדער פּאראייניגט אייך?“ דער ערשטער צוזאמענשטויס איז פּארגעקומען אויף דעם דאָזי־גען פעלד, און דעם נצחון האָט ארויסגעטראָגען די נאציע אידעע די קלאסענקאמף אידעע, וואָס איז באגרינדעט אויף דעם אינ־טערנאציאָנאליזם איז געפאלען א טויטליך פארוואונדעטע, דער ערשטער קרבן אין דער מלחמה! זי איז פון דער וואונד נאָך דערהוויי ניט געשטאָרבען. עס איז נאָך דאָ א האָפענונג, אז זי וועט זיך ערהאָלען פון דעם קלאפ, און מיט באנייטע קרעפטען אויפנעמען דעם קאמף. מען קאָן אָבער ניט לייקענען, אז דער קלאפ איז א שווערער, די וואונד א געפעהרליכע, און עס איז דאָ א סכנה, עס קאָן איינטרעטען בלוט פארגיפטונג, און פאר־גיפטען דעם גאנצען גוף פון דעם אינטערנאציאָנאל. דאָס ערג־

סטע דערביי איז, וואָס עס איז אייגענטלעך גאָר קיין קאמף ניט געווען, וואָס די קלאַסענקאמף אידעע איז געפאלען ניט פּרוּבירענדיג זיך צו וועהרען, און וואָס זי שיינט צו האָבען קנאפּ פּארטיידיגער, וואָס איהרע פּארטיידיגער האָבען אוועקגעוואָרפען די וואפען און זיך געכאפּט פּאר די וואפען פון דער נאציע.

מען זאָגט אונז: נאָך דער מלחמה וועלען זיך די סאָציאַליסטען ווידער צוזאמענקומען און ווידער פּרעריגען קלאַסענקאמף און אחדות צווישען פּעלקער. אָבער דאָס איז א קנאפּע נחמה. נאָך דער מלחמה וועלען זיך די רעגירונגען אויך צוזאמענקומען, און איינע פון די וואָס באקעמפען זיך איצט וועלען זיך נאָך אפשר פּאראייניגען געגענאיבער די, מיט וועלכע זיי קעמפען צוזאמען, ווי עס איז שוין פּיל מאָל פּאָרגעקומען אין דער גענשיכטע. מיט דער טרייסט פון „נאָך דער מלחמה" וועט די וואונד זיך ניט פּארהיילען, עס וועט אלע מאָל בלייבען דער פּאקט, אז די דייטשע סאָציאַלדעמאָקראטיע, דער „איבערמענש" אין דעם סאָציאַליזם, די וועלכע איז געווען דער מוסטער פּאר דער גאנצער וועלט, וועלכע האָט פון זיך אַרויסגעגעבען די תורה פון אינטערנאציאָנאַליזם און קלאַסענקאמף, האָט די ערשטע צעבראָכען די לוחות. וואָס זאָל נאָך דעם זאָגען דאָס קלייניע און שוואכע בעלגיען, וועלכעם ווערט צעקוועטשט פון די צוויי גרויסע בערג, צווישען וועלכע עס איז אריינגעפּרעסט? און נאָך בעלגיען האָט פּארנקרייך שוין קיין אנדערע ברירה ניט געהאט ווי זיך אריינווארפען אין קריג, און רוסלאנד מוז נאָכטאנצען פּראנקרייך. דעם קלאפּ וואָס די אידעע פון אינטערנאציאָנאַלען קלאַסענקאמף האָט געקראָגען איז דאדורך זעהר א שווערער.

עס איז נאָך איצט צו פּריה צו וועלען פּארענטפערען אָט די וויכטיגסטע פון אלע פּראָגען. מיר האָבען נאָך צו וועניג פּאקטען צו קענען ריכטיג אורטיילען און פּאראורטיילען. עס איז אומגלויבליך, ווי א צירייבער סאָציאַלדעמאָקראט דריקט זיך אויס, אז 110 אפּגעארדנעטע, 200 רעדאקטערע, מיט א נאָכפּאלגערשאפט פון מיליאָנען, זאָלען איבערנאכט ענדערען די מיינונגען פון א לעבען לאנג. נאָך דער מלחמה, וועלן די „קריטיק דער וואפען" וועט פּארשטומען און עס וועט אויפהייבען דעם קאָפּ „די וואפע דער קריטיק", וועלען מיר בלי סדר זיך דער-

וויסען פון טאג־אכען, וואס וועלען שטעלען די גאנצע אנגע־
לעגנהייט אין אן אנדער ליכט. דאס דארף אונז אבער ניט
אפהאלטען זיך צו באנוצען מיט די פאקטען, וואס מיר וויסען
און אוועקשטעלען די פראגע שארף און בולט, לאזענדיג די אנט־
וואָרט אויף א שפעטערע צייט.

די פראגע איז: נאציע אדער קלאס אין דעם אינטערנא־
ציאנאל, וועלכעם קומט פריהער?

די דייטשע סאציאליסטען, ווי עס שיינט, האבען געענט־
פערט: די נאציע איז פריהער ווי די קלאסע. וועז די נאציע איז
אין געפאר, דאן וויסען מיר ניט פון קיין קלאסען; דאן זענען
מיר דייטשען. פ. שיידעמאן, אין זיין בריף צום „פארווערטס",
שרייבט: „איבריגענס: אויך מיר סאצ אלדעמאקראטען הא־
בען ניט אויפגעהערט צו זיין דייטשען, ווייל מיר האבען זיך
אנגעשלאסען אן דער אינטערנאציאנאלער באוועגונג". אויגוסט
בעבעל האט מיט יארען פריהער אין א רעדע אין דעם רייכסטאג
געזאגט:

איך גיב אויך מיין וואָרט: אין א קריג, אין וועלכען
דייטשלאנד'ס עקזיסטענץ וועט שטעהן אין קאן, וועלען מיר ביז'ן
לעצטען מאן, און זאגאר די עלטסטע צווישען אונז, נעמען דעם
ביקס אויפ'ן פלייצע און דעם דייטשען באדען פארטיידיגען.

ענליך האט זיך אויסגעדריקט דער אלטער ליבקנעכט. ביי
די דייטשע סאציאלדעמאקראטען איז דאס אלוא געווען א פרינ־
ציפ פון אלעמאל. דאס פאטערלאנד קומט פאר דעם קלאס, און
מען מוז עס פארטיידיגען מיט'ן ביקס אויפ'ן פלייצע. זיי הא־
בען נאר נעשטעלט איין באדינגונג, דאס פאטערלאנד מוז זיין
אין געפאר. מיט דעם זענען איינשטימיג וואנדערוועלדע, זשול
גער און פלעכאנאף. וועז דאס פאטערלאנד איז אין געפאר איז
אויס אינטערנאציאנאליזם, איז אויס קלאסענקאמף; דאן פאר־
געסען מיר דעם אונטערשיד פון קלאסען אין דעם אייגענעם
לאנד, און די געמיינשאפטליכקייט מיט אונזער קלאס אין דעם
פרעמדען לאנד.

וואלט דאס נאר געווען אזוי, וואלט נאך אפשר ניט גע־
וועז אזוי שלעכט. מיר וואלטען דאן געהאנדעלט ווי די רעפאר־
מירטע אידען; מיר וואלטען אויסגעשטראכען עטליכע פסוקים

פון אונזער סאָציאַליסטישען סידור, און מיר וואָלטען מיטגע־דאַוועט; מיר וואָלטען אויסגעשטראָבען דעם פּסוק: „ארבי־טער אלער לענדער פאראייניגט אייך!" און מיר וואָלטען גע־בליבען סאָציאַליסטען אין דעם אייגענעם לאנד, קעמפענדיג נעגען די הוימישע בורזשואזי. דאָס וואָלט אונז סוף כל סוף ארַאָפגעפירט פון וועג; מיר וואָלטען זיך געמוזט פארפלאַנטע־רען אין פיל נייע פּראָבלעמען, ווי מיליטאריזם, למשל; די דייטשען וואָלטען נאָך געמוזט אויסשטרייבען דעם פּסוק: „קיין מארק און קיין מאן" פאר דעם מיליטער, אָבער מיר וואָלטען זיך ווי עס איז אן עצה געגעבען און אָנגעהאַלטען דעם סאָציא־ליזם. דאָס ערגסטע ביי דעם אלעם איז, וואָס די דייטשע סאָ־ציאַלדעמאָקראטי, ווי עס שיינט מיר, איז אוועק פיל ווייטער, וואָס זי האָט זיך געשטעלט אויף דעם שטאַנדפונקט פון דער דייטשער רעגירונג און דעם דייטשען יוסטען באלעבאָס.

בעבעל האָט געוואָלט פארטיידיגען זיין לאנד, וועג עס איז אין געפאָר פון אנדערע לענדער, די דייטשע סאָציאַלדעמאָקראטי פון היינט פארטיידיגט איהר לאנד שטעלענדיג אין געפאר אנ־דערע לענדער.

די דייטשע רעגירונג באהויפטעט, אז זי האָט די מלחמה ניט געוואָלט, אז פאר 44 לאנגע יאָר איז זי געווען דאָס אייג־ציגע לאנד, וואָס האָט ניט געהאָט קיין מלחמה; אז דיזע מלחמה איז אויף איהר ארויפגעצוואונגען געוואָרען דורך דער האנדלונג פון דער רויישער רעגירונג, און זי מוז זיך שיצען, און זי מוז שיצען איהר קולטור פון די רוסישע בארבארען. דייטשלאנד, אָדער ריכטיגער פרייסן, האָט שוין אזא נאטור: זי קעמפט אימער פאר קולטור. ענגלאנד, פראנקרייך און איטאליען הא־בען אלע געקעמפט נעגען דעם פאפסטום, אָבער ערשט וועז די־זער קאמף נעגען דעם פאפסטום איז געקומען אין די הענט פון ביסמארק איז עס געוואָרען א „קולטור קאמף": דאָס אויסנאמס־געזעץ נעגען די סאָציאַליסטען אין דייטשלאנד איז אויך געווען ביסמארק'ס א „קולטור קאמף". די דייטשע רעגירונג קעמפט איצט פאר קולטור און נעגען די „רוסישע בארבארען", אָבער דיזעלבע דייטשע רעגירונג איז לאנגע יאָרען געווען דער בע־סטער פרייַנד און דער אונטערשטיצער פון דעם אמת'ען רוסי־

שען בארבאריזם, פון דער רוסישער רעגירונג, און האָט זעהר אפּט פּאר׳משפּט צו תּפיסה די דייטשע סאָציאליסטען פּאר באַ־ליידיגען דעם רוסישען בארבאריזם; דיזעלבע דייטשע רעגי־רונג איז דער פרייַנד און אונטערשטיצער פון דער טערקישער רעגירונג, וואָס איז נאָך מעהר „בארבאריש", און זי שיקט איהרע אָפּיצירען צו רעאָרגאניזירען די טערקישע ארמיי אויף דעם דייטשען שטייגער; און איהרע „סאָציאליסטען", וו׳ פּאר־וואוס, צו רעאָרגאניזירען די טערקישע פינאנצען. דיזעלבע דייטשע רעגירונג, וואָס קעמפּט פּאר קולטור און געגען די באר־בארען, איז אימער דער פרייַנד פון צאריזם און „סולטאניזם", און איז דער שונא פון דעם הויך קולטורעלען פראַנקרייך; דיזעלבע היינטיגע דייטשע רעגירונג, וועלכע זי איז נאָך געווען די פרייסישע רעגירונג, האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט צו באקעמפען דאָס עסטרייכישע דייטשטום, וועלכע זי באשיצט איצט, און האָט באקעמפּט אלע קלייניגקע מלוכה׳לעך, וואָס שפּעטער זע־נען זיי געוואָרען א טייל פון דייטשלאנד. מיט דער פּארטייִדי־גונג פון דער קולטור מצד דער דייטשער רעגירונג, שטעהט עס פונקט אזוי ווי מיט דעם רוסישען „פּאנסלאַוויזם". רוסלאנד פּארטייִדיגט די סלאַוועז אין בולגאריען און אין סערביען, וועל־כע זי וויל האָבען, און שטיקט און דריקט די סלאַוועז אין פּוילען, וועלכע זי האָט שוין.

די דייטשע סאָציאלדעמאָקראטען האָבען זיך געשטעלט אויף דעמזעלבען שטאַנדפּונקט. זיי זענען אלעמאָל געגען מלחמה, אין דעם קאָן נאָר קיין פּראַגע ניט זיין. די גאנצע סאָ־ציאליסטישע לערע איז געגען מלחמה, אָבער אין דיזען פאל מו־זען זיי פּארטייִדיגען זייער פּאָטערלאנד און זייער דייטשע קול־טור, וועלכע זענען אין גרויס געפּאָר. אָבער איז זייער לאנד און קולטור אין סכנה? דאָס איז די פראגע. די צווייטע פראגע איז: אויב זייער לאנד און קולטור איז אין סכנה, וועט האָט זיי געבראכט אין דיזער סכנה? איז עס רוסלאנד, אָדער איז עס זייער אייגענע רעגירונג?

עס ווערט פיל געשטריטען וועגען דעם פונקט: וועט האָט ארויסגערופען דיזע מלחמה? די גאנצע וועלט גלויבט, און די אָפּיציעל דאָקומענטען באווייזען דאָס, אז די דייטשע רעגירונג

איז דער אמת'ער שולדיגער. עסטרייך וואָלט קיינמאָל ניט גע־ וואגט זיך צו פארטשעפען מיט דעם רוסישען בער, וועו עס וואָלט ניט געווען זיכער אין דייטשלאנד'ס שטיצע. אויף דער באשולדיגונג פון דער גאנצער וועלט, אז דייטשלאנד איז שולדיג אין דער מלחמה, ענטפערט דייטשלאנד, אז זי איז געווען גע־ צוואונגען דערצו דורך דער מאָביליזאציע פון רוסלאנד.

מיר וועלען זיך ניט אריינלאָזען אין די דיפלאָמאטישע דריידלעך, און מיר וועלען באטראכטען די זאך פון א געוויינ־ ליך מענשליכען שטאנדפונקט. און פון דעם שטאנדפונקט צייגט זיך דאָס בילד אויף אזא אופן:

דער קרוין פרינץ פון עסטרייך־אונגארן איז ערמאָרדעט געוואָרען פון א סערבישען שטודענט. די עסטרייך־אונגארישע רעגירונג באהויפטעט, אז דאָס איז געטאָן געוואָרען מיט דעם וויסען און צושטימונג פון דער סערבישער רעגירונג, זי האָט דא־ דורך זיך פאַרגענומען צו באשטראָפען סערביען און מאכען אומ־ מעגליך, אז אזעלכעס זאָל נאָכאמאָל פּאסירען. צוליב דיזען צוועק האָט זי געשטעלט עלף זעהר שטרענגע פאָדערונגען צו דער סערבישער רעגירונג. צען פון דיזע פאָדערונגען האָט סער־ ביען באלד נאָכגעגעבען. די עלפטע איז געווען אזא, וואָס די סערבישע רעגירונג האָט ג'טענה'ט, איז איהר אוממעגליך צו־ צוגעבען, אויב זי זאָל בלייבען אן אומאָפּהענגיגע מלוכה. אָבער וויסענדיג איהר מאכטלאָזיגקייט, האָט סערביען פארלאנגט מען זאָל דיזען פונקט איבערגעבען צו א שידסגעריכט, זיך פארלאָ־ זען אויף מענשען. ענגלאנד, פראנקרייך און רוסלאנד, האָבען זיך אריינגעלעגט און געוואָלט דעם סכסוך אויסגלייכען, אָבער עם האָט ניט געהאָלפען. עסטרייך איז באשטאנען אויף דאָס איהריגע, דערצו האָט זי נאָך באשטימט אזא קורצע צייט אויף אן ענטפער, אז עס איז געווען אוממעגליך זיך אויסצוגלייכען. דאן איז געקומען רוסלאנד און האָט געזאגט: האלט! מיר וע־ לען ניט דערלאָזען עסטרייך־אונגארן זאָל צעקוועטשען דאָס קלייניע און שוואכע סערביען. אָט דאָס איז אזוי ווייט די מעשה. וואָלט דאָס טאקע געווען אזוי, וואָלטען אונטער דיזע פאָרהאנדלונגען זיך ניט פארשטעקט אנדערע כוחות, וואָלט דאן עסטרייך־אונגארן באַפּרפט מלחמה האָלטען מיט רוסלאנד. וואָס

האָט דאָס צו טאָן מיט דייטשלאַנד? און וואו איז דאָ די סכנה פאר'ן דייטשען פאָטערלאַנד און קולטור? איז אָבער דאָ א סוף צו דער געשיכטע: דייטשלאַנד האָט אַן אָפּמאך מיט עסטרייך־אונגארן. וואָס איז אַן אָפּמאך? א „שטיקעל פאפיר", זאָגט דייטשלאַנד, וועלכעס מען האלט וועז עס לוינט זיך, און מען צעריייסט וועז עס לוינט זיך ניט. אָבער הפנים, אז דער אָפּמאך צווישען עסטרייך־אונגארן און דייטשלאַנד איז מער ווי א שטיקעל פאפיר, און דייטשלאַנד ערקלערט מלחמה רוסלאַנד. נו, דארף דייטשלאַנד העלפען עסטרייך און צוואמען מיט עסטרייך געהן אויף רוסלאַנד. אָנשטאָט דעם לאָזט זי עסטרייך צו איהר אייגענעם שיקזאל אין די לאפעס פון דעם בער, און אליין באפאלט זי גאָר פראנקרייך, און פאדערט נאָך פון בעלגיען, זי זאל ברעכען דעם אָפּמאך, און איהר דורכלאָזען דורך איהר לאנד, צו פארניכטען פראנקרייך, און וועז ענגלאַנד קומט דאן און זאָגט: ניין! בעלגיען מוז בלייבען נייטראל, אז ניט זענען מיר דאָ, וועלט דער געשריי: וואָס איז אַן אָפּמאך? צוליב אַן אָפּמאך זאל מען געהן אין דער מלחמה! און דייטשלאַנד באפאלט בעלגיען און פארניכטעט און פארוויסט דאָס שענע, פרוכטבארע, גאנץ אומשולדיגעם, אָבער שוואכעם לאנד. די דייטשע סאציאלדעמאקראטען העלפען צו דעם. זיי געהען באשיצען זיך פון דעם רוסישען בארבאריזם, און פארניכטען דאָס קולטורעלע און קונסטרייכע בעלגיען. דער סאציאליסטישער רייכסטאָגס אָפּגעארדנעטער דר. פראנק איז געפאלען אין דער מלחמה ניט קעמפענדיג געגן דעם „בארבארישען" רוסלאַנד, נאָר אין קאמף מיט די קולטור רייכע פראנצויזען, אויף פראנצויזישען באָדען.

אָט דאָס איז דער ריין מענשליכער שטאנדפונקט, וועז מען וויל נעמען די לעגענדען פאר אמת'ער געשיכטע. דער אמת איז אבער, אז דאָס איז נאָר לעגענדען, אָפּיציעלע געשיכטען וויי זיי וועלען דערצעהלט פון די וואס שטעהען אין דעם אידעען קאמף. די אמת'ע אורזאכען זענען ניט די קולטור פון איין פאָלק, און דער בארבאריזם פון א צווייטען, דער אָפּמאך פון איין זייט און פון דער אנדערער זייט. דאָ שטעהט ניט קולטור געגען קולטור, און אָפּמאך געגען אָפּמאך, דאָ שטעהען ווירקליכע עקאָנאָמישע

כוחות, כוחות וואָס זענען שטאַרקער פון דער קולטור, און צוליב דיזע כוחות, באַקעמפט דייטשלאַנד דעם רוסישען „בארבאריזם" און אונטערשטיצט דעם טערקישען; צוליב דיזעלבע כוחות באַשיצט ענגלאַנד דעם רוסישען בארבאריזם און באַקעמפט די דייטשע קולטור. עס איז ניט קיינע אידעען און אידעאַלען. די דייטשע סאָציאַליסטען ווייסען דאָס בעסער פון אַלע אַנדערע. אין דיזען קאַמף האָבען זיי באַוואוסטזיניג אוועקגעוואַרפען דעם אידעאַל פון אינטערנאַציאָנאַליזם און קלאַסענקאַמף, און זיך געשטעלט אויף דער זייט פון די עקאָנאָמישע אינטערעסען פון דעם לאַנד.

מאַנכע באַהויפטען: די סאָציאַליסטען זענען געוואָרען ענאַרט פון דער רעגירונג; די רעגירונג האָט דורך איהרע צענזאָרס אזוי פאַרדרייט די נייעס, אז די סאָציאַליסטען האָבען ווירקליך גענגלויבט אין איבערפאַל פון רוסלאַנד.

אין דעם קאָן זיין מאַנכעס אמת, אָבער עס קאָן ניט זיין דער גאַנצער אמת.

דייטשע סאָציאַלדעמאָקראַטען זענען ניט קיין קינדער, און מען קאָן זיי אויף אזא אופן אין חדר ניט פירען. דערצו האָבען זיי ערפאָרונג פון דער געשיכטע פון דעם יאָר 1870. אין יענעם יאָר איז אין מאַנכע הינזיכטען זעהר לערייך פאַר די סאָציאַליסטען.

ווי באַוואוסט איז אין יאָר 1870 געווען די מלחמה צוישען דייטשלאַנד און פראַנקרייך, ווען דייטשלאַנד איז אַרויס דער זינער און אָפּגענומען ביי פראַנקרייך עלזאַס לאָטרינגען און א בילייאָן דאָלאַר אין געלט. דאַן איז די גאַנצע וועלט געווען איבערצייגט, אז דייטשלאַנד איז באַפאַלען געוואָרען פון פראַנקרייך. עס איז געווען אן אָפּענע זאַך: נאָפּאָלעאָן דער דריטער, דעמאָלט קייזער פון פראַנקרייך, האָט ערקלערט מלחמה דייטשלאַנד. דייטשלאַנד, נאַטירליך, האָט זיך געמוזט פארטיידיגען. די מערהייט פון די דייטשע סאָציאַלדעמאָקראַטען אין רייכסטאָג — דאַן זענען זיי נאָר געווען פינף — האָבען געשטימט פאַר דער מלחמה הלואה. דער פארטיי פּאָרשטאַנד און די מייסטע סאָציאַליסטען זענען געווען פאַר דער מלחמה. בעבעל און ליבקנעכט זענען געווען די אויסנאַמען. זיי האָבען זיך אנטהאַל-

טען פון שטימען, און האבען ערקלערט, זיי קאנען ניט שטימען געגען פראנקרייך, און ניט פאר דייטשלאנד, זיי האבען דעריבער נאריגט געשטימט. קארל מארקס האט זיי אין דעם אונטערשטיצט. אבער דיזע פרינציפיעלע האלטונג האט זיי געקאסט פיל געזונט. די פארטיי לייטונג האט זיי פארביטערט דאס לעבען. עס איז געקומען אזוי ווייט, אז ליבקנעכט האט געוואלט אויסוואנדערען קיין אמעריקא, און בעבעל האט זיך אנטזאגט מיטצוארבייטען אין דעם דעמאלדיגען „פאלקס־שטאט". אויך נוסט גייב האט געזוכט צו מאכען שלום צווישען דער פארטיי־לייטונג און בעבעל און ליבקנעכט, אבער דאס האט ניט געהאלפען. ערשט די ווייטערע פאסירונג, שרייבט בעבעל, האט געהאלפען צו רעכטפערטיגען זייער האנדלונג.

בעבעל שרייבט: „אין דייטשלאנד האט מען אלגעמיין געגלויבט, אז באלד נאך דעם ווי נאפאלעאן ווען ערקלערען מלחמה, ווען די פראנצויזישע ארמיי באפאלען דייטשלאנד. מען האט געווארט אומזיסט. אין פראנקרייך האט די קריג ערקלערונג ארויסגערופען א פולשטענדיגען מיש־מאש, קיין אייניציגער ארמיי קאהפום איז ניט געווען אויף דעם קריגס פוס. גאנץ פראנקרייך, פון אויבען ביז ארונטער, האט פארלוירען דעם קאפ. שוין אין אנפאנגס אויגוסט זענען געשטאנען 380,000 דייטשע סאלדאטען געגען 250,000 פראנצויזישע".

„פראנקרייך, ווען האט ערקלערט דעם קריג, איז אין קיין פרט ניט געווען פארבארייטעט צום קריג, ווערענד דייטשלאנד, וועלכעס איז כלומר'שט געווען דאס אנגעגריפענע, איז געווען פולשטענדיג פארבארייטעט צו מלחמה, שרייבט בעבעל. און דייטשלאנד האט דאס גוט געוואוסט. אין אן ערקלערונג, ווען מאלטקע האט אפגעגעבען אין דעם נאמען פון פעלד מארשאל ראאן, און פון זיין אייגענעם נאמען, האט ער לויט בעבעל'ס ערצעהלונג געזאגט:

מכח די ארמיי צוזאמענשטעלונג, אויסריכטונג, הילפמיטעל א. א. וו. איז פרייסען נאך קיינמאל ניט געווען אין אזא גוטער לאגע אונטערצונעמען א מלחמה, און מיט אזעלכע גוטע אויסזיכטען אויף ערפאלג. ער איז גאנץ געניי אינפארמירט וועגען די אויסריכטונג פון פראנקרייך, און לויט דעם איז

ניטאָ וואָס טורא צו האָבען פּראנקרייך זאָל איבערפּאלען דייטש־לאַנד.

און אזוי איז עס טאקע געווען. פּונקט ווי היינט.

דייטשלאנד ערקלערט קריג צו רוסלאנד, ווייל רוסלאנד מאכט מאָבילִיזאציע, ארויסגעוויזען האָט זיך, אז דייטשלאנד איז געווען פּארטיג צו מארשירען אין 24 שעה, ווערענד רוס־לאנד איז ניט געווען פּארטיג אין אזוי פיל טעג.

ווי איז עס געקומען, וואָס פּראנקרייך, אין איהר צושטאנד פון ניט צוגעפּערטיגטקייט האָט ערקלערט מלחמה געגען פּרוי־סען? די אנטוואָרט אויף דער פּראגע איז געקומען שפּעטער, נאָך דער מלחמה. עס האָט זיך שפּעטער ארויסגעוויזען, אז פּראנקרייך האָט ניט גע'חלומ'ט פון קיין מלחמה. איין מאָנאט בעפּאָר גאפּאלעאָן האָט ערקלערט מלחמה איז אין פּראנקרייך דורכגענאנגען א געוויסע צו פּארקלענערען די יערליכע אָפּגאבע פּאר רעקרוטען אויף 10,000. די גאנצע פּראנצויזיש־דייטשע מלחמה איז ארויסגעקומען דורך דעם, וואָס ביסמארק, וועלכער האָט געוואָלט די מלחמה, האָט געפּעלשט א דעפּעשע, און נאָך דיזער פּעלשונג איז די פּראנצויזישע רעגירונג אזוי באליידיגט געווארען, אז זי איז געווען געצוואונגען צו ערקלערען מלחמה. די פּעלשונג איז באקאנט אין דער געשיכטע אונטער דעם נאָמען די עמזער דעפּעשע.

אין יענער צייט האָבען די דייטשע סאָציאלדעמאָקראטען, אויסער בעבעל און ליבקנעכט, געקעמפּט פּאר זייער פּאָטער־לאנד, ווייל זיי האָבען געגלויבט, אז פּראנקרייך איז, אָדער וועט, באפאלען דאָס פּאָטערלאנד. עס האָט זיך נאכהער ארויסגע־וויזען, אז די סכנה אין וועלכען דאָס פּאָטערלאנד איז געשטא־נען איז ניט געווען די סכנה פון פּראנקרייך, נאָר פון איהר אייי־גענער רעגירונג מיט ביסמארק אָן דער שפּיץ. היינט האָט קיין לאנד דייטשלאנד קיין קריג ניט ערקלערט, עס איז פונקט פּאר־קערט: דייטשלאנד איז דער אָנגרייפער, אויף וויפיל מער איז צו גלויבען, אז די סכנה איז ניט פּאר דייטשלאנד, נאָר פון דייטשלאנד? און וועו די סאָציאלדעמאָראטי האָט זיך פּוג־דעסטוועגען ארויינגעוואָרפען אין קאמף מיט אזא ענטוזיאזם, איז דאָס ניט דער בעסטער באוויז, אז זיי האָבען אוועקגעוואָר־

פען די אידעע פון אינטערנאציאָנאליזם, פון סאָלידאריטעט פון דעם ארבייטער קלאס פון אלע לענדער? ווי געזאָגט: נאָך דער מלחמה וועלען מן הסתם ארויסקומען נאָך אנדערע פאקטען, ווי עס איז ארויסגעקומען נאָך דער מלחמה פון 1870. דער אינטערנאציאָנאליזם און די קלאסענקאמף אידעע וועט אודאי מוזען רעווידירט ווערן, און צוגעפאסט ווערען צו דעם נייעם נאציאָנאלען געדאנק. דאָס וועט זיין א פראָבלעמע פאר דער גאנצער סאָציאליסטישער וועלט, און מיט דער צייט וועט זי אודאי ווערען געלעזט. און אויב די פראָבלעמע זאָל ווערען געלעזט אויף אזא אופן, אז קלאסענקאמף מיינט נאָר אינערהאלב דער נאציאָן, דאן וועט זיך פאר אונז, די אידישע סאָציאליסטען, שטעלען א נייע אויפגאבע: צו וועלכער נאציאָן באלאנגען מיר, און וואָס האָבען מיר צו טאָן אלס אידישע סאָציאליסטען?

וואָס טוט מען מיט די אידען? *)

די מלחמה!

וועט רעדט ניט פון איר? וועט חקרה'ט זיך ניט, וועט שרייבט ניט וועגען דער מלחמה? מיר דאָ אין אמעריקא זעט נען מחויב צו זיין נייטראל, אָבער צי איז דאָ איין מענש, וואָס האָט ניט זיינע סימפאטיעס און אנטיפאטיעס מיט דעם אָדער יענעם צד? און ווי קאָן דאָס אנדערש זיין? ווי איז עס מעגליך צו זיין גלייכגילטיג אין א צייט, וועט א האלבע וועלט איז, ווי עס שיינט, אראָפ פון זינען; וועט מיליאָנען מענשען שטעהען איינם געגען ס'אנדערע, אויסגעריכט מיט די נייעסטע און מאָדערנסטע מאָרד־מאשינען און קויל־גענען זיך געגענזייטיג, און מאָרדען יעדען וואָס קומט זיי אין וועג, און פארוויסטען שטעט און צעשטערען די פרוכט פון א טויזענט־יעריגער ציוויליזאציע, און שאנעווען ניט קיין הייליגטומער, און האָבען ניט קיין חס אויף קונסטווערק, און טרעטען מיט די פים אלע אידעאלען פון דער מענשהייט, און מאכען צו נישט און פארלייקענען אלע פרינציפען, אלע רעגעלען, אלע מאָראל פון דער ציוויליזירטער וועלט; ווי קאָן מען זיין גלייכגילטיג אין אזא צייט? ס'נעמט שווינדלען אין קאָפ וועט מ'הויבט אָן טראכטען פון דעם דאָזיגען אומגעהייערען אומגליק; עס וועלט אומעטיג, וועט מען זוכט צו ערקלערען די אורזאכען און צו געפינען דעם סוף פון דעם אלעם. און ניט ווילענדיג מוז מען זיך פרעגען: וואָסער וועלט וועט דאָס זיין נאָך דער מלחמה? וועלען די טייוועלשע כוחות, וואָס מאכען אָן אזוי פיעל חורבות זיין בכח אויפצובויען דאָס, וואָס זיי האָבען חרוב געמאכט? עס שיינט צו זיין אוממעגליך. מען קאָן בויען נייע קירכען, מען קאָן פארלאטען די אלטע, מען קאָן מאכען נייע שאסייען, מען קאָן אויפסניי באַ-

---

*) „די אידישע וועלט", דעצעמבער, 1914.

אקערען די פעלדער, מען קאָן גיסען נייע קאַנאַנען, בויען נייע שיפען, אָבער מען קאָן ניט צוריקגעבען די עלטערען זייערע זיהן און די יונגע יתומים זייערע געפאַלענע פאָטערס.

ווער קאָן צוריקברענגען צום לעבען די קונסטוועלק פון די אלטע מייסטערס? ווער קאָן צוריק אריינבלאָזען די נשמות אין די „גופים" פון די קאנווענס, וואָס זענען פארניכטעט געוואָרען פון אכזריות'דיגע הענט? ווער קאָן צוריקגעבען דער מענשהייט די אידעאַלען, וואָס זענען מיט געוואַלד געטויט געוואָרען אין דיזער מלחמה? ווער קען איצט פרעדיגען דעם הייליגען געדאנק פון: ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה? אָט דיזער אידעאַל, וועלכער האָט געגעבען דער מענשהייט אזוי פיעל האָפנונג, און וועלכער איז אזוי היים געפרעדיגט געוואָרען פון די סאָציאליסטען? וועלען די סאָציאליסטען, די וועלכע האָבען אָקאָרשט געטראָטען דעם אידעאַל מיט די פים, וועלען זיי וואגען צו קומען צו דעם ארבייטענדען פאָלק און זיי רופען צום קאמף פאר גערעכטיגקייט און געגען טיראניי און ברודער־מאָרד? וועלען זיי דאָם וואגען צו טאָן? און אז ניט זיי, וער וועט מחיה מתים זיין אָט די אידעאַלען? און וער וועט זיי הערען, וער וועט זיי איצט גלויבען, וועו זיי וועלען דאָם אפילו טאָן?

דאָם איז גערעדט אין אלגעמיינעם; דאָם איז דאָם אומגליק פון דער גאנצער מענשהייט, און רירט אָן יעדען איינעם. דיזע מלחמה האָט אָבער נאָך ארויסגערופען ספעציעלע צרות, צרות וואָס באַרירען נאָר אונז, די אידען.

עס איז קיין ספק, אז דאָם בעלגישע פאָלק האָט זעהר פיעל געליטען פון דער מלחמה, עס איז אָבער ניט איבערטריבען צו באהויפטען, אז די מערהייט פון אידישען פאָלק האָט מער געליטען.

ווי באוואוסט ווערט די מלחמה געפירט אויף צוויי פראָנטען. אין מערב איז זי צום שטאַרקסטען אין בעלגיען, און אין מזרח, אין די „אידישע" שטעט פון פוילען, ליטא און גאליציען. די אידישע שטעט, אמת, האָבען נאָך ניט קיין לואוויין, אָבער די פרנסות זענען פונקט אזוי צעשטערט געוואָרען ווי אין די בעלגישע שטעט. אין דעם איינעם פרט פון לואוויין, קאָן זיין, האָ־

בען די בעלגיער מער געלטען איידער די אידען. אָבער נאָר אין דעם איינעם פּרט. אין אלע וויטערדיגע פונקטען לויבען די אידען מער. סאָלדאטען צו דער מלחמה האָבען די אידען צוגעשטעלט אודאי דריי מאל אזוי פיעל ווי די בעלגיער. אין דער רוסישער ארמיי אליין פארגיסען איבער 300 טויזענט אידען זיער בלוט. און די אידען האָבען נאָך די „אויסצייכנונג", וואָס זיי פארגיסען זייער בלוט אין אלע ארמייען. זיי קעמפען פאר רוסלאנד און געגען רוסלאנד, פאר פראנקרייך און געגען פראנקרייך, פאר דייטשלאנד און געגען דייטשלאנד. די בעלגיער האָבען פון איין זייט געלטען מער איידער די אידען, אָבער די אידישע טראגעדיע איז א גרעסערע. די גאנצע וועלט באוואונדערט, און מיט רעכט, דאָס בעלגישע פאלק; די גאנצע וועלט האָט רחמנות אויף די בעלגיער און זוכט זיי צו שטיצען. ענגלאנד האָט מנדב געווען פערצען מיליאָן דאָלאר צו בעלגיען, זי האָט אריבערגענומען צו זיך הונדערטער טויזענטער בעלגיער און שפייזט זיי און שטיצט זיי; אמעריקא שיקט שפייז און קליידער פאר בעלגיען; ענגלאנד, פראנקרייך און רוסלאנד האָבען פיירליך פארשפראָכען אויפצופאסען, אז בעלגיען זאל צוריקקריגען מער ווי עס האָט פארלאָרען. ווער אונטערשטיצט די פארמומליקטע אידען? ווער שפייזט זיי? ווער לויבט זיי? די אידען וואָס געהען אין מלחמה און פארגיסען זייער בלוט אויף דעם מזבח פון זייערע שטיפ־פאָטערלענדער ברענגען ניט קיין כבוד פאר זיך, אדער פאר די זייערע, וואָס זענען געבליבען אין דער היים, ווי עס איז דער פאל מיט די בעלגיער. דאָס וואָלטען זיי שוין מוחל געווען, שווער ווי עס איז אזא זאך מוחל צו זיין. ערגער איז, וואָס די איבערגעבליבענע האָבען אויסצושטעהען ספעציעלע צרות, וואָס יעדען טאָג פאָכט מען מיט דער נשמה ניט נאָר אויס מורא פאר דעם שונא, נאָר אויך אויס מורא פאר די אייגענע, פאר די, אין וועמעס אינטערעסען, און צוואָמען מיט וועמען די זיהן, ברידער, מענער און פעטער קעמפען אויף דעם שלאכטפעלד. און לויפען איז אויך ניטא וואוהין. די בעלגיער זענען געלאָפען קיין האָלאנד, קיין ענגלאנד, קיין פראנקרייך, איבעראל האָט מען זיי באגעגענט מיט אויסגעשטרעקטע ארעמס. די אידען קענען אפילו קיין רוסלאנד

ניט לויפען. דער תחום, די „טשערטא", די ט ש א ר ט א, וואָלט מען געמעגט זאָגען, וועו די גראמאטיק זאָל דאָס ערלויבען, איז נאָך ניט אָפּגעשאפט אין רוסלאנד. דאָרט וואו די אידען זיצען, דאָרט מוזען זיי בלייבען און פארניכטעט ווערען פון דעם אויסערליכען שונא, אָדער פון דעם אינערליכען. — מחוץ תשכל חרב ובבית כמות.

ניט פיעל בעסער האָלט עס מיט די אידען אין גאליציען.

ניט פיעל בעסער, אפשר נאָך ערגער, שטעהט עס, וועו מען לאָזט זיך אביסעל ארונטער, וועו מען קוקט אוועק פון דעם כלל און מען באטראכט דעם יחיד, דעם אייגצעלנעם אידישען סאָלדאט, וואָס געהט מיט'ן ביקס און אנטקעגען דעם ביקס. יעדער סאָלדאט, אויסער דער אידישער, האָט א באוואוסטזיין, וואָס באגלייט איהם אין זיין וועג און מאכט איהם לייכטער זיין נורל. צי זיין פאָלק איז גערעכט צי ניט, דער אייגצעלנער סאָלדאט קעמפט פאר זיין לאנד, פאר זיין פאָלק און פאר זיין קולטור. האָט דער אידישער סאָלדאט, קען ער האָבען, אָט דיזעם באוואוסטזיין, וואָס זאָל איהם העלפען טראָגען זיין שווערען לאסט? זעהר אָפּט איז עס פונקט פארקערט; זעהר אָפּט פיהלט ער, אז ער קעמפט צוואמען מיט זיין שונא נעגען זיין פרייגד, געגען זיין ברודער, געגען די קינדער פון זיין אייגען פאָלק. וויי אָפּט טרעפט, אז א פוילישער איד שטעכט אריין זיין באיאָנעט אין דעם לייב פון א גאליציאנער איד און פארקערט? אָט די טראָגעדיע איז אפשר די ערגסטע פון אלע. און די אידישע העלדענטאטען פון וועלכע מיר הערען אזוי פיעל טראָץ אלעם דעם, מאכען די טראגעדיע נאָך גרעסער, ווייל דאָס אליין פארשטארקט די אורזאכען פאר רדיפות. וואָרים אידען טאָרען דאָך אפילו קיין העלדען ניט זיין. אין אלע זאכען האלט מען זיי צעטיילט, פאר רדיפות זענען זיי אָבער אין פאָלק. די אידען פון רוסלאנד וועלען מוזען ליידען פאר די העלדענטאטען פון די גאליציאנער אידען, און די גאליציאנער אידען וועלען מוזען ענטפערען פאר די העלדענטאטען פון די רוסישע אידען.

אין אָט דעם לעצטען פּונקט איז דער פאָלאק אין דערזעלבער לאגע ווי דער איד, אָבער דער פאָלאק האָט לכל הפחות דעם טרייסט, וואָס מיט איהם רעכענט מען זיך, וואָס מען גיט איהם

הבטחות, וואָס ער האָט נייע האָפענונגען. צי די האָפענונגען וועלען פּאַרווירקלעכט ווערען צי ניט, איז אין דעם מאָמענט ניט וויכטיג, דער אינצעלנער סאָלדאט אויף דעם שלאכטפעלד האָט אן אידעאל, א האָפענונג פּאר זיינע אויגען. ניט איינם פון די טרייסטען האָט דער איד, ער האָט אויף גאָר ניט צו וואַרטען, אויף גאָר ניט צו האָפען. און דאָס אלעס מאכט די אידישע לאָגע אזוי פיעל שווערער, אז מען מעג מיט רעכט זאָגען: דאָס אומגליק פון דער מלחמה האָט צום שטאַרקסטען געטראָפען די אידן.

פונקט אזוי פינסטער איז, וועו מען באטראכט דעם מעגליכען אויסגאנג פון דיזער מלחמה. ווי עס זאָל זיך ניט אויסלאָזען, דער איד וועט ליידען.

דאָס וואָרט „נאציאָנאליזם", „נאציאָנאלע גרענעצען" הערט זיך היינט זעהר אָפט. ענגלאנד האָט אויף פּארשידענע אופנים, און דורך פּארשידענע פון איהרע שטאאטסמענער געלאָזט וויסען דער וועלט, אז שלום וועט נעמאכט ווערען נאָר אויף נאציאָנאלע יסודות, באשטימט דורך די געאָגראפישע גרענעצען. מיר דארפען איצט ניט ארייננעהן אין דער פראגע צי זי מיינט דאָס ערנסט צי ניט. אלע וויסען גאנץ גוט, אז דאָס אימפעריאליסטישע ענגלאנד איז ניט אזוי שטארק נאציאָנאליסטיש בנוגע צו עניפּטען אדער אינדיען. עס איז אויך זיכער, אז זי וועט ניט ראטען פראנקרייך איבערצולאָזען מאדאגאסקאר, אדער מאָראָקא, צו איהר אייגענעם שיקזאל; זי דענקט אפילו ניט צו באפרייען פוילען. אלץ וואָס זי קאָן דענקען איז, אפצושוואכען איהרע היינטיגע גענער זיי זאלען קיין תחית המתים ניט אויפשטעהן. און עס איז נאָך א גרויסע פראגע צי זי וויל דאָס אפילו האָבען. ענגלאנד וויים גאנץ גוט, אז אפשוואכען עסטרייך און דייטשלאנד, מיינט קודם כל פארשטארקען רוסלאנד, און זי וועט זיך שטארק מישב זיין איידער זי וועט צו דעם דערלאָזען. נאָר לאָמיר אננעמען, אז ענגלאנד מיינט דאָס טאקע ערנסט, און אז עס וועט זיך איינגעבען דאָס דורכצופירען. וואָס פאר א טובה וואלט פון דעם ארויסגעקומען דער איד? קיין ברעקעל טובה. עס איז גיכער א סברה, אז עס וואלט ארויסגעקומען א גרויסע רעה.

לאָמיר זיך פּאַרשטעלען ווי דאָס וועט צוגעהן. אָט האָט די מלחמה אויפגעהערט, די פּאַראייניגטע מעכטע האָבען געזיגט, און ענגלאנד ווי האלטען איהר וואָרט. דאָס ערשטע וואָס וועט דעמאָלט געשעהן וועט זיין פּאָלנענדעם: נאנץ גאליציען וועט ווערען אוועקגענומען פון עסטרייך־אונגארן; פּרייסיש פוילען וועט אָפּגענומען ווערען פון דייטשלאנד, און פוילען וועט ווערען פּאראייניגט אונטער דער הערשאפט פון רוסלאנד. אָפּגעהיט זאָלען מיר ווערען פון אזא חסד! מיר אידען ווייסען וואָס דאָס מיינט. דאָס מיינט ניט נאָר נייע רדיפות פּאר די גאליציאנער אידען דורך דער האנט פון רוסלאנד, רדיפות פון וועלכע זיי זענען ביז איצט געווען פּארהיט, עס מיינט נאָך נייע און פּארעכטליכע אונטערדריקונג פון אלע אידען דורך דער האנט פון דעם פּארעכטליכען פּאָלאק, און די דאָזיגע רדיפות וואָלטען געווען נאָך פיל ערגער ווי די רוסישע. דער „עבד שנעשה מלך", איז דער ערגסטער און פּארעכטליכסטער טיראן.*) נאָך ערגער, שיינט מיר, וואָלט געווען וועז עס זאָל זיין פּארקערט, וועז דייטשלאנד זאָל זיין דער זיגער און אָפּגענומען פוילען און ליטא פון רוסלאנד. דייטשלאנד איז א הויך ציוויליזירט פאָלק, אין דעם איז קיין פּראָצע ניט. עס איז אָבער אויך ניט קיין פּראָצע, אז דער אנטיסעמיטיזם אין דייטשלאנד איז ניט נאָר א „פילאָזאָפישע" סיסטעם, נאָר אז עס איז איינגעקאָרעניעט אין דעם דייטשען בלוט. און אָפּגעהיטען זאָל מען ווערען, וועז דייטשלאנד זאָל מיט אמאָל צוקריגען 3—4 מיליאָן פוילישע און ליטווישע אידען, און דיזע אידען זאָלען אָנהויבען באלעבאטעווען אין די דייטשע שטעט, ווי בערלין, לייפּציג, דרעזדען אָדער מינכען. דער דייטשער אנטיסעמיטיזם

*) מיט דער איבערקערעניש אין רוסלאנד, א זאָך וואָס קיין מענש האָט ניט געקאָנט פּאָראויסזעהן אין 1914, האָט די לאַנג זיך פיעל געעדערט. בכוהגע צו דעם אידישען מצב אָבער, איז די „כביאות" ליידער צו שטאַרק מקוים געוואָרען. די גאַליציאָנער אידען זענען ניט געפאלען אונטער דער הערשאפט פון רוסלאנד, זיי זענען אָבער געפאלען אונטער דער הערשאפט פון פוילען, און די בעסעראביער אידען — אונטער רומעניען, וואָס איז נאָך פיעל ערגער.

וואָלט געווארען פיעל געפערלעכער פון די רוסישע פאָגראָמען. מען דארף ניט פארגעסען, אז אין הלכות פאָגראָמען איז דער דייטש גאָר ניט אזא „גרינער", ער האָט זיי געמאכט פיעל פריער פון דעם רום, ניט מער ער איז היינט געווארען אביסעל ציוויליזירטער, און דערצו האָט ער ניט פיעל אידען ביי זיך, מאכט ער דערווייל ווייניקער פאָגראָמען, וועלכע זענען אין פיעל פרטים ערגער אידער די רוסישע פאָגראָמען. דער רום וויים ניט קיין חכמות, ער איז אין הארץ ניט קיין אנטיסעמיט, נאָר אז עס קומט א טשינאָווניק און היסט שלאָגען אידען, שלאָגט ער. עס איז אייגענטליך שולדיג דער טשינאָווניק, און מיט דעם טשינאָווניק קאָן מען אמאָל גיכער פארטיג ווערען. ניט אזוי דער דייטש. ביי אים געהט אלץ מיט א טעאָריע, מיט וויסענשאפט, און אנטיסעמיטיזם איז אויך א „וויסענשאפט", און לויט דיזער „וויסענשאפט" איז ער איבערצייגט, אז דער סעמיט האָט קיין רעכט צו לעבען, אז וואָס שנעלער ער וועט פארשווינדען פון דער אויבערפלעכע, אלץ בעסער פאר אים אליין, און אלץ בעסער פאר די גרויסע, אויסערווייליטע גערמאניישער ראסע. זאָל צו דיזער „וויסענשאפט" צוקומען די הארטע פאקטען פון אידישער קאָנקורענץ און אידישער אייגענטימליכקייט, און דער דייטשער „וויסענשאפטליכער" אנטיסעמיטיזם וועט זיין פיעל געפערליכער אידער די גראָבע רוסישע פאָגראָמען.

ווי די מלחמה זאָל זיך אלזאָ ניט אויסלאָזען, דער איד האָט ניט אויף וואָס צו האָפען; פאר דער מלחמה איז אים געווען ערגער פון אלעמען, אין צייט פון מלחמה איז ער פארהעלטנים־מעסיג זיך מקריב מער, און לוידט מער פון אלעמען, און נאָך דער מלחמה האָט ער צו האָפען וועניגער פון אלעמען.

וואָס טוט מען מיט די אידען?

איז דאָס א נייעס? הער איך פרעגען. ניין, קיין נייעס איז עס ניט, אבער נאָך קיינמאָל איז די אידישע טראגעדיע ניט ארויסגעקומען אזוי בולט ווי היינט. איין טרייסט, איין האָפנונג האָבען מאנכע פון אונז געהאט, דאָס איז געווען די טרייסט פון אינטערנאציאָנאלען סאָציאליזם, איז אבער אויך

דיזער טרייסט צערונען געוואָרען. די מלחמה האָט פון איהר געמאכט אן אילוזיע.

די לערע פון אינטערנאציאָנאליזם איז נעווען ווי צוגעפאסט צום אידען. דער איד, וואָס איז צעשפרייט אין אלע לענדער, וואָס ליידט אין אלע לענדער, און וואָס מוז זיך דורכשלאָגען א וועג און זיך צופאסען צו די פארשידענע אומגעבונגען אין די פארשידענע לענדער, — פאר אים איז די לערע פון אינטערנאציאָנאליזם געווען ווי א נייע תורה אָן וועלכער ער האָט זיך אָנגעכאפט מיט בייד העכט. איך ווייס ניט, צי האָט ער נעמוי פארשטאנען דעם טייטש דערפון, צי ער האָט געוואוסט דעם חילוק, וואָס די מפרשים מאכען צווישען קאָסמאָפּאָליטיזם און אינטערנאציאָנאליזם; פאר אים איז געווען גענוג די האָפנונג, אז עס וועט קומען א צייט און אלע פעלקער וועלען לעבען ווי ברידער. און וואָס ווי? ער דען מער, דער אָריגינאל איד? ער ווי? נאָר מען זאָל אים לאָזען לעבען. איצט איז אָבער אויך דיזע אילוזיע פון אים צוגענומען געוואָרען: ניטא מער קיין אינטערנאציאָנאליזם! אזוי האָבען די סאָציאליסטען פון אייראָפּא באשלאָסען, און די דייטשע סאָציאלדעמאָקראטיע האָט ערשטע, ווי איך האָב זיך שוין איינמאָל אויסגעדריקט, צעבראָכען די לוחות. וואָס זאָלען די אידען, וואָס האָבען אזוי שטאַרק געגלויבט אין דעם אינטערנאציאָנאליזם און אזוי היים געהאָפט אויף דעם טאָג, וועו ער וועט מקוים ווערען, וואָס זאָלען די אידען איצט טאָן? אויף וואָס האָבען זיי איצט צו האָפען? וואָס זאָלען זיי איצט ערוואַרטען?

מאנכע פון מיינע נעגאָסען, און ספּעציעל די וואָס האָבען מורא פאר א נייעם נעדאנק, ער מעג זיי אפילו אויסשטעכען די אויגען, וועלען דאָס אודאי באטראכטען פאר אפּיקורסות, אָבער דיזע פראגע איז ניט די פראגע פון דעם רשע, וואָס פרעגט: מה העבודה הזאת לכם? עס איז די פראגע פון דעם תם, וואָס פרעגט: מה זאת? וואָס האָט דאָס צו באטייטען? מען האָט אונז אלעמאָל געלערנט, אז דאָס סאָציאלע פראָבלעם איז דאָס וויכטיגסטע פון אלע פראָבלעמען; אז דער סאָציאליזם וועט פארענטפערען אלע פראגען, און מען מוז דעריבער איבערלאָזען אלע אנדערע פראָגען און זיך נעמען צו דער איינער, די גרויסע,

די גרעסטע פון אלע, די סאָציאלע פראגע. און דאָ זענען מיט אמאָל געקומען די סאָציאליסטען, מען קאָן זאָגען פון דער גאנצער וועלט, און האָבען אלץ געשטעלט מיט דעם קאָפ אראָפ. זייער איצטיגע האנדלונג זאָגט, או עס זענען דאָ וויכטיגערע פראָבלעמען פון די סאָציאלע. די נאציאָנאלע פראגע קומט, לויט די סאָציאליסטען פון אייראָפּא, צוערשט און זי מוז פריער פּראנעטפערט ווערען. וועז עס קומט א פראגע: סאָציאליזם אָדער נאציאָנאליזם, זאָגען זיי, לעגען מיר אָפּ אָן א זייט דעם סאָציאליזם און קעמפען פאר דער נאציע. מיר זאָגען זיך ניט אָפּ פון סאָציאליזם, דאָס איז ביי אונז פונקט אזוי טייער ווי פריהער, אָבער פאר דעם סאָציאליזם וועלען מיר קעמפען אזוי שנעל ווי מיר וועלען פארטיג ווערען מיט די פראָבלעמען, וואָס זענען אונז נוגע אלס קינדער פון געווסט נאציעס. דאָס איז זייער טענה. צי זיי האָבען רעכט צי ניט, מיט דעם זאָלען זיך באשעפטיגען די מלמדים, וואָס האָבען ניט עטוואָס אנדערש צו טאָן. דער פאקט איז א פאקט. און דער פאקט קאָן ניט אוועקגע'פשט'עלט ווערען. אויב דאָס איז אזוי, פרעגט זיך: וואָס זאָלען מיר אידען טאָן? אויב עס איז רעכט ביי זיי אין בערצולאָזען דעם סאָציאליזם אויף דערווייל, ביז זיי וועלען פארענטפערען די פראגע פון זייער נאציאָנאלער עקזיסטענץ, דארפען אפשר מיר, אידען, זיך אויף ארומקוקען וועגען אונזער נאציאָנאלער עקזיסטענץ? וואר לייגט נאָך אזוי פיעל ווי מיר? ביי וועמען איז די פראגע נאָך אזוי ברענענדיג, אזוי וויכטיג, ווי ביי אונז?

דאָס וואָס מיר האָבען ניט קיין האָוויצערס, דאָס וואָס מיר קענען ניט געהן אין מלחמה און באקעמפען די נאנצע וועלט, דאָס פּטר'ט אונז ניט פון צו וועלען זוכען א מיטעל, דאָס מאכט די לאָגע ניט לייכטער, דאָס מאכט זי פיעל שוועדער. דאָס וואָס מיר ווייסען ניט וואָס צו טאָן, דאָס מאכט די פראגע פיעל וויכטיגער און פיעל פארפלאָנטעטער, דאָס טרייבט נאָך מער אָנצוהויבען צו זוכען א מיטעל.

איך נעם זיך ניט אונטער צו ענטפערען אויף די שוערע פראגען, איך ווייס ניט קיין ענטפער. אָבער אן אינערליכער דראנג, די נויטווענדיגקייט צו קוקען די טאטזאכען גלייך אין

די אויגען, טרייבט מיך צו שטעלען די פראגע אזוי שארף און אזוי בולט ווי איך קאן: וואָס זאָלען מיר אידען־סאָציאליסטען איצט טאָן? זאָלען מיר אָנגעהן מיט די אלטע מעטאָדען, אָדער זאָלען מיר, צוזאמען מיט די סאָציאליסטען פון אייראָפּא, זאָגען: די פּראָבלעמע פון נאציאָנאלער עקזיסטענץ איז וויכטיגער איידער די סאָציאלע פּראָבלעמע, און ביז מיר וועלען ניט פּארענטפערען די פראגע, האָבען מיר ניט קיין צייט פאר דעם סאָציאליזם. אזוי שנעל ווי מיר וועלען פּארטיג ווערען מיט דער לעזונג פון אונזער נאציאָנאלער פראגע, וועלען מיר זיך ווידער נעמען צום סאָציאליזם אינערהאלב דער אייגענער נאציע?

„דער קויפמאַן פון וועניִג“ (שוילאַק).

אַ רעפעראַט געהאַלטען פאַר אַן אַרבייטער רינג ברענטש. געווען
געדרוקט אין דער „אידישער וועלט“ יולי, 1914 אין ווילנא

1

מען קאָן שטעלען די פראַגע: וואָס איז עפעס מיט אמאָל שוילאַק? האָט איהר ניט געקאָנט וועהלען אַ טעמע, וואָס איז פרישער, לעבעדיגער, וואָס האָט אַ מעהר אַלגעמיינעם אינטערעס?

די פראַגע איז פון אויבען אויף געוומען אַ גערעכטע; אבער נאָר פון אויבען אויף. אמת איז, אַז די טעמע איז ניט ניי אוון ניט פרישׂ; עס איז שוין באַלד דריי הונדערט יאָהר, אוון איז אַ בריטערען זין — שוין דריי טויזענט יאָהר, ווי די פראַגע וועלט „דיסקוטירט“. דאָך איז זי לעבעדיג, זעהר לעבעדיג, באַוונדערס פאַר אונז, אידען.

אין די ענגלישׁ רעדענדיגע לענדער הויבט זיך אָן דאָס שעקספיר־שטודיום אין די גאָר נידעריגע שולען. אַלע קינדער אין אַלע שולען לערנען טהיילען פון דעם „קויפמאַן פון וועניִג“ אויף אויסווייניג. מען דאַרף הערען, מיט וואָסער התלהבות יודישע קינדער געהען אום אוון חזר'ן אויף אויסווייניג די גרויסע רעדע איבער „רחמנות“ פון פאָרשׂא, אוון מיט וואָסער פאַראכטונג זיי זאָגען־נאָך די רייד פון שוילאַק, מען זאָל זיך קאָנען פאַרשטעלען, וואָסער־איינדרוק דאָס קען מאכען אויף ניט יודישע קינדער.

ווי ווייט דאָס גרייכט, קאָן מען זעהן פון אַ שטיקעל נייעס אין אָן אמעריקאָנער צייטונג: „רבי הערי עטעלזאָן פון האַרט־פּארד האָט פאַרקלאָגט שוילאַק'ן פאַר די „באַארד אף עדיוקיי־שאָן“ (די קאָמיסיע איבער שול־אונטערריכט). ער האָט גע־

בעטען אין דעם נאמען פון דער יודישער באפעלקערונג פון הארטפארד, אז שעקספירס ווערק „דער קויפמאן פון וועניזיג", וואם האט ארויסגערופען אזוי פיעל ויכוחים וועגען זיך, זאל ניט געלעזען ווערען אין די סקולס, ווייל מען שטעלט זיך אפ מעהר אויף שיילאק דעם יודען, ווי שיילאק דעם מענש, און אז עס זיי־נען די פיעל אנדערע ביכער, וועלכע האבען א ליטעראריישען און ערציהונגס־ווערט און קענען איינפלאנצען א סר מעהר מא־ראל אין די קינדערשע הערצלער, ווי שעקספירס שיילאק".

אט דאס שטיקל נייעס איז אפגעדרוקט געווען אין דעצעמ־בער, 1911, און ערשט אין 1913 האט די שול־קאמיסיע אין ניו־יארק, לויט די פארערונגען פון פיעל יודען, ארויסגענומען דעם „קויפמאן פון וועניזיג" פון דער ליסטע. דאס האט אבער ניט לאנג געדויערט. עס איז געווארען א פראטעסט, און מען האט דעם „איסור" אויף „שיילאק" צוריקגענומען, ווייל עס איז באמת קאמיש צו לעגען אין חרם דאס אומשטערבליכע ווערק פון שעקספיער.

דאס ווערק קאן מען ניט פארניכטען. עס איז נאר נויטיג ריכטיג עס צו פארשטעהן, און עס איז דערפאר ניט איבעריג די דאזיגע טעמע פון ס׳ניי ארומצורעדען.

איך וועל נישט רעדען וועגען דער קינסטלערישער זייט פון דער דראמע. ניט אינטערעסירט עס אונז דא, און ניט איז נויטיג פאר מיר צו באווייזען, אז שעקספיר איז אן אומשטערב־ליכער פאעט. איך וויל זיך נאר באשעפטיגען מיט דעם „מוסר השכל" פון דער געשיכטע, אזוי צו זאגען.

2

די געשיכטע פון דעם „קויפמאן פון וועניזיג", איז בקיצור אזא:

אין בעלמאנט, אן ארט ניט וויט פון וועניזיג (וועניציע), אין זעהר א רייכען פאלאץ, האט געוואוינט א מיידל מיט דעם נאמען פארשא. זי איז געווען א יתומה, אבער ניט, חלילה, קיין ארימע יתומה. אדרבא, זי איז געווען אומגעהייער רייך און דערצו א באריהמטע שענהייט, העכסט געבילדעט און זעהר

קלוג. עס איז זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אז פּיעל יונגע לייט האָבען זיך גע׳שרכנ׳ט צו איהר. פּראָסטע מענשען האָבען קיין צוטריט ניט געהאַט צו איהר. עס זיינען געווען נאָר פּרינצען און פּירסטען און אנדערע מיוחסים, וואָס האָבען געזוכט צו דערגרייכען דעם טייערען אוצר. דאָס מיידעל, פון אהר זייט, האָט אויך געוואָלט געפינען א יונגעמאַן, וואָס זאָל זי ווערט זיין. איין זאַך איז אָבער געשטאַנען אין וועג. איהר פאָטער, איידער ער איז געשטאָרבען, האָט איבערגעלאָזט א צואה מיט דריי פאָר׳חסמ׳עטע קעסטלאָך. איין קעסטל איז געווען פון גאָלד, דאָס צווייטע פון זילבער, דאָס דריטע פון בלייַ. יעדעס קעסטל האָט געהאַט א קונציגע אויפשריפט, און יעדער איינער, וואָס האָט געזוכט פּאַרשא׳ס האַנט, האָט געמוזט אויסקלייבען איינע פון די קעסטלעך, און אויב ער וועט געפינען פּאַרשא׳ס בילד, איז דעם קעסטל, וואָס ער האָט אויסגעקליבען, איז פּאַרשא זיינע. יעדער איינער האָט געמוזט פריהער געבען א שבועה, אז טאָמער עפּענט ער ניט דאָס ריכטיגע קעסטל, זאָל ער קיינמאָל קיינעם ניט דערצעהלען, וואָסער קעסטל ער האָט אויסגעקליבען. די אויפשריפטען זיינען געווען אזוי קונציג פאַרפאַסט, אז עס איז געווען שוואר צו טרעפען, וואָסער קעסטל איז „דאָס ריכטיגע".

✓ צוויישען די פּרינצען און פּירסטען, וואָס האָבען געזוכט צו עפענען דאָס ריכטיגע קעסטל, און דורך דעם דאָס הארץ, און אפשר נאָר דעם בייטל פון דער רייכער כלה, איז געווען א יונגערמאַן מיט דעם נאָמען באַסאַניא. ער איז געווען אן אדעלער, וואָס זיין גאַנצע עשירות, ווי ער האָט שפּעטער אויסגעזאָגט, איז נערונגען אין זיינע אדערען. ד. ה. ער איז געווען א נרויסער יחסן, אָבער נאָר א גרעסערער קבצן. מיט פּאַרשא איז ער געווען באַקאַנט נאָר פון פריהער, און איהם האָט זיך גערוכט, אז זי איז ניט גלייכגילטיג צו איהם, נאָר פריהער, ווען פּאַרשא׳ס פאָטער האָט נאָך געלעבט, האָט דער אָרימער בעלגאוה אפילו ניט געקאַנט דענקען וועגען איהר. איצט אָבער, אז ער איז געוואָהר געוואָרען פון די דריי קעסטלעך, האָט ער זיך געקלערט, ער וועט פרוביִרען זיין גליק. וואָס האָט ער צו פאַרלירען? אָבער כדי צו קומען אהין, האָט ער געמוזט זיין אויסגעפוצט, ווי

א רייכער מאן, אוו אויף דעם האט ער קיין געלט ניט געהאט. האט ער זיך געווענדט נאר הילף צו זיין פרייַנד אנטאניא. אנטאניא איז געווען א באוואוסטער סוחר אין ווענעריג. ער איז געווען א גרויסער בעל־טובה; ער פלעגט אלעמען העלפען, אוו פלעגט לייהען געלט אהן פראצענט. ער איז דערפאר געווען געאכט אוו באליבט ביי אלעמען. באסאניאן האט ער געקענט פון קינדווייז אויף, ער האט איהם ליב געהאט אוו פלעגט איהם אלע מאל ארויסהעלפען, ווען יענער פלעגט זיך פארהולטייעווען. איצט איז באסאניא צו איהם געקומען אוו איהם דערצעהלט, אז ער האפט צו געווינען די רייכע פארשא, נאר אז ער האט ניט דאס נויטיגע קליין געלט, א סומע פון אז ערך דריי טויזענט דוקאטען (אויף היינטיגע געלט, צוויישען 60 אוו 70 טויזענט רובעל).

אנטאניא האט זעהר געוואלט העלפען זיין פרייַנד, אבער ער האט ניט געהאט דאס געלט. וואס טהוט מען? איז געבליבען ביי איהם צו געהן צו א יודען שיילאק, אוו באָרגען ביי איהם דאס געלט. שיילאק האט ניט געפיהלט קיין איבעריגע ליבע צו אנטאניא. שיילאק איז געווען א פראצענטניק, א הויט שינדער, א בלוט זויגער, אוו אנטאניא איז געווען א מזג טויב, א בעל־רחמנות, אוו דאס ערגסטע פון אלץ — ער פלעגט פאר־לייהען געלט אהן פראצענט, אוו אזוי ארום שעדיגען שיילאק'ס געשעפטען. שיילאק האט דאריבער פון תמיד געזוכט צו נעמען נקמה פון אנטאניא. אוו אז באסאניא איז איצט געקומען צו שיילאק'ן באָרגען געלט אויף די ערבות פון אנטאניא, איז שיילאק געווען זעהר צופרידען. איצט איז געקומען מיין צייט, האט זיך געטראכט; איצט וועל איך זיך נוקם זיין אהן איהם. ער איז באלד מרוצה געוואָרען אוו געזאגט, אז אנטאניא זאל קומען צו איהם נאך דעם גלעט. אז אנטאניא איז געקומען, האט שיילאק איהם מכבד געווען מיט עטליכע געפעפערטע שטעכווערטלער. „ווי קומט עס, האט ער געפרעגט, וואס איהר ווילט באָרגען געלט אויף פראצענט, אוו נאך פון מיר, א הונט ווי איך? א. אז. וו.“. אנטאניא איז איהם דעם ענטפער ניט שולדיג געבליבען.

דער סוף איז געווען, אז שיילאק האט געזאגט צו אנטאניא,

אז כדי איהם צו באווייזען, אז ער איז אין אמת'ן זיינער א פּריינד, וועט ער איהם לייען דאָס געלט אהן א גראָשען פּראָצענט. ער פּאַרלאָנגט נאָר, אז אַנטאָניא זאָל מיט איהם געהן צו א נאַטאָריוס, אזוי זיך פּון שפּאָס וועגען, אוז איהם אונטערשרייבען א פּאָפּיער, וואו ער איז זיך מתחייב צו לאָזען פּון זיך אויסשניידען א פּונט פּלייש, נאָהענט צום האַרצען, אויב דאָס געלט וועט ניט באַצאָהלט ווערען צום טערמין. באַסאָניא וויל ניט דערלאָזען אַנטאָניא'ן אונטערצושרייבען אזא פּאָפּיר, אָבער אַנטאָניא לאָכט זיך אוים. איידער דער טערמין פּון צאָלען וועט קומען, זאָגט ער, וועלען אַלע מיינע שיפּען שוין פּון לאַנג האָבען צוריקגעקומען, אוז איך וועל קאָנען באַצאָלען צעהן מאָל אזוי פּיעל. אוז זיי מאָכען אָפּ געהן צו א נאַטאָריוס.

שיילאָק האָט אן אייניציגער טאָכטער, אוז א דינער א נאָר. אין דער טאָכטער איז פּאַרליעבט א קריסט, לאָרענצא, א פּריינד פּון באַסאָניא אוז אַנטאָניא. ער איז אודאי אויך געווען א לעב־יונגעל, א קבצן, אוז האָט געוווכט א רייכע כלה, ווי דער שטיינער איז. עס איז שווין אן אלטער כלל, אז דער גרעסטער יודען־פיינד האָט ניט פּיינט קיין יודיש מיידעל, בפרט נאָר, אז

דאָס מיידעל האָט א רייכען טאָטען.

אָט דער תכשיט, לאָרענצא, דער פּריינד פּון דעם גרויסען בעל טובה אַנטאָניא, האָט אָפּגעמאָכט מיט יעסיקא, שיילאָק'ס טאָכטער, זי זאָל ארויס־גנב'ענען ביים טאָטען, וואָס נאָר מעגליך, און מיט איהם אַנטלויפען. וועז שיילאָק געהט אַוועק צום נאָטאָריוס, קומט לאָרענצא מיט א חברה אזוינע הולטאַיעס, ווי ער אליין, און נעמט ארויס יעסיקא דורך דעם פענסטער און א שקאָטולקע מיט צירונג, וואָס זי וואַרפט איהם פּריהער ארויס. דערווייל געהט אויך דער דינער אַוועק פּון שיילאָק'ן און באַסאָניא נעמט איהם צו.

אז שיילאָק קומט אהיים און געפּינט דאָס הויז לידיג, איז ער אויסער זיך פּון צער. זיין טאָכטער, זיין אייניציגס טאָכטער איז אַוועק, און די צירונג, די טייערע צירונג! די גע־פּילען צוויישען דער טאָכטער און די צירונג בייטען זיך שנעל,

און מיט אזא קראפט, אז מען ווייסט ניט, וואם טהוט איהם מעהר וועה, די טאכטער, צי די טייערע חפצים.

באסאניא איז זיך דערווייל אוועקגעפאהרען קיין בעלמאנט. דארט האט ער געשפיעלט די גרויסע ראלע פון דעם פריץ, דעם איידעל־מאן, און האט נאטירליך קיינעם ניט דערצעהלט, אז ער איז געקומען צופאהרען אויף געבארגט געלט, געבארגט ביי א יודען, א פראצענטניק, און אז זיין בעסטער פרייַנד, זיין פרייַנד אנטאניא, האט פאר׳משכונ׳ט דאם לעבען פאר איהם. ער האט געלעבט ווי א קייזער, און האט איגאנצען פארגעסען אז זיין פרייַנד.

די צייט געהט זיך דערווייל, און נאר אלע פארשיידענע פארמאליטעטען, האט ער געקראגען די געלעגענהייט אויסצוקלייבען צוויישען די קעסטלעך. עס האט אזוי פאסירט, אז ער איז געווען דער גליקליכער. ער האט אויסגעקליבען דאם בלייענע קעסטעל, איז וועלכען עס איז געלעגען דאם בילד פון פאר־שא מיט דער אויפשריפט, אז אזוי ווי ער איז ניט ווי אנדערע, וואם יאגען זיך נאר גאלד, א סימן, ער האט אויסגעקליבען דאם בלייענע קעסטעל, פארדינט ער פארשא׳ם האנט.

באסאניא האט אויף זיין רייזע מיטגענומען זיין פרייַנד גראציאנא און יענער האט זיך דא דערווייל פארליבט איז פארשא׳ס צימער־פרייַלין, זי איז איהם אויך, און עס איז אבער ווי זיי שטעהען אזוי אלע און פרעהען זיך, קומט אז א שליח מיוחד מיט א בריף צו באסאניא. אז ער האט אי־בערגעלייענט דעם בריף איז ער געווארען בלייך, ווי די וואנט. פארשא איז, פארשטעהט זיך, נייגעריג געווען צו וויסען, וואם פאר א בריף דאס איז, און דא איז אלץ ארויסגעקומען, ווי בוימעל אויפ׳ן וואסער. אין דער צייט וועז באסאניא האט זיך אזוי פיין אמוזירט ביי דער רייכער כלה, און האט אינ־גאנצען פארגעסען זיין פרייַנד, איז מיט אנטאניא׳ן געשעהן אז אומגליק. אלע זיינע שיפען זיינען אונטערגענאנגען. און דערווייל איז אננעלאפען דער טערמין פון דעם וועקסעל, ער האט ניט דאס געלט צו סילק׳ן, און שיילאק פארערט דאס פונט פלייש. דאס אלץ האט אנטאניא געשריבען, און ער האט צונעלעגט, אז ער שרייבט דעם בריף זיך צו געזעגענען מיט

באסאניא, און איהם צו ווינשען גליק, פארויכערענדיג איהם דערבי, אז ער טראָגט אויף איהם ניט קיין שנאה.

ווי פארשא האָט דאָס דערהערט, — און באסאניא האָט איהר נאָך אויסגעזאָגט דעם סוד, אז דאָס גלעט איז נעווען געבאָרגט ביי שיילאָק'ן פון זיינטוועגען, וואָרום ער איז נאָך רייך אין אריטאקראטיש בלוט, — האָט זי ניט געטראכט א מינוט, האָט שנעל געכאפט א בייטעל מיט גאלד, און געהייסען באסאניא פארען אזוי געשווינד, ווי מעגליך, קיין וועג־דינ, אויסצוקויפען דעם טייערען פריינד, אנטאניא, פון די הענט פון דעם יוד שיילאָק.

פארשא האָט געהאָט א שוועסטערקינד אין פאדוא, מיט דעם נאָמען באלעריא, א גרויסער גלערנטער אין יוריספרודענץ. תיכף ווי באסניא מיט זיין פריינד און מיט דעם גלט זיינען אבגעפאָהרען, האָט פארשא אויף גיך געשיקט צו איהר שוועסטערקינד פרעגען אן עצה, און איהם געבעטען, ער זאל איהר לייהען די מלבושים פון אן אדוואָקאט. עס האָט אזוי פאסירט, אז דאָס נעריכט פון וועגעריג, וואָס האָט באָדאָרפט משפט'ן צוישען אנטאניא און שיילאָק, האָט געשריבען צו דעם זעלבען באלעריא, און איהם געפרעגט אן עצה. מיט אט דער גלענהייט האָט דער גלעהרטער זיך באנוצט, און ער האָט גענעבען פארשא א בריף, וואו ער דערקלרט, אז צוליב קראנקהייט קאָן ער אליין ניט קומען און שיקט זיינעם א יונגען פריינד, א גרויסען גלערנטען, מיט דעם נאָמען באל־טהאזאר, אויף וועמען מען קאָן זיך פארלאָזען.

ווי פארשא האָט נאָר דערהאלטען דעם בריף מיט די מלבושים האָט זי זיך שנעל איבערגעטאָן פאר אן אדוואָקאט, איהר באדינערין האָט זי געמאכט פאר א סעקרעטאר, געשווינד אבגעפאָהרען קיין וועגעריג, און פונקט אנגעקומען צום משפט.

דער גרויסער מומחה האָט אויסגעהערט ביידע צדדים און גלייך מודה געווען, אז שיילאָק איז נערעכט, דאָס נעזעץ איז אויף זיין זייט. איהם קומט דאָס פונט פלייש.

שיילאָק איז גליקליך. דער ריכטער איז דער בעסטער אין דער וועלט. „א גרויסער חכם, אן אמת'ער דניאל. א נערעכ־

טער ריכטער, אן אמת'ער משפט!" — שרייט ער אויס עט־
ליכע מאל, און ער שארפט דאס מעסער מיט שטאלץ, און מיט
א געפיהל פון נקמה.

שיילאק איז געוועכט, זאגט דער געלערנטער אדוואקאט,
איהם קומט דאס פונט פלייש, אבער... און דא האלט דער ריכ־
טער א רעדע וועגען גנאד, א רעדע, וואס קאן רירען א שטיין,
און ער בעט ביי שיילאק'ן, ער זאל רחמנות האבען אוֹן מוֹחל
זיין אויף דעם געזעץ. זאל ער בעסער נעמען געלט, זעקס מאל
אזוי פיל, צעהן מאל אזוי פיל.

שיילאק וויל ניט הערען. ער וויל דאס געזעץ, טענה'עט
ער. „יקוב הדין את ההר": אמת יודיש.

אויב אזוי, זאגט דער ריכטער, איז ניט דא וואס צו מא־
כען. דער יוד מוז קריגען זיין פונט פלייש. איז דא א וואג־
שאל? פרעגט ער, אבצעוועגען דאס פונט פלייש?

געווים איז דא! שיילאק האט אלץ פארזארגט, און ער
האט אויך א וואגשאל געבראכט.

דאס וואגשאל ווערט צוגעגרייט, דאס מעסער בלאנקט,
איז שארף און שפיציג. אנטאניא עפענט דאס הארץ. שיי־
לאק פארקאשערט די ארבעל, גרייט צום שניידען, און ער וויל
צולעגען דאס מעסער צום הארצען. „האלט!" שרייט פלוצ־
לונג אויס דער ריכטער. שיילאק שטעלט זיך אף פארוואונ־
דערט.

— אין דיין וועקסעל, שיילאק, זאגט דער ריכטער, שטעהט
געשריבען, דו זאלסט אויסשניידען א פונט פלייש. דו מוזט
אלזא נעמען א פונט פלייש. ניט מעהר און ניט וועניגער. אין
דיין וועקסעל ווערט גאר ניט דערמאנט פון בלוט. דיין פונט
פלייש קומט דיר, קויפוועסט דו אבער נעמען אויך קריש
מעהר אדער וועניגער, טאמער וועסט דו פארגיסען נאר אייך
טראפען פון זיין בלוט, פארלירסט דו דיין קאף.

שיילאק לאזט אב די האנט און הענגט ארונטער דעם קאף.
אייגער פון אנטאניא'ס פרייגד שרייט דערווייל אויס ציניש:
א קלוגער ריכטער, שיילאק, א גוטער ריכטער, א דניאל.

— גיט מיר דאס געלט, זאגט שיילאק.

באסאניא לויפט צו מיט א גדולה, און וויל איהם נעבען

דאָס געלט, אָבער דער ריכטער זאָגט: נייַן! דער יוד וויל נערעכטיגקייט; מירן איהם געבען נערעכטיגקייט. די נערעכטיגקייט קומט אוים אזוי: נאָך דעם וועגעציאָנער געזעץ, וועז אַ פרעמדער זוכט דעם טויט פון בירגער, ווערט זייַן גאָנץ פאָרמעגען קאָנפיסקירט, אַ העלפט דערפון געהערט דער מלוכה און די אָנדערע העלפט צו דעם, וועמעס לעבען ער האָ טגעזוכט צו נעמען; זייַן אייגען לעבען קאָז ער נאָר דערהאַלטען, וועז דער דיוק שענקט עס איהם.

אַז די חברים פון באסאניא הערען דאָס, הייבען זיי אָז צו לאָכען און צו שפּעטען. ניט אזוי אָבער דער דיוק. ער שענקט איהם גלייך דאָס לעבען, נאָך איידער שיילאָק בעט עס. אנטאָניא איז נאָך אַ גרעסערער בעל רחמים: ער בעט דעם דיוק, ער זאָל איהם אויך מוחל זייַן די העלפט פון דעם פאָרמעגען, וואָס קומט דער מלוכה, בשעת די אָנדערע העלפט, די העלפט, וואָס געהערט איהם, וויל ער נאָר האַלטען ביז שיילאָק וועט שטאַרבען, און דאָז וועט ער עס אָפּגעבען צו זייַן איידעם לאָרענצאָ. פאָר דעם דאָזיגען חסד פאָרלאָנגט ער נאָר, שיילאָק זאָל אונטערשרייבען אַ פּאָפּיר, אַז ער וועט די העלפט אויך אָפּשרייבען זייַן איידעם.

שיילאָק שווייגט. ער בעט זיך נאָר, מען זאָל איהם לאָזען אהיים געהן, און צושיקען דאָס פּאָפּיר שפּעטער. דער דיוק, אין זייַן חסד, דערלויבט איהם דאָס אויך.

דאָס איז אייגענטליך דער סוף פון דער געשיכטע. עס קומט נאָך פּאָר, ווי באסאניא פּאָרט אהיים און דערווייסט זיך, אַז דער גרויסער ריכטער איז דאָס געווען זייַן געליבטע פאָרשא; ווי מען פרעהט זיך דערנאָך א. אַז. וו. אָבער דאָס אלץ איז ניט וויכטיג. דאָס וויכטיגע איז דאָ איבערגענעבען גערוארען בקיצור.

3

וועגען אָט דעם „קויפמאַן פון וועניִג" איז אָנגעשריבען געוואָרען אַ גאַנצע ליטעראָטור. טויזענטער פרושים זייַנען געמאַכט געוואָרען. אייניגע וויל'ען האָבען, אַז שעקספּיר

איז געווען אן אנטיסעמיט, און ער האט בכיוון ארויסגעשטעלט דעם יודען אין א שלעכט ליכט. מיט דער מיינונג וועלען מיר זיך דא ניט באשעפטיגען. עס איז בכלל א טעות צו וועלען אויסגעפינען די פערזענליכע מיינונג פון א קינסטלער. עס איז גארניט וויכטיג צו וויסען, וואס שעקספיר פערזענליך האט געדענקט, און וואס ער האט געוואלט, צי איז ער געווען אן אנטיסעמיט, צי ניט. ביי אזעלכע געניאלע ווערק, ווי שעקספיר'ס, איז פיל וויכטיגער די פראגע, וואס די קומענדיגע דורות דענקען און פיהלען, און ווילען, לעזענדיג דאס ווערק; עס איז וויכטיג, וואס די דורות נעמען ארויס פון די שריפטען, אדער ריכטיגער, וואס זיי לעגען דארט אריין. פון אזעלכע גרויסע ווערק נעמט ניט יעדער ארויס, וואס ער וויל, נאר יעדער לעגט דארט עטוואס אריין. דאס איז די אמת'ע מאס פון א ווירקליך גרויס ווערק, פון א ווערק, וואס איז בא־שאפען געוואָרען לדורות. א צווייטער טעם, פאר וואס עס איז ניט כדאי זיך צו באשעפטיגען מיט אט דער פראגע, איז דער, וואס שעקספיר האט די מעשה ניט אויסגעקלערט. נאר מיט עטליכע הונדערט יאהר פאר שעקספיר'ן איז די מעשה נעווען באקאנט אין פארשיידענע פארמען; לאנג איידער שעקספיר האט געשריבען זיין „קויפמאן פון וועניעדיג", פלעגט מען שפילען אויף דער ביהנע א שטיק מיט דעם נאמען „דער יוד", אין וועלכען עס ווערט פארגעשטעלט, ווי א יוד פאר־לאנגט א פונט פלייש פון א קריסט. די עלטסטע ערצעהלונג פון דעם סארט, וואס איז באקאנט, און וואס מען רעכענט, אז שעקספיר האט פון איהר גענומען זיין סוושעט, איז געשרי־בען געוואָרען אין דעם יאהר 1320 פון אן איטאליענער מיט דעם נאמען דושאוואני פיארענטי.

פון דער ערצעהלונג, קאן מען אלזא ניט ווייסען, צי איז שעקספיר געווען אן אנטיסעמיט, צי ניט, ווייל ער האט די מעשה גאר ניט אויסגעקלעהרט. און די גרויסקייט פון שעקס־פיר ליגט דאך טאקע גאר ניט אין דעם, וואס ער האט דערצעהלט א שענע מעשה, נאר אין די טיפען, וואס ער האט באשאפען, אין די נשמות, וואס ער האט אריינגעבלאזען אין די טויטע גופים פון דעם איטאליענער דושיאוואני פיארענטי.

דריי הויפּט־טיפּען זיינען דאָ אין דעם ווערק: שייל‌אָק, אַנטאָניא און פּאַרשאַ.

שייל‌אָק איז דער העכסטער שטאָפּל פון אידישער אכזריות, אַנטאָניא איז דער העכסטער שטאָפּל פון קריסט־ליכע ליבע, און פּאַרשאַ — די העכסטע מדרגה פון קריסטליכער רחמנות און נערעכטיגקייט. נו, האָט אַבער די וועלט זיך אַנ־געכאַפּט נאָר אַן איינעם פון די דריי טיפּען. עס באַטראַכט נאָר די אכזריות פון שייל‌אָק. דאָס וואָרט „שייל‌אָק" איז גע־וואָרען א זידעל־וואָרט פּאָר אַלע יודען, בשעת דאָס וואָרט „אַנטאָניא", וואָס דאָרף דאָך פּאַרקערפּערן די קריסטענליבע, ווערט ניט געברויכט ווי א וואָרט פון אכטונג, אַזוי ווי דאָס וואָרט „פּאַרשא" סימבאָליזירט ניט מיט זיך דעם באַגריף פון רחמנות, אַדער נערעכטיגקייט. דאָס קומט פון דעם, וואָס די וועלט נעמט ארוים אַדער לעגט אַריין אין דעם ווערק פון שעקספּיר ניט וואָס שעקספּיר האָט געוואָלט, נאָר וואָס זי, די וועלט ווי. דערפּאָר איז כדאי איבערצוקערען די מטבע, און צוזאַמען מיט שייל‌אָק'ס „חסרונות", צו אַנאַליזירען א ביסל אויך אַנטאָניאָס און פּאַרשאַ'ס „מעלות".

קודם כל שייל‌אָק. איז שייל‌אָק א יוד?

איך האָב מורא, אַז מען קאָן איהם צו א מניז ניט מצרף זיין. ער האָט ניט אין זיך קיין פונק יודישקייט. אַלע, וואָס ער רעדט, קלינגט, „ווי א גוי רעדט יודיש". אַז באַסאַניא פּאַר־בעט איהם אויף מיטאָג, ענטפערט ער: „איך וועל קויפען ביי אייך, איך וועל אייך פּאַרקויפען, איך וועל רעדען מיט אייך, שפּאַצירען מיט אייך, אַבער איך וועל ניט עסען מיט אייך, ניט טרינקען מיט אייך, און ניט גאָט בעטען מיט אייך". אָט די עטליכע וואַרטער זיינען כמעט די איינציגע, וואָס זיי־נען נאָך עטוואָס יודיש. זיין הויז קענען מיר נאָר פון דרויסען; מיר ווייסען ניט, צי גאָהט ער אין שול אַריין, צי דאַוונט ער בציבור, צי דאַוונט ער פּאָר זיך, צי דאַוונט ער בכלל; אַז יעקב איז דער דריטער פון די אבות, דאָס מוז ער ערשט אויס־רעכענען אויף די פינגער. וועלענדיג באַווייזען אַנטאָניא'ן, אַז מען מעג נעמען פּראָצענט, דערצאָהלט ער איהם די מעשה פון יעקב מיט לבן, ווי יעקב האָט אַוועקגעשטעלט די נקודים

וברודים, ווי די שעפסעלער האבען זיך פארזעהן א. אז. וו. שיילאקס ערקלערונג, אז ער האט נעשוואָרען ביי שבת צו נעמען נקמה, קלינגט ווידער ווי א גוי רעדט יודיש.

האט שיילאק א ווייב? האט ער א משפחה? שטאמט ער פון רבנים, קומט ער ארויס פון גראבע יונגען? דאס אלץ ווייס מען ניט. רעדט ער פון א קריסט, זאגט ער הגר"ס קינדער. מיט איין ווארט: קיין זאך צייגט ניט אן אויף זיין אבשטאמונג פון יודען, אדער אויף זיין יודישקייט, אחוץ דעם, וואס ער איז א פראצענטניק.

זיין טאכטער, יעסיקא, ווייס נאך וועניגער פון איהם. קוקענדיג אויף איהר וועט קיינער ניט זאגען, אז זי איז א יודישע טאכטער.

דאס אלץ איז ניט גענוג, כדי צו פארלייקענען שיילאק'ן, כדי צו קאנען ארבעווארפען פון זיך די פארנטווארטלעכקייט פאר זיין אכזריות. אדרבא, הלואי וואלט שיילאק געווען א איד אין אלע פרטים — ער וואלט דאן ערשט געהאט אט די גרויסע באדייטונג, וואס ער דארף האבען. וואַרום אויב וועלכע עס איז דראמא איז אין שטאנד שארף און בולט צו מאלען די אייביגע טראגעדיע פון דעם יודען פון איין זייט, און די ניט וועניגער אייביגע צביעות פון די יודען־פיינד, פון דער צווייטער זייט, — איז דאס „דער קויפמאן פון וועניעדיג", מיט שיילאק אלס הויפט פיגור.

דאס איז, ווי באַוואוסט, ניט די אנגענומענע מיינונג, געוועהנליך, (מיט דער אויסנאם פון הייע'ן—די רעד.), ווערט שיילאק באטראכט, ווי אן אכזר, א פראצענטניק, א בלוטזויגער, אנטאניא ווי א פארקערפערונג פון קריסטליכער ליבע, ווי דאס רחמנות אלייז.

אבער דאס איז איינס פון די גרויסע טעות'ן, וואס די וועלט מאכט. שעקספיר, דער גאון, האט אזוי ניט געקאנט מיינען. ער וואלט קיינמאל ניט געקאנט ארייננגעבען אין שייַלאקס מויל די ווערטער, וואס שפריצען מיט פייער וועגען די אומגערעכטיגקייט צו זיין פאלק, וועו ער וואלט שיילאק'ן געהאלטען פאר א נידריגען מנשען. און אויב ער האט יא אזוי געדענקט, און עס איז פארט ארויסגעקומען דער שיילאק, וואס

מיר זעהען, באווייזט דאָס נאָר ניט די אמת'ע גרויסקייט פון שעקספּיר.

ווי עס ווייזט, האָט שעקספּיר קיין יודען ניט געקענט, ער האָט אפשר קיינמאָל ניט געזעהן קיין יודען. די ערצעהלונג, ווי שוין געזאָגט, האָט ער גענומען א פּאַרטיגע. אָבער ניט קוּנעדיג דעם איינצעלנעם יודען, האָט שעקספּיר ניט געקאָנט ניט וויסען פון די לוידען און די רדיפות, וואָס דאָס אייביגע וואַנדערנדיגע, אייביג לוידענדיגע, אייביג גע'רודפ'טע און דאָך אייביג לעבעדיגע פאָלק האָט אויסצושטעהן.

אזא פאָלק — דאָס האָט דער געניע געוואוסט אינסטינקטיוו, — וועט ביי אזא צושטאַנד אריינפאַלען אין אפאטיע, וועט אנווערען יעדע ווידערשטאַנדס־קראפט, און וועט האָבען אן אונטערטעניגקייטס־געפיהל, וואָס ברענגט צו חניפה און רמאות, ביז עס וועט, ווי שיילאָק, קאָנען זאָגען, האָלב ערנסט, האָלב סאַרקאַסטיש: „צו לוידען איז די חתימה פון מיין שבט". איינער אָבער וועט זיך פון צייט צו צייט געפינען אין דעם פאָלק, וואָס וועט רעבעלירען, און אין זיין הארץ וועט ברענען א פייער פון האָס, וואָס וועט איבערגעהן אין א דאָרשט צו נקמה. דער דאָרשט צו נקמה וועט זיין אלץ שטאַרקער, וואָס ווייניגער עס וועט זיין די מעגליכקייט איהם צו לעשען.

אזוי ארום, איז דער יוד אין שיילאָק'ן ארויסגעקומען א קאַריקאַטור, בעת פון דער צווייטער זייט האָט דער גרויסער מייסטער מיט א זיכערער האַנד געשילדערט דעם הילכענדיגסטען פראָטעסט, דעם געוואלדיגסטען וועה־געשריי, קענען דער אָהנמאכט און הילפלאָזיגקייט פון דעם יודישען פאָלק.

דאָס איז די גרויסקייט אין שעקספּיר. ער שטעלט ניט פאָר אן איינציגען יוד אן אכזור, ער דריקט ניכער אויס אן אלגעמיין געפיהל, א געפיהל, וואָס יעדער יוד לעבט איבער, וועניגסטען איין מאָל אין זיין לעבען, דער „תמות נפשי עם פלשתים", דער פארלאַנג זיך כאָטש איינמאָל נוקם צו זיין פאָר אלע נגישות און רדיפות, פאָר אלע עולות און רציחות, וואָס זיינען באַגאַנגען געווארען געגען זיין פאָלק אין משך פון טויזענטער יאָהרען.

און צוליעב אט דעם געפיהל, צוליב אט דעם פונק, וואס טליעט אפילו אין הארצען פון א „שיילאק", האט דער פראצענטניק לכתחילה זיך אפגעזאגט פון פראצענט. אלץ, וואס ער האט געבעטען, איז געווען, אנטאניא זאל איהם אונטערשרייבען דעם שיין פאר א פונט פלייש, אין דער האפנונג צו קאנען נעמען נקמה פאר זיין פאלק. שיילאק דער מענש, וואס קאן זיך ניט אנזעטיגען מיט וואכער, זאגט זיך לכתחילה אפ פון פראצענט צוליב זיין יודיש געפיהל. און ניט נאר דעם פראצענט וויל ער ניט נעמען, ער זאגט זיך אויך לכתחילה אפ פון דעם קרן. אט דעם פונקט האבען, ווי עם שיינט, פיל פארזעהן, שיילאק האט פון דער ערשטער מינוט אן ניט געוואלט דעם קרן. דאס גאנצע שפיצעל מיט דעם וועקסעל פאר א פונט פלייש איז דאך געמאכט געווארען אין דער האפנונג, אז אנטאניא וועט ניט קאנען באצאלען צום טערמין, און ער, שיילאק, וועט אזוי ארום קאנען נעמען נקמה.

אנטאניא קומט צו שיילאק'ן בעטען דאס געלט, און צוויישען זיי קומט פאר אט דער דאזיגער געשפרעך:

ש י י ל א ק:

סיניאר אנטאניא, פיל מאל און אפט,
אויף דער בערזע האט איהר אפגעשאצט
אי מיינע געלטער, אי די פראצענטען מיינע:
איך האב דאס אלץ פארטראגען מיט א געדולדיגען שאקעל;
וואורום צו ליידען איז די חתימה פון אונזער נאנצען שבט.
איהר רופט מיך אומגלויבער, האלו־שניידעניגער הונט,
און איהר האט געשפיגען אויף מיין יודישער קאפאטע,
און אלץ דערפאר, וואס איך נעם פראצענט פאר דאס,
וואס איז מיין.
גוט, יעצט, ווי עס ווייזט, דארפט איהר מיין הילף,
געהט שוין, געהט: איהר קומט צו מיר און איהר זאגט:
„שיילאק, מיר ווילען געלט", אזוי זאגט איהר,
איהר, וואס גיסט אוים אייער לייכע אויף מיין בארד,
און קאפעט מיד, ווי איהר טוט צו א פארשיווען הונט.
פון אייער שוועל: געלט דארפט איהר.
וואס זאל איך אייך זאגען? זאל איך ניט זאגען:

ווי קומט צו א הונט נעלט? איז עס מעגליך
א פּאַרשיוועך הונט זאל לייגן דריי טויזענט דו־
קאטעז? אַרער
זאל איך זיך פּאַרנויגען, אוז מיט דעם טאן פּון א שקלאף,
מיט איינגעהאלטענעם אטעם, אוז שטילער דערנידערונג,
זאל איך זאגען:
נעעהרטער הער, איהר האט געשפּיגען אויף מיר
לעצטען מיטוואך,
איהר האט מיך פּאַראכט איז אזא טאג; אז אנדערש מאל
האט איהר מיך גערופּען הונט, אוז פּאַר אט די
העפּליכקייטען
וועל איך אייך לייהען אזא סומע נעלט?
אנטאניא'ן האבען די דאזיגע ווערטער ניט געשמעקט,
אוז ער האט זיך שטאַרק צעבייזערט. שיילאק האט באלד נע־
ביטען דעם טאן. ער וויל ניט נעמען ראכע, אוז ער וויים, אז
פּליגען כאפּט מען מיט האניג, ניט מיט עסיג. ער הויבט דער־
פּאר אן א ביסעל ווייכער. ער וויל אנטאניא'ן ווייזען זיין
פּריינדשאפּט, זאגט ער, צוליב דעם וועט ער ביי איהם קיין
פּראצענט ניט נעמען; ער וויל נאר א שיין אויף דעם פּונט
פּלייש. דער וועקסעל איז זיך גלאט אזוי. צו וואס טויג איהם
א פּונט מענשישע פּלייש? וואס קען ער טון דערמיט? א. אז. וו.
אבער שפּעטער, נאך דעם, ווי זיין טאכטער איז אנט־
לאפּען, אוז ער האט דעם וועקסעל ביי זיך, קומט צו איהם
סאלאריא אוז זאגט:
איך בין זיכער, אויב ער קאן ניט באצאלען, וועסט דו ניט
נעמען זיין פּלייש: צו וואס טויג דאס?
עטפּערט שיילאק:
„צו כאפּען פיש דערמיט. אויב עס קאן ניט זעטיגען קיין
אנדער זאך, וועט עס זעטיגען מיין נקמה. ער האט פּון מיר
געשפּעט אוז מיר קאליע געמאכט א האלבען מיליאן:
ער האט
געלאכט, וועז איך האב געהאט שאדען, חוזק געמאכט פּון
מיינע פּאדרינסטען, פּאראכט מיין נאציע, געשטערט
מיין מסחר, אפּגעקילט מיינע פּרייזע, געהעצט מיינע

שונאים; און פארוואס? איך בין א איד. האט
א איד ניט קיין אויגען? האט א איד ניט קיין הענט,
אברים, חושים, ליבע, ליידנשאפט?
נעשפייזט מיט די זעלבע שפייז, פארוואונדעט מיט
די זעלבע וואפען, אונטערוואורפען דערזעלבער קראנקהייט,
געהיילט מיט די זעלבע מיטלען, געווארעמט און געפרירט
פון דעמזעלבען זומער און ווינטער, פונקט ווי א קריסט?
אז איהר שטעכט אונז, בלוטען מיר ניט? אז איהר
קיצלט אונז,
לאכען מיר ניט? אז איהר סם'ט אונז, שטארבען
מיר ניט? און אז
איהר טוט אונז וועה, זאלען מיר זיך ניט נוקם זיין?
אויב מיר
זיינען ווי איהר אין אלעם איבעריגען, וועלען מיר זיין
נעראטען
אין אייך אויך אין דעם".

אט דאס איז דער וועה־געשריי פון שיילאק: נקמה!
נקמה! ניט פאר זיך, נאר פאר זיין פאלק. אין די אייגענע
קריוודעם דערקענט ער די ליידען פון זיין פאלק, און די ליידען
פון זיין פאלק געפינט ער א תירוץ אויף זיינע אייגענע ליידען.
איהר האט מיך אויסגעלאכט און פאראכט און קאליע געמאכט
מיינע נעשעפטען, ניט ווייל איך בין שולדיג אין עטוואס, נאר
ווייל איך בין א איד. דאס איז דער תמצית פון זיין פראטעסט.
„איהר האט מיך נערופען הונט, נאך איידער איז האט געהאט
אן אורזאך", באקלאגט זיך שיילאק.

ניט נאר האט שיילאק זיך אפגעזאגט פון פראצענט, ניט
נאר איז ער גרייט צו פארלירען דעם קרן, ער טוט נאך פיל
מעהר, ער, ביי וועמען דאס געלט איז דאס גאנצע לעבען.
פאר די דריי טויזענד דוקאטען, וואס ער האט געליהען,
באט מען איהם זעקס טויזענט. שיילאק איז מוחל.
ער ווייל ניט קיין נעלט.

הונדערט און דרייסיג טויזענט רלבעל איז דער בלוט־
זויגער שיילאק מוחל, אבי צו קאנען נעמען נקמה פאר די
רדיפות פון זיין פאלק. „וועו יעדער פון די זעקס טויזענט דו־

קאטעגן זאל צעטיילט ווערען אין זעקס חלקים, און יעדער חלק זאל זיין א דוקאט", זאגט ער, וועט ער אויך ניט נעמען. ער ווייל נקמה.

נאר מעהר. צעהיצט ווי ער איז, דאַרשטיג צו נעמען נקמה ווי ער איז, פארגעסט ער פונדעסטוועגען ניט צו פאר־טיידיגען זיין פאלק אויך אויף אן אנדער וועג. „נקמה נעמען", זאגט ער, „איז ניט אונזער מדה, דאם איז ניט קיין אידישע מדה, דאם האבען מיר געלערענט פון אנדערע".

וועז ער דערוויסט זיך, אז זיין טאכטער איז אנטלאפען מיט א קריסט, אז זי האט מיטגענומען א שקאטולקע מיט טיערע חפצים, וועלט ער שעור משוגע פון צער. ער טרייסט זיך ערשט, וועז ער דערהערט, אז אנטאניא'ס שיפען זיינען אונטערגעגאנגען. „גוטע נייעס, גוטע נייעס, א דאנק גאט, א דאנק דיר, טובאיל", זאגט ער צו זיין פרייגד, וואס ברענגט אים די נייעס.

4

אטאניא'ס שיפען זיינען אונטערגעגאנגען; אנטאניא האט פארלוירען זיין פארמעגען; ער וועט דעם וועקסעל צום טער־מין ניט אויסלייזען.

אמת, שיילאק וועט פארלירען א גרויסע סומע געלט, אבער ענדליך וועט ער זיך נוקם זיין כאטש אין איינעם פון זיין פאלק'ס שונאים.

נאר וועז עס קומט דערצו, ווייזט זיך ערשט ארוים שיי־לאק'ס גאנצע טראגעדיע.

און דא זעהען מיר ווידער די געניאלע קראפט פון שעקס־פיר — צו מאלען, ניט דעם איינציגען אידען, נאר די לוי־דען פון דעם גאנצען פאלק. עס ווייזט זיך ארוים, אז די מענ־ליכקייט צו נעמען נקמה ליגט ניט אין שיילאק'ן, נאר אין די הענט פון זיינע שונאים. עס איז ניט זיין כוח, אדער דער כוח פון זיין פאלק, אויף וועלכען ער שטיצט זיך, עס איז דאם גע־זעץ פון וועניעריג, דאם קריסטליכע געזעץ, וואס גיט איהם כלומרשט די מאכט דערצו. ער האט געפאנגען דעם שונא אין זיין אייגענער נעץ, אזוי דענקט ער.

שטאָלץ קומט שיילאָק אַריין אין דעם געריכטס־הויז. ער איז זיכער מיט זיין נצחון, דאָס געזעץ איז אויף זיין זייט. אויף דער פראָגע, פאַרוואָס ער באַשטעהט אויף דעם פונט פלייש — זאָגט ער, איז ער ניט מחויב צו ענטפערן. אַזוי ווי ער. עס איז זיין רעכט.

זיין נצחון דויערט ניט לאַנג.

פון איין זייט קומט אַריין אַנטאָניא, אַרומגערינגעלט מיט פריינד פון אַלע זייטען, און אַלע זיינען באַרייט איהם צו העלפען. דער דיוק אַליין שטעלט זיך איין פאַר איהם, און בעט רחמים ביי שיילאָק'ן; באַסניא שטעהט גרייט מיט אַ גרויסען בייטעל געלט איבערצוקויפען דעם אידען, דרעי מאָל אַזוי פיל, זעקס מאָל אַזוי פיל, אין געלט אין קיין מניעה ניט; פאַרשא איז עקסטרא געקוממען צעלויפען, געפעלשט פאַפירען, זיך פאַרגעשטעלט פאַר א ריכטער, אַבי צו העלפען אַנטאָניאָ'ן; סאַלאַרינא, סאַלאַניא, גראַציאַנא, די חברה וואָס האָבען געהאַלפען ארויס־גנב'ענען שיילאָק'ס טאָכטער מיט א טייערע שקאָטולקע, זיינען אויך דאָ צו העלפען מיט א גוט וואָרט, אויב עס וועט נויטיג זיין. קורץ: אַלע זיינען גרייט צו העלפען אַנטאָניאָ'ן.

פון דער צווייטער זייט, קומט אַריין שיילאָק. איינער אַליין, אַלענד ווי א שטיין, אָן א פאַרטיידיגער, אָן א פרייַנד, אָן א קרוב, אָן א גואַל, אָן זיין איינציגער טאָכטער אפילו. דאָס איינציגע וואָס ער האָט אויף זיין זייט, איז דאָס געזעץ, דאָס געזעץ פון זיינע שונאים, ער נוצט דאָס אויס זעהר נעשיקט. העלפען, העלפט דאָס אַבער ניט.

„ווי קאַנסט דו האָפען אויף גנאָד, וועז דו ביסט קיינער", פרעגט דער דיוק שיילאָק'ן. ער ענטפערט:

„פאַר וואָסער משפט זאָל איך זיך שרעקען, טוענדיג קיין שלעכטס?

איהר האָט ביי זיך מעהר ווי איין געקויפטען שקלאַף, וועלכע,

גלייך מיט אייערע עזלען אוז הינט אוז מויל־עזלען, איהר באַנוצט צו נידעריגע אוז שקלאַפישע אַרבייט, ווייל איהר האָט זיי געקויפט — זאָל איך זאָגען צו אייך: לאָזט זיי

פּריי, מאכט זיי חתונה מיט אייערע יורשים; — ווארום זיי לאָזען שוויצען אונטער די משאות? — זאלען זייערע בעטען
זיין געמאכט אזוי ווייך ווי אייערע, אוז זאל זייער גומען ווערען באַטעמט מיט גוטע מאכלים? איהר וועט ענטפערן:
די שקלאַפען זיינען אונזערע! אזוי ענטפער איך אייך: דאָס
פונט פלייש, וואָס איך פאַרלאַנג פון איהם, האָב איך טייער
געקויפט; ס'איז מיין אוז איך פאָדער עס. אויב איהר ענטזאָגט דאָס מיר, אז אָך אוז וועה צו אייערע נע־
זעצען; עס איז ניט
דאָ קיין קראָפט אין די געזעצען פון וועגעדיג. איך פאַרלאַנג א
פסק דין! ענטפערט, וועל איך קריגען?"

פונקט דאָ קומט אריין דער פאַלשער ריכטער פּאַרשא, וועלכער איז געקומען לכתחילה מיט דעם באַשלוס שיילאָק'ן צו פאַר'משפט'ן. אָבער וואָס טוט מען? דאָס געזעץ איז קלאָר אויף שיילאָק'ס זייט, אוז דאָס געזעץ מוז אָפּגעהיט ווערען, ניט צוליב דעם אידען, צוליב איהם וואָלט מען עס לייכט געקאָנט פאַרבויגען, אָבער די רעפּוטאַציע פון וועגעדיג קאָן ליידען. די פּרעמדע סוחרים וועלען מורא האָבען זיך צו פאַר־טרויען, אוז ניט קומען האַנדלען, וועז זיי וועלען הערען, אז די געזעצען ווערען ניט אָפּגענהיט. אוז דער „קלוגער אוז געראַכ־טער ריכטער", ווי דער קורצזיכטיגער שיילאָק רופט אויס, געפינט א וועג, פריהער, נאָטירליך, דורך מוסר.

„דער איד מוז זיין באַרעמהערציג", זאגט דער ריכטער, נאכדעם, ווי ער האָט כלומר'שט אויסגעהערט די טענות.

„דורך וועלכען צוואַנג מוז איד, זאגט מיר"? ענטפערט שיילאָק מיט א פראָגע.

דער פאַלשער ריכטער האָלט דאָז זיין באַרימטע רעדע וועגען גנאָד. ער זאגט:

די קוואליטעט פון גנאד איז ניט איינגעצאמט,
עס טריפט, ווי א מילדער רעגען פון הימעל
אראפ אויף דר׳ערד; ס׳איז צוויי מאל געבענשט;
ס׳איז געבענשט דער, וואס גיט, און דער, וואס נעמט;
ס׳איז מעכטיגער אין די מעכטיגסטע; ס׳פאסט
דעם מאנארך אויף דעם טראן בעסער ווי זיין קרוין;
זיין סצעפטער ציגט די שטארקייט פון ערדישער מאכט,
דער אטריבוט פון מורא און מאיעסטעט,
וואס אין איהם זיצט די שרעק און מורא פאר׳ן מלכות,
אבער גנאד איז העכער פון דעם סצעפטער:
עס הערשט אין די הערצער פון מלכים,
עס איז אן אטריבוט פון גאט אליין...
און אזוי ווייטער, און אזוי ווייטער.

דאס שענע רעדע העלפט ניט. צו טיף איז דער האס איינגעווארצעלט אין שיילאקס הארץ; צו טיף פיהלט ער דעם וועהטאג. ער ענטפערט:

„מיינע מעשים אויף מיין קאפ. איך פאדער דאס גע־זעץ". אבער דער ריכטער האט באשלאסען דער איד זאל ניט געווינען. ער פארגעסט באלד זיין גרויסע רעדע וועגען גנאד, וואס

„עס טריפט ווי א מילדער רעגען פון הימעל,
וואס עס הערשט אין די הערצער פון מלכים
און איז אן אטריבוט פון גאט אליין".

„דער איד פארלאנגט גערעכטיגקייט, און ער זאל קריגען נאר גערעכטיגקייט, נאד מעהר ווי ער פארלאנגט", זאגט ער מיט א טייוועלשען ציניזם. און מיט גאט, גנאד און גערעכ־טיגקייט אויף זיינע ליפען, און שנאה און פאלשקייט אין זיין הארץ, מאכט דער ריכטער א שווינדעל אויפ׳ן שטעל; א ריי־נעם און אפענעם שווינדעל. לויט דעם שווינדעל קומט אוים, אז דאס געזעץ ווערט אפגעהיט אויף אזא אופן, אז ניט נאר קאן שיילאק ניט קריגען דאס פונט פלייש, ניט נאר ער קאן ניט באקומען קיין פראצענט, ני טנאר קאן ער ניט קריגען זיין קערן, נאר זיין גאנץ איבעריגע פארמעגען ווערט קאנפיסקירט, א העלפט פון איהם געהערט צו דער מלוכה, די אנדערע העלפט

צו זיין גוטען פרײנד, דעם בעל רחמנות אנטאָניאָ, זיין לעבעדיקן פאָטער, דערהאלטען, וועלכער דיוק וועט עס איהם שענקען. „שטעל זיך אויף די קני און בעט רחמים ביי דעם דיוק", ענדיגט דער ריכטער זיין רעדע.

אָט דאָס איז דאָס געזעץ, אויף וועלכען שיילאָק האָט זיך גערופען, אויף וועלכען ער האָט געהאָפט און איז געווען אזוי שטאָלץ. אָט דאָס איז זיין מאכט!

קאָן נאָך זיין א גרעסערע טראָגעדיע? איז דאָס ניט די טראָגעדיע פון אלע אידען, אין אלע צייטען און איז אלע לענדער?

וואָס איז מיט די בארעמהארציגקייט? די גנאָד, וואָס „ספאָסט דעם מאנארך אויף זיין טראָן בעסער, ווי זיין קרוין"?

די גנאָד האָט שעקספיר ניט פארגעסען.

גראציאנא, אנטאָניאָ'ס פרײנד, מאכט דעם ריכטיגען פירוש. נאָכדעם, ווי דער ריכטער ענדיגט זיין רעדע, שרייט גראציאנא אוים מיט גרוים פרייד און שפאָט:

בעט מען זאָל דיר דערלויבען אלײן זיך צו הענגען:
און דאָך אזוי ווי דיין פארמעגען איז קאָנפיסקירט פון דער מלוכה, און דיר איז ניט געלויבען מיט וואָס צו קויפען
א שטריק,
דעריבער מוז מען דיר הענגען אויפ'ן חשבון פון מלוכה".

דערפאָר איז דער דיוק, ווי אן אמת'ער קריסט, זעהר גנעדיג: ער שענקט שיילאָק'ן דאָס לעבען, נאָך איידער ער בעט עס.

דאָרויף ענטפערט שיילאָק גאָנץ ריכטיג:

„נײן, נעמט מיין לעבען און אלץ; שענקט מיר דאָס ניט, איהר נעמט מיין הויז, וועט איהר נעמט דעם פונדאמענט, וואָס שפאָרט אונטער מיין הויז; איהר נעמט מיין לעבען, וועט איהר נעמט די מיטלען, פון וועלכע איך לעב".

באָסאניא אָהן געלט קאָן האָפען אויף א רייכער כלה; אנטאָניאָ קאָן ערווארטען הילף פון זיינע פרײנד, וואָס זיינען רייך, פריי און אלמעכטיג; האָט ער ניט קיין פרײנד, העלפט איהם די מלוכה; שיילאָק אָן געלט איז אומבאהאלפען. ער

איז אויסגעשלאָסען פון אלע פראפעסיעס, איהם איז פארבאָטען צו נעמען אן אנטייל איז דעם אינדוסטריעלען לעבען פון לאנד. גאלט איז דאָס איינציגע מיטעל, וואָס גיט איהם די מעגליכקייט צום לעבען. נעמט ביי איהם צו זיין גאלט און איהר נעמט אווען דעם פונדאָמענט, וואָס שפּארט אונטער זיין הויז".

ווי מיר ווייסען שוין פון דעם „גוטען אוּן קלוגען ריכטער", איז אין ווענעדיג געווען א געזעץ, ווען א פרעמדער זוכט דעם טויט פון א בירגער, ד. ה. ווען א איד זוכט דעם טויט פון א קריסט, ווערט זיין פארמעגען קאָנפיסקירט. אייז העלפט דערפון געהט איבער צו דער מלוכה, אוּן די אנדערע — צו דעם, וועמעס לעבען דער איד האָט געזוכט צו נעמען, זיין אייגען לעבען קאָן ער נאָר דערהאלטען, ווען דער דיוק שענקט עם איהם. דער ליבער, גוטהארציגער, פאטריאָטישער אוּן קריסטליכער אנטאָניא שטעלט זיך דערפאר אייז פאר דעם אידען, וואָס האָט געלויערט אויף זיין לעבען. ער בעט ביי דיוק רחמים פאר דעם אידען, וואָס האָט איהם געזוכט אומצוברענגען. ער בעט, דער דיוק זאָל שיילאָק'ן מוחל זיין די העלפט, וואָס די מלוכה דארף נעמען. די אנדערע העלפט, די וואָס ער, אנטאָניא דארף קריגען, דאָס זאָל מען איהם געבען — ניט אויף אייביג, נאָר ביז שיילאָק וועט שטאַרבען. נאָר שיילאָק'ס טויט, זאָגט ער, זאָל עם איבערגעהן צו שיילאָק'ס נעלויבטען אייידעם, צו דעם דזשענטעלמען, וואָס האָט ביי איהם ארויסגע'גנב'עט א שקאָטולקע צירונג צוזאָמען מיט זיין מאַכטער. פאר אט די אלע חסדים, פארלאָנגט אנטאָניא פון שיילאָק'ן נאָר א קלייניגקייט: ער פארלאָנגט נאָר, שיילאָק זאָל זיך, ערשטענס, שמד'ן, אוּן, צווייטענס, זאָל ער אויפ'ן שטעל אָפשרייבען זיין גאנץ פארמעגען דעם איידעם, וואָס האָט איהם פארביטערט זיין גאנץ לעבען.

איך וויים ניט, ווער עס דארף זיך פאר ווענען שעמען? מיר פאר שיילאָק'ן, צי זיי פאר אנטאָניא?

דאָס וואָס שיילאָק האָט פארלאָנגט א פונט פלייש, דאָס איז געווען געזעצליך. דאָס געזעץ האָט ער פון זיין קאָפּ ניט אויסגעקלערט. עס איז געווען דאָס עקזיסטירענדע געזעץ, ג'

מאכט פון קריסטליכע בירגער פּאר אנדערע קריסטליכע בירגער. וועט אזא געזעץ האָט עקזיסטירט, האבען זיך מן הסתם אנדערע, פּאר איהם, דערמיט באנוצט, ניט מעהר קיינער האָט קיין וועזען דערפון ניט געמאכט. א לאַרעם איז געוואָרען, די גרויסע רעדע וועגען גנאָד איז געהאלטען געוואָרען נאָר דאָ, וועט א איד האָט געוואלט דאָס געזעץ באנוצען פּאר זיך.

אנטאָניאָ איז א גרויסער בעל טובה אוו א גרויסער בעל רחמים. ער וויל ניט קיין פונט פּלייש. צו וואָס טוג עם איהם? ער האָט ניט קיין נקמה צו זעטיגען, ער וויל אבער דעם נאָנצען גוף, מיט דעם ביסעל אייגענם, מיט דער נשמה, מיט אלץ מיט אנאנדערע.

נ ניט שיילאָק׳ם אכזריות אוו אנטאָניאָ׳ס מענשענליבע האָט אונז שעקספיר געוויזען, נאָר פונקט פּאַרטערט: שיילאָק׳ם ליידען, אוו אנטאָניאָ׳ס פּאלשקייט אוו רשעות, שיילאָק אוו אנטאָניאָ זיינען ביידע ניט קיין לעבעריגע מענשען, זיי רעפּרעזענטירען צוויי אידעען: דאָס אידישע ליידען אוו די קריסטליכע ליבע. דאָס וויכטיגסטע אין דעם נאָנצען ענין איז, וואָס די זאַך, ווי זי ווערט דאָ געשיליערט, איז היסטאָריש ריכטיג.

די נאָנצע אידישע היסטאָריע באווייזט דאָס שיילאָק האָט דעם פונט פּלייש ניט באקומען, ער האָט עס נאָר געוואלט, אוו דאָס בלויזע וועלען, האָט איהם טייער געקאָסט, אנטאָניאָ האָט דאָס זייניגע באקומען.

אויף אלע נעמיינהייטען אוו מיאוס׳ע מעשים פון די בעל־רחמנות׳דיגע ריכטער, ענטפערט שיילאָק שטיל: איד בין צופרידען!

ער בעט זיך נאָר, מען זאל איהם לאָזען אהיים גיהן, ווייל ער איז קראַנק.

וואָס האָט ער געקאָנט זאָגען, דער אומגליקליכער? וואָס קאָן א מענש זאָגען, וועז ער דערפילט מיט אמאל זיין גאנצע הילפלאָזיגקייט? וואָס קאָן ער זאָגען, וועז ער געפינט זיך אין דער נעוואלט פון זיינע שונאים, וועלכע זיינען מעכטיג, וואָס צו אלע זייערע נעמיינהייטען, לאכען זיי נאָר אוו שפּאָטען פון איהם מיט א טיוועלשען גיהנום־געלעכטער?

אין דעם „קויפמאן פון ווענעדיג" שיסט זיך קיינער ניט, און קיינער סמ'ט זיך ניט, אבער דאס איז די שטארקסטע פון אלע שעקספיר'ס טראגעדיעס. עס איז די טראגעדיע פון דעם איד שיילאק. עס איז די טראגעדיע פון דעם אידישען פאלק אין אלע דורות און אלע לענדער: געיאגט און געפלאגט, באר־רויבט, אויסגעלאכט און... באשולדינט אין די פארברעכעז, ניט וואס ער איז באגאנגען, נאר וואס מען איז קענען איהם באגאנגען...

יצחק ליבוש פרץ

(אַן אָפּשאַצונג.)

צוליב פאַרשידענע אומשטאַנדען, האָב איך צו יענער צייט זיך געפונען געצוויטיגט צו רעזיגנירען פון דער „צוקונפט" רעדאַקציע, און אויך פון וויטערער מיטאַרבייטערשאפט. די פאַרטזעצונג פון דיזער ארבייט איז אזוי ארום אָפּגעהאקט געוואָרען. אויפסניי זיך אַרויסצולעבען אין יענעם געדאַנקענגאַנג, איז מיר איצט אוממעגליך. איך האלט פונדעסטוועגען ניט פאר איבריג דיזען ארטיקעל דאָ צו פאַרעפענטליכען ווי ער איז, ניט פאַרענדיגטערהייט.

דורך א גליקליכען איינפאל און צופאל איז די „צוקונפט" אימשטאַנד צו געבען איהרע לעזער די שריפטען פון י. ל. פּרץ כּמעט אומזיסט.

דיזע געלעגנהייט ווילען מיר באנוצען צו מאכען עטליכע באמערקונגען איבער אונזער גרויסען דיכטער. מיר פּרעטענדירען אויף קיין פאל ניט צו זאָגען אלעם וואָס איז דאָ צו זאָגען, מיר האָפּען נאָר צו געבען אונזערע לעזער א שטיקעל באגריף פון דעם שרייבער, אויף וועלכען מיר האָבען אלע א רעכט צו זיין שטאָלץ.

* * *

וואָס איינער זאָל ניט דענקען וועגען די אומצעליגע פאַרטייען, וואָס זענען די לעצטע צייטען אויפגעשטאנען צווישען די

---

*) ערשינען אין דער „צוקונפט", מאי, 1907.

דיזע ארבייט איז לכתחילה געווען בארעכענט אויף א בריוטע שטודיע איבער פרץ'ן גאנצע ליטעראַרישע טעטיגקייט, און פאַרבינדונג מיט דער וויידעראויפלעבונג פון דעם אידישען פאָלק נאָך דעם ערשטען השכלה פּעריאָד.

אידען אין רוסלאנד; וואָס איינער זאָל ניט האלטען פון די אלע טעאָריעס, פשט'לעך, דרייד'לעך און סכסוכים פון די פּארטייען און צוויישען די פּארטייען; וואָס עס זאָל ניט זיין דער סוף פון אלע דיזע פּארטייען, טעאָריעס און פשט'לעך: צי אידען אין רוסלאנד וועלען באקומען גלייכבארעכטיגונג, ווי די „דערגרייכער" ווילען עס האָבען; צי זיי וועלען ניט רוהען ביז עס וועט ווערען איינגעפירט „קולטורע'לע אויטאָנאָמי", צו וועלכען דער „בונד" שטרעבט, אָדער זיי וועלען נאָך געהן ווייטער און וועלען אלע אין איין קול פארלאנגען אן אייגענעם „סיים", ווי די אידישע סאָציאליסטישע פּארטיי מיינט; צי זיי וועלען זיך דערשלאָגען צו א טשארטער אין פּאלעסטינא אויף דעם אופן פון די פּשוט'ע ציוניסטען, אָדער דאָס לאנד וועט ווערען אויפגעבויט אויף „נייע סאָציאל'ע יסודות", ווי די „פּועלי ציון" רעדען זיך אין; צי עס וועט זיי געלינגען צו געפינען א טעריטאָריע, וויל די אידען מוזען האָבען אן אייגען לאנד, ווי די יט"א באהויפּטעט, אָבער דאָס לאנד וועט זיך אָפּזוכען, וויל די עקאָנאָמישע אומשטאנדען פירען דערצו, און וויל אָהן א טעריטאָריע קאָנען די אידען ניט פירען קיין קלאסענקאמף על פּי תורת קארל מארקס, ווי די ס. פּ. פּשט'לען אוים; צי זיי וועלען זיך פארמישען מיט די פּאָלאקען נאָך דעם פּראָגראם פון די פּ. פּ. ס., אָדער זיי וועלען פּאָלגען די רוסישע סאָציאל'דעמאָקראטען; מיט איין וואָרט: וואָס'ער מיינונג איינער זאָל ניט האָבען פון דיזען דור הפלגה פון פּארטייען און טעאָריעס, און וואָס דער סוף פון דיזען דור הפלגה זאָל ניט זיין — איין זאָך איז זיכער: דאָס אידישע פּאָלק איז אין איהר רענעסאנס, אין איהר ווידער־ערוואכונג.

דאָס פּאָלק איז אויפגעשטאנען תחית המתים!

עס שטעהט נאָך ניט פעסט אויף די פיס, אייניגע האָבען נאָך ניט אראָפּגעוואָרפען די תכריכים, אנדערע האָבען נאָך ניט אָפּגעטרייסעלט די ערד פון די אויגען; ביי א טייל שלעפּט זיך נאָך נאָך דאָס זעקעל ארץ ישראל ערד, אן אנדער טייל קאָן ניט אויפהייבען דעם קאָפּ צוליב די אלטע, שווערע מצבות, וואָס ליגען אויף זיי ווי א שווערע משא; מאנכע זענען נאָך שוואָך פון די פּרעניות, וואָס זיי האָבען געהאט אויסצושטעהן! אנ־

דערע ווידער האָבען אראָפּגעבלאָנזשעט פון וועג. מען קאָן אָבער ניט לייקענען, אז זיי האָבען אלע געמומען לעבען. דאָס טאָפּען אין דער פּינסטער, דאָס זוכען, דאָס שטופּען, דאָס יאָגען אוּן וועלען אריבערייאָגען, דאָס כאָפּען אוּן וועלען פּארכאָפּען, דאָס לויפען אוּן וועלען פּארלויפען — דאָס אלץ איז א צייכען פון א ניי לעבען, א לעבען וואָס איז נאָך אומבאַוואוסט, וואָס האָט נאָך ניט אָנגענומען קיין באשטימטע פּאָרמע, וואָס מוז זיך ערשט אנטוויקלען, וואָס איז פונדעסטוועגען א טעטיג לע־בען. ביי דעם צינישען צושויער מעג עם אויסקומען קאָמיש, ביי דעם סימפּאטישען — טראגיש, ביי דעם קלוגען — נאריש אוּן ביי דעם פּראקטישען — נוצלאָז, קיינער קאָן אָבער ניט פּארלייקענען דעם פּאקט פון א טעטיגען, קאָכיגען אוּן רוישיגען לעבען. אוּן וואָס פון דעם זאָל ניט ארויסקומען, — קיין פּאָלק לעבט ניט איבער אזא פּעריאָדע אומזיסט.

וועו מיר נעמען זוכען דעם אָנפּאנג פון דיזען נייעם לע־בען, מוזען מיר זיך אָפּשטעלען אויף דעם יאָר 1881. דיזעם יאָר איז דאָס געבורטסיאָר פון דעם נייעם אידען. אין דעם יאָר הייבט זיך אָן זיין ווידעראויפלעבונג.

אין דער צייט פון אלעקסאנדער דעם צווייטענס הער־שאפט, האָט דאָס אידישע פּאָלק, יעדענפאלס דער גרעסטער טייל פון דעם אידישען פּאָלק, געהאָפט אוּן געווארט אויף די חסדים פון דעם מלך חסד, דעם צאר־באפרייער. די נייסטינע טעטיגקייט פון דעם פּאָלק האָט זיך דאדורך אויסגעדריקט אין דעם זוכען צו געפעלען. אום צו קריגע חסדים דארף מען נושא חן זיין, דארף מען אויסנעמען. אוּן אויסנעמען קאָן מען נאָר, וועָ מען טוט וואָס יענער טוט; וועו מען טוט וואָס יענער וויל — וועו מען טוט יענעם נאָך. די אסימילאציאָנס באוועגונג פאלט דאדורך צוזאמען מיט דער הערשאפט פון אלעקסאנדער דעם צווייטען. די נאנצע אידישע ליטעראטור פון יענער צייט, די העברעאישע ווי די אידישע, קאָן אויסגעדריקט ווערען אין די ווערטער: אָפּלאכען אוּן מוסר זאָגען! מען האָט אָפּגעלאכט פון די מנהגים, פון דער פּירונג, פון דעם ערב פּסח, פון דעם פּוי־לישען אינגעל, פון דעם קליינשטעטעלדיגען, פון דעם חסיד, פון אלעם מיטאנאנדער, אוּן מען האָט נעזאָגט מוסר דעם בעל

טאקסע, דעם פּראָצענטניק, דעם מתנגד'ישען רב, דעם חסיד'י־שען רבי'ן, דעם מלמד, דעם מעקלער און יעדען אנדערען אידען, זיי זאָלען זיך למען השם שענער אויפפירען, זיי זאָלען וועלען מענשען כדי צו געפעלען די שכנים.

די באָמבע, וואָס האָט אין דעם יאָר 1881 נעשיקט אלעק־סאנדער דעם צווייטען אויף דעם עולם האמת האָט שטארק גע־ראניעט די אידישע האָפנונג, און האָט געמאכט א טעל פון דער אסימילאציאָנס באוועגונג און די חוזק־ און מוסר־ליטעראטור. מיט דער הערשאפט פון אלעקסאנדער דעם דריטען הייבט זיך אָן א נייע פּעריאָדע פון רעאקציע און אונטערדריקונג אין רוסלאנד, פון וועלכע די אידען האָבען געליטען מער פון אלע אנדערע טיילען פון דער באפעלקערונג. די פּאָגראָמען פון 1881 די „צייטווייליגע געזעצען" פון 1882, די קלייניע און גרויסע אונטערדריקונגען וואָס האָבען זיך נעמעהרט פון טאָג צו טאָג, האָבען דעם אידען אויפגעוועקט פון זיין חלום און האָבען איהם געצוואונגען זיך נאָך אמאָל צו פארטראכטען איבער זיין לאגע. די אנטוויקלונג פון דער אינדוסטרי, וועלכע האָט פאר דערזעל־בער צייט נעמאכט גרויסען פּאָרטשריט, האָט באשאפען א נייעם, ביז דאן ניט באקאנטען, עלעמענט צווישען די אידען, אן עלעמענט פון פּראָלעטאריער. צענדליגע טויזענטער אידישע יונגע לייט זענען, צום טראָץ פון די טעאָריעס פון די ס. ס., גע־ווָארען פאבריק־ארבייטער, ביז דאן עטוואָס אומערהערטעם ביי אידען. פון דער צווייטער זייט האָבען דיזע אונטערדרי־קונגען ארויסגערופען א גרויסע עמיגראציע, וועלכע האָט פון איהר זייט אויפגעבויט א אידישע קהלה אין אמעריקא מיט א מעכטיגען איינפלוס אויף די אידען אין רוסלאנד.*)

דאָס לעבען אין רוסלאנד פאר דיזער צייט: די אנטוויק־

*) עס וואָלט זיך געלוינט די ארבייט צו מאכען אן אונטער־זוכונג וועגען דעם איינפלוס פון די אַמעריקאַנער אידען אויף דעם לעבען פון די אידען אין רוסלאַנד בכלל און אויף דער רעוואָלוציאָן בפרט, סיי אין פּראָפאגאנדא ליטעראטור, סיי אין געלט זאַכען, סיי אין העלפען באשאפען אן אויסלענדישע עפענטליכע מיינונג צו גונסטען פון די רוסישע אידען.

לונג פון קאפּיטאליזם, און מיט דעם קאפּיטאליזם — די רע־ וואָלוציאָנערע באוועגונג פון די נאראָדניקעס, וועלכע איז ענד־ ליך איבערגענאנגען אין א מאסאָווע ארבייטער־באוועגונג, אום דאן זיך צו פארוואנדלען אין אָפענע רעוואָלוציע געגען דער זעלבסטהערשאפט, האָט ניט פארפעלט איהר אייגפלום אויף דעם אידישען לעבען אין רוסלאנד, און אלם רעזולטאט האָבען מיר די ־נאציאָנאליסטישע און סאָציאליסטישע, נאציאָנאל־ סאָציאליסטישע און סאָציאל־נאציאָנאליסטישע באוועגונגען. וועז מיר געהען א טריט ווייטער געפינען מיר א מערקווירדיגען פאראלעל צו דיזער באוועגונג אין דער אידישער ליטעראטור. דאָס יאָהר 1881 מישט אויף א ניי בלאט אין דער אידישער לי־ טעראטור. די אָפּלאך־ און מוסר־ליטעראטור האָט ארויסגע־ זאָגט איהר לעצטעס וואָרט. לינעצקי׳ס „פּוילישע אינגעל״; שאצקעס „אידישער פּאר פּסח״; אבראמאָוויטשעס „קליאטשע״ און זיינע איבריגע ווערק זענען שוין געהאט געווען געשריבען. און קיין נייעס, און קיין וויכטיגעס האָט דיזע ליטעראטור ניט מער באשאפען.

אין דעם יאָר 1881 ערשיינט צום ערשטען מאָל צעדער־ בוים׳ס „פּאָלקסבלאט״. א יאָר שפּעטער, 1882, וועלט ארוים־ געגעבען דר. פינסקער׳ס „אויטאָ־עמאנציפּאציאָן״ (זעלבסט־ באפרייאונג); 1883 באווייזען זיך שלום עליכם און ספּעקטאָר. ארום 1881 הייבט זיך אויף אָן די טעטיגקייט פון י. ל. פּרץ. אין דיזער נייער ליטעראטור האלט זיך שלום עליכם נאָך פיל ביי דעם אלטען שטייגער, אָבער די נאנצע ליטעראטור האָט אָנגענומען אן אנדער כאראקטער. מען האָט אָנגעהויבען צו זוכען דעם פּאָלק׳ס נשמה, מען האָט אויפגעהערט צו לאכען, מען האָט אויפגעהערט מוסר זאָגען, און מען האָט אָנגעהויבען מאָלען דאָס פּאָלק ווי עס איז, מיט זיינע מעלות און חסרונות, מיט זיינע ליידען און פריידען, מיט זיינע באדערפנישען און שטרעבען. עס איז געבוירען געוואָרען די אידישע נאם אין דער ליטעראטור. און פון דיזער נייער ליטעראטור איז י. ל. פּרץ ניט נאָר דער אומאיבערטראָפענער, ער איז ביז היינטיגען טאָג דער אומפארגלייכליכסטער. י. ל. פּרץ שטעהט אין אוג־ זער ליטעראטור ווי א טיטאן, ווי א נעוואלדיגער ריז, צו וועל־

כען אלע מוזען פּאַרדייסען די קעפּ. דאָס איז אָהן צווייפּעל די אורזאַך, וואָס פּילע, וואָס האַלטען די אויגען צו דר׳ערד; האָבען איהם נאָך ניט דערזעהן. דאָס איז די אורזאַך, וואָס דער גרויסער עולם קען איהם אייגענטליך נאָך גאָנץ וועניג. עס האָט מיר וועה געטאָן, וועז איך האָב ניט לאַנג צוריק, אין א געשפּרעך מיט אן אינטעליגענטען אידען, וואָס איז נאָך ניט א יאָר פּון רוסלאַנד, אויסגעפּונען, אז ער האָט נאָך קיין מאָל ניט געהערט פּון פּרץ׳ן. עס נעמט לאַנג ביז די מענשעלעך מיט די אראָפּגעלאָזענע אויגען דערזעהען די ריזען.

מען האַלט געווינליך מענדעלי מוכר ספרים פּאַר דעם טיפּיש־אידישען קלאַסיקער, פּאַר דעם גרעסטען אין אונזער ליטעראטור. מיט דער גאנצע עהרע און אכטונג, וואָס איך טראָג אין מיין הארץ צו דעם גרייז פּון אונזער ליטעראטור, וויל איך דאָס פּארנייענען. דיזע קרוין געהערט אויף דעם קאָפּ פּון י. ל. פּרץ. מענדעלי מוכר ספרים באַלאַנגט צו דער ליטעראטור פּון פּאַר 1881. זיינע ארבייטען באַלאַנגען צו דער שולע פּון אָפּלאכען און מוסר־זאָגען. אמת, ער האָט עס געטאָן בעסער, טיפער, סימפּאטישער און ערנסטער פּון די אנדערע, דאָס שטעלט איהם אָבער נאָר אָן דער שפּיץ פּון דיזער ליטעראטור, עס נעמט איהם אָבער אין קיין פּאַל ניט ארויס פּון איהר. מענדעלי כאפּט זיך אָפּט אראָפּ קיין גלופּסק, גניליעדעווקע און טונעיאדעווקע, איהם טוט וויי דאָס הארץ פּון דער בלאָטע, שמוץ, אומקרויט, לעבלאָזיגקייט, הונגער און ליידען וואָס ער געפינט דאָרט, ער זעהט אָבער די אלע זאכען זיצענדיג אויף דער קעלנע. אראָפּגעהן פּון איהר געהט ער נאָר וועז די רעדער שניידען זיך איין אין א צו טיפע בלאָטע, אָדער וועז ער קומט צו א גרויסען בארג און די קליאטשע וויל זיך ניט רירען. די איבריגע צייט זיצט ער אויף זיין ביידעל און פילאָזאָפירט, און לאכט און זאָגט מוסר און זאָגט משלים און רמזים... שלום עליכם באַלאַנגט צו דער נייער פּעריאָדע, און פּארנעמט אין איהר א גרויסען פּלאַץ, אָבער, אלס נאָכאמער פּון דעם „זיידען מענדעלי", טוט ער דיזעלבע זאך וואָס דער זיידע האָט געטאָן. אמת, אביסעל מער מאָדערנע, פּאַר דאָס אויך אויבערפלעכליכער. שלום עליכם, ווי עס שיינט, האָט נאָך ביז היינטיגען טאָג, ביז זיין לעצטען רא־

מאן, וואָס ער פארעפענטליכט איצט אין א ניו יאָרקער טעג־ליכער צייטונג, ניט אויפגעהערט צו שרייבען „שמר׳ס משפט".

י. ל. פרץ קאָן לאכען אזוי גוט ווי די אלטע, קאָן זאָגען משלים און רמזים בעסער פון די אלטע, ער האָט זיך אָבער ביי דיזען ניט אָפגעשטעלט. אויך ער איז געגאנגען קיין „גלופסק", אויך ער האָט פארוויילט אין „טונעיאדעווקע", אָבער ער איז אהין געגאנגען מיט אן אנדער ציל, ער איז געגאנגען אהין ניט מעסטען די בלאָטע, ער איז געגאנגען זוכען א נשמה אין דיזער בלאָטע. און וואָסער גרויסארטיגע נשמה האָט ער דאָרט אויס־געפונען! וואו זענען געווען די אויגען פון די אנדערע שרייבער? זיי האָבען זיך דאָך נערויעט אין „גלופסק", זיי האָבען דאָך זיך געגראבען אין יענער בלאָטע, ווי האָבען זיי נעקאָנט פארזוכן דיזע נשמה?...

י. ל. פרץ לאכט ניט, ער זאָגט ניט קיין מוסר, דאָס לאכען און דער מוסר קומט ארויס פון זיך זעלבסט, בלאָחר יד; מיט זיין שפיציגער פעדער קריכט ער אריין אין די טיפסטע ווינ־קעלעך פון דער נשמה — פון דער אידישער נשמה — און די סודות וואָס ער שלעפט פון דאָרט ארויס זענען ערפרישענד און סימפאטיש, זענען אָפט קאָמיש, זענען נאָך אָפטער טראגיש, און מיר שמייכלען, און מיר באדויערען און מיר האסען, און מיר ליבען און באוואונדערען. אָנשטאָט צו משפט׳ן שמר׳ן, ווי „שלום עליכם" האָט עס געטאָן, וועלכעם איז אגב אורחא זיין גרויס פארדינסט, דעקט פרץ פאר אונז אויף די נשמה פון שמר׳ס „א לעזערין". אין זעקס און צוואנציג געדרוקטע שורות האָט ער עס געמאכט. און דער שלום? גאנצע בענדער וואָלט אן אנדערער דאראוף פארברויכט.

פרייטאָג צו נאַכט!

אין׳ם שטיבעל איז שרעקליך שוויהל, אין ד׳ אמות שלאָ־פען זיעבען נפשות.

דער אַלטער וואסער־טרעגער האָט נישט געהאט: נישט קיין פליוש, נישט קיין פוש, נישט קיין בראנפען, נישט קיין חלה. ער האָט קידוש געמאכט איבער ברויט. עס איז קוים צוויי גראָשענע בענשליכט געבליבען. ער האָט אפילו קיין פריש העמד נישט באקומען.

איין עונג שבת איז איהם געבליבען: אויסשלאָפען זיך פּאר א גאַנצע וואָך.

אז צו עסען איז ניטא וואָס, מיד און אָנגעהאַרעוועט איז מען, געהט מען שלאָפען. און די נאנצע משפּחה האָט זיך באַצייטענס געלייגט שלאָפען.

פון די בענש־ליכט צאַנקט נאָך איינס און פון די שטוב נפשות איז נאָך איינע וואך.

די עלטסטע טאָכטער.

די צופלאָסענע האָר זיינען רויט, דאָס פּנים — גע־ל; גע־נעהרט פון קאַרטאָפּעל נישט צו דער זאָט.

אין די אויגען דאָך ברענט; די אויסגעפאלענע ברוסט הויבט זיך און פאלט. די דאַרע הענד ציטערען...

זי לעזט ביים צאַנקעדיגען ליכט שמר'ס א ראָמאן. די ליפּען ציטערען פאר אונגעדולד.

זי איז צורודערט. זי שרעקט זיך: טאָכטער געהט איהר אויס דאָס ליכטעל, און זי וועט נישט געוואָהר ווערען דעם סוף פון פּיפּערנאָטער.

מאכען א פּירוש אויף דיזען וואָלט נעהיסען שלעכט אי־בערמאכען וואָס פּרץ האָט נעמאכט אזוי קינסטליך, אָבער דיזע קורצע סקיצע שיינט מיר צו זיין כאראקטעריסטיש פאר פּרץ'ן.

דער שמייכעל, וואָס דיזע שיידערונג רופט ביי אונז ארויס, איז ניט פאר שמר'ן, נאָר פאר די לעזערין. און דיזער שמייכעל דויערט ניט לאנג, ער נעהט באלד איבער אין א נע־פיהל פון רחמנות צו דער אָרימער, אומווייסענדער לעזערין. איהר זעהט פאר זיך אן אומגליקליכע אידישע טאָכטער, געבוי־רען און אויפנעצוינען אין עלענד, אָרימקייט און אומווייסענהייט, מיט א צעהיצטע, קראנקהאפטע פאנטאזיע, וועלכע וועט נע־נעהרט און נעשטערט פון דערזעלבער אָרימקייט און אבערגלוי־בען, און איהר דערזעהט פאר זיך מיט אמאל א נאנצע עפאָכע, א גאנצען דור פון עלענד און ארמוט, מאטעריעלע ווי גייסטיגע, מיט א פיבערהאפטער, נערוועזער און קראנקהאפטער טעטיג־קייט, מיט א שטארקען דורשט צום לעזען און צו לערנען, וועל־כעם וועט באפרידיגט אויף א פּאַרקערטען, אומנאטירליכען און שערליכען אופן — די השכלה פעריאָדע.

י. ל. פּרץ האָט פּארהעלטניסמעסיג וועניג געשריבען. קיינע לאנגע ראָמאנען, קיינע פּארוויקעלטע סיטואציאָנען, קיינע פּלאָטען, קיינע אינטריגעס! דאָס גאנצע טויזעגט זייטיגע בוך באשטעהט פון שטיקלעך, ברעקלעך, פּיצלעך; א קורצע ערצעהלונג, א חסידישע מעשה'לע, א געדיכט, אן אלענאָריע. אלץ אָפּגעריסען, אהן א סדר, וואָס איז געקומען צו דער האנט! דאָס גאנצע בוך מאכט אמאל דעם איינדרוק פון א סוחר'ס „זשורנאל", וואו אלץ וואָס קומט פאָר אין געשעפט וועלט איינגעשריבען. די הוצאה, די הכנסה, די הזיקות, די חובות, די שולדען, און ווי דעם סוחר'ס „זשורנאל", גיט אייך פּרץ'ס בוך א בליק אין דעם גאנצען אידישען לעבען. קיין זאך וועלט ניט פארהויל'ען, קיין זאך ניט איבערטריבען, קיין זאך ניט פאר־לייקענט. וואָס עס פּאסירט, פּאסירייבט עס, און וואָס עס פאר־שרייבט, איז דער אמת. און ער קאָן שרייבען ווי קיין אנ־דערער.

איין חסרון האָט פּרץ, אָבער דיזער „חסרון" איז זיין גרוי־סע, זיין גרעסטע מעלה: אין דער צייט, וועו פּרץ'ס ליטעראַ־רישע טעטיגקייט הויבט זיך אָן, זעהט זיך ביי אידען נאָך ניט ארוים קיין קלאסען אונטערשיד. די קלאסען־ליניען זענען נאָך היינט ניט שארף גענוג, זיי האָבען זיך אָנגעהויבען צו אנטוויק־לען ערשט אין די לעצטע 10—15 יאָר, זייט די אידען האָבען זיך מאסענווייז געלאָזען געהן אין פאבריק אריין. דיזע זייט פון דעם אידשען לעבען צו באארבייטען קינסטלעריש, איז דא־דורך געבליבען פאר דעם יונגערען דור, וואָס הויבט זיך אָן אין רוסלאנד מיט דוד פּינסקי, וועלכער האָט א ווירדיגען נאָכפאָל־גער אין א. רייזען. ספּעציעל אָבער איז דיזע זייט אנטוויקעלט געוואָרען אין די ריין קאפּיטאליסטישע לענדער, ענגלאנד און אמעריקא דורך מ. ווינטשעווסקי, מ. ראָזענפעלד, קאָבּרין, לי־בין, שמואלזאָהן און אנדערע. וועו פּרץ'ס טעטיגקייט פאנגט זיך אָן עקזיסטירט דער אידישער פּראָלעטאריאט, אין מאָדער־נעם זין, נאָך ניט. עס זענען דאָ אָרימע אידען און אָרימערע אידען, רייבע אידען און רייבערע אידען, שהנע אידען און אי־דען־פּראָסטאקעס — אָבער אלע אידען זענען גלייך אידען. „כל ישראל בני מלכים הם" — אלע אידען זענען פּירשטען. דער

אָרימער איד האָט אימער געהאָפט אויף א גוט געשעפּטל‌ע, אָדער אויף דעם גרויסן געווינס, דורך וועל‌כען ער וועט רייך ווערן, און דער רייכער איד האָט אימער געציטערט פאר של‌עכ־טע צייטן, אָדער גזירות אויף אידן, דורך וועל‌כע ער קאָן פאראָרימט ווערן. פּרץ קען דאדורך קיין קל‌אסן ביי אידן. ער קען דעם אידן, דאָס גאנצע פאָל‌ק. אמת, פּרץ האָט זעהר פיל סימפּאטי מיט דעם אָרימען אידן, ער רעדט מיסטענס פון דעם אידן, דעם אָרימאן, אָבער דאָס קומט פון דעם וואָס דאָס אידישע פאָל‌ק אין גאנצען איז פאראָרימט, וויל רייכע זע־נען דאָ זעהר ווייניג. ביי איהם איז דאדורך דער וואסערטרע־גער און דער מל‌מד, דער קירזשנער און דער דין, דער כל־זמר און דער רב, דער שוסטער און דער שוחט — אל‌ע גל‌ייך אידן, אל‌ע גל‌ייך אָרימע אידן. און ווי אין א פאנאראמא ווי‌קעל‌ט ער אונז פאנאנדער א רייה בי‌ל‌דער, קינסט‌ל‌עריש געמאל‌ט, וואָס פארכאפּען די אויגען און פארכאפּען דאָס הארץ; בי‌ל‌דער, וועל‌כע זענען אזוי סימפּאטיש, וועל‌כע מיר קענען אזוי גוט, וועל‌כע מיר האָבען אָבער פריהער נאָר ניט באמערקט. מיר זע־הען פאר אונזערע אויגען בי‌ל‌דער ווי דער „משוגע“, אן אל‌טער אויסגעדינטער קאנטאניסט מיט א ברייטער, ווייסער באָרד; א איד אן אכציגער, וועל‌כער פארל‌ייקענט די יאָרען און קאָן ניט פארשטעהן וואָס ס'איז איהם אזוי שווער דער גאנג אין ווינט און אין פראָסט; א איד, וואָס איז שטאל‌ץ מיט דעם וואָס מען געטרויט איהם אזוי פיל פרעמדע גל‌ט, און וועט פארפּוירען אויף דעם וועג מיט דער האנט אויף דער בוזים־קעשע; דער טישיוויצער רב, וועל‌כער פארל‌אנגט נאָר צוויי גי‌ל‌דען א וואָך הוספה און וועמעס ווייב דענקט, אז קהל'שע עסקים האָבען מיט איהם גאָרניט צו טאָן; ר' אל‌יה, וואָס וואל‌ט נאָך א האָר גע־וואָרען אן עושר, וועו ער וואל‌ט נאָר שכל גענאט און זיך אייג־געשפּארט ביים רבי'ן פאר סנקראות; דער יארצייווער רב וואָס איז זעהר צופריעען, וואָס ביי איהם אין שטעטל קוי‌ל‌עט מען נאָר איין מאל א וואָך און די רביצין האָט ניט וועמען מקנא צו זיין, וואָס דאנקט גאָט וואָס זיין הויז איז פארברענט געוואָרען, וויל עם איז געשטאנען צו ווייט פון בית המדרש — אבי עם האָט נאָר ניט געשאט קיין אנדערע אידען; די סקול‌ער רביצין,

„אן אלטע אידענע, א דארע; דאָס קעפּל איבערגעצויגען מיט אן איינגעשרומפענען דין־רויזיגען הייטל, הוידעט זיך ווי א הדר אן אתרוג, איבער'ן רויטען ברוסט־טיכל, נאָר דער אתרוג האָט צוויי ערנסט־גוטע אויגען, וועלכע וויל ניט אָנקומען צו די קינדער, וויל „דער סקולער רב האָט ניט איין מאָל נעזאָגט, אז אן אלמנה וואָס קומט אָן צו איהרע קינדער, איז א טאָפּלטע עגונה און — דעם סקולער רב'ס וועלטער דארף מען איינפאסען אין גאָלד און טראָגען אויפ'ן האלז פּאר איין אויבעל". מיר זע־הען דעם כלי זמר, מיט אן אמת קינסטלערישער נשמה, וועלכער וויל א שעה פאר זיין טויט הערען וויי די קאפּעליע וועט שפּילען אָהן איהם. „נישט נאָר די שווארצע פּעשע, שמייכעלט ביטער־ליך דער קראנקער", וועו דאָס וועיב מאכט איהם פּאָרווואורפען — „עס זענען א סך שווארצע פּעשעס נעווען, און ווייסע אויך, און געלע אויך... נאָר דיך, מירעל, האָב איך קיינ מאָל ניט גע־וואָלט פּטור ווערען... א מויד איז א מויד. דאָס איז שוין א כלי־זמר'ישע זאך... עס ציהט ווי א בלאָטער. עס איז עפּעס א מין ציעקאוואשטש — א וועיב איז דאָך א וועיב! דאָס זענען צוויי נאָר אנדערע זאכען..."

„און אויסדרייענדיג זיך צו די קינדער, מאכט ער:

הערט, קינדער, שפּילט אָהן מיר, ווי מיט מיר, שפּילט גוט... זייט ניט קיין שקצים אויף אָרימע חתונות, האלט ערלעך די מוטער. און צונד —

שפּילט מיר אָפּ די וידוי... אונזער שכן וועט פּארזאָרגען... און — די פּיער־איילענדיגע שטוב איז נעווארען פּול מיט מוזיק."

מיר זעהען בילדער פון „שלום בית", און דוקא בייא מרעגער; בילדער פון גליק „אין קעלער שטוב"; בילדער פון דעם קירזשנער, וועלכער האָט דאָס רוב פּרנסה פון פּויערשע סיערמענגעס און מרעגער פּעלצלעך, דער עיקר איז ער אָבער א שטרייטלמאכער, וויל אין דעם שטרייטל שטעקט א גרוי־סע גבורה. דער וואָס איז אונטער דעם שטרייטל, „איז נע־ווען רחמנא לצלן א שלים מזל, וואָס די וועלט פּארמאָגט עס ניט." מיט קליינע, פּארלאָשענע, מיט אייטער פּארגאָסענע, בטל'נישע שטענדיג דערשראָקענע אויגען". נאָר אז דיזע בריאה

האָט אָנגענאָמען דאָס שטרייכעלע וואָס ער, בערעל קאָלבאָס, האָט געמאכט, איז די נאנצע שטאָדט אנטקעגען געלאָפען, „מען האָט אויסגעשפּאנט די פערד". נאנץ קהל האָט געוואָלט שלעפען זיין שטרייכעל, נאָר „לייבעל מילנער האָט נענעבען ח"י מאָל ח"י זהובים, און ער איז געווען דאָס ערשטע פערד". מיר זעהן בילדער פון „באָנצי שווייג"; פון דעם בריסקער רב, מיט א „וויסע לאנגע באָרד, איין שפּיץ האָט זיך איהם אריינגעקוקט אין גארטעל, דער צווייטער שפּיץ באָרד ציטערט איבער'ן גארטעל... ברעמען — וויסע, דיקע, לאנגע — א האלב פּנים האָבען זיי איהם פּארשטעלט. און אז ער האָט זיי אויפגעהויבען — רבונו של עולם! די נשים זענען ממש צוריקגעפאלען, ווי פון א דונער צוריק געוואָרפען, אזוינע אויגען האָט ער געהאט! — חלפּים, בלאנקע חלפּים האָבען אין זיי געבליצט! און א געשריי האָט ער געטאָן ווי א לייב: „אוועק נשים!"

מיר זעהען בילדער פון „מאניש".

א שעהנער יונג — א פּראָכט!
שווארצע לאָקען ווי די נאָכט,
קארמען ליפּען — רויזען צוויי!
שווארצע ברעמען ווי די בויגען,
ווי דער הימעל בלאָע אויגען,
און א פּויער ברענט אין זיי!

יעדעס בויגדיל אין איהם לעבט,
און ער גיהט נישט, נור ער שוועבט;
אָנצוקוקען איז א פּרייד!
מיידלעך ווערען רויט און בלאָס,
אז ער ווייזט זיך אויף דער גאס,
אז דער שעהנער מאניש גיהט!

אומזיסט באקלאָגט זיך פּרץ אין זיין מאניש, אז די אידיש פּאסט זיך ניט פּאר פּאָעזי און פּאר ליבע; אומזיסט קלאָגט ער:

אָנדערש וואָלט מיין ליעד געקלונגען,
כ'זאָל פּאר גוים גויש זינגען,

נישט פּאַר אידען, נישט זשאַרגאָן! —
קיין רעכטען קלאַנג, קיין רעכטען מאָן!
ס'האָט פּאַר ליובע, פּאַר געפּיהל
נישט קיין פּאסענד וואָרט, קיין סטיעל...

די פּאסענדע ווערטער פּאר ליבע און געפּיהל האָט ער אונז שפּעטער אליין געגעבען. און געהערט האָט ער דיזע שפּראך פון ליבע ניט אין פּאלאצען, נאָר דוקא „אין קעלער שטוב", און דוקא אויף אידיש, צווישען טרייבע און איהר מאן, וואָס זוכט א מלומדות:

קוק אויף מיר, יוסל — פּאלט איהר אויך צו פּערלאנגען.
יוסעל וויל פּאָלגען און קען נישט.
— בטלן, מאכט זי צו איהם ווייך, נאָך ניט צוגעוואָהנט, הא?
ער וויל בעהאלטען זיין קאָפּ אויף איהר ברוסט, זי לאָזט נישט.
— וואָס שעמסט דו זיך, בטלן! קושען מעגסט דו און קוקען נישט?
ער וויל בעסער קושען; זי לאָזט נישט.
— קוק אויף מיר, איך בעט דיך!
יוסעל עפענט די אויגען מיט כח; זיי פּאלען דאָך באלד צוריק צו.
איך בעט דיך, מאכט זי נאָך וועכער, נאָך זיידענער.
ער קוקט. צונד לאָזט זי אראָב די ברעמען.
— זאָג נור — מאכט זי — זאָג מיר דעם אמת, איך בעט דיך... איך בין עפּעס א שעהן וויבעל?
— יא! — רוימט ער איהר אויף, און זי פּיהלט נאָך הויסער זיין אָטעם.
— ווער האָט דיר געזאָגט?
— איך זעה דאָך! א מלכה ביסט דו, א מלכה!
— ...זאָג, ווי הייס איך?
— טרייבע!
— פּע! — פּערציהט זי די קליינע ליפּלעך. —
— טרייבעשי — פּערבעסערט זיך יוסעל.
עס געפּעלט איהר נאָך אלץ ניט.

— טרוינעניו...
— ניין!
— נו, טרוינע לעבען, טרוינע קרוין, טרוינע חארץ... שוין גוט אזוי?
— יאָ! ענטפערט זי גליקליך, נור...
— וואָס נור? לעבען מוינס, נחת מוינס!
— נור הער, יוסעל... און... שטאָמעלט זי.
— און וואָס?
— און אז עס וועט, חס ושלום, פעהלען א מאָל פרנסה... אז איך וועל וועניג פערדיענען... וועסט דו אפשר... אפשר שרייען...
טרערען קומען איהר אין די אויגען אריין.
— חס ושלום! חס ושלום!
ער רייסט אויס דעם קאָפּ פון איהרע הענד און פאַלט צו צו די נאָך אָפענע ליפען.

ניט די שפראך, ניט די אידישקייט, און ניט די פרומקייט פון דעם יונגען פאָר פאָלק שטערט זיי אין זייער ליבע. אדרבא, די שפראך גיט איהר צו א באזונדערען חן, א אידישען חן, — דעם חן פון צניעות, פון אומשולד, פון אומפארשיטקייט. געשטערט ווערען זיי פון דעם דלות, פון די אביונישקייט. ניט פון דעם אייגענעם דלות. דאָס וועלען זיי שפעטער אויסגעפינען, דערווייל ווערען זיי געשטערט פונ'ם ארומיגען דלות:

אין דערזעלבער קעלער שטוב, וואו די צוויי יונגע הערצער געניסען דאָס העכסטע גליק פון דער ליבע, וואוינען אין שכנות, אויסער יוסעל דעם וואסערטרעגער, וועלכען קאָן ניט איינשלאָפען, וויל דאָס אינגעל האָט געווויינט „רבי־נעלד", און די עלטערע טאָכטער איז געבליבען אָהן א שטעלע, וויל די באלעבאָסטע איז געשטאָרבען, און „זי וועט דאָך ניט בלייבען אליין מיט דעם אלמן"; אויסער בערעל דעם טרעגער מיט זיינע בוידעקינדער, וואָס שלאָפט אליין ווי א „כריאברע", וויל זיין ווייב, די קעכין, האָט נאכט א חתונה, אויסער דיזע און נאָך אייניגע שכנים, וואוינט נאָך דאָרט פריידע די האלאדינריכע, וועלכע שלאָפט אומרוהיג, וויל „זי האָט זיך באדונגען מיט דעם בעל ענלה ער זאָל איהר אויפנעמען מיט א קליין פעסעל, און

פּאר'ן שלאָף האָט זי א ישוב געהאט, אז עס איז נלייכער מיט־צונעמען דאָס נרויסע פּאס" אויף דעם יריד. און זי בייזערט זיך־אויף אליין: „א בייז מויל א אידענע האָט — ארויס־נעכאפט זיך: ס'קלייטע פעסעל! נאָך וואָס? נאָך וועז? דעם בעל ענלה'ס דאגה? ער וועט דארפען מפיים זיין די פערד מיט נא א ביסעל האָבער?"

און דיזע פריידעל די האלאדיגריכע מאכט דעם יונגען ווייבעל דעם טויט. „זי לאָזט איהר ניט קיין פרייע מינוט. א מאן — זאָגט זי — אז מען פירט איהם נישט ביי דער נאָז, איז ער ערגער ווי א וואלף; ציהט ער די קליי פון די ביינער ארויס, דאָס בלוט זויגט ער אויס פון די אָדערען! שוין צען יאָר, זאָגט פריידעל — זיצט זי אָהן א מאן, און קאָן נאָך אלץ צו די כחות נישט קומען! און פריידעל איז א קלוגע אידענע, א מלומדות! „וואָס עס קומט איהם — זאָגט זי — על פּי דין — וואָרף איהם ווי א הונד א ביין און ווייטער — וואָרא! נור פון דערווייל־טענס און — נור געפלוכט."

און אין דער מינוט, וועז די הערצער פון דעם יונגען פּאָר פּאָלק ניסען זיך צוזאמען און זייערע ליפּען שליסען זיך אייגס אין ס'אנדערע, כאפט זיך אויף פריידעל מיט א געשריי:

„א רעכטע שיינע, רייגע כפּרה, צו זייער קאָפּ, צו זייערע הענד און פיס — קוש־וואָך נאָר ביי זיי! קיין אויג לאָזט מען נישט צומאכען..."

ניט אומזיסט ענדיגט פּרץ זיין ארטיקעל „בילדונג" מיט די ווערטער:

„און דער עיקר דארף מען זעהן, ווי וויים מענליך, דאָס פּאָלק זאָל האָבען פּרנסה."

עטליכע באמערקונגען מכח הומאָר בכלל און שלום עליכם׳ס הומאָר בפרט*)

צו דעם קבלת פנים פון שלום עליכם אין קופער יוניאָן האַל, האָט איינער פון די רעדנער געמאכט א באמערקונג, אויף וועלכע עס איז כדאי זיך אבצושטעלען.

פארגלייכענדיג שלום עליכם צו מארק טוויין, דעם אמעריקאנער הומאָריסט, האָט יענער רעדנער אויפגעשטעלט די באהויפטונג, אז שלום עליכם איז גרעסער פון מארק טוויין שוין צוליעב דעם אליין, וואָס שלום עליכם איז א איד. עס איז ניט קיין חכמה, אזוי אונגעפעהר האָט יענער רעדנער אויסגעפיהרט, צו זיין א מארק טוויין ביי דעם אמעריקאנער פאָלק! ביי א פאָלק, וואָס איז גרויס, מעכטיג, פריי, און ממילא פרעהליך, איז לייכט צו לאכען. ביי אזא פאָלק קען כמעט יעדער זיין א הומאָריסט. עס איז א גרויסע חכמה צו זיין א אידישער מארק טוויין, א שלום עליכם. צו לאכען ביי א פאלק, וואָס איז זייט טויזענדע יאָהרען אין גלות; ביי א פאלק, וואָס איז אונטערדריקט, אָרעם און שפל — צו לאכען ביי אזא פאלק, מוז מען זיין גרעסער ווי מארק טוויין.

דער עולם האָט דיזען רעדנער שטארק אפלאָדירט, וואָס באווייזט, אז דער רעדנער האָט צוגעטראָפען דעם עולם׳ס גענדאנק. אָבער דיזער רעדנער, שיינט מיר, טראָגט אין זיך עטליכע טעותים, און אויב מיר זאָלען איהם אננעמען, וועלען מיר באקומען א פאלשען באגריף פון הומאָר בכלל, און פון שלום עליכם׳ס הומאָר בפרט.

דיזער רעדנער האָט זיין שורש אין דער אידעע, אז הומאָר

---

*) ערשינען אין מיניקעס יום־טוב בלעטער. — יובילעאום נומער.

הייסט לאָבען, און א הומאָריסט — דער וואָס קאָן אליין לאָבען און מאָבען אַנדערע צום לאָבען. אויבערפלעכליך שיינט עס אזוי צו זיין, אָבער נאָר ווען מען באטראכט די זאך אויבערפלעכליך. אין אמת'ן איז עס ניט אזוי. ווייל מען פארשטעהן די זאך גרינדליכער, מוז מען מאכען א חילוק צווישען שפּאָס, חוזק, וויטץ און הומאָר, און ווען מען טוט דאָס, זעהט מען גלייך, אז לאָבען, אויסלאָבען, אָדער אָבלאָבען זיינען ניט צווישען די „עלע־מענטען" פון הומאָר.

שפּאָס און חוזק; אָבלאָבען און אויסלאָבען, שטאָמען פון גרינגשעצונג, פון א באהאלטענעם האָס, טיילמאל פון קנאה צו דעם סוביעקט, טיילמאל פון אייגענע גרלות. עס האָט אין זיך קיין שמיץ פון סימפּאטיע; עס לאָזט איבער א נאָכגעשמאָק, און באפרידיגט קיינעם ניט — אפילו ניט דעם חוזק־מאכער.

דער וויץ איז ווי א בליץ — שארף, שפּיציג, שניידיג און שטרענג. ער גיט א שלאָג אומגעריכט, איידער מען קוקט זיך ארום, און וועמען ער טרעפט, פּארניכטעט ער. ער ווירקט קיינמאל ניט קאָנסטרוקטיוו, אלע מאל — דעסטרוקטיוו.

נאָענט אַנדערש איז דער הומאָר.

הומאָר איז קיין לאָבען, קיין אָבלאָבען, קיין אויסלאָבען, קיין „קיבעצען", קיין חוזק מאכען. עס רופט אפילו ניט ארויס קיין געלעכטער. א שמייכעל, דאָס איז דאָס העכסטע, וואָס הומאָר קאָן ארויסרופען.

דער גרעסטער טייל פון הומאָר איז דער פּאטהאָס.

אויב מען קאָן זיך אזוי אויסדריקען, וואָלט איך געזאָגט: הומאָר באשטעהט פון פיר יסודות: ערענסט, סימפּאטי, ליעבע און קאָמיזם. די ערשטע דריי יסודות — ערענסט, סימפּאטי און ליעבע — דאָס מאכט צוזאמען אויס דעם פּאטהאָס. קאָמיזם איז נאָר א פערט־חלק פון הומאָר.

דער הומאָר איז קיינמאל ניט שפּיציג און טיף ווי דער וויטץ, און ער צושטערט ניט און פּארניכטעט ניט ווי ער. דער הומאָר ווירקט אין דער בריים, אויף דער אויבערפלעכע. ער נעמט ארום דאָס פלאָכע, רופט ארויס סימפּאטיע און ליעבע צו דעם אָביעקט, און א שמייכעל ביי דעם סוביעקט. ער לאָסטשעמ

און פארשאפט פארגניגען פון איין זייט, און רופט ארויס סימ־
פאטיע און ליעבע — פון דער אנדערער זייט.

וועז מען פארטייטשט דאָס וואָרט הומאָר אויף אזא אופן,
און דאָס איז דער איינציגער וועג ווי מען קאָן עס פארטייטשען,
איז די אבשאַצונג פון מאַרק טוויין און שלום עליכם, און דער
פארגלייך צווישען זיי, גאָר אנאנדער. דאָן קאָן מען שוין ניט
זאָגען, אז ביי די אמעריקאנער איז לייכטער צו זיין א הומאָריסט
ווי ביי די אידען. וואַרום דאָס לאבען האָט גאר ניט צו טאָן מיט
דעם הומאָריסט, און מכח קאָמיזם איז אפשר די אויפגאבע א
לייכטערע ביי א אידישען הומאָריסט, וואַרום אן אונטערדריקט
פאָלק, א פאָלק אין גלות האָט אין זיך מעהר קאָמישעס ווי א
פאָלק, וואָס איז פריי, רייך און גליקליך. דאָס אונטערדריקטע
פאָלק, זוכט געווענליך נאָכצומאַכען דעם הערשענדען פאָלק,
און נאָכאַמונג און זיטען, רופט אַלע מאָל ארויס עטוואס קא־
מישעס. דעם חילוק צווישען די צוויי הומאָריסטען איז דאריבער
צו זוכען אויף אנאנדער וועג. און א חילוק איז דאָ א גרויסער,
נאָך מיין מיינונג.

אויב די דעפיניציע, אז הומאָר באשטעהט פון ערענסט,
סימפאַטי, ליעבע און קאָמיזם איז ריכטיג, דארף מען שלום
עליכם׳ס הומאָר אביסעל אנדערש קלאסיפיצירען. אנשטאט
„קאָמיזם", דארף מען שטעלען דאָס וואָרט: „טראגיזם". שלום
עליכם׳ס הומאָר באשטעהט פון: ערענסט, סימפאַטי, ליעבע
און טראַגיזם.

שלום עליכם איז טראַגיש, ניט קאָמיש. און עס קאָן גאר
אנדערש ניט זיין. ער וואָלט ניט געווען דער הומאָריסט פון דעם
אידישען פאָלק, ווען ער וואלט געווען עטוואס אנדערש. עס איז
דאָס טראַגישע, דער טראַגי־קאָמיזם, וואָס שטעמפּעלט איהם
צום אידישען הומאָריסט.

מאַרק טוויין׳ס שמייכעל, רופט ארויס א צופרידענהייט און
א פרעהליכקייט אין האַרצען; שלום עליכם׳ס שמייכעל רופט
ארויס א וועהטאָג אין האַרצען.

עס איז ניט דאָ דער פּלאַץ זיך צו פארנעמען מיט א בריי־
טער אנאליזע פון מארק טוויין׳ס און שלום עליכם׳ס ווערק, און
דעם פארגלייך צווישען זיי. עס איז אָבער נויטיג ארויסצובריי־

גען, לכל הפחות, איין פונקט, כדי צו באקרעפטיגען די אויבענ־ דיגע באהויפטונג.

די האנדלונגען פון קינדער זענען כאראקטעריסטיש פאר דעם נשמה צושטאנד פון א פאלק; און די באציהונג פון א דערוואקסענעם מענשען צו קינדער, איז כאראקטעריסטיש פאר דעם נשמה צושטאנד פון דעם געגעבענעם מענשען. מפי עוללים ויונקים יסדת עוז!

דער אופן ווי אזוי א קינסטלער, א שרייבער, לאזט „זיינע" קינדער האנדלען, און ווי ער באהאנדעלט זיי, איז כאראקטע־ ריסטיש אי פאר דעם פאלק, וועמעס קינדער ער באשרייבט, אי פאר דעם געגעבענעם שרייבער.

נון, מארק טוויין האט אונז געגעבען דעם בילד פון דעם אמעריקאנעם אינגעל, פון דעם „באי". זיינע צוויי טיפען „טאָם סויער" און „האקלבערי פין" כאראקטעריזירען דאָס אמערי־ קאנער אינגעל. און שלום עליכם האט אונז געגעבען די בילדער פון עטליכע אידישע אינגלעך. און דאָ זעהען מיר דעם גרויסען אונטערשייד.

„טאָם סויער", וועלכער ער וואלט געווען אייער אינגעל, אָדער אפילו אייער ברודערל — איהר וואלט איהם נע׳ממית׳ט, וואָ־ רום ער איז דער נרעסטער שייגעץ, וואָס איהר קענט זיך נאָר פארשטעלען. ער לויפט ארום בארוועס, אבגערישען, אבנעשלי־ סען און שמוציג. ער ווייל ניט נעהן אין סקוהל, אָדער אין קירכע; ער איז א נאשער, א לינגער, א גנב; ער שלאָגט זיך מיט וועמען ער טרעפט זיך, ער פליהט איבער פארקאנעם, ער טוט אלעמען אב שפיצלעך, ער איז א נענראל פון א נענג, א שייקע הייסט דאָס. ער איז מיט איין וואָרט: א כל בו. ער טוט אלץ וואָס אן אנשטענדיגער אינגעל דארף ניט טאָן.

ביי דעם אלעם, וועלכען איהר זייט פארטיג מיט איהם, וועלכען איהר זייט מיט איהם באקענט, האָט איהר איהם ליעב, און עס טוט אייך הנאה, וואָס איהר האָט זיך מיט איהם באקענט. עס בלייבט א גוטער טעם אין מויל, א צופריעדענהייט אין הארצען, און א גוטמוטיגער שמייכעל אויף די ליפען. אפילו די קלעפ און סטוסאקעס, וואָס ער כאפט אויף יעדען שריט און טריט, ארען אייך ניט, און איהר פיהלט, אז זיי ארען איהם אויך ניט. איהר

זייט ניט בייז אויף אײַך, און איהר האָט קיין רחמנות אויף איהם, איהר פיהלט ער וועט אויסוואקסען א גוטער א געזונטער מענש, און ער וועט נאָך אפשר זיין א גרויסער פּאָליטישען, א פּרעזידענט פון א קאָנפֿעריישאָן, אָדער גאָר אן ערפינדער ווי עדיסאָן.

גאנץ אנדערש איז עס מיט שלום עליכם׳ס „קינדער". א צער, א הארצוועהטאָג נעמט אייך אן, וועו איהר באָקענט זיך מיט זיי. א גאָט׳ס רחמנות! לג־בעומר איז דער איינציגער טאָג וועו זיי „הוליען", און יעדעס מאָל לאָזט זיך אויס מיט עפּעס א טראָגעדיע פּאָר זיי, אָדער פּאָר די עלטערען, ווי עס איז נע־וועו די מעשה מיט דעם בערעזווקער׳ס אינגעל, וועמעס פּא־טער האָט שיעור ניט געהאט אן „עלילת דם". אפילו „נעצעל", וואָס האָט זיך נעטשעפּעט און געשלאָגען מיט אלעמען, אפילו אויף איהם איז א גאָט׳ס רחמנות—ער איז האלב משוגע, איינער אליין, עלענד, ער האָט אפילו ניט מיט וועמען צו שפּילען אין נים, און שפּילט מיט זיך אליין, פון איין קעשענע אין די אנ־דערע. און וועו שלום עליכם׳ס „קינדער" וועלען אויסוואקסען, איהר פיהלט דאָס, וועט אויף זיי זיין נאָך מעהר רחמנות. דאָס בעסטע וואס קאָן פון זיי ווערען איז א מנחם מענדעל. און מנחם מענדעל איז ניט קיין קאָמישע פיגור, נאָר א טראגי־קאָמישע.

אין מאָרק טוויין׳ס קינדער זעהט איהר די נעזונדקייט, שטאַרקייט, פרייהייט און „צולאָזענקייט" פון דעם אמעריקאַנער. אין שלום עליכם׳ס — די עלענדקייט, נידערשלאָגענהייט און אונטערטעניגקייט פון דעם אידען. מאָרק טוויין שמייבעלט. שלום עליכם ווויינט. מאָרק טוויין׳ס הומאָר איז קאָמיש. דער הומאָר פון שלום עליכם איז טראָגיש.

פערציג יאָהר אידישער סאָציאַליזם

(צו דעם זעכציג יעהריגען יובילעאום פון מאַרריס ווינטשעווסקי.)

איך גלעה דאָ ניט שרייבען קיין שבחים אויף מאַרריס ווינטשעווסקי.

שבחים שרייבט מען אויף טויטע, ניט אויף לעבעדיגע.

לעבעדיגע קריטיקירט מען, וואָס דאָס איז דער גרעסטער **שבח.**

און מאַרריס ווינטשעווסקי, א דאַנק זיין ליבען נאָמען, איז נאָך זעהר און זעהר לעבעדיג, און ער זוכט ערשט, ווי ער זאָגט אונז, צו מאַכען א רעוואָלוציע.

די רעוואָלוציע, אמת, מאַכט ער ביי זיך אליין, און עס איז א רעוואָלוציע, וואָס ער מאַכט אייגענטליך ניט, נאָר וואָס „קומט פאר" — ביי איהם אין הארצען; אָבער דאָס איז דער אמת'ער סמן פון לעבען. דאָס איז די אמת'ע רעוואָלוציע.

אמת'ע רעוואָלוציעס ווערען ניט געמאַכט, זיי „קומען פאָר", ווי פון זיך אליין.

און וועו א רעוואָלוציע „קומט פאר", סיי דאָס איז אין א לאַנד, סיי דאָס איז אין א האַרץ, איז דאָס א סמן פון באַנייאונג, פון קרעפטיגען, שטרעבענדען, יוגענדהאַפטען און זאפטיגען לעבען.

אזא לעבען דארף מען ניט באזינגען. מען דארף עס אנא־ליזירען, אבשאצען און פארשטעהן. קיינמאל ניט לויבען.

ווארים דאָס אמת'ע לעבען איז קיינמאל ניט אזא לעבען וואָס איז נוגע נאָר איין מענשען.

דאָס לעבען וואָס הויבט זיך אן מיט אנבייסען, ענדיגט זיך מיט וועטשערע און באנייט זיך מיט אנאנדער אנבייסען, דאָס איז דאָס לעבען, וואָס אינטערעסירט קיינעם ניט, אָפט אפילו ניט דעם בעל דבר אליין. דאָס איז דאָס לעבען פון דעם מאָגען.

---

*) „די נייע וועלט", מארץ, 1917.

דער מאָגען איז אינדיווידועל, און אינטערעסירט נאָר דעם, וואָס טראָגט אים אין זיך.

דאָס לעבען, וואָס דענקט, און קעמפט, און זוכט נאָך די וועטשערע און פֿאַר דעם אנבייסען; דאָס לעבען וואָס קומט ניט פון מאָגען, און ניט צוליעב דעם מאָגען; וואָס איז אָפּט להכעיס דעם מאָגען; דאָס לעבען פון דער נשמה — אָט דאָס לעבען איז ניט קיין פֿאראיינצעלטע זאַך, באַלאַנגט ניט נאָר צו דעם בעל דבר, איז ניט איינזאַם. אזא לעבען געפינט אָפּט אין אָבקלאַנג אין די הערצער פון אנדערע, און שלאָגט אין טאַקט מיט די לעבענס פון אנדערע.

וועו עס „קומט פֿאָר" א רעוואָלוציע אין אזא הארץ, איז אָפּט א רעוואָלוציע, וואָס קומט פאר אין א סך הערצער אין איין און דערזעלבער צייט. אַמאָל באַאיינפלוסט דאָס איינציגע הארץ די אַנדערע הערצער; אין אנדערש מאָל, און דאָס טרעפט מיינסטענס, איז דאָס איינציגע הארץ, ניט וויסענדיג, באַאיינפלוסט פון די פיעל הערצער.

אזוי צי אזוי, עס איז אן אלגעמיינע זאַך.

און וויכטשעווסקי האָט געלעבט, און לעבט אזא לעבען; די רעוואָלוציע, וואָס קומט פאר אין זיין הארץ איז אזא רעוואָלוציע.

עס איז דערפאר ניטא וואס צו לויבען, עס איז אָבער דאָ זעהר פיעל צו אַנאַליזירען, און אפשר, צו קריטיקירען.

* * *

זעכציג יאָהר איז ער אלט געוואָרען, אונזער יונגער, און ערשט איצט האָט ער זיך ארומגעזעהן וואָס איהם פעהלט; ערשט איצט האָט ער אויסגעפונען, אז ער האָט ניט קיין פאטערלאנד, קיין מוטערשפראַך, קיין רעליגיע, קיין קולטור, קיין דרך ארץ, קיין קינדער און קיין פרייהייט.

וואו איז ער געווען ביז איצט? ווי אזוי האָט ער גענעבט די אלע יאָהרען מיט אזוי פיעל פעהלערען?

פרעגט ביי איהם ניט. ער וועט אייך קיין קלאָרע תשובה אויף דעם ניט קאָנען געבען. וואָרים דער אמת איז, ער האָט די אלע זאכען אַמאָל פארמאָגט. ער האָט זיי פארשוועגדט. ער

האָט זיינע געטער פּארניכטעט. מיט די אייגענע הענט האָט ער זיי פּארניכטעט, צעבראָכען, צעשטאָכען, צעשטויסען און אויף עם דאדורך קיינמאָל ניט א רעוואָלוציע פון איין הארץ; עס איז אַלע שבע ימים צושפּרייט. אנשטאט דעם אַלעם האָט ער זיך א נייעם גאָט אויסגעשניצט, איהם אויסגעטאקט, באפוצט און באצירט, און פון איהם אָננעקווואָלען. דאָס איז געווען דער סאָציאַליזם. דערווייל איז געקומען די שרעקליכע מלחמה. פון דעם ערשטען שאָס איז זיין גאָט פּארוואונדעט געוואָרען; זיין גאָט איז געווען דער ערשטער קרבן. מיט שרעק האָט ער זיך געזומען ארומקוקען. וואו זענען די פּריהעריגע געטער? וואו זענען די ניטער? וואו איז די ירושה פון זיין טאטען? וואו איז דאָס פּארמעגען, וואָס ער האָט אין זיין לעבען אָננעאַרבייט? וואָס וועט ער לאָזען זיינע קינדער? אַלעם חרוב! מיט די אייגענע הענט פּארניכטעט!

און ער לויפט ארום, זוכט צוזאַמענצוקלייבען די אַלטע שארבענס, אפשר וועט ער זיי קאָנען פּארדראָטעווען, צוזאַמענקלעפּען, פּאַרריכטען.

אומזיסט!

א פּארשוועגדט פּארמעגען קומט ניט צוריק!

צעבראָכענע געטער קאָן מען ניט פּארניכטען.

* * *

פּערציג יאָהר אידישער סאָציאַליזם!

ער איז שטאַלץ דאָרויף, וואָס ער, צוזאמען מיט ליבערמאן, איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט געפּרעדיגט סאציאַליזם צו אידען אויף אידיש.

ער איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט געמאכט דעם גע־וואָנטען שפּרונג. פון דער השכלה איז ער גלייך אריבער צום סאָציאַליזם. ער האָט ניט דורכגעמאכט די פּארשידענע עטאפּען, וואָס פיעל אנדערע האָבען געמאכט. ער האָט ניט געלערנט זיין דייטש פון מענדעלזאָנ׳ס באור; ער איז ניט דורכגעגאנגען די עטאפּען פון „חובבי ציון", „חובבי שפת עבר", פון זיך פּאר־טיגען צום אוניווערזיטעט אום דאָן, נאָך דעם ערשטען פּאגראָם, צו גיהן ווערען א סטאַליאר אָדער א שוסטער; ביי איהם איז

עס נעווען איין שפרונג — פון קאוונא קיין קענינסבערג; פון השכלה צום דייטשען סאציאליזם.

* * *

מיט פערציג יאָהר צוריק, א יוננער מאן ווי ער איז דאמאלט נעווען, איז ער נעווים נעווען זיכער, אז אין פערציג יאָהר ארום, אויב ער וועט נאָר דערלעבען, וועט שוין נעווים זיין נאָך דער סאָציאַלער רעוואָלוציע.

היינט, נאָכדעם ווי די פערציג יאָהר זענען שוין פארביי, האָט ער אויסגעפונען, אז דאָס איז נעווען פערציג יאָהר מדבר.

א דור המדבר!

און די לוחות זענען צעבראָכען!

און דער ענל הזהב, דאָס גאָלדענע קאָלב, איז דער נאָט וואָס הערשט!

וואָסער טראָגעריע! וואָסער ענטוישונג!

א נחמה איז אָבער דאָ א גרויסע.

די טראָגעדיע איז ניט נאָר זיין טראָגעדיע. ער שטעהט ניט אליין. ער איז ניט דער אייניציגער, וואָס האָט צעבראָכען זיינע געטער און טראָגט זיך איצט ארום מיט איבערגעבליבענע שארבענס, וואָס פאסען זיך אין ערגעץ ניט אריין.

דאָס איז דער גורל פון יעדען דור המדבר.

* * *

נוט איז נעווען דעם נייעם דור, דעם דור, וואָס איז נעבוירען געווארען אין דער מדבר, צום סוף פון די פערציג יאָהר. קיין לייט אין מצרים האָבען זיי ניט געקענטעט; אין די בלאָטעס פון ים סוף האָבען זיי זיך ניט נעפליושקעט; דעם מן, וואָס איז נעווארען ווערמיג איבער נאכט האָבען זיי ניט נעקליבען. אהן מיה און אָהן מאטערניש זענען זיי נעשטאנען בייס שוועל פון דעם פארשפרָאָבענעם לאנד.

נוט איז זיי נעווען, אָבער מקנא צו זיין איז ניט נעווען וואָס. זיי האָבען ניט נעהאט דעם צער, אָבער אויך ניט דעם נחת, וואָס דער קאמף און דאָס לעבען פאר א גרויסער זאך ברענגט מיט זיך.

די יסורים, די מאטערניש, די ענטוישונג פון דעם דור המדבר, טראָגען אין זיך דעם אייגענעם שכר — דאָס באוואוסט-

זיין, אז אייִדער מען איז מסוגל מקבל צו זיין די תורה, מוז מען דורכגעהן די מדבר.

* * *

און וועו אייִנער האָט די זכיה צו האָבען געווען פון די ערשטע, וואָס זענען ארויס פון דעם חושך, מעג ער נאכהער, בראָדיען אין א מדבר, מעג ער שטעהן מיט צעבראָכענע לוחות אין דער האַנט, מעג ער אפילו פארלירען די האפנונג צו קומען אין דעם פארשפּראָכענעם לאַנד — ער האָט זיין שכר אין זיין ארבייט...

די לוחות וועלען באַנייט ווערען, דער מדבר וועט זיך ענדיגען, און דאָס פארשפּראָכענע לאַנד וועט קומען.

דאָס באַוואוסטזיין איז דער גרויסער שכר. און דעם באַוואוסטזיין האָט מאַרים ווינטשעווסקי.

ער פארלייגט ניט די הענט; ער זאָגט ניט: ער כאַן! נאָך די פערציג יאָהר הויבט ער אָן אויפסניי. ווייטער ארבייטען, ווייטער זוכען, ווייטער קריטיקירען, ווייטער ברעכען...

צו דעם פריהצייטיגען טויט פון ב. באָרוכאָוו.

ווי א דונער פון א לויטערען הימעל איז צו אונז געקומען די ידיעה וועגען דעם פריהצייטיגען טויט פון ב. באָרוכאָוו.

איז דאָס אמת? איז באָרוכאָוו טאַקע געשטאָרבען? איז מענליך, אז דיזער באַאַבטער יונגערמאַן, פול מיט ענערגיע און שטרעבען, פול מיט גלויבען און האָפנונג איז פון אונז אוועק־געריסען געוואָרען אויף אזא נארישען אופן אין דעם סאַמע מיטען פון זיין ארבייט, אין דעם סאַמע מאָמענט, וועו זיין אידעאַל שיינט נאָהענט פון פארווירקליכט צו ווערען? עס לאָזט זיך ניט גלויבען. עס קלינגט עפעס ווי א שונא וואָלט דאָס אויסגעטראכט. ערשט נעכטען, אזוי שיינט עס, האָבען מיר איהם באגלייט צו זיין אלטער היים, צו דער אלטער היים, וואוהין ער איז געלאָפען ארבייטען פאר זיין ניי־אלטער היים, און מיט אמאָל די שרעקליכע ידיעה: באָרוכאָוו איז געשטאָרבען.

איך האָב אויף דעם טויט קיינמאָל ניט קיין פאראיבעל. איך שרעק זיך ניט פאר איהם, בין אויף איהם ניט אין כעס, און האָב צו איהם ניט קיין טענות. מיין כעס אויף דעם טויט קומט, וועו ער באגאהט א ספּעציעלע נארישקייט, וועו ער טוט אפּ א רשעות, פון וועלכער ער האָט גאָר ניט, און מיר האָבען א גרויסען שאָדען. אין אזא צייט, וועו איך וואָלט געקאָנט — איך וואָלט איהם אליין געמאכט דעם טויט.

וועו דער טויט קומט אלס רעזולטאט פון א לאַנגען, טעטיגען און נוצליכען לעבען, דאן איז ער דער נאַטירליכער יורש צו דער גשמיה, וואָס איז געבליבען. נאָכדעם וועו א מענש האָט אָפּגע־לעבט זיין נאטירליך לעבען און אָפּגעטאָן זיין גייסטיגע ארבייט, פארגיין איך דעם טויט דעם טויטען חומר. דאָס איז זיין ירושה. דאָס איז זיין חלק. זאָל ער זיך וועגען דערמיט. דאָס אמת'ע, דאָס לעבעדיגע, דאָס באשטענדיגע — אויף דעם האָט ער ניט קיין שליטה. דאָס איז אונזער חלק, דאָס בלייבט מיט אונז, דאָס

*) דער „אידישער קעמפער", יאנואר, 1918.

איז אומשטערבליך. אבער וועו דער טויט קומט און כאפט זיין חלק ירושה איידער דאס אומשטערבליכע אין דעם מענשען האט זיך געקאנט באהויפטען, דאן בין איך איהם א שונא, דאן האס איך איהם — ווי דעם טויט.

וועו עס איז געשטארבען אונזער פרץ, אייער פרץ, אונזער אלעמענס פרץ, האב איך געפיהלט, ווי מען וואלט מיין הארץ געשניטען מיט א מעסער. א טיפער טרויער האט מיך געהאלטען געפאנגען פאר א לאנגער צייט. מיר האט זיך געדאכט איך בין געווארען א יתום. צו דער זעלבער צייט האט אין מיין הארץ, ערגעץ־וואו גאנץ טיף, אין א באהאלטענעם ווינקעלע, געשלומערט א באוואוסטזיין, וואס האט זיך אויסגעלאכט פון דעם טויט, וואס האט געזאגט: ניין! פרץ איז ניט געשטארבען. פרץ קאן ניט שטארבען. דער טרויער מיינער איז געווען טיף, אבער דאס איז געווען א טרויער פאר דעם שטערבליכען טייל פון פרצ'ן, וועלכען איך האב גראד אויך ליב געהאט. פרץ האט זיין גרויסע אויפגאבע געהאט ערפילט, וועו ער איז געשטארבען. ער איז דער וועלט גאר ניט שולדיג נעבליבען. זי איז גיכער געווען א בעל חוב צו איהם. אודאי וואלט איך געוואונשען, ער זאל נאך זיין מיט אונז, אודאי וואלטען מיר אלע געשעפט פון זיין קוואל. אבער דאס וואלט נאר פארגרעסערט די קוואנטיטעט, ניט די קוואליטעט. ביטער ווי איך האב געפיהלט, וועו פרץ איז געשטארבען, טיף אין מיין הארצען האב איך געהאט דאס געפיהל און דאס באוואוסטזיין פון א נצחון איבער דעם טויט. ער האט דאך בלויז דעם שטערבליכען טייל אוועקגענומען, און דיזער טייל איז סיי ווי געווען ווייט אוועק פון מיר. צי זיין גוף איז אין ווארשא, צי אין הימעל, — זיין גייסט, זיין נשמה איז געבליבען מיט מיר. אויף דעם האט דער טויט ניט קיין שליטה.

ניט לאנג צוריק, כמעט אונטער די זעלבע אומשטענדען ווי באַרוכאָוו איז אין רוסלאנד געשטארבען מיין פרייַנד מ. טערמאן. דאס איז פאר מיר געווען א שטארקער הגם ניט אומערוואַרטעטער קלאפ. טערמאן איז געווען א העכסט אינטעליגענטער, עהרליכער און פרינציפענטרייער מענש, אבער ער איז ניט געווען קיין שאפענדע נאטור. ער איז ניט געווען קיין בויטי־

סטער. דערצו איז ער געווען א קראנקער מענש, האָט פיעל געליטען. זיין טויט, א גרויסער פארלוסט פאר מיר, איז אפשר געווען א דערלעזונג פאר איהם. איך האָב געפונען א תירוץ פאר רעם מלאך המות און איהם מוחל געווען.

נאָענ אנדערש איז עס געווען מיט באָרוכאָוו'ן.

ער איז נאָך געווען יונג, געזונד, טעטיג, ארבייטסלוסטיג, פול מיט באגייסטערונג, מיט גרויסער פעהיגקייט, מיט פיעל וויסען און גרויסען חשק צו לערנען און צו לעהרען. זיין ארבייט, קאן מען זאָגען, האָט זיך נאָר וואָס אנגעהויבען, און זי איז געוואָרן פיעל פארשפרעכענד.

וואָן דער טויט קומט און מאכט פלוצלונג א סוף צו אזא לעבען, און וואָס איז נאָך דערצו דאָס לעבען פון א פערזענליכקען פרייגד, דאן איז ווירקליך א גרויסער הארצוועהטאָג.

איך ווייל דאָ ניט מאכען דעם איינדרוק, אז איך פארגלייך באָרוכאָוו'ן מיט פרצ'ן אין זשעניאָליטעט. דאָס ניט. עס איז נאָר ניט נויטוועגדיג. ניט יעדער קאן זיין א פרץ, אָדער מוז זיין א פרץ. פארשידענע מענשען טוען זייער ארבייט אויף פארשידענע אופנים. יעדער קאן וועהרען לייטזעליג אויף זיין אייגענעם אופן. באָרוכאָוו האָט זיך געהאט זיין וועג ווי צו באַרייכערען די אידישע קולטור. דיזען וועג האָט ער זיך אליין אויסגעוועהלט. אויף דיזען וועג, אויף וויפיעל מיר איז באקאנט, איז ער דערווייל דער אייניגער, און אויף דיזען וועג האָט באָרוכאָוו אונז פיעל פארשפראָכען. עס איז א גרויסער שאָד, וואָס דער נאָרישער טויט האָט פון איהם געוויבט די מעגליכקייט אונז צו געבען דאָס פארשפראָכענע. פאר אונז אלעמען, פאר די, וואס ארבייטען אויף דעם פעלד פון אידישער קולטור, ווי פאר דער קולטור גופא, איז זיין פריהצייטיגער טויט א גרויסער היזק.

* * *

עס וואָלט אפשר איצט געווען אויפ'ן פלאץ צו דערצעהלען, אונטער וועלכע אומשטענדען איך האָב זיך באקענט מיט באָרוכאָוו'ן, און ווי אזוי מיר האָבען געשלאָסען פריינדשאפט כהרף עין, טראץ דעם וואָס אין פיעל באציהונגען, אין דעם פועלי ציוניזם גופא, זענען אונזערע אנשויאונגען געווען נאָנץ

דער היפּוך. איך האלט זיך אָבער אפּ פון דעם. אזעלכע עראינע־רונגען האָבען דעם גרויסען חסרון, וואָס זיי פארפיהרען איינעם צו שרייבען וועגען זיך אליין, אנשטאט צו באשרייבען די פּער־זאן, וועגען וועלכער עס האנדעלט זיך. איין זאך וויל איך אָבער יא דערצעהלען, וויל דאָס כּאראקטעריזירט בּארוכאָוו'ן.

מיט זיין גאנצען וועזען איז בּארוכאָוו געווען א נעלעהר־טער. מיט דעם מיין איך ניט צו זאָגען, או ער איז געווען א בּקי אין א סך ביכער, האָט געקענט א סך לשונות, אָדער א סך חכמות. דאָס האָט ער אויך פארמאָגט. אָבער ניט דאָס איז דער סימן, אָדער די גרויסקייט פון א נעלעהרטען. די כּאראקטע־ריסטיק פון א נעלעהרטען באשטעהט אין דעם חשק, אין דעם שטרעבען אלץ צו וויסען, אלץ צו קענען, אלץ צו פארשטעהן. די ליבע צו וויסען, די ליבע צו די געגענשטאָנדען, וועלכע מען וויל קענען און וויסען — דאָס מאכט דעם נעלעהרטען. עס איז דאָ א גרויסער חילוק צווישען א נעלערנטען און א נעלעהרטען.

דער נעלעהרטער איז אלע מאָל א נעלערנטער, אָבער ניט אלע מאָל איז דער נעלערנטער א נעלעהרטער.

די קוריאָזיטעט צו וויסען, און דעם חשק צו לערנען האָט בּארוכאָוו באזעסען אין א גרויסער מאָס.

אין דער צייט, וועו איך האָב זיך מיט איהם באקענט און באפריינדעט — דאָס איז געווען אין דעם זומער פון 1912, אין וויען, אין קאפע צענטראל — האָב איך זיך באגענענט מיט פּיעל אנדערע. אלע זענען זיי געווען נעלערנטע, אלע חכמים, אָבער נאָר צוויי פון זיי זענען געווען א חוץ נעלערנטע, אויך נעלעהרטע. איינער פון זיי איז געווען דער אויך ליידער פארשטאַרבענער דר. ראטנער, און דער צווייטער, דער איצט פארשטאַרבענער בּארוכאָוו. אלע איבריגע האָבען נאָר געזוכט מיר צו באווייזען זייער אייגענע גרויסקייט, כּדי איך זאָל דאָס קאָנען בריינגען צוריק אהיים קיין אמעריקא. ראטנער און בּארוכאָוו, און ספּעציעל בּארוכאָוו, האָבען זיך נאָר אינטערע־סירט מיט דעם, וואָס איך האָב זיי נעקאָנט געבען פון אמע־ריקא. וועו איך האָב זיי ניט נעקאָנט נעבען פּיעל, איז דאָס געווען מיין שולד, ניט זייער.

דאָס אידישע לעבען אין אמעריקא, אידישע קולטור אין

אמעריקא, אידישע באוועגונג, דער ארבייטער רינג, דאָס אי־
דישע טעאַטער אין אמעריקא, אידישע פּרעסע, אימיגראציע
— אָט דאָס איז געווען, וואָס זיי האָבען פון מיר געוואָלט
ארויסצאַפּען. באַרוכאָוו ספּעציעל איז געהאַנגען אַרום מיר
די גאַנצע צייט, און ביז דער לעצטער מינוט, וואָס איך בין
נעווען אין וויען.

א יאָהר שפּעטער, אין א בריף צו מיר שרייבט ער:

„די עראינערונג פון אונזער באַגעגעניש און בייזאַמען־
זיין די פּאַר טעג אין וויען איז ביי מיר פאַר די לעצטע יאָהרען
דער בעסטער און שענסטער זכרון".

איך חנפּ'ע מיך טיילמאָל, אז דאָס איז געווען מיין אי־
גענע פּערזענלעכקייט, וואָס האָט אים געגעבען דעם שהנעם
זכרון „פון אונזער באַגעגעניש און בייזאַמען־זיין", אָבער אין
האַרצען וויים איך, אז דאָס איז געווען דער נייער בליק אויף
אונזער לעבען דאָ, וואָס איך האָב אים געהאָלפען פּארמולי־
רען. ווי פּיעל אנדערע האָט באַרוכאָוו צו יענער צייט פּיעל אונ־
טערשעצט און שלעכט פּארשטאַנען אונזער טעטינקייט, אונ־
זערע טאַלאַנטען, אונזערע באַוועגונגען און אספּיראַציעס אין
דיזען לאַנד. אין מאַנכע פון זיינע אנשויאונגען האָב איך אריינ־
געטראָגען א קאַרעקטיוו, און ער האָט געשטראָלט פון שמחה.
„איך האָב וועגען דעם ניט געטראַכט", „דאָס האָב איך פאַר־
נאַלעסיגט"; „ס'פּרעהט מיט וואָס איהר האָט מיך אויפּמערקזאַם
געמאַכט". אָט דאָס זענען געווען די באַמערקונגען, וואָס ער
האָט כסדר גאַנץ נאַיוו און אָהן אויבער המצאות געמאַכט.
צי ער האָט אויך שפּעטער אָנגענומען מיינע אנשויאונגען צי
ניט, איז ניט וויכטיג. איך האָב אין דעם געזעהן דעם מענש,
וואָס שטרעבט צו וויסען, וואָס זוכט א נייעם שטאַנדפּונקט;
דעם מענש, וואָס ניט ווי פּיעל אנדערע ביי אונז, וואָס פּרעגלען
זיך אין זייער „געלערנזאמקייט" און — אומוויסענהייט, זוכט
מיט אן ערנסט צו וויסען; א מענש וואָס קלייבט זיין וויסען
ביי יעדער געלעגענהייט, און וואָס פּרעהט זיך, וועו אייגער
דעקט פּאַר איהם אויף א נייעם ווינקעל אין לעבען.

וועו ער איז שפּעטער געקומען אין אמעריקא, האָב איך
איהם ווירקליך באדויערט, און האָב דאָס איהם אויך געזאָגט.

אין אייראָפּא, אמת, האָט ער זעהר אָפּט, צוואמען מיט זיין פּרוי און קינד, געליטען הונגער און דחקות. אין אמעריקא איז איהם געווען פּיעל בעסער. קיין הונגער האָט ער מער ניט געליטען. ער האָט אָבער פּארלאָרען אויף אן אנדער ווערק.

די מאָדערנע באוועגונגען ווי סאציאליזם אָדער ציוניזם און די סינטעזע פון די צוויי, ציוניזם־סאציאליזם, אָדער פּועלי־ציוניזם, ווילכע באָרוכאָוו האָט פּיעל געהאָלפּען צו באשאפען, לייִדען אָפּט פון דעם, וואָס זיי זענען עפענטליכע פּאָליטישע באוועגונגען געבויט אויף טעאָרעטישע אויספירונגען. די פּיהרער אין דיזע באוועגונגען מוזען דאדורך באויצען טיף טעאָרעטישע און בריִט עפענטליכע קוואליפּיקאציעס, א קאָמבינאציע, וואָס געהט זעהר זעלטען צוואמען. פון דעם קומט, וואָס פון איין זייט האָבען מיר פיהרער, וואָס מאכען אונז חרפות, ווען עס קומט צו באגרינדען די באוועגונג, פון דער צווייטער זייט האָבען מיר טעאָרעטיקער, וואָס ווערען פּאָליטישע פירער, צו וואָס זיי פּאסען זיך לחלוטין ניט, וואָס דאָס איז נאָך ערגער.

צו די לעצטע האָט נאָך מיין מיינונג געהערט באָרוכאָוו. פון נאטור, פון דיספּאָזיציע און ערציהונג איז ער געווען א טעאָרעטיקער. ער האָט קיין פיהרער ניט געקאָנט און ניט באַדארפט זיין. ווייַן, מיט איהר באשרענקטער אידישער טעטיגקייט און מיט איהר גרויסער עפענטליכער ביבליאָטעק, איז פאר איהם געווען ווי געשאפען.

ווען ער איז געקומען אין אמעריקא, און געווען געצוואונגען זיך אריינצוואוארפען אין דער עפענטליכער באוועגונג, און צו דעם האָט ער זיך נאָך געמוזט באשעפטיגען מיט טעגליכער צייטונג־שרייבעריי — דאָס ערנסטע וואס קאן פאסירען א טעאָרעטישער נאטור, איז ער ניט געווען אויף זיין פּלאַץ.

איך בין דערפאר געווען העכסט צופריִדען, ווען ער איז אוועקגעפאָרען קיין רוסלאנד. דאָרט, אין דער ישיבה פון אידישער קולטור, האָב איך זיך נעקלערט, ווען באָרוכאָוו, צום טראָץ פון דער רעוואָלוציע און דער מלחמה, גיכער געפינען א ווינ ווי זיך איבערגעבען צו דעם, צו וואָס ער האָט זיך צום

בעסטען גענאסט, וואו ער קאן אויפטאן אזוי פיעל וויכטיגע, נוצליכע און נויטוועגדיגע ארבייט. און דאָ קומט פלוצלינג דער נארישער, זינלאָזער טויט און רייסט איהם פיט גוואלט ארויס פון אונזערע הענט.

וואָסער שאָד, וואָסער רחמנות!

פֿאַרוואָס איך שווייג ?

אודאי צען מאָל א טאָג דאַרף איך ענטפערען אויף דער פֿראגע: פֿארוואָס איך האָב אויפֿגעהערט צו שרייבען.

איך וויים ניט פון וואנען עס קומט, וואָס אזויפיל מענשען אינטערעסירען זיך צו וויסען דעם ענטפֿער אויף דיזער פֿראגע. צי עס קומט פון דעם, וואָס זיי בענקען טאקע נאָך מיין שרייבען, צי עס קומט איינפאך פון קוריאָזיטעט, אָדער נאָר פון העפֿליכקייט, נענוג איז אז סיי באקאנטע, סיי אומבאקאנטע, סיי פרייַנד, סיי אומפרייַנד ווילען וויסען די אורזאַך. אייניגע האָבען זיך זאָגאר נענומען די מיה צו מיר צו שרייבען. איך זאָג יעדען אן אנדער תירוץ, און נעווייניקיך, ווי עס פֿאסירט מיט תירוצים, איז עס יעדעס מאָל נאָר א האלבער אמת, און א האלבער אמת איז, ווי באוואוסט, — ניט דער נאנצער אמת.

פון מיינע באקאנטע און פרייַנד קאָן איך זיך ווי עס איז ארויסדרעהען. — אייניעם זאָג איך אזא תירוץ, א צווייטען — אן אנדערען. סוף כל סוף נעהט דאָך זיי ניט אין לעבען צי איך שרייב, צי ניט.

אייניער אָבער איז דאָ, פאר וועמען די פֿראגע איז זעהר וויכטיג, און וועלכער לאָזט זיך מיט גלאט א תירוץ ניט אָפּ־פֿטר'ן. דיזער אייניער בין איך אליין. פאר מיר איז דאָס א לעבענס־פראגע. ניט חלילה א פראגע פון פרנסה. צו דערפען מאכען א לעבען פון אידישע שרייבעריי — דאָס וויינש איך ניט מיין גרעסטען שונא. אָבער פאר מיר איז דאָס א פראגע פון זיין אָדער ניט זיין, פון נעמען אינטערעס אין לעבען אָדער זיין גלייבגילטיג, צו אליץ, וואָס קומט פאָר אין לעבען.

אייניגע פון אונזערע שרייבער, ווי איך האָב באמערקט, באקלאָגען זיך אויף א דוחק אין טעמעס. די מלחמה האָט צווי־

---

*) „די נייע וועלט", דעצעמבער, 1917.

שען פיעל נויטיגע ארטיקלען, ווי צוקער, ווייץ, וואגענען, שי־פען, אויך אנגעמאכט א יקרות אויף טעמעס. איך קאן זיך אויף דעם ניט באקלאגען. טעמעס פעהלען מיר ניט. ניט וויל איך בין אזוי רייך אין זיי. מיט דעם קאן איך זיך ניט בארי־מען. מיר פעהלען זיי ניט וויל איך דארף אזוי וועניג פון זיי. איינמאל א וואך, אדער נאר איינמאל א חודש, קאן מען שוין ווי עס איז געפינען א טעמע, אפילו ביי דעם היינטיגען יקרות. אויף דער צענזור קאן איך זיך אויך ניט באקלאגען. אויף מיר איז די צענזור ניט חל. איך באשעפטיג זיך מיסטענס מיט „גלות השבינה", מיט דעם „וועלט שמערץ", און דער „וועלט שמערץ" טוט קיינעם ניט וועה. יעדער איינער מעג דאדורך פארשרייבען רפואות צו דיזען שמערץ וויפיל זיין הארץ גלוסט. מען מוז ניט דוקא האבען א דאקטאר־דיפלאם.

בלייבט די פראגע: פאר וואס איך שרייב ניט, אהן א תירוץ.

און דאס הארץ זיהט און נאגט, די נשמה ברענט און רייסט זיך און פיהלט ווי ארויסצופליהען פון דעם גוף.

פארוואס די פראגע איז פאר מיר אזוי וויכטיג, איז אדער מען קאן ניט ערקלערען, אדער מען דארף ניט ערקלערען. דער מענש, וואס האט אזעלבעם קיינמאל ניט איבערגעלעבט, וועט דאס ניט באגרייפען, וען איהר זאלט אפילו צו איהם רעדען פון היינט ביז מארגען. פארקערט, ווידער דער מענש, וועמעס הארץ עס קלאפט מיט דעם טאקט פון די געשעהענישען, אין וועמעס נשמה דאס לעבען קלינגט אפ, ווי א ווידער־קול; דער מענש, וועלכער ווערט אפט געטריבען פון אן אינערליכען, אומבאוואו־סטען כח אויסצוגיסען זיין הארץ און זיך אפצורופען, פונקט ווי דאס לעבען וואלט זיך צו איהם ספעציעל געווענדט און נע־ווארט אויף זיין תשובה, הגם ביי זיך איז ער באוואוסט, אז ניט איהם מיינט מען, און ניט איהם פרעגט מען — דער מענש דארף ניט קיין ערקלערונג. ער וויים וואס דאס מיינט, וען אייגער פאר'משפט זיך אליין צום שווייגען, אין א צייט, וען ארום איהם קאכט און זידט און ברענט.

ניט לאנג צוריק שטעלט מיך אפ א אידישער פאעט, אוי־נער פון די יונגע, און פרעגט: פארוואס האט איהר עפעס אוים־

געהערט צו שרייבען? פארנומען, ענטפער איך איהם. צופיעל פארנומען מיט געשעפט.

ער איז מיט דעם ענטפער ניט צופרידען. ווי קאָן מען אין אזא צייט שווייגען? פרענט ער וויטער.

ווי קאָן מען אין אזא צייט רעדען? ענטפער איך מיט א פראגע. איהר האָט פולשטענדיג רעכט. איז נעווען זיין ענטפער.

ניט טראכטענדיג און ניט וועלענדיג, האָב איך געגעבען דעם ריכטיגען ענטפער, און ער האָט דאָס שנעל באגריפען.

ווי קאָן מען אין אזא צייט רעדען?

אָט דאָס איז די פראגע, וואָס שטעלט זיך מיר אין וועג יעדעם מאָל, ווען איך טראכט צו נעמען די פעדער אין האנט.

פאר דעם גרויסען קינסטלער, פאר דעם, אין וועמעם קאָפ די וועלט מאָלט זיך אין בילדער, קאָן זיין, הגם איך בין שטארק מסופק אין דעם, זענען די היינטיגע וועלט פאסירונגען א קוואל פאר נייע שאפונגען. די פארב פון די פאסירונגען, אמת, איז אייגנטאָניג, דערפאר זענען זיי אבער רייך אין פארשידענארטיגקייט, אין עפעקט, אין די שווינדעלדיגע שנעלקייט, מיט וועלכע זיי בייטען זיך, און איבערהויפט, אין די גרויסציגקייט און אין דעם שוואונג, מיט וועלכע זיי זענען אויפגעוואָרפען. פאר דעם קינסטלער קאָן זיין, איז דאָס אלץ פון גרויסען ווערט. וואָס קאָן אבער מיט דעם אלעם טאָן איינער, וואָס זוכט א תכלית אין לעבען? ניין! ניט דאָס מיין איך צו זאָגען. איך מיין, וואָס קאָן א מענש, וואָס געפינט, אז דאָס לעבען אליין איז דער תכלית, און עס דארף דאדורך געמאכט ווערען אזוי שעהן, אזוי אנציהענד, אזוי פיעלפאכיג, אז עס זאל זיין א נחת צו לעבען, וואָס קאָן אזא מענש טאָן מיט דיזער גרויסער, אומגעהייערער לייוואנד, באגאָסען מיט רויט, אויף וועלכע די סצענעס און בילדער, איינס שרעקליכער פון דאָס אנדערע, לויפען דורך מיט א שנעלקייט, פון וועלכע עס פארכאפט דער אָטעם, עס שווינדעלט דער קאָפ און עס בלענדען די אויגען? גראָד דער גרויסער שוואונג, די ברייטקייט, די שנעלע באוועגליכקייט מאכען איהם אוממעגליך צו באטראכטען די זאכען. ער שטעהט פארנאפט, אָהן אָטעם, בלינד און שטום.

וואָס קאָן אזא מענש טאָן? קאָפירען די סצענעס? דאָס

איז ניט זיין זאַך. ער קאָן ניט מאַלען, ער קאָן אפילו ניט פּאָ־
מאָגראפירען. ער וויל וויסען דעם תוך און דעם תכלית פון
דעם אלעם. פון וואנען קומט עס, וואוהין פירט עס? אָבער
אזוי שנעל ווי ער פרעגט די פראגע ווערט דאָס רויטע, ווי דורך
א כישוף, פֿאַרוואַנדעלט אין שווארץ, און ער זעהט ניט קיין
זאַך. ארום און ארום איז שווארץ, פינסטער. וימש חושך.

און די פינסטערניש פֿאַרכמאַרעט און פֿאַרשטעלט אלע
אנדערע פֿראַגען.

סאָציאליזם, נאציאָנאליזם, סאָציאלע נערעכטיגקייט, יושר,
מאָראל, ליבע, קונסט, ליטעראטור — וואָסער באטרעפֿ האָבען
די אלע פֿראָבלעמען געגנאיבער די איינציגע פֿראָבלעמע פון
דער היינטיגער צייט? ווי קליין, ווי קלייניליך, ווי ניט ווירדיג
און ניט וויכטיג קומען די אלע זאכען פאָר? ווי קאָן מען רעדען
פון יושר און מאָראל, פון גערעכטיגקייט און געזעצליכקייט אין
א צייט, וועו יעדע מאָראל ווערט געטראָטען און פֿאַרניכטעט, וועו
אלע געזעצען, אפילו די געזעצען פון מלחמה, ווערען געברָאכען
טויזענט מאָל יעדע שעה פון יעדען טאָג; וואָסער ווערט האָט
ליבע, וועו פֿאַרגוואלדיגונג איז א געווייניליכע זאך; וועלכען
ווערט האָט דאָס לעבען פון דעם איינצעלנעם, וועו נאנצע פעל־
קער ווערען אויסגעקוילעט, פֿאַרגוואלטעוועט און פֿאַרניכטעט?
ווי קאָן מן רעדען פון קונסט אין א צייט, וועו די קונסט ווערט
פון דורות ווערען געוואלטזאם, אומ'ברחמנות'דיג צעשטערט און
פֿאַרניכטעט? וואָסער ווערט האָבען די אלע אידעאלען, פאר
וועלכע מיר האָבען געלעבט אין געשטריטען, און אויף וועלכע
מיר האָבען געהאָפט? עס קומט אוים לעבערליך היינט צו טאָג
צו רעדען פון די אלע זאכען.

בלייבט נאָר איבער פֿאָליטיק, תכסיסי מלחמה. אָבער
דאָס לאָז איך איבער פאר די סטראטעגיקער און די דיפּלא־
מאטען.

האָב איך ווידער ניט וואָס צו זאָגען, שווייג איך.

וואָס איז מכח פֿאלעסטינא?

איך האָב גאָרניט וואָס אויסצוזעצען נעגען דעם. איך וועל
זיך האַרציג פרעהען, וועו פֿאלעסטינא וועט געמאכט ווערען פאר
א אידיש לאַנד — א לאַנד, וואוהין פיעל אידען וועלען קאָנען

אויסוואנדערען און זיך באזעצען אונטער דעם ענגלישען שוץ, און לעבען אויף זייער אייגענעם אופן, לויט זייער נאטור און זייער גייסט.

פאר מיר אָבער איז פאלעסטינא ניט קיין לעזונג פון דער אידישער פראגע. פאלעסטינא, אויב אלץ זאָל טאקע צוגעהן ווי די ציוניסטען שטעלען זיך פאָר, וועט אויף דעם בעסטען אופן פארענטפערען די פראגע פון אן אָנצאָל אידען, פון די, וואָס וועלען אויסוואנדערען. די אידישע פראגע וועט דאָס, נאָך מיין מיינונג, ניט פארענטפערען. פאר די מיליאָנען אידען, וואָס וועלען ניט און וואָס קאָנען ניט אויסוואנדערען, און וואָס ווילען דוקא בלייבען אידען — פאר די מיליאָנען וועט די „שאלת היהודים" אלץ בלייבען.

איך פרעה זיך מיט דעם פאקט, אויב ער וועט וועז עס איז וועלען א פאקט, אָבער די באגייסטערונג און דער גלויבען פעהלען מיר.

ניט לאנג צוריק האָב איך געלעזען אין א אידישער צייטונג וועגען דעם, ווי נחום סאָקאָלאָוו האָט זיך געזעהן מיט די אי־טאליענישע און האָלענדישע מיניסטאָרען פון אויסלענדישע אָנ־געלעגענהייטען מכח פאלעסטינא, און מיר האָט זיך פאָרגע־שטעלט אזא בילד: עס ברענט א פייער, א גאנצער קווארטאל איז אין פלאמען. די הייזער פלאקערען, מענשען ראטעוון זיך ווי זיי קאָנען, די פייערלייט ארבייטען מיט אלע כחות, מענשען לויפען און פאדען, אלע זוכען צו העלפען, אָבער דאָס פייער פארכאפט אלץ מער הייזער. מען וואַרפט קינדער דורך די פענ־סטער, מען קריכט פון לייטערס, דערוואקסענע שפרינגען פון די דעכער און ווערען גע'הרג'עט, געשרייען, יללות, מאמעס זוכען קינדער, קינדער לויפען פארווייגט און קאָנען ניט נעפינען זייע־רע מאמעס. און בעת דיזער גאנצער מהומה, געהט זיך אויף דער אנדער זייט גאס אן אלטער איד מיט א טאָרבע אויפ'ן פלייצע, נליף ווי ניט איהם מיינט מען, און בעט זיך: שענקט א נדבה! און אָנשטאָט צו ווערען אין כעס, האָט מיך אָנגע־נומען א רחמנות. איך האָב סארבימען די ליפען און געבליבען

שטיל. גאה רעד, ווען דער אלטער איז דיינער, און די מאַרבע איז דיינע!

* * *

ענדליך האָבען מיר עס דערלעבט. דער רייכער קרוב האָט אונז צוגעזאָגט: אויב נאָט וועט העלפען, ס'וועט זיין פרנסה, וועט מען אונז געבען א שהנע נדבה, און ווי די צייטונגען שרייבען, נעהט דעם פעטער גאנץ גוט. מיר קאָנען האָפען אויף דער נדבה. און אייניגע פון אונז זענען זיך שטארק מסעסק און משמח. מען רופט פארזאַמלונגען און מען רעדט, און מען רעדט, און מען רעדט און מען רעדט.....

וואָס קאָנען אָרימע לייט, וואָס ווארטען אויף א נדבה, מער ווי רעדען?

רעדט מען און מען פרעהט זיך מיט דער הבטחה, און מען נעהט זיך א נרויסען זאָק.

איך בין מקנא די מענשען. גליקליכע מענשען. אמת'ע חסידים. איז ניטאָ קיין ברָאנפען, טרינקט מען וואסער פון א פלעשעל און מען וואקעלט זיך אויף די פיס.

איך האָב פיינט זיך אָנצו'שיכור'ען מיט וואסער. אז טרינקען זאָל זיין נעטרונקען.

קוק איך צו און שווייג.

וואָס קאָן מען זאָגען? מענשען זענען גליקליך, די מענשען זענען מיינע אייגענע, זאָלען זיי זיך פרעהען. אפשר? אולי ירחם?

פון אלע נרויסע אידעאלען, וואָס מיר האָבען ביז היינט נעהאט, פאר וועלכע מיר האָבען נעלעבט, און צוליב וועלכע עס האָט נעשיינט, עס איז נעווען כדאי צו לעבען, פון אלע די אידעאלען איז נאָר נעבליבען איין אידעאל. קיין קאָנטראקט, קיין אָפמאך עקזיסטירט ניט מער. אן אָפמאך — דאָס איז א שטיקעל פאפיר; מאָראל איז דאָס וואָס פירט צו מיין ציל; ליבע און נערעכטיגקייט האָבען אָפגענעבען זייער פלאץ צו האס און פיזישער קראפט. דאָס מענשליכע לעבען, דאָס לעבען פון דעם אייגצעלנעם, ווי דאָס לעבען פון נאנצע פעלקער, איז נאָר ניט ווערט, אלץ איז פארשוואונדען, נעבליבען איז נאָר איין אידעאל. דאָס איז דער אידעאל פון דעמאָקראטיע. מאכען די וועלט זיכער

פאר דעמאקראטיע. דאס איז באשטימט. פון דעם איז ניטא וואס צו רעדען.

היינט וועלן רחמנות און יושר און מאראל און פרינציפען און קונסט, און זאגאר דאס מענשליכע לעבען האבען קיין ווערט, פון וואס איז דא צו רעדען?

שוויינ איך.

וואס איז די פעולה?

אינהאלט:

צום צוואנציגסטען יוביליי פון דער „צוקונפט" — — — — — — 5

רעאקציאנערע שטרעמונגען — — — 47

די אימיגראציאנס פראבלעמע — — — 81

די רעוואלוציע און די פאגראמען אין רוסלאנד — — — — — — — 134

פעלקערקאמף, אידעענקאמף און קלאסענקאמף — — — — — — 149

וואס טוט מען מיט די אידן — — 164

דער קויפמאן פון ווענעדיג — — — 174

יצחק ליבוש פרץ — — — — — — 198

עטליכע באמערקונגען מכח הומאר בכלל און שלום עליכם'ס הומאר בפרט— 213

פערציג יאחר אידישער סאציאליזם — 218

צו דעם פריהציטיגען טויט פון ב. באראכאוו — — — — — — 223

פארוואס איך שרייב — — — — — 230

JEWISH PUBLIC LIBRARY TORONTO

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

AUG 8 '75

FEB 17 1997

סמינר

זרקא אלק.

א.ז.שר (ניאמץ-אין) בעמ ל.

#1863

AUG 8 '75

FEB 17

2257

סמינר

#1863

AUG 8 '75